

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TH. SØRENSEN

SOCIAL-STATISTISKE UNDERSØGELSER

TH. SØRENSEN

SOCIAL-STATISTISKE UNDERSØGELSER

over

Byarbejderes og landarbejderes levevilkår,
arbejdsulykker, børnedødelighed
og økonomisk og erhvervsbetinget dødelighed

i

anden halvdel af det 19. århundrede

Indledt med

en biografi over
Th. Sørensen og en bibliografi over
hans forfatterskab
ved Erik Strange Petersen

Bind II

REPROGRAFISK GENUDGIVET OG FORLAGT AF
SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE
KØBENHAVN 1984

*Udgivet med tilskud fra
Statens humanistiske Forskningsråd,
Statens lægevidenskabelige Forskningsråd og Statens
samfundsvidenskabelige Forskningsråd*

ISBN nr. 87 7500 150 0 (Vol. II)

Tryk:

Wadmann Bogtryk/Offset, Thisted

INDHOLD

	Side
Børnedødeligheden i forskellige Samfundslag i Danmark, 1883	7
De økonomiske Forholds og Beskæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden	
Første Afdeling Kjøbenhavn, 1884	117
Anden Afdeling Provinsbyerne, 1885	237
Statistisk Fremstilling af Ulykkestilfælde under Arbejdet i Kongeriget Danmark for Femaaret 1880-84, 1887	389

Børnedødeligheden

i

forskjellige Samfundslag i Danmark.

Af

Th. Sørensen,
Læge.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1883.

Da jeg lagde Planen til nærværende Arbejde, haabede jeg at kunne faa tilvejebragt et betydeligere Materiale, end jeg virkelig fik samlet. Som Følge heraf er Planen paa flere Punkter bleven vidtløftigere, end Materialets Omfang berettiger til, og jeg er mig vel bevidst, at nogle af Resultaterne navnlig med Hensyn til Gruppe III ikke ere fuldstændig paalidelige. Naar jeg ikke desto mindre fremsender mit Arbejde efter den mere vidtløftige Plan, sker det med den Forvisning, at enhver, der sysler med den Art Emner, let vil kunne bedømme, hvilke Resultater han kan fæste Lid til, og jeg har med dette for Øje meddelt hele min Materialsamling i de medfølgende Tabeller.

Jeg benytter Lejligheden til at bringe min Tak til de Præster, der have hjulpet mig ved Tilvejebringelsen af Materialet, ligesom ogsaa til Docent H. Westergaard for den Støtte, han har ydet mig ved Anvendelsen af Sandsynlighedsregningens Theori paa Resultaterne af Undersøgelsen.

Th. S.

I det mørke Billede, som Talsmændene for den sociale Revolution udkaste af den nuværende Samfundsordning og dens Følger, indtager Fremstillingen af de Millioner Menneskeliv, som den fjerde Stand maa ofre paa denne Samfundsordnings Alter, næsten altid Hovedpladsen. Med stærke Farver skildres, hvorledes usundt eller overanstrengende Arbejde, Mangelen paa de nødvendige Subsistensmidler med deraf følgende utilstrækkelig eller i alt Fald u hensigtsmæssig Føde, snævre mørke og fugtige Boliger o. s. v. skaffe Døden en rig Høst i alle Aldere af denne Stand. Som Modsætning fremtræder da de i økonomisk Henseende bedre eller vel stillede Samfundslag, hvor Dødeligheden holder sig indenfor de af Naturen afstukne Grænser eller idetmindste vilde gjøre det, hvis ikke Vedkommende selv ved et overdaadigt eller overinciteret Liv forspilte de gunstige Chancer.

Selv om der fra modsat Side fremhæves, at Lys og Skygge ikke er rigtig fordelt i dette Billede, og navnlig at der mangan Gang lægges Samfundsordningen til Last, hvad der burde lægges paa Individets egne Skuldre — med Rette henvises i saa Henseende til de tidlige Ægteskaber med al den Elendighed, der saa tidt følger dem i Hælene —, saa gaar man dog ogsaa her som Regel ud fra, at de for-

skjellige Samfundslag frembyde en betydelig Ulighed i Dødelighed, beroende paa den indenfor Samfundet fremtrædende Ulighed i Livsvilkaar. Er det da nu virkelig ad statistisk Vej klart og tydelig godtgjort, ikke alene at der findes en saadan Forskjel i Dødeligheden men ogsaa Omfanget heraf? Nei! saavidt tør Statistiken dog næppe rose sig af at være naaet. Vel kan det anses for utvivlsomt, at Dødeligheden varierer efter Livsvilkaar. Naar den saaledes i tidligere Aarhundreder var langt større end i dette, skyldes det vistnok nærmest, at dengang levede næsten alle under lige saa daarlige sanitære Forhold, som de i økonomisk Henseende uheldig stillede leve i Nutiden; endvidere taler herfor de navnlig i sidste Halvdel af dette Aarhundrede anstillede Undersøgelser af Dødelighedsforholdene i forskjellige Samfundsklasser. Men Grænserne, indenfor hvilke Dødeligheden varierer, have disse Undersøgelser rigtignok langt fra kunnet oplyse, dertil ere de hverken talrige eller omfattende nok. Til Undskyldning for Statistiken maa imidlertid tjene, saavel at den endnu er ung som ogsaa at den paa dette Gebet har mange Vanskeligheder at overvinde. Selv et løseligt Blik paa Fremgangsmaaden, som Statistikerne maa benytte for at være blot nogenlunde sikker paa sit Resultat, vil vise dette.

Som Kriterium paa Forskjellen i Livsvilkaar benyttes, hvor man har at gjøre med store Byer, navnlig Forskjellen i Befolkningstætheden, i den gjennemsnitlige Skatteindtægt pr. Individ, eller i Boligens Højde over Jorden (Etager). Hvis Sagen nu var afgjort med at sammenstille de summariske Dødelighedskvotienter, som man finder f. Ex. i Kvarterer med forskjellig Befolkningstæthed, vilde Opgaven ikke være svær; men uheldigvis er det farligt, for ikke at sige utilstedeligt, at uddrage nogen Slutning af disse.

Hermed forholder det sig saaledes. Som bekjendt, er Dødeligheden højst forskjellig i de forskjellige Aldersklasser; i den spæde Barnealder er den meget stor, synker da hurtig og naar sit Minimum omkring det 13de Aar¹⁾, for derpaa at stige lidt efter lidt, saa at den først i Oldingalderen naar samme Højde som i den spæde Barnealder. Dødelighedsberegningerne for Kjøbenhavn i Tiaaret 1870—79 viste saaledes, at Dødeligheden for Befolkningen under 1 Aar var omtrent 9 Gange saa stor som Dødeligheden for Befolkningen som Helhed²⁾. Heraf følger, at de summariske Dødelighedskvotienter i høj Grad ville paavirkes af, om der i det ene Kvarter er flere eller færre spæde Børn end i det andet. Nu er det imidlertid et for store Byer konstateret Faktum, hvad der blandt andet ogsaa fremgaar af den kjøbenhavnske Beboelsesstatistik, at jo tættere Befolkningen bor, jo mindre Plads den har, jo slettere altsaa de økonomiske Forhold ere, hvorunder den lever, desto større en Andel af hele Befolkningen udgjør Befolkningen under 1 Aar³⁾. I de tæt beboede \circ : de fattige

¹⁾ Det sidste gjælder i alt Fald England og Preussen.

²⁾ Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik, Nr. 6.

³⁾ I Indledningen til Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 6 slaas dette fast i følgende Udtalelse: «Antallet af Børn under 1 Aar udgjør en større Andel af den hele Befolkning i Baghusene end i Side- og Mellemlusene, det vil sige, at jo mindre Lys og Luft der er i Befolkningens Boliger, desto flere Børn sætter den i Verden». Længere fremme hedder det: «I den her foretagne Sammenstilling har man søgt at vise, at Antallet af Smaaaleligheder i en Gade er sammenknyttet med den større Beboelse i Mellem- og Baghusene end i Forhusene, med den stærkere Beboelsestæthed i Forhold til Etagearealet, med en voxende Befolkning af spæde Børn i Forhold til den hele Befolkning, saaledes at samtlige disse Momenter gaa i Følge, og det ene af dem baade betinger og er en Virkning af det andet». Dette Fænomen, at jo slettere Boligen og i det Hele Livsbetingelserne ere, desto større er Antallet af spæde Børn \circ : af Fødsler, faar endnu mere Betydning derved, at Børnedødeligheden

Kvarterer vil den summariske Dødelighedskvotient altsaa blive større end i de mindre tæt beboede α : de mere velhavende Kvarterer, selv om Dødeligheden over og under 1 Aar var nøjagtig den samme begge Steder. Den tidligere omtalte københavnske Beboelsesstatistik vil give os et slaaende Exempel herpaa. Naar man paa Grundlag af Folketællingen i 1880 delte Københavns Gader i tre Grupper, eftersom Husstandene i Lejligheder paa 1 og 2 Værelser udgjorde under 50 pCt., 50—75 pCt. eller 75—100 pCt. af samtlige Gaders Husstande, fremkom efter Tabelværket følgende Resultat:

Gader med Husstande i Lejligheder paa 1 à 2 Værelser.	Samtlige Gaders Befolkning.	Deraf udgjorde Befolkningen under 1 Aar procentvis.
Under 50 pCt.	133822	1,9
50— 75 —	72886	3,1
75—100 —	8270	3,8

Holdte vi os til den første og den sidste af Grupperne, faa vi, at Befolkningen i hin bestod af 2542 Individuer under 1 Aar og 131280 Individuer over 1 Aar, i denne af 1069 Individuer under 1 Aar og 27073 Individuer over 1 Aar. Gaa vi nu endvidere ud fra den Forudsætning, at Dødelighedskvotienten i disse to Grupper var den samme f. Ex. 15 pCt. aarlig for Individuer under 1 Aar og 1 pCt. for alle Individuer over 1 Aar, vilde den summariske Dødelighedskvotient blive:

i den første Gruppe af Gader 12,6 pro mille
i den sidste — 15 —

synes at voxe ikke alene proportionalt men progressivt ved forøget Fødselsantal (M. Rubin. De epidem. Sygd. som Dødsårsager. Hospitalstidende 1882.)

Uagtet Dødelighedsforholdene blev sat nøjagtig ens begge Steder, viser altsaa de tættest beboede Kvarterer en ikke saa lidt større summarisk Dødelighedskvotient end de mindre tæt beboede. Bliver man staaende ved denne, udsættes man for at anslaa Dødeligheden blandt den fattige Befolkning for høj, hvilket Kriterium paa Forskjellen i Livsvilkaar der end anvendes — enten de foruden Befolknings-tætheden tidligere nævnte eller, hvad man i Reglen vil være henvist til ved Undersøgelser paa Landet, den forskellige sociale Stilling. Altid maa der tages Hensyn til Indvirkningen af Alderen, før man kan indlade sig paa at drage Slutninger af Materialet¹). Men herved bliver Opgaven strax en hel Del mere indviklet, idet det bliver nødvendigt at kjende Antallet baade af levende og døde i de forskellige Aldersklasser.

For at undgaa Vanskelighederne herved, ser man derfor ogsaa, at en Del af de Forfattere, der have gjort det foreliggende Spørgsmaal til Gjenstand for Undersøgelse, holde sig udelukkende til Børnedødeligheden. Man behøver nemlig i Regelen kun at kjende Fødsler og Dødsfald, for at kunne beregne Dødeligheden i de første Aar af Barnelivet f. Ex. indtil 5 Aars Alderen. Ganske vist gjør Til- og Fraflytning sin Indflydelse gjældende paa Resultatet og der gives Egne, hvor herved nøjagtige Beregninger blive

1. Naar saaledes Nowak i sin «Lehrbuch der Hygiene» som Bevis paa den nøje Sammenhæng mellem tæt Befolkning og Dødelighed ved smitsom Sygdom anfører, at Kórósi i 1872—73 fandt, at der i Pest blandt 100 Dødsfald ved smitsom Sygdom indtraf

i Boliger, hvor der paa 1 Værelse kom	1 à 2	Beboere	20
—	—	3 à 5	29
—	—	6 à 10	32
—	—	over 10	79

saa maa man vogte sig for at lægge for meget ind i disse Tal, da Alderen ikke er elimineret.

umulige, saaledes hvor det mellem visse Samfundsklasser er Skik og Brug at sende Børnene paa Landet til en Amme. Ligeledes vil Ligitimationen af uægte Børn ved Forældrenes paafølgende Ægteskab kunne indvirke forstyrrende, naar man søger Dødeligheden blandt ægte og uægte fødte oplyst hver for sig. Men disse Fejkilder — vi skulle senere komme nærmere tilbage til dem — have de fleste Steder dog næppe saa meget at sige, at man ikke nok uden at udsætte sig for at begaa store Fejl kan benytte Methoden for de første Børneaar, især hvis det lod sig gjøre at finde Grænserne for Fejkilderne.

Er det da nu tilstrækkeligt at kjende Børnedødeligheden i de forskjellige Samfundslag for deraf at kunne slutte til Dødeligheden i det Hele hos disse. Hvis hermed menes, at man uden videre skulde kunne overføre det Forhold, der findes mellem Dødelighedskvotienterne hos Børn af to Samfundsklasser, paa Dødelighedskvotienterne ved alle Aldersklasser af disse, saa kan der selvfølgelig ikke være Tale herom. Derimod viser en betydelig Forskjel i Børnedødeligheden, forudsat at Materialet var tilstrækkelig stort og paalideligt, med Sikkerhed hen paa, at Livsvilkaarene i den ene Samfundsklasse medføre sundhedsfarlige Indvirkninger, som ikke eller i alt Fald langtfra i den Grad ere tilstede i den anden, og det er da sandsynligt, at ogsaa de voxne ville reagere overfor en Del af disse Indvirkninger. Men man maa rigtignok vogte sig for at drage for vide Slutninger i saa Henseende, blandt andet fordi Børnedødeligheden afgiver den finest mærkende Maalestok for de fleste sundhedsfarlige Momenter. Overfor en Forskjel i Ernæring, Bolig, Beklædning og Hudpleje reagere de voxne ikke nær saa stærkt. Paa den anden Side er det klart, at Børneaaarene ikke kunne give os noget Vink

om Betydningen for Dødeligheden af den i de forskjellige Samfundslag saa forskjellige Beskjæftigelsesvis. Derfor tør man, som sagt, næppe gaa videre end til at slutte, at hvor der viser sig et betydeligt Plus i Børnedødeligheden, vil der højst sandsynlig ogsaa vise sig at være et Plus i de voxnes Dødelighed. Men for Berettigelsen af en saadan Slutning taler da ogsaa det Resultat, hvortil forskjellige Forfattere ere komne, blandt hvilke her skal nævnes Dr. Reck, der undersøgte Sundhedsforholdene i Staden Bruns-
vig i Aarene 1864—73. Han fandt følgende¹⁾.

I Gader med en gjen- snitlig Indtægt af:	døde af 1000 levende fødte før 5 Aars Alderen.
0— 75 Rmk.	413
75—100 —	344
100—150 —	330
150—200 —	272
200—250 —	241
over 250 —	230

Blandt 10,000 af enhver Alder døde i Gader med en gennemsnitlig Indtægt af	5-15 Åar.	15-30 Åar.	30-50 Åar.	50-70 Åar.	De 4 Kvotienter adderede.
indtil 75 Rmk.	96	74	140	472	782
75—100 —	93	59	135	373	660
100--150 —	80	50	123	382	635
150—200 —	85	43	129	311	568
over 200 —	64	42	135	255	496

Stille vi Gader, hvor den gennemsnitlige Indtægt pr. Individ var lavest, overfor dem, hvor den var højest, viser

¹⁾ H. Westergaard. Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Jena 1882. Pag. 274.

Dødeligheden under 5 Aar sig hist at være henved 2 Gange større end her. Det samme er Tilfælde i Aldersklasserne 15—30 Aar og 50—70 Aar; derimod er Forholdet i Aldersklassen 5—15 Aar som 1,5:1, ja i den fra 30—50 Aar er Forskjellen endog saa ubetydelig, at den godt kan hidrøre fra Tilfældigheder.

Hvad enten man bliver staaende ved Børnedødeligheden eller ikke, maa man imidlertid for at faa Virkningen frem af det enkelte Moment, hvorom det her gjælder — Forskjellen i Livsvilkaar eller med andre Ord i de økonomiske Forhold —, være istand til at eliminere de øvrige, der kunne indvirke forstyrrende paa Resultatet. Af dem, man hidtil har nærmere undersøgt, ere for Børnedødelighedens Vedkommende følgende de væsenligste:

Ægte eller uægte Fødsel. I alt Fald i store Byer er Dødeligheden hos uægte fødte Børn som Regel langt betydeligere end hos ægte fødte. Da nu det overvejende Antal af uægte Fødsler forekommer i de lavere Samfundslag, ville vi alene herved faa en større Dødelighed blandt de fattiges Børn, selv om Dødelighedskvotienten for ægte fødte var den samme gjennem alle Samfundslag. De uægte Børn maa derfor udskilles som en Gruppe for sig, hvilken Forsigtighedsregel dog ingenlunde alle Forfattere iagtage.

Kjøn. Som bekjendt, fødes der i Gjennemsnit flere Drengene end Piger, men der dør i det første Leveaar ogsaa flere af hine end af disse. Den bekjendte Statistiker Dr. Farr fandt, at der i England paa en Million Nyfødte kom 23000 flere Drengene end Piger, medens der ved Udgangen af første Leveaar kun var 6000 Drengene flere. Ved et meget stort Materiale vil Forholdet mellem de to Kjøn blandt nyfødte vel nok findes at være det samme gjennem alle Samfundslag, hvad man derimod ikke er sikker paa ved et

mere begrænset. Af denne Grund gjør man rettest i at anlægge sin Undersøgelse saaledes, at det bliver muligt at udregne Dødelighedskvotienten for Drengene og Piger for sig i ethvert Samfundslag.

Opholdssted. Det er et ved talrige Erfaringer tilstrækkelig konstateret Faktum, at Dødeligheden i det Hele men navnlig Børnedødeligheden er meget større i By end paa Land. For Danmarks Vedkommende har jeg paa Grundlag af Oplysninger i Statistisk Tabelværk ¹⁾ for Fem-aaret 1875—79 beregnet Børnedødeligheden ikke alene for By- og Landbefolkningen, men for hver af disse i de forskjellige Landsdele (jfr. Tabel I a.). Heraf fremgaar blandt andet:

	Af 1000 levende fødte døde i Alderen		
	0—1 Aar.	1—5 Aar.	0—5 Aar.
Kjøbenhavn	233	90	322
Provinskjøbstæder . .	155	74	229
Landdistrikter	119	61	180
Kongeriget	139	67	206

Som man ser, er der en væsenlig Forskjel paa Børnedødeligheden i Hovedstaden og Kongerigets Landdistrikter ²⁾. Men selv mellem disse og vore Provinskjøbstæder, der dog i Sammenligning med de fleste andre Staters kun ere smaa, viser der sig at være en saa stor Difference, at den

¹⁾ Fjerde Række, Litra A, Nr. 2.

²⁾ Kjøbenhavn har dog ikke gennem alle Aldersklasser Overvægt i Dødeligheden. Fra 5—35 Aar er Forskjellen saaledes ikke stor — i Aldersklassen 10—20 Aar er Dødeligheden endog lidt større i det øvrige Land end i Kjøbenhavn —, men efter det 35te Aar bliver den atter betydelig.

ikke udelukkende kan tilskrives Tilfældigheder. Hvor man navnlig søger Aarsagen til den forskjellige Dødelighed i By og paa Land, er bekjendt nok. Det er den ved Affaldsstoffer fra Husholdning og Industri forurenede Luft i Forbindelse med utilstrækkelig Adgang af Sollyset til Boligerne, som i Byerne udfolde deres Virkning, tildels ogsaa opfyldt og ved Affaldsstoffer inficeret Grund samt mindre gode Næringsmidler (forfalskede), navnlig har jo Mælken meget stor Betydning for den spæde Barnealder. Mangelen paa ren Luft til Fornyelse af den fordærvede i Boligen ligesom Mangelen paa Lys udøve nemlig en svækkende Indvirkning paa den menneskelige Organisme særlig paa Barnets — større Dødelighed f. Ex. af epidemiske Sygdomme —, ikke at tale om at forurenede Luft, saavel atmosfærisk som Grundluft, ligesom ogsaa urent Drikkevand stammende fra inficeret Grund jo ere istand til direkte at fremkalde visse epidemiske Sygdomme eller begunstige Udviklingen af saadanne, naar de engang ere indførte. Der er imidlertid endnu et Punkt, hvorpaa der næppe altid lægges tilstrækkelig Vægt. Det er det store Procentantal uægte Børn, der i Almindelighed følger med større Byer¹⁾, og den store Dødelighed blandt disse i Sammenligning med Forholdene i Landdistrikter. Virkningen heraf vil fremgaa ved at stille Dødeligheden hos ægte fødte Børn overfor den hos ægte og uægte tilsammen.

¹⁾ I Femaaret 1875--79 udgjorde de uægte fødte i Kjøbenhavn 19,2 pCt. af det samlede Antal levende fødte, i Provinskjøbst. 9 pCt. og i Landdistr. 8,8 pCt.

	Af 1000 levende fødte døde i 1ste Maaned (1875—79)					
	ægte			ægte og uægte tils.		
	Md.	Kv.	begge Kjøn	Md.	Kv.	begge Kjøn
Kjøbenhavn	64	52	58	72	61	67
Provinskjøbst.	53	42	48	58	44	51
Landdistrikter	46	35	41	48	37	43

Naar de uægte fødte udelukkes, viser der sig mellem Kjøbenhavn paa den ene Side og Provinskjøbstæder samt Landdistrikter paa den anden Side en langt mindre Forskjel paa Dødeligheden i 1ste Maaned end i modsat Tilfælde. Hvis dette fortsætter sig om ogsaa i aftagende Grad gjennem de følgende Maaneder — Statistisk Tabelværk gjør det kun muligt at følge de uægte Børn til Slutningen af 1ste Maaned, men vi skulle senere se, hvad mit Materiale kan oplyse herom —, saa vil en ikke uvæsenlig Del af Differencen mellem Børnedødeligheden paa Landet og i store Byer kunne finde sin Forklaring heri.

Meteorologiske Forhold og de dermed i Sammenhæng staaende epidemiske Sygdomme kunne vel paavirke Børnedødeligheden i langt højere Grad det ene Aar end det andet, men sammenstiller man længere Aarrækker, synes det dog som om Forskjellighederne nogenlunde udjevne hinanden. Ved et Forsøg paa at finde Normen for Børnedødeligheden i de forskjellige Samfundslag ville de derfor næppe indvirke forstyrrende, naar man kun søger for at holde sig til en tilstrækkelig lang Tidsperiode.

Dødeligheden er ogsaa meget forskjellig efter Alder indenfor de fem første Børneaar; i første Leveaar er den saaledes ikke saa lidt større end i de 4 følgende tilsammen,

og indenfor hint atter større i de første 3 end i de næste 9 Maaneder. Baseres imidlertid Undersøgelsen af de økonomiske Forholds Betydning for Børnedødeligheden paa Fødsler og Dødsfald, faar dette jo mindre at sige, naar man holder sig til Spørgsmaalet i sin Almindelighed. En anden Sag er det, naar man vil prøve Virkningen af de enkelte Momenter, hvori Forskjellen i økonomiske Forhold finder sit Udtryk f. Ex. Ernæring o. s. v., thi da er det ønskeligt at have saa mange Inddelinger efter Alder, som muligt.

Af de Forfattere, der have beskæftiget sig med Børnedødeligheden i forskellige Samfundslag, have nogle gjort en enkelt større By til Gjenstand for Undersøgelse, andre en enkelt Samfundsklasse. Hos os foreligger der en Undersøgelse af den Art ved H. Westergaard¹⁾. Den har til Gjenstand Dødeligheden i første Leveaar hos Medlemmer af det mosaiske Trossamfund i Kjøbenhavn; Materialet omfatter Tidsrummet fra 1815—69 og er, for at kunne vise Indflydelsen af Formuesforhold og Livsstilling, delt efter enkelte større Erhvervsklasser; vi skulle senere komme tilbage til den. Saavidt mig bekendt, er der derimod ingen Forfatter, der fra samme Land eller Landsdel har taget paa engang Repræsentanter for store Byer, Smaabyer og Landdistrikter, og nu ved hver af disse Befolkningskomplekser prøvet at finde Børnedødeligheden i de forskellige Samfundslag. Det er det, jeg har gjort for Danmarks Vedkommende, idet jeg gik ud fra, at man da

¹⁾ l. c. Pag. 247 og følg. Westergaard har desuden undersøgt Dødeligheden hos ugifte Kvinder af de tre første Rangklasser efter Erfaringer fra Vemmetofte Frøkenkloster (Pag. 256), Dødeligheden i den danske Lægestand (Pag. 196), samt i den danske gejstlige Stand (Pag. 471).

fra Repræsentanterne nogenlunde kunde slutte til Helheden. Om nogetsteds, lader vel her i Landet en saadan Slutning sig drage, forsaavidt som man udenfor den eneste virkelig store By, Hovedstaden, vil finde, at respektivt By- og Landbefolkningen overalt har i det væsentlige et ensartet Præg. Det beror jo paa, at der i vore Provinsbyer kun er svage Spor af Storindustri — Handel og Haandværk er Særkjendet — og paa Landet saa godt som intet Spor.

Mit Materiale er uddraget af Kirkebøgerne ved velvillig Imødekommen fra vedkommende Præsters Side. Det omfatter Tidsrummet fra 1820—79. Oprindeligt havde jeg tænkt at tage Aarhundredets Begyndelse som Udgangspunkt, men det viste sig, at Kirkebøgerne for de to første Aartier enkelte Steder vare brændte og i det Hele mangelfulde navnlig paa Landet, idet det hyppig ikke var muligt at konstatere Forældrenes sociale Stilling. At jeg gik saa langt tilbage i Tiden, stammede fra Ønsket om at kunne sammenstille Dødeligheden i et større Tidsrum før og efter 1850. Den nærmest omkring dette Aar liggende Periode danner nemlig et Vendepunkt i Danmarks økonomiske Forhold for dette Aarhundredes Vedkommende. Medens vi i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede havde en udstrakt og fordelagtig Handel og Skibsfart, ødelagdes denne næsten fuldstændig ved Krigen fra 1807—14, ved Kontinentalafspærringen og de engelske Flaaders stadige Tilstedeværelse i vore Farvande. Samtidig var Pengevæsenet kommen i den forfærdeligste Uorden, Landets Finantser og Kredit stærkt svækkede, hvortil i de følgende Aar kom, at Landbruget blev bragt til Randen af Ødelæggelse ved de overordenlig lave Kornpriser. Alle disse ulykkelige Forhold traf Landet næsten paa en Gang og ødelagde det i Bund og Grund. I Slutningen af

Tyverne synes Tilstanden at have været værst, i Trediverne begyndte den at bedres, hvad der endnu raskere fortsattes i Fyrrettyverne. Men navnlig i Slutningen af disse og i Begyndelsen af Halvtredserne foregik der en mærkelig Forandring i Danmarks almindelige økonomiske Forhold, idet Produktion og Omsætning tog et overordenlig stærkt Opsving, medens samtidig Konjunkturerne i høj Grad begunstigede vore vigtigste Erhverv¹⁾.

Om et statistisk Materiale er tilstrækkelig stort til deraf at drage Slutninger med Sandsynlighed for, at disse nogenlunde ville ramme Virkeligheden, beror jo mange Gange paa et Skjøn. Derfor bør Omfanget af Materialet altid angives, for at enhver selv kan bedømme, om han vil skjænke Resultatet Tiltro eller ikke. Jeg skal i saa Henseende henvise til de medfølgende Tabeller, hvor man vil kunne finde de nødvendige Oplysninger. Foreløbig skal her blot bemærkes, at Undersøgelsen omfatter 1 Kirkesogn i Kjøbenhavn, 7 Provinsbyer og 25 Pastorater paa Landet med i det Hele 87686 Fødsler og 20858 Dødsfald²⁾.

¹⁾ Af Misøren i første Trediedel af dette Aarhundrede og den senere indtraadte Forandring gives der en udførlig Fremstilling, hvoraf oven anførte er uddraget, i «Danmarks Statistik» ved Falbe-Hansen og Will. Scharling. Tredie Bind. Pag. 453 og følgd.

²⁾ Ved at sammenstille Dødeligheden, som jeg fandt i de to Tiaar 1860—1879, med den, som Statistisk Tabelværk udviser i de samme Tiaar for hele Kjøbenhavn, alle Provinsbyer og Landdistrikter, kunne vi iøvrig strax anstille en Prøve paa, om mit Materiale har et saadant Omfang, at det giver et nogenlunde korrekt Udtryk for Børnedødeligheden her i Landet. Falde mine Dødelighedskvotienter omtrent sammen med Tabelværkets, eller lade større Differencer, hvis saadanne ere tilstede, sig forklare paa en fyldestgørende Maade, da er der Grund til at antage, at mit Materiale ogsaa virkelig er istand til at vise i store Træk de Forandringer, der i Aarhundredets Løb maatte være foregaaede med Børnedødeligheden i det Hele. Dog ikke nok hermed; i saa Til-

Fremgangsmaaden, der blev fulgt ved den forsøgte Inddeling af Befolkningen efter Velstand, var følgende:

Bybefolkning.

Gruppe I. Haandværks- og Fabrikarbejdere, Daglejere, gifte Tjenestetyende samt de, der kunne antages at være lige stillede med hine i økonomisk Henseende.

Gruppe II. Lærere, subalterne Embedsmænd, Haandværkere, Værtshusholdere, Høkere og andre Smaahandlende, Vognmænd samt de o. s. v.

Gruppe III. Embedsmænd, Fabrikanter, Kjøbmænd, Sagførere, Læger, Rentiers samt de o. s. v.

Landbefolkning.

Gruppe I. Husmænd, Indsiddere, gifte Tjenestetyende, Haandværks- og Fabrikarbejdere samt de, der kunne antages at være lige stillede med hine i økonomisk Henseende.

fælde taler Sandsynligheden for, at de af mig for de forskellige Samfundslag fundne Dødelighedskvotenter tilnærmelsesvis rigtig angive Dødelighedsnormen, som den nu er i disse og som den har været før. Den nævnte Sammenstilling giver til Resultat:

	I 1860—79 døde af 1000 levende fødte i Alderen 0—5 Aar.			
	Mit Materiale.		Tabelværket.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Kjøbenhavn	361	332	340	310
Provinskjøbst.	241	194	250	225
Landdistr.	200	177	202	182

Ved Kjøbenhavn er der en tydelig Forskjel tilstede, der imidlertid, som vi senere skulle se, uden Vanskelighed lader sig forklare. Derimod falde Dødelighedskv. paa det nærmeste sammen for Mandkj. i Provinskj. og for begge Kjøb i Landdistr.

Gruppe II. Lærere, Gaardmænd, Boelsmænd, Kro-mænd, Høkere, Haandværkere samt de o. s. v.

Gruppe III. Embedsmænd, Proprietærer, Møllere, Kjøbmænd, Fabrikanter, Rentiers samt de o. s. v.

Det er klart nok, at en saadan Gruppering af de sociale Stillinger paa Grundlag af den Forskjel i økonomiske Kaar, som forudsættes at være knyttet til hine, altid maa blive i høj Grad vilkaarlig og meget mangelfuld, selv om man lader sig nøje med at opstille faa og store Grupper. Mindst Vanskelighed frembød Gruppe I; til denne henførte jeg nemlig hovedsagelig kun Individider af Arbejderklassen, ikke alene fordi disse gennemsnitlig høre til de mindst velstaaende i Samfundet, men ogsaa fordi jeg ønskede at tage de lønnede Haandarbejdere (fjerde Stand) som en Helhed for sig. En Mangel er der dog i saa Henseende ved den nævnte Gruppe, idet jeg nemlig for Landdistrik-ternes Vedkommende nødtes til at optage alle Husmænd under Arbejderklassen, skjøndt det er mig vel bekjendt, at der blandt disse findes mange, der kun delvis arbejde for andre, og ikke faa, der udelukkende leve af deres Jordbrug. Men Kirkebøgerne tillod ikke at udskille disse fra de Husmænd, der hele Aaret igjennem arbejde som Daglejere. Mod Sammensætningen af de to næste Grupper lader der sig rejse langt flere Indvendinger, men jeg tror dog at kunne gaa ud fra, at Velstandsskalaen i det Store og Hele er brugelig.

En Gruppe for sig (Gruppe IV) danne de uægte Børn.

Efter Alder har største Delen af mit Materiale desto-værrer ikke mere end to Inddelinger, saa at det kun viser Dødeligheden fra 0—1 Aar og fra 1—5 Aar. Navnlig om de første Maaneder at det første Leveaar havde det været interessant at faa nærmere Oplysninger, men herved vilde

Udfyldningen af Skemaerne være bleven endel besværligere, og jeg turde ikke stille for store Krav til Præsternes Velvillie. Som Følge heraf vil man kun for det københavnske Kirkesogn og en af Provinsbyerne (Hobro), hvor jeg selv har udført Arbejdet, finde Dødeligheden oplyst for hver Maaned i det første Leveaar.

Som omtalt er Til- og Fraflytning samt for uægte Børns Vedkommende desuden Legitimation istand til at gjøre deres forstyrrende Indflydelse gjældende ved enhver Undersøgelse af Børnedødeligheden, der hviler paa Fødsler og Dødsfald. Den første Fejlkilde har imidlertid næppe havt synderlig Betydning udenfor København, hvis jeg tør slutte fra Forholdene i Hobro, som jeg nærmere prøvede med dette Spørgsmaal for Øje. I hele Tidsrummet gik Tallet paa til- og fraflyttede Børn af samme Alder nogenlunde op mod hinanden, dog med et lille Overskud af tilflyttede¹⁾. Anderledes med København, thi ikke alene foregaar en ikke ringe Del af Hovedstadens Folkeforøgelse gennem Tilflytning — hovedsagelig rigtignok af Individier udenfor Børneaaerene —, men der blev ovenikjøbet kun undersøgt et enkelt Kirkesogn, hvorfor særlig Forsigtighed her var mig paabudt. Hvad angaar Legitimationen af uægte Børn, da foregaar denne, som bekjendt, ingenlunde sjældent i de lavere Samfundslag, navnlig paa Landet, hvor Fødslens

¹⁾ Fra 1812—79 var Overskudet af tilflyttede Børn under 5 Aar 20, forsaavidt man i saa Henseende kan stole paa Oplysningerne i Ministerialbøgerne, medens samtidig Fødslernes Antal var 2574; Overskudet udgjorde altsaa 0,8 pCt. af disse, hvilket kun kan medføre en forsvindende Fejl ved Mortalitetsberegningen. Hermed er jo rigtignok ikke givet, at Antallet af til- og fraflyttede Børn ogsaa skulde omtrent balancere ved hver af de 4 Grupper, men Forskjellen vil dog næppe ved nogen af dem blive synderlig stor. Man maa nu ikke tro, at Byen i det paagjældende Tidsrum er staaet stille, tværtimod er Indvaanerantallet steget næsten til det tredobbelte.

af et Barn jevnlig fungerer som et «memento matrimonium». Fejlen i Dødelighedskvotienterne, som herved bevirkes, bestaar selvfølgelig deri, at Dødeligheden blandt uægte Børn beregnes for lav — de legitimerede ere jo her talte med under Fødsler, medens de af dem, der dø, ikke tælles med under Dødsfald —, og omvendt for høj blandt Børn af de lavere Samfundslag. Størrelsen af Fejlen er ikke let at finde. Dels er det langt fra, at alle Præster tilføre i Kirkebøgerne under Rubriken «Fødsler» nogen Oplysning, om Barnets Forældre senere ere ægteviede, og sker det, er det i Almindelighed kun naar Vielsen foregaar kortere Tid efter Barnets Fødsel; dels kunne jo Forældrene blive ægteviede i et andet Pastorat end det, hvor Barnet er født. Det Antal af Legitimationer, som lod sig oplyse respektivt for Hovedstaden, Provinsbyer og Landdistrikter, og som jeg i det følgende skal meddele, tør derfor næppe opfattes som mere end et Minimum.

Endnu kan nævnes en Fejlkilde ved den foreliggende Undersøgelse, idet Dødeligheden er funden ved at dividere Fødsler med Dødsfald fra samme Tidsperiode. Metoden er ikke korrekt, hvilket let vil ses ved at holde sig til et enkelt Aar f. Ex. 1880. Det er klart nok, at nogle af Børnene, der i 1880 døde før det fyldte første Aar, vare fødte i 1879, ligesom paa den anden Side nogle af de i 1880 fødte Børn ere døde i 1881, før de blev 1 Aar gamle. Unøjagtigheden vil efter Westergaard være ganske den samme, enten man har at gjøre med et enkelt Aar eller med flere Decennier. Her, hvor det gjaldt at undersøge Dødeligheden fra 0—5 Aar, vilde det korrekte have været at gaa 2½ Aar længere tilbage med Fødsler end med Dødsfald, thi Reglen lyder jo, at Perioden, hvis Fødsler man benytter, skal ligge saa meget længere tilbage end

den, hvis Dødsfald man benytter, som Middeltallet af det Tidsrum i Barnelivet angiver, for hvilket man søger Dødeligheden. Men Fejlen har under alle Omstændigheder ikke stort at betyde, og jeg var bange for, at selv om Arbejdet i Virkeligheden ikke blev besværligere for Præsterne, fordi Fødsler og Dødsfald noteredes for forskjellige Perioder, kunde det i alt Fald faa Udseende heraf; derfor gjorde jeg intet for at undgaa den.

Inden jeg gaar over til at gjøre Rede for, hvilke Resultater vedrørende Børnedødeligheden i de forskjellige Samfundslag der kunne uddrages af mit Materiale, turde det være paa sin Plads at forudskikke nogle Bemærkninger om Børnedødeligheden i det Hele her i Landet, idet jeg for dennes Vedkommende henviser til Tabel I a. Allerede tidligere er det omtalt, hvilken Forskjel der i Femaaret 1875—1879 fremtraadte mellem Kjøbenhavn, Provinskjøbstæder og Landdistrikter, men selv indenfor de to sidst nævnte Kategorier finder man væsenlige Uligheder. Hvad saaledes Kjøbstæderne angaar, da døde der i Jyllands aarlig i Gjennemsnit langt flere Børn pro mille af levende fødte end i Østifternes; Differencen er flere Gange større end Middelfejlen. Nærmest laa det vel at søge Aarsagen deri, at der her er færre efter vore Forhold middelstore Byer end hist. Hermed vilde det være i god Overensstemmelse, at det af Jyllands Stifter, hvor Dødeligheden blandt Børn af Bybefolkningen er størst, nemlig Aarhus Stift ogsaa har de fleste forholdsvis betydeligere Kjøbstæder, medens paa den anden Side Viborg Stift, hvor den er mindst, har de færreste. Men som vi senere skulle se, vise de af mig nærmere undersøgte Provinsbyer, at Indvaanerantal og Børnedødelighed langtfra altid stige proportionalt med hinanden, og under alle Omstændigheder kunde Forskjellen

da heller ikke forklares alene herved. Naar nemlig endog Viborg og Ribe Stifts Kjøbstæder udvise større Børnedødelighed end Fyens Stifts, er det tydeligt nok, at der i alt Fald maatte være andre Aarsagsmomenter tilstede. Et saadant kunde man maaske da søge i Forskjellen mellem Jyllands og Østifternes Klima, eftersom hint er ikke saa lidt barskere end dette. For Klimaet som virksom Faktor synes nu ogsaa at tale, at Dødeligheden i ethvert af de jyske Stifters Landdistrikter er større end i noget af Østifternes med Undtagelse af Sjællands Stift, men det sidst nævnte udøver rigtignok en saa betydelig Indflydelse paa den samlede Børnedødelighed i Østifternes Landdistrikter, at denne alligevel kun bliver en Ubetydelighed mindre end i Jyllands. Muligt var det jo ogsaa, at den større Velstand, der i Almindelighed forudsættes at være tilstede paa Øerne især Fyen, Lolland og Falster, kunde være medvirkende Aarsag til den mindre Børnedødelighed her.

Et Blik paa Tabellen vil imidlertid vise, at der findes Stifter, hvor Dødeligheden ikke lader sig bringe ind under Synspunktet af de ovenfor antydede Aarsagsmomenter. Man vil saaledes lægge Mærke til, at af Jyllands Landdistrikter udvise Aarhus Stifts den største Dødelighed, skjøndt det almindelig anses for at være det jyske Stift, hvor der er mest Velstand blandt Landbefolkningen, og skjøndt Klimaet paa Østkysten af Jylland dog utvivlsomt er mildere end paa Vestkysten. Ligeledes har Sjællands Landdistrikter i Forhold til de øvrige Østifters en større Børnedødelighed, end man skulde vente. Det er sandsynligt, at Epidemier kunne være Skyld heri, idet de ved et saa kort Tidsrum som et Femaar meget let indvirke forstyrrende. Herom kan der imidlertid intet vides med Sikkerhed, efter-

som Sundhedskollegiets Aarsberetninger hidtil ikke ere førte længere frem end til 1876, men saalænge dette Spørgsmaal maa staa uafgjort, er det egenlig ogsaa resultatløst at søge efter andre Aarsagsmomenter. Kun skal bemærkes, at den forholdsvis store Dødelighed i første Maaned blandt uægte fødte Børn, som er særegen netop for disse to Stifters Landdistrikter, ikke har influeret paa Resultatet i nogen paaviselig Grad, hvad der beror paa, at Procentantallet af uægte Børn her til Gjengjæld er mindre end i de fleste andre Stifters Landdistrikter.

Oplysningerne i Statistisk Tabelværk tilstede jo destoværre kun for første Maanedes Vedkommende en Sammenligning mellem Dødeligheden hos ægte og uægte fødte. Naar undtages Ribe Stifts Kjøbstæder, hvor maaske de tidligere nævnte Fejlkilder have gjort sig abnormt gjældende, finde vi overalt, at Dødeligheden har været størst blandt uægte fødte. Som omtalt, er den hos disse særlig stor i Aarhus og Sjællands Stifts Landdistrikter, og det samme er Tilfælde med Aarhus Stifts Kjøbstæder, hvor den endog er ikke saa lidt større end i Hovedstaden. Mellem Jyllands og Øernes Kjøbstæder viser der sig ingen Forskjel paa Dødeligheden i første Maaned hverken blandt uægte eller ægte fødte. Denne Omstændighed peger hen paa, at der heller ikke kan være nogen Forskjel af Betydning i de spæde Børns Ernæring, navnlig ikke saaledes, at det skulde være mere almindeligt hist end her, at Mødrene give deres Børn Bryst, thi Virkningen heraf giver sig jo tydelig tilkjende allerede i de første Maaneder¹⁾. Saasart første Leveaar er tilendebragt, er derimod de jyske Kjøbstæders

¹⁾ Ved Slutningen af 3die Maaned er Dødelighedskvotienten for ægte og uægte fødte tilsammen respektivt 87 og 81 pro mille.

Overvægt i Dødelighed tydelig udtalt og den træder forholdsvis endnu stærkere frem mellem 1ste og 5te Aar. Hvad Landdistrikterne angaa, staa ved Slutningen af første Maaned Østifternes med en lidt større Dødelighed end Jyllands og holde sig paa dette Punkt gjennem første Leveaar, men fra 1ste til 5te Aar slaar Forholdet om, saa at Dødeligheden fra 0—5 Aar alligevel bliver størst i disse ¹⁾).

Til den i det foregaaende anstillede Sammenligning mellem Landsdelene lader sig meget vel benytte Dødelighedskvotienter, beregnede paa den i Tabel I a benyttede Maade. Et nøjagtigere Udtryk for Dødeligheden i de forskjellige Perioder af den første Barndom, faar man jo imidlertid ved at beregne Dødeligheden blandt de ved Begyndelsen af hver Periode levende, idet Antallet af disse findes ved fra levende fødte at drage de i Forvejen døde. Jeg skal i saa Henseende henvise til Tabel I b.

I det Hele er Børnedødeligheden i Danmark lav i Sammenligning med de fleste andre europæiske Staters; det samme er Tilfælde med de øvrige skandinaviske Lande og navnlig da Norge. Derimod synes Børnedødeligheden i København snarest at ligge over Gjennemsnittet af store Byers.

Fødselstallet ϱ : Forholdet mellem Antallet af Fødsler og det samlede Folketal har i de sidste Decennier været følgende her i Danmark. For hele Landet kom der paa

¹⁾ Bemærkningerne om Dødeligheden i de forskjellige Landsdele have tidligere i Forbindelse med Tabellen været optagne i «Ugeskr. for Læger». De tør kun opfattes som Antydninger, idet det selvfølgelig uden en dybere gaaende Undersøgelse er umuligt at kaste Lys over den tilstedeværende Forskjel, men forhaabentlig vil jeg ogsaa senere finde Lejlighed til at vende tilbage hertil.

1000 Mennesker 32,2 Fødsler aarlig i Decennierne 1860—69; for Kjøbenhavn var i 1870—79 Forholdstallet 34,8, for Provinskjøbstæder 32,5 og for Landdistrikter 31,9.

**Børnedødeligheden i forskjellige Samfundslag paa Kristianshavn
(Kjøbenhavn).**

Naar en Undersøgelse af denne Art har en stor Stad til Gjenstand, og man paa Grund af Omstændighederne ikke ser sig istand til at gennemgaa Kirkebøgerne for hele Staden, men maa holde sig til en begrænset Del af den f. Ex. et enkelt Kvarter, er det en Selvfølge, at Til- og Fraflytning i særlig Grad vil kunne indvirke forstyrrende paa Resultatet. Det gjælder derfor om at udsøge sig et Kvarter af Byen, hvor den herved fremkomne Fejl er saa lille, som det under saadanne Forhold overhovedet er muligt at faa den. For Kjøbenhavns Vedkommende kan der nu næppe være nogen Tvivl om, at man vanskelig vil finde nogen Del, der er saa skarpt begrænset og i alt Fald i de senere Decennier saa lidt paavirket af Til- og Fraflytning, som Kristianshavn. Ikke alene adskiller den sig i geografisk Henseende fra den øvrige By ved at ligge paa en anden Ø, men dens Befolkning har i stærk Modsætning navnlig til Udenby's Kvarterer holdt sig nogenlunde stationær i en længere Aarrække. Naar vi saaledes sammenstille Folketællingerne efter 1850 — først nemlig efter dette Aar vise de Befolkningens Fordeling mellem de forskjellige Kvarterer af Hovedstaden —, finde vi, at Kristianshavn havde:

Aar: 1850	1855	1860	1870	1880
Indv.: 14865	16483	16807	18107	17186

Tallene ere mig velvillig meddelte fra det statistiske Bureau, hvorfra man tillige har gjort mig opmærksom paa, at Folketallet for 1850 paa Grund af Krigsforholdene næppe er korrekt, men maa anses for at være for lavt. For at se Modsætningen navnlig til Udenby's Kvartererne, skal jeg efter Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 6 anføre en der anstillet Sammenligning mellem Folketællingerne 1860 og 1880. Befolkningen udgjorde:

	1860	1880
Udenbys Vester Kvarter . . .	7296	24790
Udenbys Klædebo Kvarter . .	16870	59595
Voldkvartererne	"	18017
Gammelholm	"	8403
Kristianshavn	16807	17186
Den øvrige By	114170	106859

Et andet Spørgsmaal er imidlertid, om Forholdene paa Kristianshavn kunne forudsættes at være typiske for Hovedstaden, saa at man for Børnedødelighedens Vedkommende uden videre kan overføre de fundne Resultater fra hin paa denne. Forudsætningen holder næppe Stik i den Grad, at det ikke bliver nødvendigt at tage et Forbehold. Først maa bemærkes, at Kristianshavn tildels er bygget paa Grund, der er opfyldt fra Havet, og at denne Bydel som Følge af dens lave Beliggenhed over daglig Vande ikke kan afvandes saa fuldstændig ved underjordiske Ledninger som den øvrige Del af Byen, hvorfor Kloaksystemet ikke

er fuldt saa udviklet hist som her. Men Hovedsagen er dog vistnok, at de kristianshavnske Beboelsesforhold ere uheldigere end Hovedstadens tagne under et. Dette vil fremgaa af følgende Oplysninger fra Lederen af Magistratens statistiske Arbejder, M. Rubin, som han med stor Imødekommen har tilstillet mig og samtidig tilladt mig at citere in extenso.

«Ved Siden af at Kristianshavn først inddroges under Hovedstadens Administration i Aaret 1674, og at den i lange Tider blev befolket paa en særegen Maade, falder det i historisk Henseende væsenlig i Øjnene, at denne Bydel som Følge af de geografiske Forhold forskaanedes for Ildsvaaden 1728 og Bombardementet 1807. Hvor heldigt dette nu end kunde være i de paagjældende Aar, saa tvivlsomt har dette Held været for senere Tider, der paa Kristianshavn i højere Grad har maattet tage til Takke med saadanne gamle Huse, som de nævnte Ulykkesaar i hvert Fald have gjort deres til at rømme op i for den øvrige Bys Vedkommende. Vel har den Reform i Byggeforholdene, som Kjøbenhavn har været Vidne til i de sidste Decennier, ogsaa delvis udstrakt sig til Kristianshavn, men det er dog udenfor al Tvivl, at dette ikke er sket her i den Udstrækning, som i den sjællandske Del af Hovedstaden.»

«De statistiske Data, jeg nu skal nævne, ville vise, at ogsaa Befolkningsforholdene paa Kristianshavn væsenlig adskille sig fra det øvrige Kjøbenhavns. Paa Grundlag af Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 6 kan saaledes anføres, at medens det Antal Ejendomme i hele Hovedstaden (Kristianshavn inclus.), i hvilke der i 1880 boede under 4 Individuer paa hver 100 Kvadratalen udgjorde 90,2 pCt. af samtlige Ejendomme, udgjorde Antallet af saadanne

Ejendomme paa Kristianshavn kun 74,3 pCt. En Fjerdedel af Ejendommene paa Kristianshavn maa altsaa siges at være særdeles tæt beboede, man kan maaske uden Overdrivelse sige overbefolkede. I hele Hovedstaden udgjorde det Antal Ejendomme, i hvilke der boede 4—5 Individder pr. 100 Kvadratalen Etageareal 6,2 pCt. og 5 Individder eller derover 3,6 pCt.; paa Kristianshavn vare de tilsvarende Tal 10,9 pCt. og 14,8 pCt., og det ses altsaa, at Antallet af de allertættest beboede Ejendomme i Forhold endog udgjorde over 4 Gange saa mange paa Kristianshavn som i Byen som Helhed.»

«Paa Grundlag af det citerede Bind af Tabelværket skal endvidere anføres, at medens det Antal Husstande der i Kjøbenhavn som Helhed beboede Lejligheder paa 1 Værelse, i Aaret 1880 udgjorde 16,8 pCt. og det, der beboede Lejligheder paa 2 Værelser, 32,9 pCt. af samtlige Husstande, boede paa Kristianshavn 26,8 pCt. af Husstandene i Lejligheder paa 1 Værelse og 36,5 pCt. i Lejligheder paa 2 Værelser. Af begge Arter af Smaalejligheder var altsaa det forholdsvise Antal paa Kristianshavn væsenlig større end i Staden som Helhed og saa meget større, at medens det hele Kjøbenhavn kun har henvend Halvdelen af Familierne boende i Lejligheder paa 1 og 2 Værelser, har Kristianshavn altsaa henvend Totriedele.»

De slettere Beboelsesforhold, som Kristianshavn saaledes udviser i Modsætning til det øvrige Kjøbenhavn, maa nødvendigvis udøve en ikke ringe Indvirkning netop paa Børnedødeligheden¹⁾ paa den Maade, at Normen for denne maa ventes at være større hist end her. Det er vel navn-

¹⁾ Om Betydningen af overbefolkede Boliger for Dødeligheden navnlig af smitsomme Sygdomme jfr. Kórosi: Influence des habitations sur les causes des décès o. s. v. 1877.

lig ved Gruppe I og tildels Gruppe II at denne Forskjel i Beboelsesforholdene gjør sig gjældende, men selv Gruppe III staar næppe uden Paavirkning heraf. Hvis de velstaaende Klasser skulde udgjøre en relativ mindre Del af Befolkningen paa Kristianshavn end i Kjøbenhavn, hvad jeg dog kun kan udtale en Formodning om nærmest støttet paa de talrige industrielle Anlæg i hin Bydel, vilde dette jo virke i samme Retning¹⁾. Det viste sig nu virkelig ogsaa for Decennierne 1860—79, som tidligere omtalt, at Kvotienten for Dødeligheden under 5 Aar var endel større paa Kristianshavn end i hele Kjøbenhavn.

Af Kristianshavns to Kirker, Frelserens og Frederiks tyske Kirke, har den sidste ikke sin Menighed udelukkende paa Kristianshavn, men omfatter de i hele Kjøbenhavn boende tyske Familier; tidligere var den ogsaa Kirke for den tyske Del af Garnisonen. Jeg har derfor ment at kunne se bort fra den, saa meget mere som det er et Sogn, der i dette Aarhundrede kun har havt ringe Betydning. Medens saaledes Frelserens Sogns Kirkebøger udvise for 1870—79 omtrent 1700 døde under 5 Aar (exclus. dødfødte), har det andet Sogn i et 7 Gange saa langt Tidsrum nemlig fra 1813—82 kun omtrent 1300 døde, Voxne og Børn tilsammen, og deraf endda mange fra den sjællandske Del af Kjøbenhavn. For det Tidsrum, som denne Undersøgelse omfatter, kan man altsaa nok gaa ud fra, at Frelserens Sogn nogenlunde repræsenterer hele Kristianshavn.

Ved at kaste Blikket paa Tabel III a vil man bemærke, at der i Perioden 1820—49 kun findes angivet Dødelig-

¹⁾ Det samme er Tilfælde med Forskjellen i Procentantallet af vægte Børn (mindst paa Kristianshavn), der senere vil blive paavist og forklaret.

hedskvotienter for Alderen 0—1 Aar, i Perioden 1850—79 derimod for Alderen 0—5 Aar. Dette staar i Forbindelse med, at Til- og Fraflytning synes at have maattet spille en betydelig Rolle før 1850. Som tidligere omtalt, kan man ikke af Folketællingerne før dette Aar se Indvaanerantallet i de forskjellige Kvarterer af Hovedstaden. For at danne sig en Mening om, hvor stort det har været paa Kristianshavn før 1850, maa man derfor benytte Antallet af Fødsler. I saa Henseende har nu Rubin, baseret paa Undersøgelser af Forholdet i Kjøbenhavn og Stokholm, givet følgende Anvisning¹⁾: «Det gennemsnitlige Folketal af et Decennium udfindes ved at multiplicere Decenniets gennemsnitlige aarlige Antal af døbte med 30; den Fejl, som herved kan begaaes, overstiger ikke 10 pCt.» De i Frelserens Sogn døbte 3: levende fødte udgjorde i Decennierne 1820—50 i aarligt Gjennemsnit:

	1820—29	1830—39	1840—49	1850
multipliseret med 30 giver	201,4	248,8	346,1	
det et gjensnltg. Folketal af:	6039	7464	10383	14865

Fra 1830—50 skulde altsaa Befolkningen have fordoblet sig, hvilket ikke kan antages at have fundet Sted uden en større Indvandring. Da en saadan foregaar sjeldnest i den spæde Barnealder, var det for Perioden før 1850 forsigtigst at holde sig til Dødeligheden fra 0—1 Aar; allerede herved vilde Fejlen blive en hel Del mindre, og den turde vel være helt forsvindende, hvor Talen er om Dødeligheden i de første Par Maaneder.

¹⁾ Bidrag til Kjøbenhavns Befolkningsstatistik i Hundredeaaret 1630—1730. Aftryk af historisk Tidsskrift 5 R. III.

Af Tabellen fremgaar endvidere det besynderlige Forhold, at Dødeligheden næsten gjennemgaaende skulde stige ved 4de, 7de og 10de Maaned. Forklaringen ligger imidlertid nær nok, idet man sandsynligvis for Nemheds Skyld under Aldersangivelserne: $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ Aar har skudt en Del døde Børn ind, som dels endnu ikke havde naaet de respektive Aldere, dels maaske var passerede dem. For at bøde herpaa, ville vi efter 3die Levemaaned sammenfatte hver 3 Maaneder; som vi strax skulle se, gjør sig da ogsaa her nogenlunde den Regel gjældende, at Dødeligheden aftager stærkt fra 1ste til 2den Maaned, derpaa mere jævnt især efter 3die Maaned.

Det hele Antal af levende fødte var 22448 med 7647 Dødsfald. Fødslerne vise det længst bekendte Faktum: Mandkjønnets Overvægt over Kvindekjønnen — 11329 Drengene mod 11119 Piger, altsaa dog ikke ganske i samme Forhold, som vi kjende det fra den kjøbenhavnske Statistik i vor Tid, idet Forholdet mellem Dreng- og Pigefødsler hos mig bliver $\frac{102}{100}$, medens det i Decennierne 1860—79 var $\frac{105}{100}$ i Kjøbenhavn. Ligeledes gjenfinde vi ved Dødsfaldene i første Leveaar Mandkjønnets baade absolute og relative Overvægt over Kvindekjønnen.

For hele Tidsrummet 1820—79 faas de i Tabellen paa næste Side angivne Dødelighedskvotienter:

Svarende til Velstandsscalaen fremtræder næsten overalt, mere eller mindre tydelig udtalt, en Scala i Dødeligheden, saaledes at denne synker med den stigende Velstand. Tages første Leveaar som en Helhed, vil man se, at Materialet er saa stort, at Scalaen efter Sandsynlighedsregler maa anses for at være rigtig, selv om Kvotienterne ved tilfældige Aarsager mulig kunde være forrykkede lidt. Som Følge af at Perioden før 1850 er medoptaget, bør

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Mandkjøn			Kvindkjøn		
	Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III
0— 1 Maaned	75	69	62	69	54	44
1— 2 —	20	19	17	17	17	17
2— 3 —	14	12	8	11	11	7
3— 6 —	43	37	40	36	36	21
6— 9 —	36	25	23	34	27	19
9—12 —	26	23	19	26	22	17
0—12 Maaned	215	186	170	193	163	124

Opmærksomheden imidlertid henvendes navnlig paa de første Par Maaneder. I første Maaned finde vi for Pigernes Vedkommende en tydelig udtalt Forskjel, mindre derimod for Drengenes; af de næste to Maaneder lader sig intet udlede med Bestemthed, kun er der i 3die Maaned en fremtrædende Forskjel mellem Gruppe II og III.

Ville vi medtage Dødeligheden fra 1—5 Aar, maa vi jo holde os alene til Perioden 1850—79:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Mandkjøn			Kvindkjøn		
	Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III
0— 1 Maaned	65	69	76	62	56	41
1— 2 —	17	21	25	17	17	25
2— 3 —	13	14	11	10	10	10
3— 6 —	42	39	45	35	32	24
6— 9 —	35	31	30	32	29	20
9—12 —	27	28	23	28	28	14
0—1 Aar	197	202	208	186	173	133
1—5 —	142	94	101	140	115	90
0—5 Aar	339	296	309	326	288	223

Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar viser sig blandt Pigerne afgjort synkende fra Gruppe I—III med en Difference, der gennemgaaende er flere Gange større end Middelfejlen; blandt Drengene fremtræder en omtrent lignende Forskjel mellem Gruppe I paa den ene og Grupperne II og III paa den anden Side, derimod er der kun ringe Forskjel mellem de to sidst nævnte. Det er hovedsagelig Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, der betinger det ovenfor anførte Resultat. I første Leveaar differerer nemlig Dødeligheden blandt Drengene kun lidt ved de tre Grupper; blandt Pigerne er det samme tildels Tilfælde ved Gruppe I og II, medens der derimod er en væsenlig Forskjel mellem disse og Gruppe III. Undersøge vi nærmere det første Leveaar, viser det sig endvidere for Drengenes Vedkommende, at Dødeligheden i de første 6 Maaneder tilsammen er mindst i Gruppe I og stiger omend med smaa Differencer til Gruppe III — allerede i første Maaned finde vi dette Forhold —, medens de sidste 6 Maaneders Dødelighed fremtræder i omvendt Orden. Blandt Pigerne derimod have vi baade i første og sidste Halvaar en fra Gruppe I til III synkende Dødelighed.

Tages begge Kjøen under et i denne Periode (1850—79), kommer der mere Regelmæssighed i Resultatet — se næste Side; ogsaa her er Forholdet mellem Antallet af Drengene og Pigefødsler $\frac{102}{100}$.

Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar viser sig nu synkende fra Gruppe I til III med en Difference, der gennemgaaende er betydelig i Forhold til Middelfejlen; hovedsagelig betinges dette ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, omend ogsaa Dødeligheden under 1 Aar er synkende i samme Orden, men rigtignok kun med en forsvindende Forskjel mellem Gruppe I og II. I de første 6 Maaneder

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Gruppe I	Gruppe II	Gruppe III
0— 1 Maaned	64	62	58
1— 2 —	17	19	25
2— 3 —	11	12	10
3— 6 —	39	36	33
6— 9 —	33	30	24
9—12 —	28	28	18
0—1 Aar	191	188	170
1—5 —	141	104	95
0—5 Aar	332	292	265

af første Leveaar er Dødeligheden ligeledes synkende fra Gruppe I til III, men kun højst ubetydelig, hvilket tyder paa, at der ikke kan være nogen synderlig Forskjel tilstede i Henseende til de spæde Børns Ernæring. At dømme efter den forholdsvis ringe Dødelighed, maa Diegivning være nogenlunde almindelig i alle tre Grupper¹⁾. I de sidste 6 Maaneder viser Dødeligheden sig derimod stærkt aftagende i Gruppe III, sammenlignet med de andre. Skulde dette ikke kunne finde en naturlig Forklaring deri, at der dog vistnok som Regel fortsættes længere med Diegivning i de velstaaende end i de mindre velstaaende Familier, eller i alt Fald deri, at der hos hine vaages mere over, at Maden, som Børnene faa ved Siden af Brystet, er let fordøjelig? Ved Dødeligheden i Alderen

¹⁾ Jeg skal saaledes anføre, at for Aarene 1867—69 fandt Dr. Creguy, at i de første tre Maaneder efter Fødselen døde der af 253 Børn, som fik Bryst, kun 10 pCt., medens der af 64 opflaskede Børn døde Halvdelen (Kuborn: Des causes de la mortalité comparée de la première enfance. Pag. 105); se ogsaa samme Sted Brochards, Beaugrands og Dumonts Statistiker over Dødeligheden hos Patte- og Flaskebørn. Jfr. endvidere Kórosi: Die Kindersterblichkeit in Budapest. Berlin 1877. Pag. 20.

1—5 Aar spiller Forskjellen i Beboelsesforhold, betinget af den forskjellige Velstand, sikkert nok en større Rolle end Næringen, omvendt af hvad der finder Sted i første Leveaar.

For at udtrykke det fundne med faa Ord, saa viser Perioden 1850—79 en med den tiltagende Velstand aftagende Dødelighed i Alderen 0—5 Aar og det saaledes, at Forskjellen mellem Gruppe I og II næsten udelukkende stammer fra 1—5 Aars Alderen, derimod mellem disse og Gruppe III mest fra sidste Halvdel af første Leveaar, medens første Halvdel af dette viser omtrent samme Dødelighed gennem alle tre Grupper.

Sammenstilles Dødeligheden hos begge Kjøen før og efter 1850, finde vi, naar alle Grupper tages under et (Gruppe IV iberegnet), at der fra 1820—49 døde i første Leveaar 207 af 1000 levende fødte, og 208 fra 1850—79¹⁾. I den spæde Barnealder fremtræder der altsaa ingen Forandring i den totale Dødelighed. Men et ganske andet Resultat udkommer, naar vi betragte hver enkelt Gruppe for sig:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49			1850—79		
	Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III
0— 1 Maaned	91	61	46	64	62	58
1— 2 —	21	16	6	17	19	25
2— 3 —	15	11	4	11	12	10
3— 6 —	42	34	26	39	36	33
6— 9 —	37	19	16	33	30	24
9—12 —	24	15	18	28	28	18
0—1 Aar	230	157	116	191	188	170

¹⁾ I denne sidste Periode falder jo Koleraaaret 1853, men Virkningen af dette vil næppe spores synderlig i saa langt et Tidsrum, især

Gruppe I viser en betydelig Nedgang i Dødeligheden efter 1850, medens til Gjengjæld Gruppe II og navnlig Gruppe III møde med en betydelig forøget Dødelighed. Vel at mærke fremtræder dette allerede i de tre første Leve-maaneder — især gjælder det om Grupperne I og III —, altsaa paa et Tidspunkt, hvor Til- og Fraflytning maa forudsættes at spille en forsvindende Rolle. Ved Gruppe I beror endog den aldeles overvejende Del af Forskjellen mellem Perioden før og efter 1850 paa Dødeligheden i de tre første Levemaaneder, ved Gruppe III fordeler den sig omtrent ligelig paa Tiden før og efter 3die Maaned, og kun ved Gruppe II stammer den hovedsagelig fra Tiden efter denne Maaned. Muligt er det imidlertid, at Resultatet vilde være bleven endel ændret, hvis Materialet før 1850 havde været af den Art, at jeg havde turdet beregne Dødeligheden ogsaa for Alderen 1—5 Aar, thi denne gaar jo, som vi have set, ingenlunde altid i samme Retning som Dødeligheden i første Leveaar.

I dette Aarhundredes første Halvdel blev der næsten intet gjort for at bekæmpe de hygiejniske Mangler, som Kjøbenhavn havde taget i Arv fra Fortiden; det er væsenlig først efter 1850, at Hovedstaden har kunnet glæde sig ved betydelige Fremskridt i den offentlige Hygiejne. Men disse synes altsaa ikke, idetmindste paa Kristianshavn, at have udøvet nogen Forandring paa den totale Dødelighed i første Leveaar¹⁾. Heri er der forsaavidt intet forunder-

da Kolera ikke hører til de Sygdomme, der true den tidlige Barnealder stærkt.

¹⁾ Efter Pfeiffer skulde denne i de store tyske Byer som Regel være stegen i de sidste Decennier, altsaa i de hygiejniske Forbedringers Periode (Die Kindersterblichkeit. Pag. 300. Separataftryk af Gerhards •Handbuch der Kinderkrankheiten•).

ligt, som jo Ernæringen og Plejen har, omend langtfra den eneste, saa dog den afgørende Betydning for Dødeligheden i den spæde Barnealder. Hvad det i denne kommer an paa, er derfor fremfor alt, om der er Vilje og Evne til at skaffe den for Barnet mest hensigtsmæssige Næring (Brystet), eller i alt Fald til at anvende den nødvendige Tid, Omhu og Penge paa dets Pleje. Skulde da Evnen til at afse navnlig Moderens Tid til Fordel for det spæde Barn — med andre Ord, de økonomiske Vilkaar — være forandret indenfor de forskjellige Grupper? Jeg skal i saa Henseende lade mig nøje med nogle Antydninger. For Arbejderklassens Vedkommende (Gruppe I) gaar man jo temmelig almindelig ud fra, at der i de sidste Decennier har fundet en ikke alene tilsyneladende men, idet der tages Hensyn til Pengenes forandrede Kjøbeevne, ogsaa en virkelig Forbedring Sted af dens Vilkaar, omend Beviset herfor strengt taget næppe kan siges at være ført. Paa den anden Side anses det for givet, at Antallet af Haandværksmestre og smaa Handlende, som hovedsagelig give Gruppe II sit Præg, er bleven betydelig forøget siden Næringsloven af 1857, langt mere end der vilde svare til hele Befolkningens Forøgelse. At der med denne Udstykning af den lille Industri og Detailhandelen maa være fulgt en Tilbagegang af den paagældende Samfundsklasses økonomiske Vilkaar, er en berettiget Slutning, navnlig naar der tages Hensyn til at samtidig Kravene til Forretningens ydre Skin ere blevene stærkt forøgede. Et Spørgsmaal, der i denne Sammenhæng har ikke ringe Betydning, nemlig om Fødselstallet er bleven forandret indenfor de to Grupper, kan der destoværre intet oplyses om. Men nu Gruppe III; her kan der dog i det Hele næppe være Tale om en Tilbagegang i økonomiske Vilkaar, thi selv om en saadan

skulde være foregaaet for de liberale Erhvervs Vedkommende, udgjøre disse dog kun en mindre Del af Gruppen. Men hvis det ikke er Evnen til at afse Moderens Tid til Fordel for det spæde Barn, hvorpaa det skorter, kunde det da ikke være Viljen? Man hører jevnlig med eller uden Grund den Bebrejdelse rettet mod Mødrene i Nutidens vel stillede Familier i Modsætning til Fortidens, at de under deres forcerede Jagen efter Fornøjelser tidt forsømme Børnene og navnlig overlade det spæde Barn til en Ammes Omsorg; men bortset fra Sandheden heraf forekommer det mig rigtignok usandsynligt, at Døden skulde kunde reagere i den Grad paa dette Aarsagsmoment. Jeg foretrækker derfor at opgive videre Forsøg paa Forklaring og skal kun bemærke, at selv om denne Gruppe omfatter de færreste Fødsler, er Antallet dog vistnok for stort til at man kan skyde sig ind under «Tilfældighedernes Spil». Det var nemlig 782 fra 1820—49 og 985 fra 1850—79, altsaa i alt Fald i den sidste Periode ligesaa stort som det Antal Fødsler (948), hvorpaa Sutton bygger sin af forskjellige Forfattere citerede Statistik over Dødelighed i gunstigere stillede Familier i London, hvilken vi senere skulle nærmere omtale.

For en Sikkerheds Skyld skal jeg sammenligne Dødeligheden under 1 Aar i Perioderne før og efter 1850 hos Drengene og Piger for sig (alle 4 Grupper tilsammen tagne) og da paa den Maade, at der beregnes, hvor mange Dødsfald under 1 Aar der vilde være indtrufne i hver af Perioderne, hvis Dødelighedskvotienten havde været den samme som i hele Tidsrummet 1820—79, hvormed da sammenstilles den virkelige Dødelighed:

	Dreng		Piger	
	virkelig døde under 1 Aar gamle	beregnet døde	virkelig døde under 1 Aar gamle	beregnet døde
1820—49 . . .	890	882	760	770
1850—79 . . .	1607	1609	1412	1398

Erfaring og Beregning stemme paa det nærmeste overens, saa at heller ikke denne Methode viser nogen Bevægelse i Dødeligheden¹⁾. I den tidligere nævnte Undersøgelse af Dødeligheden i første Leveaar hos Medlemmer af det mosaiske Troessamfund i Kjøbenhavn fandt Westergaard lige saa lidt nogen Forandring af Totaldødeligheden i dette Aarhundrede (1815—69). Da den jødiske Handelsstand i de sidste 100 Aar har arbejdet sig stærkt i Vejret, undersøgte han specielt for dennes Vedkommende, om der dog ikke kunde iagttages en Forbedring. Det var dog ikke Tilfælde; man skulde snarere — skriver han — være tilbøjelig til at slutte, at Dødeligheden her tiltog efter 1830, men Tallene vare for smaa til at give en saadan Slutning Vægt. Det er imidlertid i god Overensstemmelse med mit Resultat, thi det er jo Kjøbmænd og Fabrikanter, der væsenlig give min Gruppe III sit Præg. Med Hensyn til den forskjellige Dødelighed, som Westergaard fandt ved de forskjellige Erhvervsklasser, henvises til Forfatteren selv²⁾.

Endelig ville vi ved Gruppe I, II og III for hver enkelt Grupper Vedkommende undersøge Forholdet mellem den virkelige Dødelighed under 1 Aar og den, der vilde

¹⁾ En mere detailleret Beregning ved Hjælp af Kvotienterne for hver enkelt Gruppe giver ganske samme Resultat.

²⁾ l. c. Pag. 249.

være fremkommen, hvis Dødelighedskvotienten havde været den samme, som for alle tre Grupper tilsammen:

	1820—49				
	Dreng		Piger		
	virkelig døde	beregnet døde	virkelig døde	beregnet døde	
	Gruppe I	543	446	461	396
— II	175	224	140	181	
— III	49	100	42	69	
Summa	767	770 ¹⁾	643	646	
	1850—79				
	Gruppe I	943	952	873	841
	— II	291	274	238	246
	— III	99	104	68	90
	Summa	1333	1330	1179	1177

I den første Periode fremtræder hos begge Kjøen en tydelig Forskjel og det saaledes, at Gruppe I viser større, Gruppe II og III mindre Dødelighed end den beregnede; i den anden Periode er Forskjellen langt mindre og egenlig kun tilstede for Pigernes Vedkommende, hvor Gruppe I viser større, Gruppe III mindre Dødelighed end den beregnede.

Af udenlandske Statistiker over Børnedødeligheden i forskellige Samfundslag af Bybefolkningen skal jeg efter Westergaard²⁾ i Korthed citere, hvad hans vistnok udførlige Kompendium indeholder derom.

Wolff angiver i sin Afhandling: Ueber die Kinder-

¹⁾ At der ikke er absolut Overensstemmelse mellem Beregning og Erfaring, beror paa, at der ikke er regnet med Decimaler.

²⁾ l. c. Pag. 180—185, Pag. 254—256, Pag. 271—276.

sterblichkeit (Erfurt 1874), uden dog nærmere at oplyse Materialets Størrelse, at der i Erfurt i 1848—69:

	Af 1000 fødte døde før Udgangen af			
	1ste Maaed	3die Maaed	6te Maaed	1ste Aar
Uægte Børn	124	238	299	352
Arbejderklassen	84	154	214	305
Middelstand	45	80	118	173
Højere Stænder	20	35	60	89

Dødeligheden her svarer nærmest til den i Perioden 1820—49 hos mig, men er dog ikke saa lidt større for Arbejderklassens Vedkommende og endel mindre for de højere Stænders. Wolff og andre nævne en Undersøgelse af Clay, men uden at man faar at vide, fra hvilket Tidspunkt den daterer sig; efter denne døde der i Preston i de 5 første Aar efter Fødslen af Børn af «Gentry» 18 pCt., af Handelsstandens 39 pCt. og af Arbejderbefolkningens 56 pCt. En Statistik fra Breslau gjør Westergaard til Gjenstand for en selvstændig Behandling, hvortil her dog kun skal henvises.

I sin tidligere nævnte «Beretning om Sundhedsforholdene i Byen Brunsvig i Aarene 1864—73» meddeler Dr. Reck, at der af 1000 ægte fødte Børn døde:

	Indre Stad			Ydre Stad		
	I Familier med en aarlig Indtægt af					
	indtil 300 Rmk.	500—800	over 800	indtil 300 Rmk.	500—800	over 800
under 1 Aar	219	169	162	192	113	131
1—5 —	133	100	107	111	59	41
0—5 Aar	352	269	269	303	172	172

Mellem den laveste og den højeste Indtægtsklasse er der i den indre Stad nogenlunde den samme Forskjel paa Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar, som hos mig mellem Gruppe I og III for Perioden 1850—79.

Fra de højere Samfundslag i England haves der flere Oplysninger om Dødeligheden i første Leveaar. Saaledes fandt Sutton den at være 7,7 pCt. af levende fødte hos gunstigere stillede Familier i visse af Londons Distrikter; samme Aar (1875) var den almindelige Dødelighed under 1 Aar i London 16,2 pCt. Baileys og Days fandt hos Pairsfamilier, at den var respektive 8 og 6 pCt. blandt nyfødte Drengene og Piger i Tidsrummet 1800—1855. Ansell sen. fandt Aar 1830, at den var 8,3 pCt. hos Børn af engelske Præster, medens den efter Ansell jun's Erfaring var 8 pCt. hos Børn af Middelklassen. De sidste Dødelighedskvotienter referere sig imidlertid, som man vil se, ikke udelukkende til Bybefolkning.

Fra Prof. Conrads statistiske Seminarium er udgaaet en Undersøgelse af Dødeligheden i Halle¹⁾, hvoraf fremgaar, at der af 1000 levende fødte døde i første Leveaar:

	1858—62	1870—74
Højere Stillinger	130	100
Haandværkere	158	200
Subalterne Stillinger . .	202	237
Arbejdere	163	203
Uægte Børn	587	361

¹⁾ Beitrag zur Untersuchung des Einflusses von Lebensstellung und Beruf auf die Mortalitätsverhältnisse. Jena 1877 (omtalt hos Westergaard). Conrad nævner, at Benoiston de Chateaufneuf fandt i rige Arrondissementer i Paris 17 pCt., i fattige derimod 32 pCt. døde i første Leveaar.

Dødelighedskvotienten er omtrent lige stor hos Haandværkere og Arbejdere — ganske det samme Resultat fik jeg jo ved Gruppe I og II i Perioden 1850—79; de respektive to Dødelighedskvotienter ere for 1858—62 noget mindre end hos mig, men til Gjengjæld noget større for 1870—74. Ligesom i Erfurt er Dødeligheden blandt Børn af «højere Stænder» langt mindre end paa Kristianshavn, og det uagtet Conrad, saavidt jeg kan se, har taget Begrebet i samme Omfang som jeg.

Kuborn anfører i det tidligere citerede Skrift en Undersøgelse af Devilliers for Aarene 1867—68 fra Lyon¹); her var Dødeligheden i første Leveaar blandt nyfødte Børn af fattige Arbejdere samt uægte Børn 26,9 pCt., blandt Børn af bedre stillede Arbejdere, Embedsmænd o. s. v. 19,9 pCt.; Materialets Størrelse er ikke opgivet.

At disse Statistiker, som stamme fra forskellige Byer og Tider, give meget varierende Dødelighedskvotienter, er ganske naturligt, eftersom Børnedødeligheden jo er yderst forskjellig blandt Bybefolkningen. I Englands større Byer differerede saaledes i 1871—75 Dødeligheden under 1 Aar fra 143 (Portsmouth) til 229 (Liverpool) af 1000 levende fødte²). Men det synes de dog alle at bekræfte, at Børnedødeligheden er forskjellig i de forskjellige Samfundslag af Befolkningen i større Byer omend maaske næppe i det Omfang, som tidligere er antaget. Selvfølgelig maa Spørgsmaalet imidlertid prøves i langt større Udstrækning, end hidtil er sket, før det kan betragtes som klart.

¹) Des causes de la mortalité o. s. v. Pag. 88—89 (ligeledes omtalt hos Westergaard).

²) Sutton. Infant Mortality in England: Pag. 20. Om Børnedødelighed i Byer jfr. endvidere Pfeiffer l. c. Pag. 270 og flgd., samt Kórosi: Die Kindersterblichkeit in Budapest. Pag. 4.

De uægte fødte Børn (Gruppe IV) har jeg hidtil forbi-gaaet, som Følge af at jeg ansaa det for rettest at se dem i Modsætning til de ægte fødte tagne som Helhed. Det er det, vi nu ville gjøre, og ovenikjøbet temmelig udfør- ligt, i Betragtning af at de uægte Børns Dødelighedsfor- hold efter første Maaned ere ukjendte for vort Lands Ved- kommende.

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49				1850—79				1820—79			
	Dreng		Piger		Dreng		Piger		Dreng		Piger	
	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte
0— 1 Maaned	85	136	71	117	66	127	59	113	73	131	63	115
1— 2 —	20	22	16	32	19	63	18	40	19	47	17	37
2— 3 —	13	27	12	15	13	31	10	41	13	29	11	31
3— 6 —	41	45	34	49	41	104	33	81	41	81	34	68
6— 9 —	31	39	30	50	33	82	31	69	32	65	31	61
9—12 —	22	29	19	27	27	39	27	59	25	36	24	46
0—1 Aar	213	299	181	292	199	446	179	404	204	387	180	358
1—5 —	"	"	"	"	128	167	131	142	"	"	"	"
0—5 Aar	"	"	"	"	327	613	310	546	"	"	"	"

Som omtalt, fandtes der, naar vi tog alle 4 Grupper under et, ingen Forskjel paa Dødeligheden under 1 Aar i Perioden før og efter 1850. Ved nu at tage de ægte fødte for sig, viser det samme sig at være Tilfælde for Pigerne Vedkommende; blandt Drengene er Dødelighedskvotienten derimod mindre i 1850—79. Anderledes med de uægte fødte Børn, baade Dreng og Piger. Her er der efter 1850 en stærk Stigning af Dødeligheden under 1 Aar, som allerede træder tydelig frem i det første Fjerdingaar; Følgen heraf er, at medens Dødelighedskvotienten hos uægte fødte allerede i 1820—49 var $\frac{1}{2}$ Gang større end hos ægte

fødte, er den i 1850—79 ikke saa lidt over dobbelt saa stor. Se vi nærmere paa de enkelte Maaneder af dette første Leveaar, viser det sig, at den største relative Forskjel mellem Dødelighedskvotienterne hos de to Kategorier af Børn fremtræder i 2den eller 3die Maaned, baade før og efter 1850. Ifølge Pfeiffer har ogsaa Bertillon for Frankrigs Vedkommende konstateret en «forholdsvis gunstig Dødelighed blandt uægte Børn i første Levemaaned», ja i Bajern faldt 1871—74 den største absolute Dødelighed blandt disse ikke engang paa 1ste men paa 2den og 3die Maaned¹⁾. Forklaringen ligger vel deri, at der dog skal nogen Tid til, inden den uheldige Ernæring — uægte Børn blive jo som Regel kunstig opfødte — og den daarlige Pleje faar knækket en fra Fødslen af sund Organisme. Jeg skal i saa Henseende henvise til, at en i Berlin 1879 anstillet Sammenligning mellem Dødsfald hos Børn, der have faaet Bryst, og hos kunstig opfødte godtgjorde, at de sidste navnlig fra 2den til 6te Maaned frembød i høj Grad ugunstige Dødelighedsforhold, medens Forskjellen i første Maaned var mindre betydelig²⁾.

Man vil maaske stille sig noget tvivlsom overfor denne især i 1850—79 store Forskjel mellem Dødeligheden hos uægte og ægte fødte, begrundet paa at Tilflytning kan have spillet en større Rolle for hine end for disse, navnlig her hvor kun en enkelt Bydel er bleven undersøgt. Jeg har imidlertid været opmærksom paa Muligheden heraf og udeladt af de døde alle uægte fødte, der vare betegnede som Plejebørn fra Fødselsstiftelsen, der jo ligger i den sjællandske Del af Hovedstaden. Paa den anden Side maa tages

¹⁾ Pfeiffer. l. c. Pag. 286—287.

²⁾ Pfeiffer. l. c. Pag. 327.

i Betragtning de uægte Børn, der blive legitimerede ved Forældrenes paafølgende Ægteskab. For Tiaaret 1870—79 fandt jeg saaledes anført i Kirkebøgerne paa Kristianshavn, at der var legitimeret 10 pCt. af de levende fødte uægte Børn, i Reglen inden Udløbet af de første 3 a 6 Maaneder. Men Legitimationen bevirker, som anført, at Dødeligheden blandt de tilbage blivende fremtræder som mindre, end den i Virkeligheden er. Overfor dette Plus staar nu rigtignok paa en Maade et Minus, idet uægte Børn i Gjennemsnit hyppigere end ægte ere førstefødte, men til Førstefødslen synes at være knyttet størst Fare for at dø i Livets Begyndelse. Efter Ansell's Meddelelser¹⁾ er nemlig Sandsynligheden for at dø i første Aar 0,082 for en førstefødt og 0,069 for det tredie Barn. Det er Maximum af Forskjellen²⁾. Naar Forholdet overalt stod saaledes, har Westergaard beregnet, at man egentlig skulde reducere alle Procenter for uægte Børn med 16 pCt.

Under alle Omstændigheder er nu et saadant Forhold mellem uægte og ægte fødtes Dødelighed under 1 Aar som c. 2 : 1 ingenlunde noget usædvanligt i en stor By. Saaledes se vi, at en for England anstillet Sammenligning mellem 12 Distrikter med ringe og 12 med høj Dødelig-

¹⁾ Westergaard. I. c. Pag. 167.

²⁾ Dødeligheden i Løbet af de første 24 Timer stiller sig efter Ditzel (Statistiske Oplysninger om c. 39000 Fødsler. Kjøbenhavn 1882) saaledes, at 2den Fødsel giver den bedste Prognose for Barnet, men derfra stiger Mortalitetsprocenten regelmæssig ved hver paafølgende Fødsel; ved 5te er den omtrent den samme som ved første. Selve Fødselsakten medfører altsaa større Fare ved første Fødsel end ved de nærmest følgende, men en ikke mindre væsentlig Grund til den større Dødelighed ved hine er dog sikkert de unge Koners Uvidenhed om Børneplejens Krav. Meget hyppig naa de først til Kundskab om disse Krav gennem Fejlgreb overfor den førstefødte — en Undervisningsmethode, som Barnet jevnlig betaler med Livet.

hed — de første fortrinsvis Landdistrikter, de sidste Bydistrikter gav til Resultat, at af 1000 levende fødte døde i første Aar:

	ægte fødte	uægte fødte
Høj Dødelighed (1875)	192	388
Ringe — —	97	239

Westergaard, fra hvem disse Tal ere tagne, anfører endvidere, at der i Glasgov (1873—75) døde af 1000 levende fødte i første Leveaar blandt ægte 152 og blandt uægte 286; i Breslau (1876) blandt ægte 313, blandt uægte 479; i Leipzig (1871—1874) blandt ægte 200, blandt uægte 520. Pfeiffer nævner som døde i første Leveaar i Stokholm blandt ægte 22,2 pCt. og blandt uægte 42,2 pCt.; i Byen Norfolk blandt ægte 15 pCt., blandt uægte 29 pCt. Man maa nu rigtignok ikke antage, at Forholdet overalt skulde være saaledes, men næsten uden Undtagelse finde vi dog i Byerne en betydelig større Dødelighed under 1 Aar hos de uægte fødte. Jeg skal saaledes efter den sidst nævnte Forfatter meddele endel Oplysninger fra den nyeste Tid om Forholdet i en Række tyske Byer. Af 1000 levende fødte døde i første Aar:

	bl. ægte fødte	bl. uægte fødte
Würzburg (1876)	214	561
Nürnberg (1877—78)	246	329
Mainz (1876)	234	246
Leipzig (1876)	197	292
Hannover (1876—77)	187	299
Danzig (1876)	223	410
Köln (1877)	226	257
Weimar (1877—79)	189	296
Colmar (1878—79)	253	295
Frankfurt a. O. (1878—79)	215	425
Berlin (1878—79)	230	475

Det er klart nok, at denne store Dødelighed blandt uægte Børn vil paavirke den totale Børnedødelighed i desto

højere Grad, jo større et Procentantal disse udgjøre af de levende fødte. Det kunde derfor have sin Interesse at undersøge, om mit Materiale udviser nogen Stigning af Procentforholdet for Kristianshavns Vedkommende. Af det hele Antal levende fødte udgjorde de uægte Børn:

1810-19	1820-29	1830-39	1840-49	1850-59	1860-69	1870-79
3,7 pCt.	6,6 pCt.	11,4 pCt.	11,4 pCt.	10 pCt.	6,9 pCt.	7,6 pCt.

Procentantallet er altsaa størst i Decennierne 1830—49, herfra aftager det til begge Sider. Tager vi vore to sædvanlige Perioder, finde vi, at i 1820—49 var Forholdet 10,2 pCt., i 1850—79 derimod kun 8,2 pCt. Til Sammenligning kan anføres Forholdstallene for 1651—1729, som Rubin¹⁾ meddeler for Frue Sogns Vedkommende — Rubin beregner Procenten, som uægte fødte udgjøre af ægte levende fødte, jeg har efter de opgivne Tal beregnet den af samtlige levende fødte:

1651-59	1660-69	1670-79	1680-89	1690-99	1700-09	1710-19	1720-29
15 pCt.	11 pCt.	7,2 pCt.	5,1 pCt.	5,1 pCt.	7,1 pCt.	3 pCt.	4,2 pCt.

I de 80 Aar af det 17de og 18de Aarhundrede var Forholdet 6,8 pCt., i de 70 Aar af det 19de Aarhundrede 8,7 pCt. Erindres maa imidlertid, at der kun er Tale om et enkelt Sogn, ikke engang det samme, og navnlig at det sidst nævnte Procenttal, som vi strax skulle se, er betydelig paavirket ved Tilstedeværelsen af Fødselsstiftelsen, idet denne absorberer en stor Del af de uægte Fødsler.

¹⁾ Bidrag til Kjøbenhavns Befolkningsstatistik o. s. v.

I Tiaaret 1870—79 udgjorde for hele Kjøbenhavn de uægte fødte 20,6 pCt. af det samlede Antal levende fødte, paa Kristianshavn fandt jeg i samme Tiaar Forholdstallet at være 7,6 pCt. Denne store Forskjel, som synes at blotte en Mangel ved mit Materiale, lader sig dog næsten helt forklare derved, at i det nævnte Tiaar fødtes efter Rubin ikke saa lidt over Halvparten af Kjøbenhavns uægte Børn paa Fødselsstiftelsen — i aarligt Gjennemsnit 848 af 1471¹⁾. Men de her fødte Børn opføres, vel at mærke, i en særlig Protokol, sideordnet med Kirkebøgerne. Se vi bort fra Fødselsstiftelsen, bliver Forholdstallet for hele Kjøbenhavn 9,9 pCt., altsaa nu ikke meget større end paa Kristianshavn.

Ved en Sammenligning mellem Procentantallet af uægte Børn i Kjøbenhavn og andre større Byer, maa man jo imidlertid holde sig til det først nævnte, altsaa 20,6 pCt. for 1870—79; i det foregaaende Decennium var det omtrent 1 pCt. større. Skjøndt højt, overgaaes dette Forholdstal dog af det, man finder i mange andre Byer. Kuborn²⁾ anfører saaledes for østerrigske Byers Vedkommende, at i Wien og Prag udgjør de uægte fødte 50 pCt. af samtlige fødte, i Lemberg 56 pCt., i Linz 63 pCt., i Graz 64 pCt., i Klagenfurt 65 pCt., ja i Olmütz endog 70 pCt.; her vil en høj Dødelighedskvotient blandt de uægte Børn i fremtrædende Grad kunne paavirke den totale Børnedødelighed. Pfeiffer³⁾ anfører eksempelvis, at For-

¹⁾ l. c. Pag. 62. Jeg har sat det gennemsnitlige Antal af de paa Stiftelsen fødte uægte Børn lig Antallet af de ugifte Kvinder, der have født her, men i Virkeligheden kan det første jo nok have været lidt større paa Grund af Tvillingfødsler.

²⁾ l. c. Pag. 45.

³⁾ l. c. Pag. 239.

holdstallet i Paris er 33 pCt., i Wien 33 pCt. — altsaa mindre end det af Kuborn opgivne Tal, i Berlin 16 pCt., i München 26 pCt.; ogsaa disse Procenttal referere sig til samtlige fødte.

Hidtil have vi kun beskæftiget os med Dødeligheden under 1 Aar hos uægte fødte; hvorledes stiller det sig for dem, naar det første Leveaar er overstaaet? Wolff kommer i sin tidligere citerede Undersøgelse af Børnedødeligheden i Erfurt (1848—69) til det Resultat, at Dødeligheden aftager hurtig hos uægte Børn; allerede i 2det Leveaar var den mindre end hos Arbejderklassen, ja fra 3die—5te Aar endog mindre end hos Middelstanden. Han fandt nemlig, at der døde blandt 1000 Børn af hver Aldersklasse:

	1—2 Aar	3—5 Aar
Uægte Børn	55	42
Arbejderklassen	115	136
Middelstanden	55	65
Højere Stænder	19	26

I samme Retning synes Erfaringer fra Berlin at gaa, og paa Grundlag heraf henviser da Pfeiffer som noget givet til «den store Seighed og Livskraft hos uægte Børn, naar de lykkelig have overstaaet det første Leveaar». Kuborn derimod anfører nogle franske Undersøgelser som Bevis paa, at Indflydelsen af den uægte Fødsel ikke alene skulde gjøre sig gjældende i den første Barndom men helt op til Tyveaarsalderen¹⁾. Spørgsmaalet er altsaa langt fra at være løst. Vi skulle nu se, hvad mit Materiale udviser for Kristianshavns Vedkommende, men ville da benytte den

¹⁾ Des causes de la mortalité o. s. v. Pag. 39.

Fremgangsmaade, at vi undersøge, hvor mange etaarige¹⁾ der ere døde inden Udløbet af 5te Aar, medens der hidtil kun har været Tale om Dødeligheden fra 1—5 Aar i Forhold til Antallet af levende fødte.

Af 1000 etaarige døde før Udgangen af 5te Aar:

1850—79					
Gruppe			Ægte fødte tilsammen	Gruppe IV (uægte fødte)	Alle 4 Grupper
I	II	III			
174	129	116	160	270	167

Her er Dødeligheden blandt uægte fødte større end ved nogen af de andre Grupper. Men selv om det skulde vise sig at være det almindelige, at uægte Børn efter første Leveaar ikke længere reagerede stærkt paa de ugunstige Forhold, hvorunder deres Fødsel hyppig henviser dem til at leve gennem største Delen af Barndommen, saa vilde det dog i alt Fald i store Byer kun betingelsesvis pege hen paa mere Livskraft hos dem. Sagen er jo, at her plejer Døden at indhøste i første Leveaar den Part af dem, der bærer den mindste Sygdomsspire hos sig, og vel langt flere endda. Paa samme Maade finder man, at et Land, en By eller en Samfundsklasse, der har en extrem Dødelighed i den spæde Barnealder, jevnlig viser en forholdsvis lav Dødelighed i de nærmest følgende Aar — og omvendt. Ogsaa Legitimationen kan jo indvirke paa Dødelighedskvotienten hos uægte Børn i denne Aldersklasse, navnlig naar man ikke støtter sig til en Folketælling.

¹⁾ De etaarige ere fundne ved fra levende fødte at drage de i Løbet af 1ste Aar døde.

Fra sin Undersøgelse af Forholdene i Halle mente Conrad at kunne slutte, at den Aftagen af Dødeligheden fra 2det til 5te Aar, som lod sig paavise gjennem alle Samfundslag for Aarene 1870—74 i Modsætning til 1855—69¹⁾, var at føre tilbage til Byens Forsyning med bedre Drikkevand, «et Moment, der først efter 1ste Leveaar er istand til at gjøre sin Indflydelse gjældende». Vi ville i den Anledning for Decennierne efter 1850 sammenstille Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar blandt ægte fødte paa Kristianshavn. Af 1000 etaarige døde inden Udløbet af 5te Aar:

	Drenge			Piger			begge Kjøen		
	1850-59	1860-69	1870-79	1850-59	1860-69	1870-79	1850-59	1860-69	1870-79
Gruppe I	193	180	157	196	164	158	194	172	157
— II	107	121	124	117	157	143	112	139	133
— III	83	142	171	95	89	127	89	116	149
Ægte fød. tils.	166	165	150	170	158	152	168	161	151

Kjøbenhavns nuværende forbedrede Vandforsyning daterer sig fra 1858. Tages de ægte fødte under et, viser sig nu virkelig en tydelig Aftagen af Dødeligheden baade hos Mand- og Kvindekjøen, især naar vi stille første og sidste Decennium overfor hinanden; det samme vedbliver at være Tilfælde, hvis vi havde taget uægte fødte med. Men man bliver rigtignok meget betænkelig ved at tilskrive det bedre Drikkevand Resultatet, naar man ser, at Dødeligheden ingenlunde er aftaget gjennem alle Grupper, tvertimod er tiltaget ved Gruppe II og III. Selvfølgelig skal

¹⁾ Beltrag zur Untersuchung o. s. v. Pag. 42.

hermed ikke være rejst nogen Tvivl om hygiejniske Foranstaltningers Betydning for Dødeligheden, thi den turde være fastslaaet ved tilstrækkelig talrige Erfaringer¹⁾ om just ikke særlig fra Barneaarene. Jeg har kun villet vise, hvor udsat man er for at tage fejl af Virkningen af et Moment som hygiejniske Foranstaltninger, naar man ikke samtidig kan eliminere Virkningen idetmindste af de Faktorer, der influere stærkere paa Dødeligheden f. Ex. Velstandsforholdene. I det her givne Tilfælde er saaledes en Forandring i Arbejderklassens økonomiske Kaar langt snarere Skyld i den fra 1850—79 formindskede Dødelighed end det forbedrede Drikkevand.

Uden at komme nærmere ind paa, hvorledes Dødeligheden under 1 Aar stillede sig i de oven nævnte tre Decennier hos de forskjellige Grupper — ved Gruppe I aftog den forøvrig i Tredserne men steg atter i Halvfjerdserne, saa at den i dette Decennium blev ligesaa høj som i Halvtredserne, ved Gruppe II og III steg den derimod gjennem alle tre Decennier — skal jeg her blot anføre, at den hos ægte fødte tilsammen viste sig stigende. Medens der nemlig 1850—59 af 1000 ægte fødte døde i første Leveaar 178, døde der 180 i 1860—69, og 207 i 1870—79. Stigningen bliver endnu større, naar vi tage de uægte fødte med. Man vil erindre, at Pfeiffer anfører, at der i de store tyske Byer som Regel i de sidste Decennier har fundet en lignende Forøgelse Sted af Dødeligheden i den spæde Barnealder.

Denne i modsat Retning gaaende Bevægelse af Dødeligheden under og over 1 Aar afgiver en gunstig Lejlighed til at kontrollere, om de paa Kristianshavn fundne Døde-

¹⁾ Jfr. Westergaard l. c. Pag. 202.

lighedsforhold i det væsentlige kunne antages at repræsentere dem i hele Kjøbenhavn. Det viser sig nu virkelig, at ogsaa for hele Kjøbenhavn er Dødeligheden i første Leveaar stigende, derimod i Alderen 1—5 Aar aftagende: den første mindre, den sidste større i 1860—69 end i 1870—79¹⁾. Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar var i Kjøbenhavn stigende fra Tredserne til Halvfjerdserne; ogsaa det fandt Sted paa Kristianshavn.

Til Slutning skal jeg kun henvise til Tabel III b, hvor man for hver Maaned i første Leveaar vil finde udregnet Dødeligheden blandt de ved Begyndelsen af Maanedene levende. Naar jeg i det foregaaende helt igjennem, hvor Talen har været om Dødeligheden under 1 Aar, har benyttet Kvotienter, der referere sig til Antallet af levende fødte, saa beror det paa, at jeg for at kunne sammenligne mine med andres Resultater har maattet gaa den Vej, som største Parten af Forfatterne fulgte. Korrektionen vil imidlertid enhver let selv kunne foretage paa et hvilket som helst Punkt ved Hjælp af den nævnte Tabel.

Provinskjøbstæder.

Der er undersøgt 7 mindre Byer, hvoraf 3 paa Øerne (Nakskov, Middelfart, Skjelskør) og 4 i Jylland (Viborg, Holstebro, Hobro, Mariager). Efter Folketællingen i 1880 havde to af disse mellem 5000 og 8000 Indvaanere, tre

¹⁾ Decenniet 1850—59 har jeg maattet se bort fra, thi efter Oplysninger fra Statistisk Bureau er der før 1860 til dødsfødte henregnet Børn døde inden 24 Timer; naar man altsaa her udskilte de dødsfødte — hvad der jo var nødvendigt for Sammenligningens Skyld —, vilde Dødelighedsforholdene for de levende fødte staa i et altfor gunstigt Lys.

mellem 2000 og 3000, to under 2000. I Henseende til Størrelse kunne de saaledes nok staa som Repræsentanter for Flertallet af vore Provinskjøbstæder, ligesom ogsaa i Henseende til Livsvilkaarene, hvorunder Befolkningen i disse lever, samt dens væsenligste Erhvervsilder.

Der er noteret 23391 Fødsler og 5024 Dødsfald. Forholdet mellem Antallet af fødte Drengene og Piger var saavel i Tiden før som efter 1850 omtrent $\frac{108}{100}$. Fødslernes Antal er i de tre sidste Decennier betydelig forøget i Sammenligning med de tre første, men ingenlunde ensformig gjennem alle Grupper; Arbejderklassen har i saa Henseende et stort Forspring. Vi finde nemlig, at i Perioden 1850—79 er Fødslernes Antal ved Gruppe I 158 pCt. større end i Perioden 1820—49, ved Gruppe II 73 pCt., ved Gruppe III 53 pCt. Følgen heraf er, at medens Gruppe II udviser henved $\frac{2}{3}$ Del flere Fødsler end Gruppe I i Perioden før 1850, møde de i Perioden efter dette Aar omtrent med lige mange¹⁾.

Beregne vi Dødelighedskvotienten for de nævnte tre Grupper i hele Tidsrummet 1820—79, fremkommer følgende:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Drengene			Piger			begge Kjøen		
	Gruppe			Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	165	130	114	127	103	85	147	117	99
1—5 —	95	90	74	97	73	74	96	82	74
0—5 Aar	260	220	188	224	176	159	243	199	173

¹⁾ Paa Kristianshavn var Stigningen respektivt 118 pCt., 35 pCt. og 26 pCt. Her var Fødslernes Antal ved Gruppe I allerede i Perioden før 1850 over dobbelt saa stort som ved Gruppe II, i Perioden efter 1850 blev Forholdet omtrent som $3\frac{1}{2} : 1$.

Svarende til den stigende Velstand viser der sig saavel hos Drengene som hos Piger en tydelig Aftagen af Dødeligheden i første Leveaar. Tildels er det samme Tilfælde med Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar; her er der nemlig for Drengenes Vedkommende en nogenlunde udpræget Forskjel mellem Gruppe II og III, for Pigerne Vedkommende mellem Gruppe I og II. Tager vi Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar for os, finde vi mellem Gruppe I og II gennemgaaende en betydelig Forskjel, medens Forskjellen mellem Gruppe II og III i Sammenligning med Middelfejlen er mindre væsenlig.

En Sammenstilling af Perioderne før og efter 1850 giver til Resultat:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Drengene						Piger					
	1820—49			1850—79			1820—49			1850—79		
	Gruppe			Gruppe			Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	169	119	108	164	137	117	148	107	86	119	101	85
1—5 —	118	84	75	85	93	73	101	84	53	95	67	88
0—5 Aar	287	203	183	249	230	190	249	191	139	214	168	173

Dødeligheden i første Leveaar viser i begge Perioder og det saavel hos Drengene som hos Piger den fra Gruppe I til III synkende Scala, mere eller mindre tydelig udtalt. Ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar brydes denne derimod i Perioden efter 1850, omend paa et forskjelligt Punkt hos Drengene og Piger, men kun for de sidstes Vedkommende har det til Følge, at Scalaen ogsaa er brudt ved Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar. Vi ville derfor se, hvorledes det stiller sig, naar begge Kjønnene tages under et,

henvisende til Tabel IV a, efter hvilken Forholdet mellem Antallet af fødte Drengene og Piger let kan beregnes ved de forskellige Grupper:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49			1850—79		
	Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	160	113	97	142	120	101
1—5 —	110	84	64	90	85	80
0—5 Aar	270	197	161	232	205	181

I begge Perioder træder nu den synkende Scala frem ved Dødeligheden saavel i som efter første Leveaar, men i Perioden 1850—79 ere Differencerne ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar rigtignok saa smaa, at der ikke kan lægges nogen Vægt paa dem. Endnu større Interesse frembyder imidlertid denne Sammenstilling ved at vise os, om Dødeligheden er tiltaget eller aftaget ved de forskjellige Grupper. Hvad da Dødeligheden i første Leveaar angaar, saa er denne aftaget ved Gruppe I; ved de to andre Grupper gaar Bevægelsen snarest i modsat Retning, men Differencerne ere dog for smaa til at en saadan tør slaas fast. Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er ligeledes aftaget ved Gruppe I, men tiltaget ved Gruppe III, medens den ved Gruppe II ingen Forandring viser. Tilsvarende hertil finde vi, at Dødeligheden fra 0—5 Aar afgjort er aftaget ved Gruppe I og tiltaget ved Gruppe III, medens der ved Gruppe II kun er antydnet en Stigning

Da Talen var om Hovedstaden, blev det anført som almindelig antaget, at Arbejderklassens økonomiske Kaar skulde være forbedrede i de senere Decennier i Byerne,

uden at Beviset derfor dog kunde siges at være ført. Det ved Gruppe I i Provinskjøbstæder fundne Resultat taler i alt Fald ikke herimod. Da det ved denne Gruppe er Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, der forholdsviis mest er aftaget, ligger det nærmere at tænke paa en Forbedring af Beboelsesforholdene som Aarsagsmoment end paa en Forandring af de spæde Børns Ernæring. Naar Dødelighedskvotienten ved Gruppe II stiller sig omtrent uforandret i de to Perioder dog med Antydning af en Stigning, kan der vel ogsaa for Provinskjøbstæders Vedkommende henvises til den efter Næringsloven af 1857 indtraadte Udstykning af den lille Industri og Detailhandelen, thi vel peger Resultatet af Undersøgelsen just ikke som i Hovedstaden hen paa en Forringelse af Haandværkeres og Smaahandlendes Kaar men dog i alt Fald paa en Stillestaaen. Hvad endelig Gruppe III angaar, maa jeg tilstaa, at jeg for Provinskjøbstæders Vedkommende, ligesom Tilfældet var for Hovedstadens, staar uden nogen Mulighed for at kunne forklare det Særsyn, der næppe beror paa en Tilfældighed, at Børnedødeligheden her skulde være steget; jeg kan det saa meget mindre, som Stigningen næsten udelukkende skyldes Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, og man dog snarest skulde antage, at Beboelsesforholdene for dette Samfundslag vare bedre nu end tidligere. Jeg konstaterer derfor kun, at der, efter mit Materiale at dømme, skulde være foregaaet i Smaabyer en lignende mærkelig Forandring med Børnedødeligheden hos højere Samfundslag som i Hovedstaden.

Endnu ville vi, for at faa skarpere frem den tidligere paaviste Forskjel i Dødeligheden ved de tre Grupper, beregne, hvor mange døde hver af dem skulde havt, hvis Dødelighedskvotienten for hver enkelt havde været lig den

for dem alle tilsammen, og hermed da sammenstille de virkelig døde:

	1820—49		1850—79	
	døde i første Leveaar	beregnet døde	døde i første Leveaar	beregnet døde
Gruppe I	359	282	823	734
— II	398	441	729	772
— III	115	148	184	230
	872	871	1736	1736
	døde i Alderen 1—5 Aar	beregnet døde	døde i Alderen 1—5 Aar	beregnet døde
Gruppe I	247	200	522	490
— II	295	313	491	516
— III	76	105	146	154
	618	618	1159	1160

Overalt finde vi, at Gruppe I frembyder langt større, Gruppe II og III mindre Dødelighed end den beregnede, naar undtages de i Alderen 1—5 Aar døde i Perioden 1850—79, hvor der tildels kun er Antydning af en lignende Forskjel.

Saavidt mig bekendt, vil man hverken i den indenlandske eller udenlandske Litteratur kunne finde noget andet Bidrag til at oplyse, hvorledes det i smaa Byer stiller sig med Børnedødeligheden i de forskjellige Lag af Befolkningen. Og dog frembyder Undersøgelsen heraf stor Interesse. Dels kan man derved komme paa det Rene med, om de økonomiske Forholds Betydning for Børnedødeligheden træder stærkere eller svagere frem i store end i smaa Byer. I saa Henseende viser nu mit Materiale, at der paa Kristianshavn og i Provinskjøbstæder var næsten ganske den samme relative Forskjel mellem Dødeligheds-

kvotienterne ved de tre Grupper, naar man da holder sig til Perioden 1850—79, hvad der er nødvendig, hvor Talen er om Dødeligheden fra 0—5 Aar. Dels — og det er Hovedsagen — giver det Lejlighed til at se, i hvilken Grad de sundhedsfarlige Momenter, som Livet i store Byer næsten uundgaaelig medfører, modificere Virkningen af gode økonomiske Forhold. Af min Undersøgelse synes at fremgaa, at dette i høj Grad finder Sted. I Perioden 1850—79 var nemlig paa Kristianshavn Dødeligheden fra 0—5 Aar ved Gruppe III større end ved nogen af de tre Grupper i Provinskjøbstæder; med andre Ord, hist viste den velhavende Samfundsklasse større Børnedødelighed end selv Arbejderklassen her. Bemærkes maa imidlertid, at det er et Spørgsmaal, om ikke endog velhavende Familier i Gjennemsnit bo daarligere paa Kristianshavn end i den øvrige Del af Hovedstaden, hvad jeg efter mit ganske vist ikke nøje Kjendskab til Forholdene skulde være tilbøjlig til at antage — at det for Smaafolks Vedkommende er Tilfælde, er tidligere godtgjort. I Perioden 1820—49, hvor vi jo kun ere istand til at sammenstille Dødeligheden i første Leveaar, var denne ved Gruppe III paa Kristianshavn større end ved Gruppe III og II i Provinskjøbstæder men rigtignok en hel Del mindre end ved Gruppe I.

For at lette Oversigten skal jeg for Perioden efter 1850 anføre de respektive Dødelighedskvotienter for Storstads- og Smaastadsbefolkning:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen 0—5 Aar	Gruppe		
	I	II	III
Kristianshavn	332	292	265
Provinskjøbstæder	232	205	181

Af statistisk Tabelværk fremgaar, naar vi tage Decennierne 1860—69 og 1870—79 under et — fra Decenniet 1850—59 maa vi, som omtalt, destoværre se bort —, at der i hele Kjøbenhavn døde inden det fyldte 5te Aar omtrent 90 p. m. flere af levende fødte end i samtlige Provinskjøbstæder; hist 324 af 1000 levende fødte, her 237. Denne Tribut, som Livet i en stor By saaledes kræver af Børnene, synes mærkelig nok at fordeles nogenlunde ensformig paa de forskellige Samfundslag. Mit Materiale viser i alt Fald for Perioden 1850—79, at der ved Gruppe I paa Kristianshavn er død 100 p. m. flere af levende fødte end ved den tilsvarende Gruppe i Provinskjøbstæder, ved Gruppe II og III mellem 80 og 90 p. m. flere.

At Dødeligheden hos uægte Børn hyppig i store Byer imponerer som extrem, selv paa Baggrund af den her i det Hele betydelige Børnedødelighed, afgav det forrige Afsnit talrige Exempler paa. Vi skulle nu se, hvorledes det i saa Henseende forholder sig med smaa Byer, og stille da de uægte fødte overfor de ægte fødte:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49				1850—79				1820—79			
	Drenge		Piger		Drenge		Piger		Drenge		Piger	
	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte
0—1 Aar	134	196	116	103	145	189	106	171	142	190	110	147
1—5 —	93	97	84	65	87	66	82	45	89	76	82	52
0—5 Aar	227	293	200	168	232	255	188	216	231	266	192	199

Tage vi hele Tidsrummet 1820—79, finde vi Dødeligheden i første Leveaar udpræget større hos uægte end hos ægte fødte, dog langt fra i den Grad som paa Kristianshavn; Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er derimod

mindre hos hine end hos disse. Som Følge heraf er ved Dødeligheden fra 0—5 Aar Forskjellen mellem de to Kategorier af Børn kun tydelig udtalt hos Mandkjønnet, men forsvindende hos Kvindekjønnet.

Sammenligne vi Perioderne før og efter 1850, findes Dødeligheden i første Leveaar hos ægte fødte tiltaget blandt Drengene og aftaget blandt Piger efter 1850 — hos begge Kjøen dog kun svagt udtalt; hos uægte fødte er Forholdet omvendt. Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er hos ægte fødte væsenlig uforandret, men hos uægte fødte betydelig aftaget efter 1850. Tages begge Kjøen under et — Forholdet mellem Antallet af fødte Drengene og Piger kan ses af Tabel IV — fremkommer følgende:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49		1850—79	
	ægte fødte	uægte fødte	ægte fødte	uægte fødte
0—1 Aar	125	149	127	180
1—5 —	89	81	85	57
0—5 Aar	214	230	212	237

Dødeligheden baade i og efter første Leveaar viser sig hos ægte fødte saa godt som uforandret. Hos uægte fødte er Dødeligheden i første Leveaar tiltaget, men efter dette omtrent ligesaa meget aftaget, saa at Dødeligheden fra 0—5 Aar ikke differerer synderlig.

Den eneste Oplysning, jeg i den udenlandske Litteratur har kunnet finde om Dødeligheden hos uægte Børn i smaa Byer, er en lille Notits hos Sutton¹⁾. Han anfører, at der i tre smaa Byer i Grevskabet Plymouth (Tavistock,

¹⁾ l. c. Pag. 23.

Tiverton og Torquay) af 1000 levende fødte uægte Børn døde i første Leveaar respektivt 440, 500 og 536. Det er en uforklarlig stor Dødelighedskvotient, men da den kun refererer sig til et enkelt Aar (1875), kan der næppe heller tillægges den synderlig Vægt. Paa den anden Side maa jeg tilstaa, at den lave Dødelighed, jeg fandt i Provinskjøbstæder hos denne Kategori af Børn, forekommer mig næsten ligesaa vanskelig at forklare. At saaledes Dødeligheden i første Leveaar, absolut taget, maa være mindre i disse end paa Kristianshavn, er endda naturligt nok; men hvorfor er den det ogsaa relativt \propto i Forhold til Dødeligheden hos ægte fødte? Vel plejer man at gaa ud fra, at endel af de i Byerne fødte uægte Børn anbringes i Pleje paa Landet, og at af den Grund Dødelighedskvotienten hist bliver kunstig formindsket, men der er dog ingen Grund til at antage, at dette skulde finde Sted i højere Grad ved smaa end ved store Byer. At de uægte Børn i smaa Byer skulde blive bedre plejede og navnlig hyppigere faa Bryst end i store, anser jeg ligeledes for lidet sandsynlig. Tilbage staar da nærmest, at Antallet af Legitimationer skulde være større i hine end i disse. Jeg fandt nu virkelig, at der for Hobros Vedkommende var anført i Kirkebøgerne som legitimerede 17,7 pCt. af de i Perioden 1840—79 levende fødte uægte Børn — hyppigst i en Alder af 3—6 Maaneder —, medens dette paa Kristianshavn, som omtalt, kun fandt Sted med 10 pCt. af de i Decenniet 1870—79 levende fødte uægte Børn. Men Forskjellen er dog i alt Fald ikke stor nok til at kunne tjene som eneste Forklaring. Maaske kan hereditær Syfilis, der vel nok tør forudsættes at være ikke saa lidt hyppigere i store end i smaa Byer, ogsaa have spillet en Rolle herved.

Naar der i de af mig undersøgte smaa Byer fremkom

forholdsvis saa ringe en Forskjel mellem Dødeligheden hos ægte og uægte fødte, skyldtes det dog mest Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, idet denne navnlig i Perioden efter 1850 var betydelig mindre hos disse end hos hine. Selv om man med Pfeiffer antager, at de uægte Børn som Regel vise stor Sejghed og Livskraft, naar de lykkelig have overstaaet det første Leveaar, spiller dog vistnok Legitimationen Hovedrollen. Saavel de i som efter første Leveaar legitimerede ville nemlig nedsætte Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, saaledes som denne i det foregaaende er beregnet. Ja det samme vil finde Sted, om vi ogsaa ved Beregningen af Dødeligheden efter første Leveaar gaa ud fra de etaarige i Stedet for de levende fødte, thi vi have her jo ingen anden Mulighed for at finde Antallet af hine end ved fra Antallet af disse at drage de i Løbet af første Leveaar døde. Med dette Forbehold ville vi efterse, hvorledes Dødeligheden stillede sig hos etaarige af alle Grupper.

Af 1000 etaarige døde før Udgangen af 5te Aar:

1820—49					
Gruppe			ægte fødte	Gruppe IV	Alle Grupper
I	II	III			
131	94	71	102	95	101
1850—79					
105	91	89	97	69	94

I Perioden før 1850 var Dødeligheden i denne Aldersklasse hos uægte fødte (Gruppe IV) dog kun mindre end

ved Gruppe I, i Perioden efter 1850 derimod langt mindre end ved nogen af de andre Grupper, endog Gruppe III.

Mit Materiale antyder ikke, at der for vore Provinsbyers Vedkommende har været store Svingninger i Procentantallet af uægte Fødsler i dette Aarhundrede. Af det samlede Antal levende fødte udgjorde nemlig de uægte Fødsler følgende Procent i hvert af Decennierne:

1820—29	1830—39	1840—49	1850—59	1860—69	1870—79
10,2 pCt.	11,7 pCt.	12 pCt.	12 pCt.	12,5 pCt.	11,1 pCt.

Der er en jevn Stigning indtil Halvfjerdserne, i hvilke der derimod finder en Nedgang Sted, som bringer Procentantallet for dette Decennium til igjen at nærme sig stærkt det for Tyverne. Af Statistisk Tabelværk fremgaar, at de uægte Fødsler i alle Provinsbyer tilsammen udgjorde 10,8 pCt. af det hele Antal Fødsler i 1860—69, og 9,8 pCt. i 1870—79; Nedgangen i sidste Decennium har altsaa virkelig været omtrent af den Størrelse, som mit Materiale udviser. For Perioderne før og efter 1850 falde Procenttallene omtrent sammen; i den første faa vi nemlig 11,4 pCt., i den sidste 11,8 pCt.

Tages alle 4 Grupper under et, fremkommer følgende Dødelighedskvotienter:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49	1850—79
0—1 Aar	128	133
1—5 —	88	81
0—5 Aar	216	214

I de af mig undersøgte Provinsbyer er altsaa Børnedødeligheden i det Hele ikke undergaaet nogen Forandring i de to Perioder. Vel er der svagt antydet en Bevægelse ved Dødeligheden saavel i som efter første Leveaar, men de gaa i modsat Retning og ophæve næsten fuldstændig hinanden. Som Kontrol ville vi prøve Dødeligheden hos Dreng og Piger for sig og da benytte den tidligere anvendte Fremgangsmaade, nemlig beregne, hvor mange af hvert Kjøen, der vilde være døde i hver af Perioderne, dersom Dødelighedsforholdene havde været de samme som i hele Tidsrummet 1820—79, og hermed sammenstille de virkelig døde:

	Dreng				Piger			
	1820—49		1850—79		1820—49		1850—79	
	Erfa- ring	Bereg- ning	Erfa- ring	Bereg- ning	Erfa- ring	Bereg- ning	Erfa- ring	Bereg- ning
0—1 Aar	573	600	1217	1189	432	429	849	852
1—5 —	382	357	684	708	308	297	579	590
0—5 Aar	955	957	1901	1897	740	726	1428	1442

Som man ser, kan der heller ikke ad denne Vej paa-vises nogen Svingning af Dødeligheden fra 0—5 Aar i dette Aarhundrede. Men derimod frembyder Børnedødeligheden store Differencer mellem de enkelte Byer indbyrdes, langt større end man skulde vente i et Land som vort, hvor der udenfor Hovedstaden ikke findes nogen Storindustri af Betydning. Ved disse 7 Provinsbyer var saaledes i Perioden 1850—79 Minimum af Dødelighed i første Leveaar 90 af 1000 levende fødte, Maximum 177; Minimum af Dødeligheden fra 0—5 Aar var 172 (Middelfart), Maximum 253 (Holstebro) — ligesaa store Differencer

træffes i Perioden før 1850. Det er ikke, som man maaske kunde antage, Byernes Størrelse der i saa Henseende har været afgjørende; tvertimod er Indvaanerantal og Børnedødelighed meget langt fra at stige proportionalt ved disse Smaabyer. Snarere er det vel i sociale og hygiejniske Forhold, at Aarsagsmomentet til Forskjellen maa søges, men Paavisningen heraf kan selvfølgelig ikke ske uden gennem en dybt gaaende Undersøgelse af hver enkelt By, hvilken jeg foreløbig ikke har havt Lejlighed til at anstille.

Derimod kunne vi prøve, om Forbedringerne i den offentlige Hygiejne, der dog vel tør forudsættes at have fundet Sted i Provinsbyerne¹⁾, have efterladt sig noget Spor i Børnedødeligheden. Som omtalt, er Alderen 1—5 Aar mest skikket til at vise dette. Da der nu i Perioden 1850—79 var antydnet en Nedgang i Dødeligheden i denne Aldersklasse, og da mulige Forbedringer i den offentlige Hygiejne utvivlsomt datere sig fra denne Periode, ville vi nærmere gjenneemgaa hvert af Decennierne efter 1850.

Af 1000 etaarige døde inden Udløbet af 5te Aar:

	Drenge			Piger			begge Kjøen		
	1850-59	1860-69	1870-79	1850-59	1860-69	1870-79	1850-59	1860-69	1870-79
Gruppe I	110	122	82	108	136	83	109	129	83
— II	98	132	91	87	80	60	93	106	76
— III	67	101	70	109	123	68	89	111	69
— IV	86	102	60	49	79	27	70	90	46
tilsammen	97	121	82	93	105	67	95	113	75

Næsten uden Undtagelse finde vi ved begge Kjøen og ved alle Grupper en Stigning af Dødeligheden i Tredserne

¹⁾ Jo mindre disse ere, desto mindre holder imidlertid Forudsætningen vistnok Stik.

men derpaa atter en Nedgang i Halvfjerdserne, saa at Dødelighedskvotienterne i dette Decennium alligevel ere ikke saa lidt mindre end i Halvtredserne. Det sidste Resultat kan imidlertid næppe skyldes hygiejniske Forbedringer, i alt Fald ikke overvejende. Herimod taler Stigningen i Tredserne men navnlig dog, hvad vi snart skulle se, at Landdistrikterne vise et ganske analogt Forhold ved Dødeligheden efter første Leveaar i disse tre Decennier, skjøndt hygiejniske Forbedringer her sikkert kun have fundet Sted i ringe Grad. Man kunde snarere fristes til at antage, at vi havde at gjøre med et Udslag af de skiftende Konjunkturer, idet Danmark jo netop i Halvtredserne og Halvfjerdserne havde Perioder, der udmærkede sig ved betydelig økonomisk Fremgang, medens der i Tredserne nærmest var Stagnation, hvortil kan føjes, at 1864 var et Krigsjaar. Men uheldigvis viser Dødeligheden i første Leveaar ikke samme Bevægelse. Den er nemlig uafbrudt stigende gennem de tre Decennier, idet der af 1000 levende fødte døde 120 i 1850—59, 136 i 1860—69 og 140 i 1870—79. Heller ikke ad denne Vej synes man altsaa at kunne opnaa en tilfredsstillende Forklaring, saa meget mindre som Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar paa Kristianshavn ingenlunde stillede sig analogt med den i Provinsbyer og Landdistrikter.

For de to sidste Decennier viser nu Statistisk Tabelværk, at denne i modsat Retning gaaende Bevægelse af Dødeligheden i og efter første Leveaar, som jeg fandt i de 7 Provinsbyer, ogsaa har fundet Sted i alle Provinsbyer tilsammen. Efter Tabelværket var nemlig Dødeligheden i første Leveaar lidt større men i Alderen 1—5 Aar betydelig mindre i Halvfjerdserne end i Tredserne; ogsaa Omfanget

af Bevægelsen ved de to Aldersklasser er altsaa i Analogi med mit Resultat.

Landdistrikter.

Oplysningerne, vedrørende Børnedødeligheden blandt Landbefolkningen, stamme fra 25 Pastorater (Landkommuner), der atter omfatte 46 Sogne. Af Pastoraterne hørte 4 under Østifterne (Sjællands Stift) og 21 under Jyllands Stifter; af de sidste hørte 3 under Aalborg, 5 under Viborg, 4 under Aarhus og 9 under Ribe Stift. Over Halvdelen af dem var altsaa beliggende i to af Danmarks svagest befolkede og vel ogsaa mindst velhavende Stifter (Viborg og Ribe), hvilken Omstændighed dog, som vi senere skulle se, næppe har havt den Indvirkning paa Forholdet mellem Dødelighedskvotienterne i de forskjellige Velstandsgrupper, som man maaske a priori kunde være tilbøjlig til at tillægge den.

Der er noteret 41847 Fødsler og 8187 Dødsfald. Forholdet mellem Antallet af fødte Dreng og Piger var i Perioden før 1850 omtrent $\frac{105}{100}$, efter dette Aar $\frac{108}{100}$ og i hele Tidsrummet $\frac{107}{100}$. Som man af Tabel VII a vil se, er Fødslernes Antal i Gruppe I og II ikke synderlig forskjelligt før 1850, men efter dette Aar stiger deres Antal uforholdsmæssig stærkt ved Gruppe I. Stille vi saaledes Perioderne 1820—49 og 1850—79 overfor hinanden, viser den sidste en Forøgelse af Fødslernes Antal ved Gruppe I med omtrent 79 pCt., ved Gruppe II med 29 pCt. og ved Gruppe III med 36 pCt.

Følgende Dødelighedskvotienter fremkomme for disse

tre Grupper, naar vi tage hele Tidsrummet 1820—79 for os:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Drenge			Piger			begge Kjøen		
	Gruppe			Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	130	131	139	109	105	68	120	119	104
1—5 —	74	77	61	74	77	81	74	77	71
0—5 Aar	204	208	200	183	182	149	194	196	175

Dødeligheden i første Leveaar viser sig for Drengenes Vedkommende meget lidt forskjellig ved de tre Grupper; for Pigernes Vedkommende er der kun ved Gruppe III en tydelig udtalt Forskjel tilstede, og det saaledes at Dødeligheden her er langt mindre end ved de to andre Grupper. Omvendt viser Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar kun ringe Forskjel for Pigernes Vedkommende, medens der for Drengenes Vedkommende fremtræder ved Gruppe III en dog ikke saa stærkt udpræget lavere Dødelighed. Tilsvarende hertil finde vi, naar begge Kjøen tages under et, at Dødeligheden fra 0—5 Aar kun differerer lidt ved Gruppe I og II, medens den ved Gruppe III er endel lavere — Differencen er her mellem 1 og 2 Gange større end Middefejlen og skyldes navnlig Dødeligheden i første Leveaar.

En Sammenligning mellem Perioden før og efter 1850 giver til Resultat (se Tabellen øverst Side 72):

Efter 1850 viser for Drengenes Vedkommende Gruppe I Formindskelse og Gruppe III Forøgelse af Dødeligheden baade i Alderen 0—1 Aar og 1—5 Aar, navnlig dog udtalt ved den først nævnte Aldersklasse, medens ved Gruppe II Dødeligheden i første Leveaar er aftaget, men efter dette

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	Dreng e						Piger					
	1820—49			1850—79			1820—49			1850—79		
	Gruppe			Gruppe			Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	148	140	129	121	125	146	129	109	84	98	101	57
1—5 —	77	73	56	72	80	65	75	68	84	73	84	79
0—5 Aar	225	213	185	193	205	211	204	177	168	171	185	136

viser Antydning til at tiltage. For Pigernes Vedkommende er Dødeligheden i første Leveaar aftaget gennem alle tre Grupper, dog kun antydningvis ved Gruppe II, medens Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er tiltaget ved Gruppe II, men omtrent har holdt sig uforandret ved Gruppe I og III. Bevægelsen gaar altsaa ikke i samme Retning ved de to Kjøen, hvorfor vi ville tage dem under et, henvisende til Tabel VII a., efter hvilken Forholdet mellem Antallet af fødte Dreng e og Piger let kan beregnes ved de forskjellige Grupper:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49			1850—79		
	Gruppe			Gruppe		
	I	II	III	I	II	III
0—1 Aar	138	125	106	110	114	102
1—5 —	76	71	70	72	82	72
0—5 Aar	214	196	176	182	196	174

Nu viser det sig, at efter 1850 er Dødeligheden i første Leveaar tydelig aftaget ved Gruppe I, i mindre Grad ogsaa ved Gruppe II, medens der ved Gruppe III ikke fremtræder nogen Forskjel, hvortil der kan tages Hensyn.

Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er nogenlunde tydelig tiltaget ved Gruppe II, medens den ved de andre Grupper kun viser uvæsenlige Forandringer. I Overensstemmelse hermed finde vi, at Dødeligheden fra 0—5 Aar er afgjort mindre ved Gruppe I men omtrent uforandret ved Gruppe II og III.

Da den ved Gruppe I formindskede Børnedødelighed, som omtalt, hovedsagelig daterer sig fra den spæde Barnealder, tyder dette nærmest hen paa, at Markarbejdernes Hustruer i de senere Decennier have kunnet afse mere Tid til deres Børns Pleje (hyppigere Diegivning?) end tidligere. Men om dette skyldes en virkelig Forbedring i denne Samfundsklasses Kaar eller kun en Forlæggelse af Hustruens Erhvervskilde til Hjemmet — Haandarbejde f. Ex. i Stedet for Dagleje — maa staa uafgjort, da der mangler Materiale til at anstille en Sammenligning mellem denne Klasses Kaar i første og sidste Halvdel af Aarhundredet. Utvivlsomt er det derimod, at Gaardmændenes økonomiske Stilling er betydelig forbedret efter 1850, men dette har da ikke fundet noget paaviseligt Udtryk i Dødeligheden, idet denne ved Gruppe II vel er aftaget i første Leveaar, men paa den anden Side er tiltaget i Alderen 1—5 Aar. Heller ikke den Omstændighed, at der nu er langt lettere Adgang til Lægehjælp paa Landet end i Fortiden, synes at have fundet noget Udtryk i Børnedødeligheden, thi Virkningen heraf maatte vel i saa Tilfælde kunne spores gjen- nem alle Grupper, Det samme gjælder Forbedringer i Hygiejnen, men Omfanget af disse har næppe heller været stort i Landkommunerne.

Hvad der strax falder i Øjnene ved en Sammenstilling af Perioderne 1820—49 og 1850—79 er, at medens den først nævnte viser en tydelig Scala i Dødeligheden svarende

til Velstandsscalaen, saa have vi i den sidst nævnte ganske vist den laveste Børnedødelighed ved Gruppe III, men den højeste derimod ved Gruppe II. Rigtignok er Differencen mellem Dødelighedskvotienterne ved Gruppe I og II og den gennemsnitlige Kvotient kun af Størrelse omtrent som Middelfejlen og peger altsaa ikke med Bestemthed hen paa, at Forskjellen er andet og mere end en Tilfældighed. Men selv med dette Forbehold er Resultatet saa overraskende, at det nok kan fortjene en nærmere Betragtning. Naar man nemlig erindrer, at Gruppe I væsenlig faar sit Præg af Markarbejderne og Gruppe II af vor i det Hele velhavende Gaardmandsklasse, skulde vel de færreste falde paa at vente andet, end at Børnedødeligheden vilde vise sig at være langt større ved hin end ved denne. Jeg skal imidlertid fremdrage nogle Momenter, som idetmindste delvis kunne tjene til Forklaring.

Skjøndt der savnes Oplysninger om de enkelte Maaneder af første Leveaar, tør man dog nok slutte, at naar Perioden 1850—79 viser omtrent ens Dødelighed for hele dette Aar ved Grupperne I og II, har vel ogsaa Maaden, hvorpaa de spæde Børn ernæres, været nogenlunde den samme i dem begge. Sandsynligheden taler altsaa for, at Diegivning i de senere Decennier næppe kan være sjeldnere i Markarbejdernes end i Gaardmændenes Familier. Men hvorledes lader dette sig forene med, at den økonomiske Stilling i alt Fald hos de jordløse Markarbejdere er af den Art, at Hustruen som Regel er nødt til at søge særligt Erhverv for at kunne bidrage til Familiens Underhold, hvad jeg selv har paavist i en tidligere social-statistisk Studie¹⁾? Forklaringen findes sammesteds, idet Hu-

¹⁾ Markarbejderes Vilkaar i jyske Hedeamter. Kjøbenhavn 1881.

struens Indtægtskilde hovedsagelig er Haandarbejde i Hjemmet — ved Tredieparten blandt de af mig undersøgte Familier var det endog udelukkende Tilfælde —, og naar hun søger Beskæftigelse udenfor dette, er det næsten gennemgaaende kun til bestemte Tider af Aaret, nemlig Kartoffeloptagnings- Tørve- og Høsttiden. Det er dog ikke alene i Henseende til Ernæringen, at Markarbejderens og Gaardmandens spæde Barn hos os kunne forudsættes at staa omtrent lige, men ogsaa i Henseende til den Omhu, der udvises ved Plejen. Navnlig hvad Hudplejen angaar, gjælder det, saa langt min Erfaring som Læge rækker, at Gaardmandens spæde Barn ikke i mindste Maade bliver holdt renligere end Arbejderens. Den ene har i denne Retning ikke meget forud for den anden. Men er da ikke Gaardmandens Bolig rummeligere og større end Markarbejderens, saa at idetmindste Luften, som Barnet indaander, er bedre hist end her? Det er et Moment, der sandsynligvis har endnu væsentligere Betydning for Dødeligheden efter end i første Leveaar, og som derfor maaske nærmest vil kunne give os Nøglen til at forstaa, hvorfor Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar ikke viste sig større ved Gruppe I end ved Gruppe II — at den endog skulde være mindst ved den først nævnte, maa jeg derimod renoncere paa at forsøge nogen Forklaring af, men det fandt da heller ikke Sted, naar vi tog hele Tidsrummet 1820—79 for os. Om Beboelsesforholdene hos de to Samfundsklasser bemærkede jeg i det omtalte Skrift: «Der er i det Hele ikke noget Spring omend nok nogen Forskjel mellem Markarbejderens (Husmandens) og Gaardmandens Bolig, naar man paa begge Sider vil sammenligne de ny og de gamle med hverandre; den sidstes Værelser ere jo endel større, men hvad han har udover to, kunde han for den

Sags Skyld gjerne undvære, da de i alt Fald kun benyttes ved meget højtidelige Lejligheder». Følgen er da ogsaa paa de Egne, hvor jeg er kjendt, at Luften i Gaardmandens Værelser som Regel ikke er synderlig bedre end i Markarbejderens, under Forudsætning af at Familien er lige stor begge Steder. Hertil bidrager rigtignok meget, at Sansen for Renlighed ikke er større det ene Sted end det andet, thi selv i den begrænsede Del af sin Lejlighed, som Gaardmandsfamilien lader sig nøje med at benytte dagligdags, havde den dog lettere ved at holde Luften god end Markarbejderens i sin. Hvad endvidere det angaar, at komme ud i alt Slags Vejr om Vinteren, hvilken Omstændighed vel ogsaa kan have nogen Betydning for Dødeligheden fra 1—5 Aar, da skaanes Børnene i den Alder næppe mere hist end her. En anden Sag er det, naar Arbejderens Børn ere blevne saa store, at de kunne tage Vogtertjeneste. Nu vil man maaske indvende, at selv om Beboelsesforholdene paa Grund af den Maade, hvorpaa Gaardmanden benytter sin Bolig, ikke differere meget hos de to Samfundsklasser i mindre velhavende Egne — min Undersøgelse gjaldt jo Hedeamterne —, kunde Forholdet stille sig ganske anderledes i mere velhavende Egne, baade hvad angaar Størrelsen af den benyttede Del af Gaardmandens Bolig og af Renligheden i samme. Med dette Spørgsmaal for Øje har jeg ud af mit Materiale taget to større Pastorater, et sjællandsk og et jysk, om hvis Gaardmænd jeg vidste at de kunde bruges som Repræsentanter for den velhavende Del af denne Samfundsklasse; men Dødeligheden baade i og efter første Leveaar viste her væsenlig det samme Forhold mellem Gruppe I og II som ved alle Pastoraterne tilsammen. Ogsaa i dette Tilfælde maa der altsaa være Aarsagsmomenter tilstede, der virke i lignende Retning

som de ovenfor nævnte, hvis de ikke ere identiske med dem.

Inden vi forlade de tre Velstandsgrupper, ville vi endnu for hver af Perioderne 1820—49 og 1850—79 sammenstille den virkelige Dødelighed baade i og efter første Leveaar med den, der vilde være fremkommen, hvis Dødeligheds-kvotienten havde været den samme ved hver enkelt Gruppe som ved dem alle tilsammen:

	1820—49		1850—79	
	døde i første Leveaar	beregnet døde	døde i første Leveaar	beregnet døde
Gruppe I	960	905	1364	1382
— II	954	996	1124	1099
— III	50	63	65	71
	1964	1964	2553	2552
	1820—49		1850—79	
	døde i Alderen 1—5 Aar	Leregnet døde	døde i Alderen 1—5 Aar	beregnet døde
Gruppe I	530	508	901	949
— II	539	558	807	756
— III	33	35	46	49
	1102	1101	1754	1754

Nogen udtalt Forskjel fremtræder i den først nævnte Periode kun ved Dødeligheden i første Leveaar og det saaledes, at Gruppe I viser større, Gruppe II og III mindre Dødelighed end den beregnede; i den sidst nævnte Periode fremtræder en saadan kun ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, idet her Gruppe II viser større, Gruppe I mindre Dødelighed end den beregnede.

Vor egen Litteratur giver aldeles ingen og Udlandets kun tarvelige Oplysninger om Børnedødeligheden i de for-

skjellige Lag af den agerdyrkende Landbefolkning. Sutton har i to af Englands Grevskaber anstillet en Undersøgelse i denne Retning, men destoværre kun delvis. Han beregnede nemlig for Aaret 1875 Dødeligheden i første Leveaar blandt Børn af «farmers» i Devonshire og Norfolk¹⁾. Der fødtes i denne Samfundsklasse 1501 Børn og døde 143 under 1 Aar gamle, altsaa en Dødelighed af 95 blandt 1000 levende fødte; i Devonshire 93 af 1000, i Norfolk 98. I Henseende til social og økonomisk Stilling maa vel de engelske Forpagtere (farmers) nærmest jevnføres med min Gruppe III (Proprietærer, Møllere, Embedsmænd o. s. v.); ved denne Gruppe fandt jeg jo en Dødelighed af lidt over 100 blandt 1000 levende fødte baade i Perioden før og efter 1850. De to Dødelighedskvotienter falde altsaa paa det nærmeste sammen. Jarvis²⁾ omtaler en Undersøgelse fra Massachusetts, ved hvilken Dødeligheden under to Aar blev funden at være hos Børn af «farmers, som ejede deres farm», 119 blandt 1000, derimod hos Børn af Arbejdere 235 af 1000. Materialets Størrelse er ikke opgivet.

Sutton gjør opmærksom paa, at Dødeligheden i første Leveaar var større blandt Børn af farmers end blandt Børn af mellemste og øvre Samfundsklasse i London; hist 95 her 77 af 1000 levende fødte. Noget lignende fandt ikke Sted hos mig, idet Dødelighedskvotienten ved Landbefolkningens Gruppe III var langt mindre i Perioden 1850—79 end ved den tilsvarende Gruppe af Hovedstadsbefolkningen, men i Perioden 1820—49 vare de dog rigtignok omtrent af samme Størrelse.

¹⁾ l. c. Pag. 7.

²⁾ Infant Mortality. Boston 1873. Pag. 24.

Som man vil erindre, syntes Forskjellen, som Børne-dødeligheden paa Kristianshavn og i Smaabyer udviste, at fordele sig nogenlunde ensformig paa alle tre Grupper; det lader derimod ikke til at være Tilfælde med Forskjellen mellem Smaabyer og Landdistrikter. En Sammenstilling af Dødelighedskvotienterne for Perioden 1850—79 viser nemlig følgende:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen 0—5 Aar	Gruppe		
	I	II	III
Provinskjøbstæder . . .	232	205	181
Landdistrikter	182	196	174

Medens der ved Gruppe I døde i Smaabyer 50 p. m. flere af levende fødte end i Landdistrikter, er Forskjellen ved Gruppe II og III kun omtrent 10 p. m. — efter Statistisk Tabelværk døde der i Decennierne 1860—79 omtrent 50 p. m. flere af levende fødte i det Hele hist end her. Forskjellen mellem smaa Byer og Landdistrikter bæres alt-saa hovedsagelig af Gruppe I, derimod syntes, som man vil erindre, Forskjellen mellem store og smaa Byer at fordele sig nogenlunde ligelig paa alle tre Grupper. A priori skulde man vel snarere have ventet det omvendte. I denne som i andre Retninger maa det imidlertid blive fremtidige Undersøgeres Sag at prøve Resultatet. Endnu skal jeg pege hen paa, at Børnedødeligheden hos højere Samfundslag (Gruppe III) i Smaabyer ikke var mindre end hos Arbejderklassen (Gruppe I) paa Landet, hvad der synes endnu mærkeligere end det Analogon dertil, vi fandt i Forholdet mellem store og smaa Byer.

Naar vi i Lighed med den tidligere benyttede Frem-

gangsmaade stille de uægte fødte (Gruppe IV) overfor de ægte fødte, fremkommer der for de to Kategorier af Børn følgende Dødelighedskvotienter:

Af 1000 levende fødte døde i Alderen	1820—49				1850—79				1820—79			
	Drenge		Piger		Drenge		Piger		Drenge		Piger	
	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte	ægte	uægte
0—1 Aar	143	183	117	168	123	169	98	142	131	175	106	152
1—5 —	74	60	72	65	75	43	78	33	75	50	75	46
0—5 Aar	217	243	189	233	198	212	176	175	206	225	181	198

Hos begge Kjøen viser Dødeligheden i første Leveaar sig større blandt uægte end blandt ægte fødte; Forskjellen er her paa Landet omtrent af Størrelse som i Smaabyer (1,4 : 1). Efter 1850 aftager Dødeligheden i denne Aldersklasse hos begge Kategorier af Børn, omend for de uægte fødtes Vedkommende kun tydelig udtalt hos Kvindekjønnen. Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar er derimod gennemgaaende mindre hos uægte end hos ægte fødte baade i Perioden før og efter 1850; navnlig træder det frem i den sidst nævnte, hvilket beror paa, at medens Dødeligheden i denne Aldersklasse hos ægte fødte omtrent er den samme i begge Perioder, er den hos uægte fødte betydelig aftaget efter 1850. Tilsvarende hertil finde vi, at medens Dødelighedskvotienterne for Alderen 0—5 Aar hos de to Kategorier af Børn dog endnu ere udtalt forskellige i Perioden 1820—49, nærme de sig saa stærkt til hinanden i Perioden 1850—79, at Differencen endog bliver uvæsenlig.

Det har været mig ligesaa vanskelig ved Hjælp af den udenlandske Litteratur at kontrollere den i Landdistrikterne fundne forholdsvis lave Dødelighedskvotient hos uægte

Børn, som det var med den i Smaabyer fundne. Der har saaledes ikke foreligget mig nogen Oplysning om Forholdet i rent agerdyrkende Distrikter, og der er dog en Mulighed for, at Tilblanding af en industriel Landbefolkning kunde indvirke forstyrrende, ikke at tale om, naar Dødeligheden opgives for en Landsdels By- og Landbefolkning under et. Kun med Forbehold lade derfor mine Dødelighedskvotienter sig sammenstille med de af Sutton for et Par engelske Grevskaber opgivne. Denne Forfatter fandt i 1875, at der i Devonshire af 1000 levende fødte ægte og uægte Børn døde i første Leveaar respektivt 121 og 246, i Norfolk respektivt 136 og 239; om Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar meddeles der destoværre intet. Et lignende Forbehold maa tages overfor Oplysninger fra Bajern¹⁾ og andre Lande²⁾, som jeg derfor heller ikke skal komme nærmere ind paa.

Om denne lave Dødelighedskvotient hos uægte Børn i vore Landdistrikter er noget ualmindeligt, er jeg altsaa ude af Stand til at afgjøre. Men under Forudsætning af at den er det, kan der da fra vore særlige Forhold anføres noget til Forklaring heraf? Man kan vel se bort fra den Mulighed, at uægte Børn fra Landet hyppig skulde blive sendte i Pleje til Byerne; det modsatte turde, som omtalt, være mere sandsynlig, selv om vi her ere langt fra som i Frankrig at have Landdistrikter, hvor det drives som en Forretning at modtage Børn i Pleje fra de store Byer. Snarere kunde der maaske henvises til, at de uægte Børn, der fødes af Gaardmændsdøtre — og det er ingenlunde noget forsvindende Antal —, forsaavidt ere heldig stillede,

¹⁾ Westergaard l. c. Pag. 165.

²⁾ Kuborn l. c. Pag. 36, 49 o. s. v.

som Mødrene tidt beholde dem hjemme og selv give dem Bryst. Men størst Betydning har dog sikkert den Omstændighed, at Legitimation af uægte Børn forekommer saa hyppig paa Landet hos os. Det virkelige Antal af Legitimationer er af tidligere nævnte Grunde meget vanskelig at oplyse, og det kan derfor næppe opfattes som mere end et Minimum, naar jeg i 10 Pastorater (Landkommuner) fandt, at der i Decenniet 1870—79 var legitimeret ved Forældrenes paafølgende Ægteskab 24,1 pCt. af levende fødte uægte Børn (64 af 266 uægte Børn)¹⁾.

Til Legitimationen som væsenlig Aarsag maa vel, i Henhold til det i forrige Afsnit bemærkede, navnlig henføres det mærkelige Forhold ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar. Denne var hos uægte fødte endog mindre end ved nogen af de tre andre Grupper baade i Perioden før og efter 1850, men især rigtignok i den sidste. Af 1000 etaarige døde nemlig før Udgangen af 5te Aar:

1820—49					
Gruppe			ægte fødte	Gruppe IV	Alle Grupper
I	II	III			
89	81	78	84	76	83
1850—79					
81	92	80	86	45	82

¹⁾ Disse to Momenter, i Forbindelse med den forskjellige Hyppighed af hereditær Syfilis hos uægte Børn, kunne ogsaa tjene til Forklaring af den ringe Forskjel mellem Dødeligheden hos ægte og uægte fødte, sammenlignet med Forholdene paa Kristianshavn.

At dømme efter mit Materiale, skulde i Landdistrikterne Procentantallet af uægte Fødsler være steget i hvert Decennium indtil Tredserne, men herfra aftaget, saa at det i sidste Decennium af Tidsrummet endog var mindre end i første. Men Differencerne ere, som man vil se, gennemgaaende ikke store. Af det hele Antal levende fødte udgjorde nemlig de uægte Børn:

1820—29	1830—39	1840—49	1850—59	1860—69	1870—79
8,5 pCt.	8,9 pCt.	10,2 pCt.	11,0 pCt.	9,1 pCt.	7,6 pCt.

Stille vi Perioderne før og efter 1850 overfor hinanden, fremkommer omtrent det samme Procental i begge nemlig lidt over 9 pCt. Statistisk Tabelværk viser, at de uægte Fødsler i samtlige Landdistrikter udgjorde i Tredserne 9,7 pCt. af alle Fødsler, i Halvfjerdserne 9,3 pCt. En Nedgang har der altsaa været i sidste Decennium omend ikke i det Omfang, som man efter mit Materiale skulde antage.

Pfeiffer nævner Danmark som hørende til den Række af europæiske Stater, hvor uægte Fødsler forholdsvis ere talrige¹⁾. Da nu vort Land kun har 1 stor og, høit regnet, et Par middelstore Byer og da Procentantallet af uægte Fødsler næsten altid i større Byer er særlig højt, tør man nok slutte, at ikke mindst vore Landdistrikter forholdsvis til andre Staters maa have et stort Procentantal af uægte Fødsler. Desuagtet var Dødelighedskvotienten lille, hvilket viser, at denne og Procentantallet kunne staa i omvendt Forhold til hinanden. Det samme fandt Sutton. I Grev-

¹⁾ l. c. Pag 238 og 239.

skabet Norfolk med 10 pCt. uægte fødte var nemlig Dødelighedskvotienten mindre end i Devonshire med 5 pCt.

Tages alle 4 Grupper under et, finde vi, at som Helhed har Børnedødeligheden i Landdistrikter været mindre i Perioden efter 1850 end før dette Aar; der døde nemlig:

Af 1000 levende fødte i Alderen	1820—49	1850—79
0—1 Aar	135	115
1—5 —	72	73
0—5 Aar	207	188

Som man ser, skyldes det udelukkende en Formindskelse af Dødeligheden i første Leveaar. Naar vi beregne, hvor mange af hvert Kjøen der vilde være døde i hver af Perioderne 1820—49 og 1850—79, dersom Dødelighedsforholdene havde været de samme som i hele Tidsrummet, og hermed sammenstille de virkelige døde, saa faas:

	Drenge				Piger			
	1820—49		1850—79		1820—49		1850—79	
	Erfaring	Beregning	Erfaring	Beregning	Erfaring	Beregning	Erfaring	Beregning
0—1 Aar	1249	1147	1668	1768	985	889	1243	1337
1—5 —	621	620	948	956	577	590	896	887
0—5 Aar	1870	1767	2616	2724	1562	1479	2139	2224

Ad denne Vej fremkommer altsaa det samme Resultat, men i en endnu mere udpræget Form.

Som allerede i forrige Afsnit berørt, aftager Børnedødeligheden imidlertid ikke regelmæssig gennem de tre Decennier efter 1850. Vi skulle nu i saa Henseende prøve hver enkelt Gruppe:

	Af 1000 levende ved Begyndelsen af hver Alders- klasse døde under Forløbet af denne Alder					
	0—1 Aar			1—5 Aar		
	1850-59	1860-69	1870-79	1850-59	1860-69	1870-79
Gruppe I	114	119	98	81	100	66
— II	111	118	112	87	124	68
-- III	63	128	105	80	107	61
— IV	141	171	158	42	64	29
tilsammen	114	123	108	79	106	64

Dødeligheden baade i og efter første Leveaar er uden Undtagelse gennem alle Grupper stigende i Tredserne men atter aftagende i Halvfjerdserne, saa at Kvotienten for alle Grupper tilsammen i det sidst nævnte Decennium alligevel er mindre end i Halvtredserne, hvilket navnlig træder frem ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar. For de to sidste Decennier viser Statistisk Tabelværk — jeg maa gjentagende beklage Nødvendigheden af ved Sammenstillingen med Tabelværket at se bort fra Halvtredserne —, at Børnedødeligheden i samtlige Landdistrikter virkelig gik ikke saa lidt ned i Halvfjerdserne, samt at det navnlig skyldtes Dødeligheden efter første Leveaar. Af 1000 levende ved Begyndelsen af hver Aldersklasse døde der nemlig under Forløbet af denne Alder i samtlige Landdistrikter:

	1860—69	1870—79
0—1 Aar	122	117
1—5 —	206	178

Der er paa Landet, ligesom tidligere paavist for Smaa-
byers Vedkommende, meget større Oscillationer ved Børne-

dødeligheden, end man skulde vente. I Perioden 1850—79 finde vi saaledes ved de Pastorater, som mit Materiale omfatter, at Minimum af Dødeligheden i første Leveaar var 76 af 1000 levende fødte, Maximum 199, altsaa en Difference af 123 pro mille. I samme Periode — der er forøvrig i saa Henseende næsten ingen Forskjel mellem Tiden før og efter 1850 —, svingede Dødeligheden i Alderen 0—5 Aar endog mellem 130 og 303. Med andre Ord, der findes hos os Landkommuner, hvor Dødelighedskvotienten nærmer sig stærkt til den i Hovedstaden. Noget ganske tilsvarende anfører Sutton for Englands Vedkommende; Dødeligheden i første Leveaar svingede her i Landdistrikter fra 90 til 241 af 1000 levende fødte, altsaa en Difference af 131 pro mille, paa lidt nær den samme som hos mig. I den Anledning paaminder Sutton indtrængende de lokale sanitære Embedsmænd om at efterspore Aarsagerne til den sine Steder abnorme Børnedødelighed. En lignende Hensetting kunde der være god Grund til at rette til vore kommunale Autoriter, hvis der overhovedet paa Landet hos os fandtes nogen Sans for sanitære Spørgsmaal.

Inden jeg afslutter denne Undersøgelse, skal jeg for at lette Oversigten over Resultaterne af den samle her de vigtigste, og samtidig jevnføre dem for de tre Komplexer af Befolkningen: Hovedstadens, Provinskjøbstæders og Landdistrikters.

At Udviklingen i de senere Decennier har medført en relativt langt betydeligere Forøgelse af Arbejderklassen end af de andre Samfundsklasser, gaar man i Almindelighed ud fra, uden dog at have noget synderlig Begreb om For-

holdstallene i alt Fald i første Halvdel af Aarhundredet. I saa Henseende vil en Sammenligning mellem Antallet af Fødsler i de forskjellige Grupper før og efter 1850 dog kunne yde nogen Vejledning, selv om man ikke tør forudsætte, at Forholdet mellem Antallet af gifte og ugifte Mænd ligesom ogsaa mellem Ægteskaber og Fødsler skulde være uforandret ved de forskjellige Grupper. Navnlig den første Forudsætning er vist tvivlsom.

At Børnedødeligheden (0—5 Aar) blandt ægte fødte har sit Maximum hos Arbejderklassen (Gruppe I), og herfra aftager gjennem mellemste Samfundslag (Gruppe II) til sit Minimum hos højere Samfundslag (Gruppe III), finde vi tydelig udtalt paa Kristianshavn (1850—79) — for Perioden 1820—49 er her kun beregnet Dødeligheden i første Leveaar, men denne viser en lignende Scala —, endvidere i Smaabyer (1820—79) og i Landdistrikter før 1850. Efter dette Aar gjenfinde vi derimod ikke Scalaen i Landdistrikterne, thi vel fremtræder den laveste Børnedødelighed ved Gruppe III men den højeste ved Gruppe II, dog er Differencen mellem Kvotienterne ved denne sidste og Gruppe I paa den ene Side og den gennemsnitlige Kvotient paa den anden Side kun af Størrelse omtrent som Middelfejlen. Den største Forskjel mellem Grupperne findes paa Kristianshavn ved Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar, i Smaabyer og Landdistrikter derimod ved Dødeligheden i første Leveaar.

Af en Sammenligning mellem de ved hver af Grupperne fundne Dødelighedskvotienter før og efter 1850 fremgaar, at hos Arbejderklassen er Børnedødeligheden overalt taget betydelig af efter 1850, hos mellemste Samfundslag er den tiltaget paa Kristianshavn men væsentlig uforandret i Smaabyer og Landdistrikter, hos højere Samfundslag er den til-

taget paa Kristianshavn og i Smaabyer men omtrent uforandret i Landdistrikter.

I Perioden 1850—79 fordeler Forskjellen mellem den hos Storstads- og Smaastadsbefolkningen fundne Dødelighed blandt ægte fødte Børn sig nogenlunde ensformig paa alle tre Grupper, hvorimod Forskjellen mellem den hos Smaastads- og Landbefolkningen fundne Dødelighed hovedsagelig bæres af Arbejderklassen. Endvidere viser det sig, at i denne Periode har højere Samfundslag paa Kristianshavn haft ikke saa lidt større Børnedødelighed end nogen af Grupperne i Smaabyer altsaa selv end Arbejderklassen her, medens højere Samfundslag i Smaabyer ikke frembyder væsentlig forskjellig Dødelighedskvotient fra nogen af Grupperne i Landdistrikterne, i alt Fald gjælder det Gruppe I og III i disse. Derimod stiller Forholdet sig i Perioden 1820—49 ikke nær saa uheldigt for den velhavende Part respektivt af Kristianshavns og Smaabyernes Befolkning.

Hos uægte fødte er Dødeligheden i første Leveaar overalt større end hos ægte fødte; det samme gjælder Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar paa Kristianshavn, hvorimod denne i Smaabyer og Landdistrikter er mindre hos hine end hos disse. Som Følge heraf finde vi, at medens paa Kristianshavn Dødeligheden fra 0—5 Aar er langt større hos uægte end hos ægte fødte, er Forskjellen, omend tydelig udtalt, dog ikke nær saa stor i Smaabyer og Landdistrikter, ja i de sidst nævnte nærmest endog Dødelighedskvotienterne for de to Kategorier af Børn sig stærkt til hinanden i Perioden 1850—79.

Ved den Maade, hvorpaa Børnedødeligheden beregnes af de fleste Forfattere og ogsaa her er beregnet, kan imidlertid Legitimationen af uægte Børn indvirke endel forstyrrende. Hvor stor denne Fejlkilde kan blive, ses deraf, at

der for Decenniet 1870—79 var i Kirkebøgerne paa Kristianshavn anført som legitimerede ved Forældrenes paafølgende Ægteskab 10 pCt. af levende fødte uægte Børn, i en Provinsby (Hobro) 17,7 pCt. for Perioden 1840—79, i 10 Pastorater (Landkommuner) 24,1 pCt. for Decenniet 1870—79. Endda tør disse Procenttal kun opfattes som et Minimum¹⁾. Den eneste Oplysning om Hyppigheden af Legitimationer i Udlandet, som jeg har kunnet finde, er hos Kuborn²⁾. Han anfører, at i Bajern 15 a 16 pCt. af uægte fødte Børn legitimeres ved Forældrenes paafølgende Ægteskab, ja i en enkelt Del af Kongeriget (Pfalzbajern) var Procenttallet endog det dobbelte.

En Sammenligning mellem Dødelighedsforholdene hos uægte fødte før og efter 1850 viser, at paa Kristianshavn er Dødeligheden i første Leveaar tiltaget efter 1850; det samme er Tilfælde i Smaabyer, derimod er her Dødeligheden i Alderen 1—5 Aar aftaget, saa at Dødelighedskvotienten for Alderen 0—5 Aar stiller sig omtrent uforandret; i Landdistrikterne er Dødeligheden baade i og efter første Leveaar aftaget.

I det Tidsrum, der har været Gjenstand for Undersøgelse, frembyder Kristianshavn sit største Procentantal

¹⁾ Foruden de ved Forældrenes Ægteskab legitimerede indvirke ogsaa forstyrrende de ved Moderens senere Ægteskab med en anden end Barnets Fader adopterede. Ved paakommende Dødsfald opføres disse sidste jo nemlig ikke under uægte fødte men som Stedbørn. Fra Kirkebøgerne kunde der imidlertid ingen Oplysning erholdes, om de døde blandt Stedbørnene vare uægte fødte eller ikke. Men i et Pastorat, hvor særlig Forholdet med de adopterede blev undersøgt, fandtes for Decenniet 1870—79, at der af 62 levende fødte uægte Børn var bleven legitimeret ved Forældrenes paafølgende Ægteskab 11 o: 17,7 pCt., men legitimeret og adopteret tilsammen 23 o: 37,1 pCt.

²⁾ Des causes de la mortalité comparée o. s. v. Pag. 48.

af uægte Børn i Decennierne 1830—49, Smaabyerne i 1860—69, Landdistrikterne i 1850—59. Herfra gaar Procentantallet ned, saa at det i Halvfjerdserne nærmer sig stærkt til det i Tyverne for Kristianshavns og Smaabyernes Vedkommende — Forskjellen er kun omtrent 1 pCt. —, ja i Landdistrikterne er Procentantallet i hint Decennium endog mindre end i dette.

At Forskjellen paa Børnedødeligheden i store Byer paa den ene Side og Smaabyer samt Landdistrikter paa den anden Side for en ikke uvæsenlig Del skyldes det større Procentantal af uægte Børn i hine og den større Dødelighed blandt dem, vil fremgaa af følgende Oversigt:

	I Perioden 1850—79 døde af 1000 levende fødte i Alderen											
	0—1 Aar				1—5 Aar				0—5 Aar			
	ægte fødte		ægte og uægte fødte		ægte fødte		ægte og uægte fødte		ægte fødte		uægte og ægte fødte	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Kristianshavn .	199	179	220	197	128	131	132	132	327	310	352	329
Provinskjøbst. .	145	106	151	110	87	82	85	77	232	188	236	187
Landdistr. . . .	123	98	127	102	74	78	71	74	197	176	198	176

Naar den i Indledningen efter Tabelværket givne Oversigt over Dødelighedsforholdene i første Maaned for 1875—79 viser, at 29 pCt. af Forskjellen mellem Dødelighedskvotienten i Kjøbenhavn og Landdistrikter skyldtes de uægte fødte, medens her ved Dødeligheden fra 0—5 Aar i 1850—79 kun 17 pCt. af Forskjellen mellem Kvotienten paa Kristianshavn og i Landdistrikter skyldes disse, saa maa man blandt andet erindre, at Procentantallet af uægte Børn er langt større i Kjøbenhavn end paa Kristianshavn. I Decenniet 1870—79 var det hist 20,6 pCt. her 7,6 pCt.,

altsaa næsten 3 Gange saa stort. Forskjellen betinges jo af Fødselsstiftelsen, som tidligere paavist.

Børnedødeligheden ved alle 4 Grupper, altsaa ægte og uægte fødte under et, var paa Kristianshavn og i Smaa-byerne den samme i Perioden før som efter 1850 — for Kristianshavns Vedkommende maa jeg dog gjentagende minde om, at her er det kun Dødeligheden i første Leveaar, der kan sammenlignes i de to Perioder. I Landdistrikterne var den derimod mindre efter 1850, hvilket udelukkende skyldtes Dødeligheden i første Leveaar. Stille vi Halvfjerdserne overfor Halvtredserne, finde vi saavel paa Kristianshavn som i Smaabyer Dødeligheden i første Leveaar større men den i Alderen 1—5 Aar mindre i hint end i dette Decennium. I Landdistrikterne skulde Dødeligheden baade i og efter første Leveaar være mindre i Halvfjerdserne end i Halvtredserne, men navnlig dog den sidste.

TABEL I a.

Børnedødeligheden i Danmark i Femaaret 1875—79

beregnet efter Oplysninger i Statistisk Tabelværk.

	Af 1000 levende fødte døde i Alderen:																	
	0—1 Maaned									0—1 Aar			1—5 Aar			0—5 Aar		
	ægte fødte			uægte fødte			ægte og uægte tilsammen											
	Md.	Kv.	begge kjon	Md.	Kv.	begge kjon	Md.	Kv.	begge kjon	Md.	Kv.	begge kjon	Md.	Kv.	begge kjon	Md.	Kv.	begge kjon
Kjøbenhavn	64	52	58	108	98	103	72	61	67	244	220	233	86	94	90	330	314	322
Provinskjøbstæder	53	42	48	99	67	84	58	44	51	171	138	155	73	75	74	244	213	229
Landdistrikter	46	35	41	68	58	63	48	37	43	130	108	119	60	61	61	190	170	180
Sjæll. Stifts Købst. uden Kbhvn.	58	46	52	105	80	93	63	49	56	165	135	150	63	61	62	228	196	212
Lolland-Falsters Stifts Købst. .	52	32	42	127	46	89	58	33	46	140	109	125	54	56	55	194	165	180
Fyens Stifts Købstæder	46	42	44	80	62	71	50	44	47	149	127	138	63	60	61	212	187	199

Østfjernes Kjøbst. uden Kbhvn. .	53	42	48	98	68	84	58	45	51	157	129	143	62	60	61	220	189	205
Aalborg Stifts Kjøbstæder . . .	57	42	50	45	64	54	55	44	50	188	154	171	84	98	90	272	252	261
Viborg Stifts Kjøbstæder	36	32	34	123	13	68	43	30	37	158	128	143	66	98	81	224	226	224
Aarhus Stifts Kjøbstæder	57	45	51	142	102	123	65	50	57	198	158	178	85	82	84	283	240	262
Ribe Stifts Kjøbstæder	52	36	44	72	6	43	53	34	44	164	128	146	87	89	88	251	217	234
Jyllands Kjøbstæder	54	41	48	100	65	84	58	43	51	184	147	166	84	89	86	268	236	252
Sjællands Stifts Landdistrikter .	50	41	46	82	69	75	52	43	48	143	122	133	59	57	58	202	179	191
Lolland-Falsters Stifts Landdist.	42	33	37	72	63	68	44	35	40	120	98	109	50	52	51	170	150	160
Fyens Stifts Landdistrikter . .	42	31	37	55	52	53	44	34	39	110	90	100	47	53	50	157	143	150
Østfjernes Landdistrikter	47	38	43	70	62	66	49	40	45	132	111	122	55	55	55	187	166	177
Aalborg Stifts Landdistrikter . .	44	32	38	56	48	52	45	34	40	124	106	115	67	67	67	191	173	182
Viborg Stifts Landdistrikter . .	43	35	39	60	53	57	45	36	41	133	109	121	60	65	63	193	174	184
Aarhus Stifts Landdistrikter . .	51	37	44	84	68	76	53	39	46	141	118	129	65	67	66	206	185	195
Ribe Stifts Landdistrikter . . .	40	28	34	64	48	56	41	29	35	113	91	102	67	66	67	180	157	169
Jyllands Landdistrikter	45	33	39	66	55	60	47	35	41	128	106	117	65	67	66	193	173	183

TABEL I b.

Børnedødeligheden i Danmark i Femaaret 1875—79.

(De ved Begyndelsen af hver Aldersklasse levende ere fundne ved fra levende fødte at drage de i den eller de foregaaende Aldersklasser døde.)

	Af 1000 levende ved Begyndelsen af hver Aldersklasse døde under Forløbet af denne Alder													
	Mandkjøn							Kvindekjøn						
	1ste Maaned	2den Maaned	3die Maaned	4de—6te Maaned	7de—9de Maaned	10de—12te Maaned	1—5 Aar	1ste Maaned	2den Maaned	3die Maaned	4de—6te Maaned	7de—9de Maaned	10de—12te Maaned	1—5 Aar
Kjøbenhavn	72	35	24	62	46	33	114	61	33	22	55	40	33	120
Provinskjøbstæder	58	23	16	39	30	20	89	44	18	14	30	25	16	87
Landdistrikter	48	16	12	27	20	14	69	37	14	10	22	17	13	69
Sjællands Stifts Købst. uden Kbhvn.	63	21	13	36	28	15	76	49	17	11	30	23	12	71
Lolland-Falsters Stifts Købstæder .	58	19	16	30	17	18	67	33	15	11	29	20	11	65

Fyens Stifts Kjøbstæder	50	24	12	31	28	15	74	44	16	10	28	24	12	68
Østfjernes Kjøbstæder uden Kbhvn. .	57	22	13	34	26	15	74	45	16	11	29	23	12	69
Aalborg Stifts Kjøbstæder	55	26	22	43	36	21	103	44	17	22	34	28	18	115
Viborg Stifts Kjøbstæder	43	18	18	43	33	14	78	30	22	14	26	26	17	112
Aarhus Stifts Kjøbstæder	65	23	17	47	36	29	106	50	17	17	32	29	24	98
Ribe Stifts Kjøbstæder	53	24	17	37	24	20	105	34	21	14	24	25	17	102
Jyllands Kjøbstæder	58	23	18	44	33	24	103	43	19	17	30	27	21	104
Sjællands Stifts Landdistrikter . . .	52	18	14	30	22	15	69	43	16	13	24	20	14	65
Lolland-Falsters Stifts Landdistr. .	44	20	8	23	20	12	57	35	12	9	23	16	9	59
Fyens Stifts Landdistrikter	44	13	11	21	15	11	53	34	11	8	19	12	9	58
Østfjernes Landdistrikter	49	17	13	27	20	14	63	40	14	11	22	17	12	65
Aalborg Stifts Landdistrikter	45	15	11	25	19	16	77	34	12	10	24	15	15	79
Viborg Stifts Landdistrikter	45	19	12	29	21	15	69	36	15	10	21	17	15	73
Aarhus Stifts Landdistrikter	53	18	13	29	21	16	76	39	14	12	24	18	15	76
Ribe Stifts Landdistrikter	41	13	9	23	19	13	74	29	12	8	18	16	12	74
Jyllands Landdistrikter	47	16	11	26	20	15	75	35	13	10	22	16	14	75

TABEL II a.

Fødte paa Kristianshavn.

	Levende fødte ægte Børn, hørende til						Levende fødte uægte Børn — Gruppe IV.	
	Gruppe I (Haandværks- og Fabrikarbejdere, Daglejere, Tjenesteyende samt de, der kunne antages at være lige stillede med hine i økonomisk Henseende).		Gruppe II (Lærere, subalterne Embedsmænd, Haandværksmestre, Værtshusholdere, Høkere og andre Smaahandlende, Vognmænd samt de, der kunne antages at være lige stillede med hine i økonomisk Henseende).		Gruppe III (Embedsmænd, Fabrikanter, Kjøbmænd, Sagførere, Læger, Rentiers samt de, der kunne formentes at være lige stillede med hine i økonomisk Henseende).			
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1820—29	507	516	333	299	112	113	72	61

1830—39	645	685	340	304	112	118	143	141
1840—49	988	1018	391	342	174	153	196	199
1850—59	1575	1536	449	411	172	192	254	234
1860—69	1606	1550	450	448	160	146	175	147
1870—79	1603	1620	543	519	143	172	186	195

TABEL II b.

Døde paa Kristianshavn.

Mandkjøn.

Gruppe:	1820—29				1830—39				1840—49				1850—59				1860—69				1870—79			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
0—1 Mnd.	50	27	8	6	68	24	4	23	94	24	6	27	80	20	16	90	107	36	9	19	123	43	11	29
1—2 —	19	5	1	1	15	6	2	"	21	5	"	8	28	7	2	10	35	10	3	11	20	14	7	18
2—3 —	9	5	"	1	11	3	1	4	15	2	1	6	19	2	1	9	23	8	1	2	18	10	3	8
3—4 —	11	6	1	3	10	9	1	4	23	6	5	3	29	7	1	9	23	7	3	6	23	12	4	13
4—5 —	7	1	"	2	8	2	"	2	10	4	5	4	21	6	2	4	24	5	4	7	25	8	1	10
5—6 —	2	1	2	"	13	5	"	1	14	3	"	"	20	2	1	2	13	6	2	4	21	3	3	9
6—7 —	18	4	1	2	21	5	2	2	13	3	"	5	37	6	1	11	20	3	3	5	22	7	2	9
7—8 —	5	"	"	2	4	1	"	"	9	1	1	1	9	4	1	3	9	5	1	4	15	8	3	5
8—9 —	5	2	1	"	5	"	"	4	6	3	1	"	13	2	"	4	20	3	2	2	18	6	1	7
9—10 —	13	6	1	1	13	"	1	1	16	4	2	4	25	4	1	2	19	3	1	3	18	9	1	6
10—11 —	"	1	1	2	3	1	"	"	4	1	"	1	12	6	1	4	12	2	4	2	12	7	1	1
11—12 —	3	2	"	2	1	3	"	1	4	"	1	"	11	"	1	1	11	6	"	3	8	4	1	2
0—1 Aar	142	60	16	22	172	59	11	42	229	56	22	59	304	66	28	89	316	94	33	68	323	131	38	117
1—5 —	85	37	10	6	69	34	8	21	126	46	18	43	245	41	12	29	232	43	18	36	201	51	18	38
0—5 —	227	97	26	28	241	93	19	63	355	102	40	102	549	107	40	118	548	137	51	104	524	182	56	155

Kvindekjøn

0— 1 Mnd.	45	16	4	7	63	16	5	11	76	17	9	29	98	21	8	20	86	26	6	24	109	30	7	21
1— 2 —	12	2	"	1	11	6	1	5	14	8	1	7	24	3	6	8	22	6	3	6	36	14	4	9
2— 3 —	12	3	"	2	9	5	1	3	9	3	"	1	14	4	1	6	13	5	"	9	22	5	4	9
3— 4 —	7	5	"	"	12	"	1	4	19	5	2	10	20	1	"	5	22	8	2	7	21	13	"	9
4— 5 —	3	3	1	"	11	2	"	2	12	5	2	1	19	2	2	6	16	2	1	3	20	5	2	5
5— 6 —	2	3	"	"	8	4	"	2	10	4	"	1	17	2	1	2	15	5	2	3	14	6	2	7
6— 7 —	14	4	1	1	19	4	2	2	26	6	1	7	28	7	2	9	12	4	"	8	24	10	1	5
7— 8 —	1	1	"	"	2	3	"	3	5	1	"	3	17	4	1	4	9	2	2	4	14	7	"	4
8— 9 —	2	1	1	"	3	"	"	1	7	1	2	3	18	"	1	1	12	4	2	2	18	3	1	3
9—10 —	9	2	1	1	9	6	3	4	10	2	"	3	25	1	1	2	16	3	2	3	21	9	"	10
10—11 —	1	"	1	"	2	1	1	1	6	"	"	2	12	4	"	"	11	3	"	4	15	3	1	3
11—12 —	2	"	"	"	3	"	"	"	5	1	2	"	10	3	"	4	12	4	3	3	11	9	"	5
0—1 Aar	110	40	9	12	152	47	14	38	199	53	19	67	302	52	23	67	246	72	23	76	325	114	22	90
1—5 —	82	28	16	7	110	30	11	18	174	35	21	32	242	42	16	22	214	59	11	29	204	58	19	31
0—5 —	192	68	25	19	262	77	25	56	373	88	40	99	544	94	39	89	460	131	34	105	529	172	41	121

TABEL III a.

Kristianshavn.

		Af 1000 levende fødte døde i en Alder af:															
		0—1 Mnd.	1—2 Mnd.	2—3 Mnd.	3—4 Mnd.	4—5 Mnd.	5—6 Mnd.	6—7 Mnd.	7—8 Mnd.	8—9 Mnd.	9—10 Mnd.	10—11 Mnd.	11—12 Mnd.	0—1 Aar	1—5 Aar	0—5 Aar	
1820—49	Mandkjen	Gruppe I	99	26	16	21	12	14	24	9	8	20	3	4	254	"	"
		— II	70	15	10	20	7	8	11	2	5	9	3	5	164	"	"
		— III	45	8	5	18	13	5	8	3	5	10	3	3	123	"	"
		— IV	136	22	27	24	19	2	22	7	10	15	7	7	299	"	"
		tilsammen	90	21	14	20	11	10	19	6	7	15	3	4	222	"	"
	Kvindekjen	Gruppe I	83	16	14	17	12	9	27	4	5	13	4	5	208	"	"
		— II	52	17	12	11	11	12	15	5	2	11	1	1	148	"	"
		— III	47	5	3	8	8	"	10	"	8	10	5	5	109	"	"
		— IV	117	32	15	35	7	7	25	15	10	20	7	"	292	"	"
		tilsammen	75	17	12	16	11	9	22	5	5	13	4	3	192	"	"
	begge Kjen	Gruppe I	91	21	15	19	12	11	25	6	6	16	4	4	230	"	"
		— II	61	16	11	15	9	10	13	3	3	10	2	3	157	"	"
— III		46	6	4	13	10	3	9	1	6	10	4	4	116	"	"	
— IV		127	27	21	30	14	5	23	11	10	17	7	4	296	"	"	
tilsammen		83	19	13	18	11	9	20	5	6	14	4	4	207	"	"	

1850—79	Mandkjen	Gruppe I	65	17	13	16	15	11	17	7	11	13	8	6	197	142	339
		— II	69	21	14	18	13	8	11	12	8	11	10	7	202	94	296
		— III	76	25	11	17	15	13	13	11	6	6	13	4	208	101	309
		— IV	127	63	31	45	34	24	41	20	21	18	11	10	446	167	613
		tilsammen	71	23	14	19	16	12	17	9	11	13	9	7	219	132	351
	Kvindekjen	Gruppe I	62	17	10	13	12	10	14	8	10	13	8	7	186	140	326
		— II	56	17	10	16	7	9	15	9	5	9	7	12	173	115	288
		— III	41	25	10	4	10	10	6	6	8	6	2	6	133	90	223
		— IV	113	40	42	36	24	21	38	21	10	26	12	21	404	142	546
		tilsammen	64	20	13	15	12	11	15	9	9	13	8	9	197	132	329
	begge Kjen	Gruppe I	64	17	11	15	13	11	15	8	10	13	8	7	191	141	332
		— II	62	19	12	17	10	9	13	11	6	10	9	9	188	104	292
		— III	58	25	10	10	12	11	9	8	7	6	7	5	170	95	265
		— IV	120	52	36	41	29	23	39	20	16	22	12	15	426	155	581
		tilsammen	68	22	14	17	14	11	16	9	10	13	8	8	208	132	340
	1820—79	Mandkjen	Gruppe I	75	20	14	17	14	12	19	7	10	15	6	5	215	"
— II			69	19	12	19	10	8	11	8	6	10	7	6	186	"	"
— III			62	17	8	17	14	9	10	7	6	8	8	3	170	"	"
— IV			131	47	29	37	28	16	33	15	17	17	10	9	387	"	"
tilsammen			78	22	14	19	14	11	18	8	9	14	7	6	220	"	"
Kvindekjen		Gruppe I	69	17	11	15	12	9	18	7	9	13	7	6	193	"	"
		— II	54	17	11	14	12	10	15	8	4	10	5	7	163	"	"
		— III	44	17	7	6	9	6	8	3	8	8	3	6	124	"	"
		— IV	115	37	31	36	17	15	33	18	10	24	10	12	358	"	"
		tilsammen	68	19	13	16	12	10	18	8	8	13	6	7	195	"	"
begge Kjen		Gruppe I	72	19	13	16	13	10	18	7	9	14	6	6	204	"	"
		— II	62	18	11	16	11	9	13	8	5	10	6	7	175	"	"
		— III	53	17	7	11	11	7	9	5	7	8	6	5	146	"	"
		— IV	123	42	30	36	23	15	33	16	13	20	10	10	373	"	"
		tilsammen	73	20	14	17	13	11	18	8	9	13	7	6	208	"	"

TABEL III b:

Kristianshavn.

		Af 1000 levende ved Begyndelsen af hver Aldersklasse ¹⁾ døde under Forløbet af denne Alder:													
		0—1 Mnd.	1—2 Mnd.	2—3 Mnd.	3—4 Mnd.	4—5 Mnd.	5—6 Mnd.	6—7 Mnd.	7—8 Mnd.	8—9 Mnd.	9—10 Mnd.	10—11 Mnd.	11—12 Mnd.	1—5 Aar	
1820—49	Mandkjøn	Gruppe I	99	29	19	24	14	16	30	11	10	25	4	5	"
		— II	70	16	10	22	7	10	12	2	5	11	3	6	"
		— III	45	8	5	19	14	6	8	3	6	11	3	3	"
		— IV	136	25	32	30	25	3	28	10	13	20	10	10	"
		tilsammen	90	23	16	23	13	12	23	7	8	19	4	5	"
	Kvindelkøn	Gruppe I	83	18	15	19	13	11	31	4	7	16	5	6	"
		— II	52	18	13	12	12	13	17	6	2	12	1	1	"
		— III	47	5	3	8	8	"	11	"	8	11	6	6	"
		— IV	117	37	18	42	9	9	32	20	13	27	10	"	"
		tilsammen	75	19	13	18	12	10	26	6	6	15	5	4	"

1850—79	Mandkjøn	Gruppe I	65	19	14	17	16	13	19	8	13	16	9	8	177
		— II	69	23	15	20	15	9	13	14	9	13	13	9	117
		— III	76	27	12	19	17	15	15	13	8	8	15	5	128
		— IV	127	73	38	58	46	35	60	31	34	30	20	17	302
		tilsammen	71	24	16	21	18	14	20	11	13	16	11	8	171
Kvindkjøn		Gruppe I	62	19	11	15	13	11	16	9	12	16	10	9	172
		— II	56	22	11	17	7	11	17	11	6	11	9	14	139
		— III	41	27	11	4	11	11	7	7	9	7	2	7	104
		— IV	113	45	49	45	32	28	53	30	16	40	19	34	239
		tilsammen	64	21	14	17	13	12	18	11	11	16	10	11	164
1820—79	Mandkjøn	Gruppe I	75	22	15	19	16	14	22	9	12	19	8	7	"
		— II	69	20	12	21	12	9	13	9	8	12	9	7	"
		— III	62	18	9	19	15	10	12	8	7	9	10	4	"
		— IV	134	54	36	47	37	21	47	22	25	26	15	14	"
		tilsammen	78	24	16	22	17	13	21	10	11	17	9	7	"
Kvindkjøn		Gruppe I	69	18	12	16	13	11	20	8	10	16	8	8	"
		— II	54	18	12	15	14	12	17	9	5	12	6	9	"
		— III	44	18	7	6	10	6	9	4	9	9	4	6	"
		— IV	115	42	36	44	22	20	44	26	15	34	15	19	"
		tilsammen	68	20	14	17	14	11	21	9	9	15	8	9	"

1) Disses Antal er fundet paa samme Maade som ved Tabel I b.

TABEL IV a.

Fødte i Provinsbyer.

	Levende fødte ægte Børn, hørende til						Levende fødte uægte Børn	
	Gruppe I		Gruppe II		Gruppe III		Gruppe IV	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1820—29	386	316	549	498	228	199	115	132
1830—39	359	312	550	532	187	192	149	134
1840—49	453	423	733	658	188	192	180	181
1850—59	774	776	1005	920	239	248	294	244
1860—69	967	929	1071	1013	335	306	330	329
1870—79	1255	1095	1083	1004	355	333	363	277

TABEL IV b.

Døde i Provinsbyer.

	Af levende fødte ægte Børn, hørende til												Af levende fødte uægte Børn			
	Gruppe I				Gruppe II				Gruppe III				Gruppe IV			
	døde i første Løveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Løveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Løveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Løveaar		døde i Alderen 1—5 Aar	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1820—29	50	53	41	27	62	53	56	37	30	12	13	7	29	8	14	14
1830—39	68	40	38	24	66	49	47	51	15	17	13	12	24	14	14	2
1840—49	85	63	62	55	90	78	50	54	20	21	19	12	34	24	15	13
1850—59	111	73	73	76	137	92	85	72	30	19	14	25	39	40	22	10
1860—69	181	106	96	112	155	95	121	73	37	30	30	34	64	50	27	22
1870—79	199	153	87	78	140	110	86	54	42	26	22	21	82	55	17	6

TABEL V.

Provinsbyer.

Af 1000 levende fødte døde i en Alder af:		1820—49				1850—79				1820—79			
		Gruppe				Gruppe				Gruppe			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
0—1 Aar	Mænd	169	119	108	196	164	137	117	188	165	130	114	190
	Kvinder	148	107	86	103	119	101	85	171	127	103	85	147
	begge Kjøen . .	160	113	97	150	142	120	101	180	147	117	99	170
1—5 Aar	Mænd	118	84	75	97	85	93	73	66	95	90	74	80
	Kvinder	101	84	53	65	95	67	88	45	97	73	74	52
	begge Kjøen . .	110	84	64	81	90	85	80	56	96	82	74	66
0—5 Aar	Mænd	287	203	183	293	249	230	190	254	260	220	188	270
	Kvinder	249	191	139	168	214	168	173	216	224	176	159	199
	begge Kjøen . .	270	197	161	231	232	205	181	236	243	199	173	236

Tabel VI.

Børnedødeligheden i Hobro 1812--79¹⁾.

Af 1000 levende fødte døde i en Alder af:	Gruppe I (851 Fødsler)			Gruppe II (1080 Fødsler)			Gruppe III (374 Fødsler)			Gruppe IV (269 Fødsler)			tilsammen (2574 Fødsler)		
	Md.	Kv.	begge Kjøn	Md.	Kv.	begge Kjøn	Md.	Kv.	begge Kjøn	Md.	Kv.	begge Kjøn	Md.	Kv.	begge Kjøn
0— 1 Maaned	73	39	56	54	22	37	34	46	40	123	31	78	65	32	49
1— 2 —	18	27	22	23	20	21	11	5	8	22	8	15	20	18	19
2— 3 —	9	5	7	15	18	17	"	10	5	7	31	19	10	14	12
3— 4 —	7	12	9	15	7	11	11	5	8	14	31	22	12	11	11
4— 5 —	16	7	12	11	2	6	"	"	3	22	15	19	13	5	9
5— 6 —	2	10	6	8	5	7	11	"	5	14	"	7	7	5	6
6— 7 —	5	7	6	8	2	5	11	5	8	7	8	7	7	5	6
7— 8 —	14	"	7	2	7	5	6	"	3	7	"	4	7	3	5
8— 9 —	5	2	4	2	16	9	"	"	"	7	8	7	3	8	6
9—10 —	9	"	5	8	13	10	34	"	16	"	"	"	11	5	8
10—11 —	5	2	4	8	2	5	6	5	5	"	8	4	5	3	4
11—12 —	7	2	5	2	5	4	6	5	5	7	"	4	5	4	4
0—1 Aar	169	114	142	155	118	136	136	81	107	232	137	186	165	113	139
1—5 —	71	92	81	90	74	82	85	66	75	36	31	33	77	74	75
0—5 —	240	205	223	245	192	218	220	147	182	268	168	219	242	187	214

¹⁾ Da Materialet egenlig er for lille til at anstille en saa detailleret Beregning som at udfinde Dødeligheden maanedvis, og der derfor forekommer flere uregelmæssige Spring, har jeg i det foregaaende intet Hensyn taget til denne Tabel.

TABEL VII a.

Fødte i Landdistrikter.

	Levende fødte ægte Børn, hørende til						Levende fødte uægte Børn	
	Gruppe I		Gruppe II		Gruppe III		Gruppe IV	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1820—29	1080	993	1204	1172	60	53	224	198
1830—39	1111	1148	1353	1198	96	91	229	257
1840—49	1335	1272	1387	1327	76	95	343	284
1850—59	1919	1691	1550	1445	84	76	433	403
1860—69	2181	2043	1679	1568	97	106	421	347
1870—79	2370	2226	1874	1769	142	134	350	353

TABEL VII b.

Døde i Landdistrikter.

	Af levende fødte ægte Børn, hørende til												Af levende fødte uægte Børn			
	Gruppe I				Gruppe II				Gruppe III				Gruppe IV			
	døde i første Leveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Leveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Leveaar		døde i Alderen 1—5 Aar		døde i første Leveaar		døde i Alderen 1—5 Aar	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1820 - 29	164	133	78	66	169	134	87	65	4	5	5	5	34	40	10	11
1830—39	179	160	102	108	190	135	104	110	17	7	3	7	49	33	19	23
1840—49	178	146	93	83	193	133	96	77	9	8	5	8	63	51	19	14
1850—59	250	161	135	123	192	139	110	123	9	1	5	7	58	60	17	13
1860—69	290	211	192	179	216	168	188	167	18	8	9	10	85	46	25	16
1870—79	241	211	140	132	229	178	110	111	20	9	7	8	60	51	10	8

TABEL VIII.

Landdistrikter

Af 1000 levende fødte døde i en Alder af:		1820—49				1850—79				1820—79			
		Gruppe				Gruppe				Gruppe			
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
0—1 Aar	Mænd	148	140	129	183	121	125	146	169	130	131	139	175
	Kvinder	129	109	84	168	98	101	57	142	109	105	68	152
	begge Kjøen	138	125	106	176	110	114	102	156	120	119	104	164
1—5 Aar	Mænd	77	73	56	60	72	80	65	43	74	77	61	50
	Kvinder	75	68	84	65	73	84	79	33	74	77	81	46
	begge Kjøen	76	71	70	63	72	82	72	38	74	77	71	48
0—5 Aar	Mænd	225	213	185	243	193	205	211	212	204	208	200	225
	Kvinder	204	177	168	233	171	185	136	175	183	182	149	198
	begge Kjøen	214	196	176	239	182	196	174	194	194	196	175	212

De økonomiske Forholds og Beskæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden.

Af

Th. Sørensen,
Læge.

Første Afdeling
Kjøbenhavn.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1884.

I et tidligere Arbejde¹⁾ har jeg for Danmarks Vedkommende forsøgt at udfinde, hvilken Indvirkning Forskjellen i økonomiske Vilkaar udøver paa Dødeligheden hos Børn fra 0—5 Aar, idet jeg henviste til, at naar der i et Samfundslag fremtraadte et betydeligt Plus i Børnedødeligheden, vilde der højst sandsynlig ogsaa vise sig at være et Plus i Dødeligheden hos voxne. Samtidig gjorde jeg imidlertid opmærksom paa, at man maatte vogte sig for at drage for vide Slutninger fra hin til denne, og navnlig at man selvfølgelig ikke kunde overføre det Forhold, der fandtes mellem Dødelighedskvotienterne hos Børn af to Samfundslag, paa Dødeligheden ved hver af de ældre Aldersklasser. Det var dengang ikke min Hensigt at lade den opstillede Hypothese gjenngaa Statistikens Ildprøven, som det saa ofte gaar, det første Skridt lokker og drager til at gjøre det næste. Vel var jeg mig bevidst, at Udstrækningen af en saadan Undersøgelse til den voxne Alder vilde kræve et meget betydeligt og trættende Forarbejde ved Indsamlingen af Materialet, naar Undersøgelsen da skulde anstilles paa en rationel Maade, men til Gjengjæld kunde man saa ogsaa vente at bringe et eller andet nyt frem for Dagens Lys. Her hjemme er der nemlig kun arbejdet lidt i denne Retning. Naar man har

¹⁾ Børnedødeligheden i forskjellige Samfundslag i Danmark. Kjøbenhavn 1883.

nævnet Westergaard, fra hvem der foreligger Undersøgelser af Dødeligheden hos ugifte Kvinder i de tre første Rangklasser efter Erfaringer fra Vemmetofte Frøkenkloster¹⁾, endvidere af Dødeligheden i den danske Lægestand²⁾ samt i den danske gejstlige Stand³⁾, er vor herhen hørende Litteratur udtømt. Men selv fra Udlandet forelaa der i alt Fald indtil for et Par Aar siden kun i meget begrænset Omfang Oplysninger om dette Spørgsmaal, og Antallet heraf reduceres yderligere, naar man skyder de Forfattere ud, hvis Undersøgelsesmethode ikke er fyldestgørende. Destoværre lader en Undersøgelse af den Art sig her i Landet kun anstille for Kjøbenhavns og Provinsbyernes Vedkommende, naar man vil holde sig til det i statistisk Bureau beroende Materiale. Som Følge nemlig af at Dødsattester i Landdistrikterne ikke udstedes af Læger men af Ligsynsmænd, raader Bureauet for Landdistrikternes Vedkommende kun over Oversigtstabeller, udarbejdede dels af Distriktslæger og dels af Præster, men disse afgive ingen Mulighed for at konstatere de dødes sociale Stilling eller Beskæftigelse. Foreløbig har jeg holdt mig til Kjøbenhavn; jeg haaber senere at kunne lade følge en lignende Statistik, hentet fra Provinsbyerne.

Ethvert Forsøg paa at udfinde Indvirkningen, som Forskjellen i økonomiske Vilkaar udøver paa Dødeligheden, tilsløres imidlertid i den voxne Alder af Beskæftigelsens Indflydelse paa samme. Man vil let indse, at bortset fra om Arbejdets Intensitet er større og dermed følgende Overanstrengelse hyppigere i de lavere end i de højere

¹⁾ H. Westergaard. Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Jena 1882. Pag. 256.

²⁾ I. c. Pag. 196.

³⁾ I. c. Pag. 171.

Samfundslag, synes dog Arbejdets Art gennemsnitlig at maatte medføre større Fare for Sundheden hist end her. Viser det sig nu, at Dødelighedskvotienten er størst i de lavere Samfundslag, fremtræder derfor det Spørgsmaal, hvor meget af Resultatet der skyldes Beskæftigelsen, og hvor meget de Momenter, hvori det økonomiske Tryk navnlig aabenbarer sig, blandt hvilke kan nævnes Mangler i Hjemmets hygiejniske Forhold, Ernæringsforhold o. s. v. Det bedste for ikke at sige eneste Holdepunkt turde her være Differencen mellem Dødelighedskvotienterne hos de to Kjøen. Naar saaledes Dødelighedskvotienten i de lavere Samfundslag viser sig at være tiltagen i større Grad hos Mandkjønnet end hos Kvindekjønnet, sammenlignet med de tilsvarende Kjøen i de højere Samfundslag, saa tør man nok slutte at en ikke ringe Del af dette Plus hos Mandkjønnet stammer fra Beskæftigelsen. Erindres maa dog, at Manden i Arbejderklassen lettere henfalder til et uordnet Liv end Kvinden, og at dette selvforskyldte Moment kan have sin Part i at fremkalde større Dødelighed.

Foruden de økonomiske Forholds Indvirkning paa Dødeligheden har jeg tillige søgt at finde deres Indvirkning paa Dødsaaarsagerne. Selvfølgelig skyder ogsaa her Beskæftigelsen sig forstyrrende ind; i saa Henseende gjælder, hvad der ovenfor er anført. Der er imidlertid et andet Spørgsmaal paa dette Omraade, som den danske Statistik hidtil har ladet hvile i Mørke, og som jeg ved denne Lejlighed kan bidrage til at klare; det er de enkelte Dødsaaarsagers relative Hyppighed i de forskjellige Aldersklasser af Danmarks Befolkning, tagen som social Helhed. I de fra det statistiske Bureau udgaaede Tabeller vil man nemlig kun finde angivet den absolute Hyppighed. Som Grund hertil anføres i Tabelværket, at en Bearbejdelse af Tabellerne

over Dødsaaarsagerne, som tilsigtede at finde disses relative Hyppighed, «ikke med Sikkerhed kunde foretages af nogen, som ikke raader over videnskabelig medicinsk Kundskab, men Kræfter af denne Beskaffenhed har Bureauet ikke blandt sit Personel». Selv for en Læge er nu rigtignok Bearbejdelsen af Dødsattesterne i dette Øjemed en vanskelig Sag. Blandt andet er i et stort Antal Tilfælde den paa dem anførte Diagnose rent symptomatisk, ikke at tale om, at mange Individder jo dø uden Lægebehandling, saa at Attestens Diagnose beror paa en Formodning. Mange Attester maa derfor skydes ud som ubrugelige, naar man vil undgaa Gisningernes gyngende Grund, hvoraf Følgen bliver, at de fundne Kvotienter i de fleste Tilfælde kun lade sig opfatte som Minima. Men med denne Reservation lade de sig vel ogsaa benytte¹⁾.

Endelig har jeg ved endel Erhverv, nærmest hørende til den industrielle Klasse, søgt at komme mere direkte paa det rene med Beskæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden. Man vil indse, at det heller ikke er let at faa denne «professionelle Dødelighed» utilsløret frem. For det første virker nu Forskjellen i økonomiske Vilkaar forstyrrende ind — altsaa det omvendte Forhold af det, vi tidligere havde at gjøre med —, idet Arbejdslønnen er

¹⁾ Efterat dette Arbejde var fuldført, har H. Westergaard i «Danmarks Statistik» 1ste Binds 6te Hefte beregnet den relative Hyppighed af forskellige Dødsaaarsager paa Grundlag af de absolute Tal, der ere opgivne i det statistiske Bureaus Tabeller. Mine og hans Kvotienter maa nødvendigvis være forskellige, eftersom Bureauet har medtaget alle Dødsattesterne, jeg derimod har sigtet dem med en maaske undertiden for streng Kritik, men paa en Maade komplementære disse Kvotienter hinanden.

I Stadslægens Aarsberetninger for Kjøbenhavn foreligger der efter 1875 et godt Materiale, der vel ogsaa snart turde finde sin Bearbejder.

ikke saa lidt forskjellig ved disse Erhverv; man maa derfor helst konferere Resultatet med Oplysninger om den gennemsnitlige Indtægt, forsaavidt saadanne haves i en Industri-statistik. Dernæst kan Arbejdets Art — f. Ex. om det er mere eller mindre stadigt — disponere til Uregelmæssighed i Levemaaden og dermed til forøget Dødelighed, der altsaa ikke skyldes Beskjæftigelsen som saadan. Her kunde maaske en Sammenligning mellem Erhvervene i Henseende til den relative Hyppighed af Dødsfald, der skyldes overdreven Nydelse af Alkohol, ligesom ogsaa af Selvmord give brugelige Vink. Endelig maa der lægges Mærke til, om Arbejdet, som Erhvervet udkræver, er af den Beskaffenhed, at det kan udføres af mindre kraftige Individier, selv med Disposition til bestemte Sygdomme; thi det tør da forudsættes, at saadanne ville søge dertil, og af den Grund Dødeligheden i de yngre Aldersklasser blive forøget, uden at man kan lægge Professionen det til Last.

Til Belysning af Spørgsmaalet om den professionelle Dødelighed foreligger her hjemme en Undersøgelse af Hannover; den benyttede Methode er imidlertid ikke saadan, at man kan tage Hensyn til Resultaterne. I Udlandets Litteratur findes dog et noget bedre og større Materiale, navnlig da fra England, men den Del deraf, der stammer fra Sygekasser, har rigtignok en væsenlig Mangel. Hovedmassen af disses Medlemmer bestaar jo nemlig af de mere velstillede og forsynlige Arbejdere, der baade have Evnen til uden større Savn at afse Kontingentet og tilstrækkelig Forudseenhed til at fatte Nødvendigheden af at sikre sig i Tide. Ved at holde sig til Sygekasser, kan man derfor næppe undgaa, at det egenlige Proletariat slipper Undersøgeren af Hænderne. Man maa helt til Bunds, naar der skal være Tale om nogenlunde at naa en

Oversigt over de virkelige Dødelighedsforhold. Ved Sammenligning mellem mine og de andetstedsfra indvundne Resultater, maa endvidere tages Hensyn til, om de sidst nævnte stamme fra store og smaa Byer i Fællesskab ja maaske endog fra Landdistrikter, thi heraf betinges selvfølgelig en væsenlig Forskjel i Dødelighedskvotientens Størrelse.

Fremgangsmaaden, der blev fulgt ved den forsøgte Inddeling af Befolkningen efter Velstand, var den samme som ved min Undersøgelse af Børnedødeligheden. Jeg opstillede nemlig tre Grupper:

Gruppe I. Haandværks- og Fabrikarbejdere; Daglejere og Arbejdmænd; Bybude; Matroser; Fiskere; Færgfolk; Tjenestetyende; Sygiger; mandlige og kvindelige Lemmer under Fattigvæsenet samt i velgjørende Stiftelser, beregnede paa de lavere Samfundslag; endelig de, der kunne antages at være ligestillede med oven nævnte i økonomisk Henseende. (Menige af Hær og Flaade samt Tugthusfanger, der vilde have været at henføre under denne Gruppe, har jeg set helt bort fra).

Gruppe II. Subalterne Embedsmænd og Bestillingsmænd; Medlemmer af de militære Underklasser; Pensionister af de nævnte Klasser; Lærere; Kontorister; Handelskommiser; Haandværksmestre; Værtshusholdere og Traktører; Høkere og andre Smaahandlende; Marchandisere; Pantelaanere; Vognmænd og Hyrekudske; Styrmand; Lodser; Værkførere samt de, der kunne antages at være lige stillede o. s. v.

Gruppe III. Andre Embedsmænd i Statens og Kommunens Tjeneste; Officerer og Embedsmænd i Militæretaterne; Pensionister af de nævnte Klasser; Videnskabsmænd, Litterater og Journalister; Læger; Sagførere; Kunst-

ner; Studerende; Kapitalister; Grosserere; Urtekræmmere; Boghandlere; Vinhandlere; Restauratører; Gjæstgivere og Hotelejere; Skibsførere; Lotterikollektører samt de, der kunne antages o. s. v.

Der er en Omstændighed, der har været til ikke ringe Hindring ved Gjennemførselen af denne Gruppering, den nemlig, at Folketællingslisterne for mange enlige ugifte Kvinders og Enkers Vedkommende ikke gav nogen direkte Oplysning, hvoraf man kunde slutte, til hvilket Samfundslag de vare at henføre. Her maatte man lade sig nøje med de Vink, som afgaves af Boligen — Forhus eller Baghus, Sal eller Kvist —, og af Tyendeforholdet — om saadant fandtes eller ikke. Ogsaa ved Dødsattesterne, omend langt sjeldnere, traadte denne Vanskelighed i Vejen. Følgen heraf er, at medens Dødelighedskvotienterne i de forskjellige Grupper ere nogenlunde paalidelige for Mandkjønnets og de yngre Aldersklasser af Kvindekjønnets Vedkommende, er dette ikke i samme Grad Tilfælde med de ældre Aldersklasser af dette Kjøen. Dog antager jeg det ikke for sandsynligt, at den herved fremkomne Fejl virker synderlig forstyrrende, undtagen hvor der er Tale om en Sammenligning mellem de paagjældende Dødelighedskvotienter i Gruppe II og III. En anden Vanskelighed viste sig for Haandværkernes Vedkommende, idet endel Individuer paa Folketællingslisterne vare opførte som Skræder, Skomager o. s. v. uden nærmere Angivelse af, om de vare Mestre eller ikke. Blandt andet skjuler der sig vel herunder endel Haandværkere, for hvem det er gaaet tilbage, og som nu ikke længere arbejde for egen Regning men for andre større Mestre eller Etablissementer. I det Hele kan man vistnok gaa ud fra, at Forfængeligheden vilde have bragt Vedkommende til at tilføje det lille Ord «Mester»,

hvis han havde været Hovedperson og ikke Medhjælper. I Henhold til denne Betragtning har jeg henført alle disse under Haandværksarbejdere, altsaa under Gruppe I.

Grundlaget for denne Undersøgelse danne de originale Folketællingslister for 1870 og Dødsattesterne for Tiaaret 1865—74, som det stastitiske Bureau med sædvanlig Velvillie og Imødekommen stillede til min Disposition, hvorfor jeg herved bringer Bureauets Chef, Folkethingsmand Gad, ligesom ogsaa Fuldmægtig i Bureauet, Assessor Bregendal, min Tak. Af dette Materiale har jeg nu konstrueret mine Dødelighedstavler, idet jeg forudsatte, at Indvaanerantallet i 1870 kunde sættes nogenlunde lig med det gjennemsnitlige aarlige Indvaanerantal i det nævnte Tiaar. Ganske vist indtraadte der netop i første Halvdel af Halvfjerdserne et kraftigt Opsving af Produktion og Omsætning her i Landet, hvormed som Regel følger en større Tilstrømning til Byerne og navnlig da til Kjøbenhavn som Hovedsædet for Landets Handel og industrielle Virksomhed. Derfor holder den ovenfor nævnte Forudsætning heller ikke ganske Stik, idet Kjøbenhavns Indvaanerantal i 1870 viste sig at være 0,9 pCt. mindre end Gjennemsnittet af det aarlige Indvaanerantal i Tiaaret 1865—74, saaledes som dette lader sig beregne paa Basis af Folketællingerne i 1860, 1870 og 1880¹⁾. Men omend Dødelighedskvotienterne af denne Grund kunne være blevne lidt for høje, vil Fejlen dog næppe ved nogen af Aldersklasserne have synderlig Betydning. Heldigere var det selvfølgelig, om jeg havde taget et Tiaar melldm to Folketællinger, grupperet den ved hver af disse fundne Befolkning, og saa ved Interpolation

¹⁾ Herefter skulde nemlig det aarlige Gjennemsnit have været 182964, medens Folketællingen i 1870 gav 181291 Indvaanere.

bestemt den gennemlevede Tid i hver Aldersklasse ved de respektive Velstandsgrupper og Erhverv. Men allerede at gennemgaa Listerne fra den ene Folketælling krævede saa megen Tid, at jeg nødtes til at slaa mig til Ro med den Bevidsthed, at omend min Fremgangsmaade ikke var den bedst mulige¹⁾, var den dog under alle Omstændigheder rationel, saa at Resultatet ikke lod sig afvise af den Grund.

Dødeligheden i forskjellige Samfundslag hos voxne.

En ikke ringe Del af det gamle Kjøbenhavn er bygget paa Grund, der er opfyldt fra Havet, hvilket især gjælder den paa Amager liggende Bydel, medens den betydelige Udvidelse af Byen gennem Forstæderne, hvortil de senere Decennier have været Vidne, som bekjendt er foregaaet ind ad Landet til. Beliggenheden over daglig Vande er derfor ogsaa temmelig lav paa sine Steder af den gamle By, hvad der jo har sin Betydning blandt andet for Kloaksystemet. Den i de to sidste Decennier foregaaede Reform i Kjøbenhavns Byggeforhold, navnlig Omsorgen for at tilvejebringe brede Gader og aabne Pladser, har vel skaffet den ny Del af Byen friere Lufttilstrømning, end den gamle By kunde glæde sig ved især før Sløjfningen af Voldene. Men Dødelighedsforholdene i det her undersøgte Tiaar turde dog næppe være stærkt paavirkede af denne Reform, hvis Udvikling først ret tog Fart fra Begyndelsen af Halvfjerdserne. Med Hensyn til Beboelsesforholdene o: Befolkningstætheden kan henvises til Tabelværk til Kjøbenhavns

¹⁾ Den individuelle Methode, der jo er Idealet, kunde der her ikke godt være Tale om at benytte.

Statistik» Nr. 6, hvor Kontorchef Bureauchef Rubin har givet en Fremstilling af disse, vel at mærke dog, som de stillede sig i 1880; da denne Omstændighed berøver Fremstillingen noget af sin Interesse for os, skal jeg ikke her komme ind paa at citere den, saa meget mindre som mit Skrift om Børnedødeligheden allerede indeholder et temmelig udførligt Resumé deraf. Kjøbenhavns nuværende forbedrede Vandforsyning daterer sig fra Halvtredserne, altsaa længere Tid forud for det her undersøgte Tiaar. I dette have de epidemiske Sygdomme — bortset fra de Former, der hovedsagelig høre Barnealderen til — ikke frembudt noget særlig abnormt, thi vel forekom der blandt andet Koppeepidemier i 1865, 1871 og 1872, men dels vare disse kun af middelmaadig Intensitet, og dels træffer man jo intet Tiaar, hvor ikke en eller anden epidemisk Sygdomsform blusser stærkere op end sædvanlig. Byens Indvaanerantal var, som tidligere nævnt, 181291 ved Folketællingen i 1870; af disse omfatter Undersøgelsen her kun den Del, der havde naaet Tyveaarsalderen, som udgjorde et Antal af 110505 Individuer. Fra 1865 til 1874 indtraf der 20847 Dødsfald hos tyveaarige Individuer og derover.

Da der i Statistisk Tabelværk findes en udførlig Fremstilling af Dødelighedsforholdene hos Kjøbenhavns Befolkning, tagen som Helhed, vilde det være overflødigt at benytte det foreliggende Materiale til at belyse disse. Jeg gaar derfor strax over til en Undersøgelse af Forholdene i de enkelte Velstandsgrupper, af hvilke Gruppe I viste 60120 Individuer (601200 Leveaar) med 12282 Dødsfald, Gruppe II 32638 Individuer (326380 Leveaar) med 5430 Dødsfald, Gruppe III 17747 Individuer (177470 Leveaar) med 3135 Dødsfald.

TABEL I.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.	Mandkjøn.			Kvindekjøn.		
	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
20—25 Aar	7,9	7,6	4,0	7,2	5,9	4,4
25—35 —	9,6	7,3	5,8	7,7	6,6	8,0
35—45 —	19,1	10,2	9,2	13,4	8,4	7,8
45—55 —	35,6	17,3	15,9	20,4	9,7	10,4
55—65 —	64,2	36,5	31,2	38,0	16,3	17,4
65—75 —	106,0	72,5	56,5	77,1	38,5	43,3
75 og derover	207,1	173,1	139,3	192,7	98,2	120,3

Stille vi først Gruppe I overfor de to andre Grupper, finde vi, at Dødelighedskvotienterne gennem alle Aldersklasser af begge Kjøen er større hist end her. Sammenligne vi dernæst Gruppe II med III, findes hos Mandkjønnet Dødelighedskvotienten gennem alle Aldersklasser at være større i hin end i denne Gruppe, medens hos Kvindekjønnet Dødelighedskvotienten i de fleste Aldersklasser synes størst i Gruppe III, hvilket efter det 45de Aar endog gennemgaaende er Tilfælde. Her maa dog erindres den allerede i Indledningen omtalte Vanskelighed ved at gruppere enlige ugifte Kvinder og Enker, der bevirker, at Kvotienterne i Kvindekjønnet ældre Aldersklasser næppe ere fuldt paa-lidelige, hvilket især turde gjælde Gruppe II og III.

Ved at se nærmere paa de tre Grupper Dødelighedskvotienter finde vi imidlertid, at Differencen mellem dem ved enkelte Aldersklasser kun er lille. Da tilmed Middelfejlen idetmindste i ældste Aldersklasse er stor, bliver det nødvendigt gennemgaaende at sammenholde Differencerne med Middelfejlen for at se, hvor megen Vægt der

kan lægges paa hine — en Forsigtighedsregel, man iøvrig altid bør anvende. Jeg er ved denne Prøve — ligesom overalt i det følgende, hvor en saadan er anstillet — gaaet ud fra, at Differencen kunde skyldes Tilfældigheder, naar den ikke mindst var 2 Gange saa stor som Summen af Middelfejlene paa de to Kvotienter, man sammenligner¹⁾.

Det viser sig nu herved, at Forskjellen mellem Gruppe I og II for Mandkjønnets Vedkommende ikke er tydelig udtalt i yngste og ældste Aldersklasse, derimod i alle de øvrige meget stærkt fremtrædende; for Kvindekjønnets Vedkommende er den udpræget i alle Aldersklasser undtagen de to yngste. Mellem Gruppe II og III er Forskjellen for Mandkjønnets Vedkommende kun tydelig i yngste og ældste Aldersklasse, medens den i alle de øvrige kan skyldes Tilfældigheder, hvilket sidste for Kvindekjønnets Vedkommende endog gjælder om alle Aldersklasser undtagen den ældste.

Med andre Ord: Den relative Dødelighed er i lavere Samfundslag (Arbejderklassen) mellem 50 og 100 pCt. større hos begge Kjøen end i mellemste Samfundslag, naar undtages for Mandkjønnets Vedkommende yngste og ældste Aldersklasse, og for Kvindekjønnets Vedkommende de to yngste Aldersklasser, hvor der ikke synes at være nogen Forskjel af Betydning. At Dødelighedsforholdene saaledes vise sig at være usædvanlig gunstige hos yngre Individier af lavere Samfundslag, kan forklares ved den, som

¹⁾ Selvfølgelig styrkes Resultaterne meget, naar Dødelighedskvotienterne ved to Grupper afvige i samme Retning fra hverandre gennem samtlige Aldersklasser, og hvor dette finder Sted, behøver man strengt taget ikke saa stort et Spillerum for tilfældige Aarsager.

vi senere skulle se, ringe Dødelighed hos Tjenestetyende, der levere et saa betydeligt Kontingent til de yngste Aldersklasser her. Derimod er den relative Dødelighed ikke synderlig forskjellig i mellemste og højere Samfundslag, idet der for Mandkjønnets Vedkommende kun fremtræder en tydelig Forskjel ved yngste og næstældste Aldersklasse — Overvægt i Dødelighed hos mellemste Samfundslag, for Kvindekjønnets Vedkommende kun ved ældste Aldersklasse — Overvægt i Dødelighed hos højere Samfundslag, men næppe paalidelig.

Til Sammenligning med disse Dødelighedsforhold hos voksne skal jeg anføre dem, jeg tidligere fandt hos Børn af de nævnte Samfundslag i et af Kjøbenhavns Kvarterer (Kristianshavn). Her er Tale om Perioden 1850—79:

TABEL II.

Af 1000 levende fødte døde i Alderen:	Mandkjøn.			Kvindekjøn.		
	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
0—1 Aar	197	202	208	186	173	133
1—5 —	142	94	101	140	115	90
0—5 Aar	339	296	309	326	288	223

Dødeligheden fra 0—5 Aar er hos begge Kjøen større i Gruppe I end i de øvrige; mellem Gruppe II og III er der hos Mandkjønnet ingen synderlig Forskjel, hos Kvindekjønnen derimod en betydelig. Toges begge Kjøen under et af Hensyn til denne Uoverensstemmelse mellem dem, fandt jeg, at der fra 0—5 Aar døde af 1000 levende fødte

i Gruppe I 332, i Gruppe II 292 og i Gruppe III 265. Sammenholdt med Middelfejlen viser det sig, at medens Forskjellen mellem Gruppe I og II er tydelig udtalt, kan den mellem Gruppe II og III godt skyldes Tilfældigheder. Heller ikke for Smaabørns Vedkommende synes der altsaa i Kjøbenhavn at fremtræde nogen synderlig Forskjel paa Dødeligheden i mellemste og højere Samfundslag¹⁾, medens den i lavere Samfundslag er ikke saa lidt større end i de øvrige.

Vi vende nu atter tilbage til Tabel I for at se, om Forholdet mellem Dødeligheden hos Kjønnene skulde stille sig forskjellig i de forskjellige Samfundslag. Sammenholdt med Middelfejlene er der i Gruppe I ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos Mand og Kvinde i yngste Aldersklasse, men fra det 25de Aar viser den sig at være størst hos Manden, hvilket bliver mere og mere udpræget med Aarene, indtil vi naa Aldersklasserne 45—55 og 55—65Aar, hvor Dødeligheden hos Manden er henimod 1 Gang saa stor som hos Kvinden; fra det 65de Aar tager Forskjellen atter af, saa at Tilstedeværelsen af en saadan endog er tvivlsom i ældste Aldersklasse. I Gruppe II er der i de to yngste Aldersklasser ingen tydelig Forskjel, en saadan fremtræder først ved det 35te Aar; ogsaa her bliver Dødeligheden hos Manden omkring 1 Gang saa stor som hos Kvinden i Aldersklassen 45—55 Aar, men dette Forhold synes i denne Gruppe at holde sig næsten uforandret gennem alle de øvrige Aldersklasser. I Gruppe III er der

¹⁾ Paa Grund af en Fejlregning er i mit Skrift om «Børnedødeligheden o. s. v.» anført Pag. 34, at Dødeligheden fra 0—5 Aar hos begge Kjøen, tagne under et, viser sig synkende fra Gruppe I til III med en Difference, der gennemgaaende er betydelig i Forhold til Middelfejlen. Denne er imidlertid lige saa stor som Differencen mellem Gruppe II og III.

ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos Kjønnene i de tre yngste Aldersklasser, først fra det 45de Aar bliver den udtalt større hos Manden, opnaar i Aldersklassen 55-65 Aar omtrent den dobbelte Størrelse af den, vi træffe hos Kvinden, men fra det 65de Aar tager Forskjellen atter af og bliver tvivlsom i ældste Aldersklasse.

Det gjælder vel idetmindste om alle kultiverede Lande, at der hos Befolkningen, tagen som Helhed, findes en Forskjel paa Dødeligheden mellem voxne af de to Kjø. Naar man har at gjøre med tilstrækkelig store Tal, fremtræder denne i sine Hovedtræk saaledes, at Mandkjønnet i de yngre Aldersklasser har en mindre Overvægt i Dødelighed — til sine Tider af denne Alder finder endog det omvendte Forhold Sted —, derimod en betydelig Overvægt fra omkring det 45de Aar til omkring det 65de Aar, hvorefter denne formindskes, saa at det til Slutning igjen kan stille sig tvivlsomt, paa hvilken Side Overvægten kommer til at ligge. Der kan vel næppe være Tvivl om, at det væsenlig er Beskæftigelsens Art og det overinciterede Liv, som Manden i Kulturlande saa hyppig fører mere eller mindre nødtvungent, der disponerer til større Dødelighed i det Hele for ham. Naar Forholdet i de yngre Aar nærmer sig mere til Ligevægtsstilling, turde det vel bero paa, at Svangerskab, Fødsel og Barnepleje da stille særlige Krav til Kvindens Konstitution; paa dette Tidspunkt opveje altsaa de nævnte Momenter tildels eller ganske de Farer, der true Manden paa Grund af hans Stilling som Forsørger og hans Deltagelse i Kampen for at naa den bedst mulige Plads i Samfundet. Men naar Fødslernes Periode er overstaaet, gaar som Regel hermed Kvinden over i en roligere mere farefri Tilværelse, medens Manden først plejer at

naa en saadan henimod den Alder, hvor Kræfterne svigte ham til hans Arbejde.

Forholdet mellem Dødeligheden hos Kjønnene stiller sig forøvrig ikke ganske ens i store og smaa Byer, men endnu større er Afvigelsen i saa Henseende mellem By- og Landbefolkningen, hvilket sidste man forud kunde vente paa Grund af Uligheden i Mandens Beskæftigelse og den som Regel forskellige Spænding, hvorunder hans Liv føres hist og her. For Danmarks Vedkommende viser saaledes Statistisk Tabelværk for Tiaaret 1870—79 følgende Resultat:

TABEL III.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig:	Kjøbenhavn.		Provins- kjøbstæder.		Landdistrikter.		Kongeriget.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	8,6	6,2	8,3	6,8	6,8	6,8	7,3	6,7
25—30 —	7,6	7,3	7,7	7,5	5,9	7,8	6,4	7,7
30—35 —	10,4	8,5	8,5	9,0	6,2	9,0	7,1	8,9
35—40 —	13,8	10,5	11,1	9,4	7,4	10,0	8,8	10,0
40—45 —	18,2	11,5	13,8	10,0	9,1	9,9	10,8	10,1
45—50 —	24,7	14,2	19,3	11,0	11,7	10,4	14,1	10,9
50—55 —	33,8	19,8	27,3	14,8	16,8	13,8	19,8	14,6
55—60 —	42,3	23,1	32,4	19,2	22,3	18,3	25,3	18,9
60—65 —	51,4	30,2	43,5	27,5	31,7	26,1	34,6	26,7
65—70 —	70,4	49,5	58,9	39,2	47,5	41,2	50,3	41,8
70—75 —	102,9	82,5	92,4	68,5	79,4	69,9	82,2	71,1
75—80 —	139,6	116,5	114,8	98,8	108,7	98,9	110,9	100,6
80—85 —	206,0	183,1	177,6	154,1	177,3	161,4	178,6	162,4
85—90 —	251,2	262,9	259,6	217,3	247,3	219,9	248,4	222,7
over 90 Aar	300,0	403,4	281,0	321,9	392,9	344,5	379,7	344,6

Den tilstedeværende Forskjel falder af sig selv i Øjnene, saa at en nærmere Paavisning vil være unød-
vendig.

Som vi ovenfor saa, fremgaar nu af min Statistik, at der endvidere gjør sig en Forskjel gjældende efter social Stilling. Det hos den københavnske Befolkning som Helhed fundne Forhold mellem Dødeligheden hos Kjønnene i de enkelte Aldersklasser fremtræder ikke uforandret hos de forskjellige Samfundslag. Vel er det fælles for alle tre Grupper, at Mandkjønnets Overvægt i Dødelighed har sit Maximum i Alderen 45—65 Aar, og at Forholdet her er omtrent som 2 : 1 — i Gruppe III naaedes Maximum dog først i Aldersklassen 55—65 Aar; endvidere fælles, at Overvægten bliver mindre fra det 65de Aar samt at Forskjellen endog bliver utydelig i Aldersklassen 75 Aar og derover — herfra syntes dog Gruppe II at danne en Undtagelse¹⁾. Men i de yngre Aar er der langt mindre Overensstemmelse tilstede. Medens vi nemlig i Gruppe III ikke fandt nogen tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos Kjønnene i de tre første Aldersklasser, var dette i Gruppe II kun Tilfælde med de to første og i Gruppe I endog kun med den første Aldersklasse. I lavere Samfundslag er det altsaa kun i nogle faa Aar, at de Krav, som Fødsel og Barnepleje stille til Konstitutionen, kunne bringe Dødeligheden hos Kvindkjønnet til omtrent at balancere med den hos Mandkjønnet; i højere Samfundslag er dette derimod Tilfælde gjen-

¹⁾ Det er imidlertid muligt, at denne Undtagelse beror paa en Skuffelse, begrundet paa den gjentagne Gange omtalte Vanskelighed ved at gruppere ældre Kvinder. Skulde senere Undersøgelser bekræfte, at den virkelig finder Sted, kunde det maaske tydes saaledes, at i mellemste Samfundslag maa Manden som Regel vedblive at arbejde lige til det sidste, medens han i lavere Samfundslag hyppig finder Ro og Hvile i Fattiganstalter eller milde Stiftelser, naar Alderen har svækket Arbejdsdygtigheden, og i højere Samfundslag ligeledes jevnlig kan opnaa det samme ved Hjælp af Formue eller Pension.

nem Fødslerne hele Periode, idet denne jo strækker sig til henimod det 40de à 45de Aar¹).

Hos den københavnske Befolkning som Helhed finde vi (jfr. Tabel III), at den relative Dødelighed hos begge Kjøen kun stiger svagt fra det 20de til det 40de à 45de Aar, men derpaa tager Fart og nu i en næsten uafbrudt Scala tiltager stærkere og stærkere gennem alle de følgende Aldersklasser. Hvorledes stiller Forholdet sig i saa Henseende i de enkelte Velstandsgrupper (jfr. Tabel I)? Sammenholdt med Middelfejlene, viser det sig først, at i Gruppe I er Stigningen tydelig gennem alle Aldersklasser fra Begyndelsen til Enden for Mandkjønnets Vedkommende, derimod tvivlsom mellem 1ste og 2den Aldersklasse for Kvindekjønnets Vedkommende; i Gruppe II er Forskjellen for Mandkjønnets Vedkommende utydelig mellem 1ste og 2den Aldersklasse, og for Kvindekjønnets Vedkommende mellem 1ste og 2den samt mellem 3die og 4de; i Gruppe III er den utydelig mellem 1ste og 2den Aldersklasse for Mandkjønnets Vedkommende, og for Kvindekjønnets Vedkommende mellem 2den og 3die samt mellem 3die og 4de. Mere oplysende er det imidlertid, at medens der i Gruppe I allerede i Nærheden af det 35te Aar begynder en stærk Stigning af Dødeligheden hos begge Kjøen — gennemsnitlig omtrent med 100 pCt. fra hver foregaaende til efterfølgende Aldersklasse, saa indtræffer saavel i Gruppe II som III en lignende stærk Stigning hos Mandkjønnet først i Nærheden af det 45de Aar og hos Kvindekjønnet endog først i Nærheden af det 55de Aar. Til Gjengjæld synes Stigningen i

¹) Indtil det 45de Aar ligner Forholdet i højere Samfundslag i København nærmest det i Danmarks Landdistrikter, thi ogsaa her have vi indtil denne Alder omtrent Balance mellem Kjønnenes Dødelighed eller endog Overvægt for Kvindekjønnet.

de ældste Aldersklasser at foregaa i et raskere Tempo ved de to sidst nævnte end ved den først nævnte Gruppe. Vi finde her bekræftet, hvad der tidligere er paavist ad anden Vej, nemlig at Dødelighedsforholdene i mellemste og højere Samfundslag stemme temmelig nøje overens, medens der er en betydelig Forskjel mellem disse og lavere Samfundslag.

Om nu denne større Dødelighed i lavere Samfundslag skulde afhænge ikke alene af en Forskjel i Beskæftigelse og økonomiske Vilkaar men ogsaa af en Forskjel i Civilstand, er mit Materiale ikke istand til at oplyse noget om. Det er imidlertid næppe sandsynligt, at det sidst nævnte Moment her spiller nogen Rolle, hvad let vil ses, naar man erindrer Civilstandens Indflydelse paa Dødeligheden. Det er jo nemlig Reglen, at Dødeligheden hos ugifte Mænd er større end hos gifte gennem alle Aldersklasser fra det 20de Aar af — navnlig dog udtalt i de ældre; hos ugifte Kvinder mindre i de yngre Aldersklasser end hos gifte men større i de ældre. Holde vi os nu til Mandkjønnet alene, skulde altsaa, hvis dette Moment havde haft nogen Betydning, Ægteskaber være sjældnere i lavere Samfundslag end i de øvrige, men det modsatte antages rigtignok anmindelig for at være Tilfælde.

Resultaterne, hvortil vi her ere komne med Hensyn til Dødeligheden hos voxne af forskellige Samfundslag, lade sig destoværre kun i ringe Grad kontrollere ved Erfaringer fra andre Lande. Som omtalt, existerer der nemlig kun meget faa fyldestgørende Undersøgelser af dette Spørgsmaal. Bortset fra Oplysninger om Dødeligheden i enkelte Samfundsklasser (Præster, Læger o. s. v.) samt fra Livsforsikringsselskabernes Erfaringer — hvilke sidste jo kun vedrøre Individier af mellemste og højere Samfundslag og desuden have den væsenlige Mangel, at Selskaberne hoved-

saglig kun faa at gjøre med Folk, hvis Sundhedstilstand ved Optagelsen er tilfredsstillende —, omtaler saaledes Westergaards Kompendium kun et Arbejde af Dr. Reck¹⁾ og et, der er udgaaet fra Professor Conrads statistiske Seminarium i Halle²⁾. Det sidste, hvor Grupperingen svarer nogenlunde til de her benyttede Velstandsgrupper, kan der imidlertid ikke tages synderlig Hensyn til, da Undersøgelsen alene er baseret paa Dødsfald og ikke tillige paa de samtidig levende; det først nævnte Arbejde derimod er rationelt anlagt, men benytter som Basis for Grupperingen den skattepligtige Indtægt, hvad der gjør en Sammenligning noget vanskelig. Jeg skal dog anføre Resultaterne, hvortil Dr. Reck kom, med Udelukkelse af Børnearene:

TABEL IV.

Blandt 10000 af enhver Aldersklasse døde i Gader med en gennemsnitlig Indtægt af:	15—30 Aar.	30—50 Aar.	50—70 Aar.
indtil 75 Thlr.	74	140	472
— 75—100 Thlr. . . .	59	135	373
— 100—150 —	50	123	382
— 150—200 —	43	129	311
over 200 —	42	135	255

Ligesom der mellem lavere og højere Samfundslag i Kjøbenhavn (Gruppe I og III) findes en Forskjel paa Døde-

¹⁾ Bericht über die Gesundheitsverhältnisse der Stadt Braunschweig in den Jahren 1864—73.

²⁾ Beitrag zur Untersuchung des Einflusses von Lebensstellung und Beruf auf die Mortalitätsverhältnisse. Jena 1877.

ligheden af omtrent 100 pCt. gennem næsten alle Aldersklasser, saaledes fremtræder der mellem Gader med laveste og højeste Skatteindtægt i Byen Brunsvig en lignende Forskjel i Aldersklasserne 15—30 og 50—70 Aar, derimod synes der her ikke at vise sig nogen Forskjel i Aldersklasserne 30—50 Aar.

For Fuldstændigheds Skyld skal jeg anføre, at Oldendorff¹⁾ ingen anden Oplysning giver om de sociale og økonomiske Forholds Indvirkning paa Dødeligheden end en Henvisning til nogle forældede Undersøgelser af Benoitston de Chateauneuf, Villermé, Ducpetiaux og Casper, der alle ere baserede paa Dødsfald alene.

Dødsaarsagernes relative Hyppighed.

Allerede tidligere er anført Grunden til at vi undersøge Hyppigheden af disse ikke alene ved de her opstillede Velstandsgrupper men ogsaa hos Befolkningen som Helhed. Endvidere er det berørt, at ikke faa Dødsattester maatte udskydes paa Grund af formodet eller symptomatisk Diagnose, hvorfor de for de forskjellige Dødsaarsager fundne Kvotienter kun kunne opfattes som Minima. Derimod vil denne Omstændighed næppe indvirke synderlig forstyrrende paa Resultatet, hvor Talen er om det indbyrdes Forhold mellem Kvotienterne hos de forskjellige Samfundslag, Kjøen og Aldersklasser. Man vil let indse, at det ikke lod sig gjøre for hver enkelt Sygdomsform at bestemme, hvor hyppig den optraadte som Dødsaarsag, thi man vilde

¹⁾ Real-Encyclopädie der gesammten Heilkunde. Artiklen: •Lebensdauer•.

herved i de fleste Tilfælde faa at gjøre med Kvotienter, der i Forhold til Middelfejlen vare saa smaa, at der kun kunde skjænkes dem liden eller ingen Tiltro. Det var derfor nødvendigt at samle Dødsaaarsagerne i Klasser omkring et fælles Bindeled, skjondt ganske vist herved Undersøgelsens Udbytte taber betydelig i Interesse især i hygiejnisk Henseende. Af saadanne Klasser har jeg opstillet 6, nemlig: Epidemiske Sygdomme, Tuberkulose, Sygdomme i Nervesystemet, Sygdomme i Luftvejene, Sygdomme i Circulationsorganerne, og endelig Sygdomme i Underlivsorganerne. Syfilis har jeg ikke behandlet særlig ligesaa lidt som Kræft, af en dog for den sidstes Vedkommende næppe begrundet Frygt for at faa at gjøre med for smaa Tal; de ere heller ikke optagne under nogen af de andre Sygdomsklasser, forsaavidt Diagnosen paa Dødsattesterne gjorde det muligt at udskille dem. Af samme Grund som ved disse to udelukkedes nogle andre Sygdomsformer, der nærmest høre under «konstitutionelle Sygdomme»; naar jeg derimod udskød alle de mange Attester, der som Diagnose havde «Alderdomssvaghed», beroede det paa, at det forekom mig at have saare liden Interesse at kjende Hyppigheden af denne ligesaa ubestemte som ubestemmelige Dødsaaarsag. Uddraget, der af oven nævnte Grunde er gjort blandt Dødsattesterne, har navnlig ramt den ældre Alder, hvad der vil fremgaa af en Sammenligning mellem Totaldødeligheden og Kvotienterne for de af mig medtagne Dødsaaarsager tilsammen:

TABEL V.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig:	Samtlige Dødsarsager.		de 6 Sygdomsklasser.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	7,2 ¹⁾	6,6	6,0	5,7
25—35 —	8,5	7,5	7,1	6,2
35—45 —	14,8	11,0	10,0	8,6
45—55 —	25,2	15,0	16,9	10,5
55—65 —	45,0	25,3	31,8	17,1
65—75 —	78,2	55,6	49,7	34,6
75 Aar og derover . . .	186,6	140,5	71,3	54,9

Inden jeg gaar over til at omtale de enkelte Sygdomsklasser, maa jeg endnu forudskikke den Bemærkning, at da højere Samfundslag ved flere af dem viste forholdsvis faa Dødsfald, ansaa jeg det for rettest at slaa dette og mellemste Samfundslag sammen. Men alligevel fremkom der i nogle Aldersklasser — just ikke de samme overalt — et saa begrænset Antal Dødsfald, at Tilfældighederne endnu syntes mig at have for stort et Spillerum; for at bøde herpaa, gjorde jeg hine rummeligere. Imidlertid vil man blandt de som Supplement til Bogen tilføjede Oversigtstabeller finde en, hvor Dødelighedskvotienten er udregnet for de sædvanlige Aldersinddelinger ved hver af de 6 Sygdomsklasser — under Forudsætning af at nogen kunde have Interesse af at benytte Materialet under denne Form.

Tuberkulose. Herunder er indbefattet acut Miliær-

¹⁾ At Kvotienten i denne Aldersklasse er ikke saa lidt mindre end den tilsvarende, som Statistisk Tabelværk viser for Tiaaaret 1870—79 (jfr. Tabel III), kan vel bero paa, at jeg ikke har medtaget Menige af Hær og Flaade ligesaa lidt som Tugthusfanger. Erfaringer fra Udlandet vise nemlig, at Dødeligheden i Hæren selv i Fredstid er større end i den øvrige Del af Befolkningen (Westergaard l. c. Pag. 426).

tuberkulose, Lungesvindst og Tuberkulose i andre Organer. Udskudt er blandt Dødsattesterne de, der havde Diagnosen »Hæmoptyse« uden nærmere Angivelse af Aarsagen hertil, foruden som overalt alle de Attester, hvor Lægen ikke selv havde behandlet den syge. For den københavnske Befolkning som Helhed faa vi følgende Resultat:

TABEL VI.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsfald ved Tuberkulose udgjorde i Procent af samtlg. Dødsf. ¹⁾	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	4,0	2,1	55,6 pCt.	31,8 pCt.
25—35 —	4,1	2,7	48,2 —	36,0 —
35—45 —	4,7	3,2	31,8 —	29,1 —
45—55 —	5,8	3,8	23,0 —	22,0 —
55—65 —	7,5	3,2	16,7 —	12,6 —
65—75 —	5,9	2,7	7,5 —	4,9 —
75 Aar og derover . . .	2,3	2,3	1,2 —	1,6 —

Det synes som om den relative Dødelighed ved Tuberkulose stiger hos begge Kjøen indtil henimod det 65de Aar, for da igjen at aftage. Men sammenholdes Differencerne med Middelfejlene, viser det sig, at der for Mandkjønnets Vedkommende ikke er nogen afgjort Stigning af Kvotienten, før vi have passeret Aldersklassen 35—45 Aar, mellem denne og den følgende ligesom mellem hver to af de øvrige, er der derimod Sandsynlighed for, at Forskjellen

¹⁾ Procenterne, som Dødeligheden ved den enkelte Sygdomsklasse udgjøre af Totaldødeligheden, ere her som andetsteds beregnede af de respektive Dødelighedskvotienter. Men da disse kun havde 1 Decimal, svare hine ikke fuldstændig til dem, der vilde være fremkomne ved at benytte de absolute Tal. Forskjellen har imidlertid kun ringe Betydning.

baade i Kvotientens opad og nedad gaaende Bevægelse er til at stole paa. For Kvindekjønnets Vedkommende er kun Forskjellen mellem de to yngste Aldersklasser saa stor, at man kan gaa ud fra Tilstedeværelsen af en Stigning, derimod er det muligt, at Dødeligheden i de øvrige Aldersklasser kan være omtrent ens. I Kjøbenhavn skulde altsaa Dødeligheden ved Tuberkulose hos Mandkjønnet have været omtrent uforandret fra det 20de Aar indtil omkring det 45de Aar, derfra stige indtil omkring det 65de Aar, for da at aftage; hos Kvindekjønnen skulde den stige fra det 20de Aar indtil omkring det 45de Aar, men fra den Tid af ikke vise nogen udtalt Bevægelse¹⁾. I Modsætning til det tidligere almindelig antagne, viser det sig altsaa, at Dødeligheden ved Tuberkulose relativt til Antallet af levende, ikke er størst i den første Del af den voxne Alder²⁾.

Undersøge vi derimod, paa hvilket Tidspunkt af Livet Dødeligheden ved Tuberkulose er størst i Forhold til samtlige Dødsfald i de respective Aldersklasser, da stiller Sagen sig anderledes, hvad der vel har givet Anledning til den ovenfor nævnte fejlagtige Forudsætning. Tabel VI viser nemlig, at hos Mandkjønnet udgjøre Dødsfald ved Tuberkulose omtrent Halvdelen af samtlige Dødsfald i Aldersklasserne 20—25 og 25—35 Aar, i de tre følgende respektivt henved $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{6}$, i den næst sidste kun henved

¹⁾ Lehmann har ligeledes undersøgt Hyppigheden af Tuberkulose som Dødsårsag — jfr. denne Forfatters Statistik over «Dødeligheden af Lungesvindot i Kjøbenhavn» eller Ugeskrift for Læger 4de Række VIII Nr. 24, hvor jeg har sammenstillet hans og mine Kvotienter.

²⁾ I og for sig er nu dette Resultat langt fra forbausende, thi paa Grund af at hos voxne den relative Totaldødelighed er langt større i den ældre end i den yngre Alder, vil man ved alle de her omhandlede Sygdomsklasser finde, at den relative Dødelighed stiger med Alderen.

$\frac{1}{13}$ og i den ældste en næsten forsvindende Del. Hos Kvindekjønnen udgjøre de omkring $\frac{1}{3}$ af samtlige Dødsfald i de tre yngste Aldersklasser, i de to følgende respektivt henved $\frac{1}{5}$ og $\frac{1}{8}$, i den næst sidste omkring $\frac{1}{20}$ og en endnu mindre Del i den sidste. I Forhold til Totaldødeligheden i de enkelte Aldersklasser er altsaa Dødeligheden ved Tuberkulose meget større i den tidligere end i den senere Del af den voxne Alder. Med andre Ord, hos yngre voxne Individuer er Tuberkulose langt den hyppigste Dødsarsag.

Sammenlignes Dødeligheden hos de to Kjønn, finde vi, at der i yngste Aldersklasse dør 1 Gang flere Mænd end Kvinder, i de to næste $\frac{1}{2}$ Gang flere, men fra det 45de til det 75de Aar atter omkring 1 Gang flere — Differencen er overalt betydelig i Forhold til Middelfejlene; først i ældste Aldersklasse udslettes Forskjellen¹⁾. Dette Forhold peger hen paa, at Tuberkelbacillerne, der efter Kocks Opdagelse spille en stor Rolle i denne Sygdoms Ætiologi, ikke finde Jordbunden lige forberedt overalt. Aarsagen til Mandens forøgede Disposition ligger det vel nærmest at søge i Beskæftigelsens Art (Støv og lignende) ligesom ogsaa i Momenter, der kunne bidrage til at nedbryde Konstitutionen f. Ex. aandelig og legemlig Overanstrengelse. Det kan vel nemlig betragtes som givet, som tidligere berørt, at Manden er udsat for Indvirkningen af svækkende Momenter i højere Grad end Kvinden, i alt Fald naar denne har overstaaet Fødslernes og Barneplejens Periode. At Forskjellen mellem Dødeligheden hos de to Kjønn, naar undtages ældste og yngste Aldersklasse, er størst udenfor den

¹⁾ Paa Grundlag af Hospitalserfaringer opstillede man tidligere den Paastand, at Dødeligheden ved Lungesvindst var betydelig større hos Kvindekjønnen end hos Mandkjønnen.

nævnte Periode, viser dennes Betydning for Kvindekjønnen overfor Tuberkulose specielt.

Efter Oldendorff¹⁾ skal jeg til Sammenligning anføre følgende Kvotienter fra Udlandet, der imidlertid, vel at mærke, referere sig til By- og Landbefolkning under et.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde

af Lungesvindstot i England (1859):

	15-25 A.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75-85.	over 85 A.
Md. . . .	3,0	4,1	4,2	3,9	3,3	2,0	0,7	0,3
Kv. . . .	3,5	4,4	3,9	2,9	2,1	1,2	0,5	0,3

af Tuberkulose i Preussen (1877):

	20-25 A.	25-30.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	over 80 A.
Md. . . .	3,6	4,2	4,5	5,7	8,3	11,3	7,5	3,6
Kv. . . .	2,6	3,4	3,8	4,0	5,4	7,5	5,0	2,1

af Lunge- og almindelig Tuberkulose i Bayern (1877)

hos begge Kjønn tils.:

	20-30 A.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	over 80 A.
	3,3	3,7	3,7	4,3	4,6	3,2	1,5.

Gaa vi nu over til en Betragtning af de enkelte Velstandsgrupper, stillede Dødeligheden sig i Kjøbenhavn saaledes:

TABEL VII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Tuberkulose udg. 1pCt. af samtlg Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	4,3	1,9	3,4	2,6	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
25—35 —	4,5	2,6	3,3	2,7	54,4	26,4	56,7	48,1
35—45 —	6,0	4,0	3,1	2,4	46,9	33,8	49,3	38,0
45—55 —	8,8	4,4	3,4	2,2	31,4	29,9	31,3	28,8
55—65 —	13,3	4,5	4,4	2,2	24,7	21,6	20,1	22,2
65 Aar og derover	10,6	4,5	2,9	1,3	20,7	11,8	12,7	13,2
					8,6	4,2	3,4	2,2

¹⁾ Real-Encyclopädie der gesammten Heilkunde. Afsnittet: •Morbiditäts- und Mortalitäts-Statistik.

Her viser sig endnu tydeligere Betydningen af, at Jordbunden er forberedt for Tuberkelbacillerne. Gruppe I, hvor Kampen for Tilværelsen er haardest og hvor Individet derfor har vanskeligst ved at undgaa eller modvirke de Konstitutionen svækkende Momenter, frembyder for begge Kjøns Vedkommende en langt større relativ Dødelighed ved Tuberkulose end de andre Grupper. Sammenholdes Differencen med Middelfejlene, faa vi følgende Resultat for de enkelte Aldersklasser. Hos Mandkjønnet er i yngste Aldersklasse den største Dødelighed hos Gruppe I ikke til at stole paa, medens den i alle de følgende er mere eller mindre skarpt udpræget. Hos Kvindekjønnet fremtræder Dødeligheden i yngste Aldersklasse som mindst i Gruppe I, men Forskjellen er her ikke til at stole paa, og endnu mindre i den næste Aldersklasse; i alle de følgende er derimod denne Gruppes Overvægt i Dødelighed meget tydelig udtalt. Det for Gruppe I forholdsvis gunstige Resultat i de unge Aar hos begge Kjøen skyldes Tjenesteyende; navnlig maa den ringe Dødelighed af Tuberkulose hos Tjenestepiger udøve en betydelig Indflydelse, eftersom disse i Kvindekjønnets yngste Aldersklasse udgjøre over Halvdelen, i næst yngste over Trediedelen af de dertil hørende Individier.

Ved et flygtigt Blik paa Tabel VII kunde denne maaske forekomme at pege hen paa Bacillernes Eneraadighed i den paagjældende Sygdoms Ætiologi. Man kunde nemlig raisonnere saaledes, at det er de ugunstige hygiejniske Forhold, hvorunder Arbejderen med Familie saa hyppig lever i Hjemmet, der afgive en frodig Jordbund for Tuberkelbacillerne og herved betinge den større Dødelighed i Gruppe I. I saa Tilfælde maatte imidlertid Udslaget af den forøgede Dødelighed ventes at være lige

stærkt hos Arbejderfamiliens mandlige og kvindelige Elementer. Men det finder ingenlunde Sted, idet Dødeligheden hos Kvindekjønnen i Gruppe I ikke viser sig at være tillagen i samme Grad som hos Mandkjønnet, sammenlignet med de respektive Kjønn i de to andre Grupper. Vi finde nemlig, at ved Gruppe II og III er Dødeligheden hos Mandkjønnet omkring $\frac{1}{2}$ Gang større end hos Kvindekjønnen i Aldersklassen 45—55 Aar og 1 Gang større i de to næste; i de tre yngste Aldersklasser er Forskjellen mellem Kvotienterne hos de to Kjønn ikke saa stor i Forhold til Middelfejlene, at der kan tillægges den nogen Betydning. Derimod er ved Gruppe I Dødeligheden hos Mandkjønnet omkring 1 Gang større end hos Kvindekjønnen fra det 20de til det 55de Aar — med Undtagelse af Aldersklassen 35—45 Aar, hvor den kun er $\frac{1}{2}$ Gang større —, og respektivt 2 Gang og $1\frac{1}{2}$ Gang større i de to næste Aldersklasser. Man tør heraf slutte, at foruden mindre gode hygiejniske Forhold i Hjemmet — hvis Betydning ganske vist ikke maa undervurderes, om ikke af anden Grund saa fordi de virke svækkende paa Konstitutionen —, maa der i alt Fald for Mandkjønnet i Gruppe I være andre Momenter, som disponere til forøget Dødelighed af Tuberkulose. Hvor disse nærmest ere at søge, er der i det foregaaende peget hen paa.

Ret interessant er det at se, hvor afvigende Grupperne stille sig i Henseende til Forholdet mellem Dødeligheden i de forskellige Aldersklasser. Ved Gruppe I finde vi — Differencen sammenholdt med Middelfejlene — hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem de to yngste Aldersklasser, men fra det 35te Aar en udtalt Stigning af Dødeligheden indtil det 65de Aar, og derpaa en Nedgang i ældste Aldersklasse; hos Kvindekjønnen stiger den fra det

20de til det 45de Aar, men viser derefter ingen udtalt Bevægelse. Ved Gruppe II og III derimod fremtræder der hverken hos Mandkøn eller hos Kvindekøn nogen tydelig Bevægelse før ved ældste Aldersklasse, i hvilken Dødeligheden tager af. Det er altsaa aldeles overvejende fra det laveste Samfundslag, at Stødet udgaar til den gennem Aldersklasserne foregaaende Bevægelse af Dødeligheden ved Tuberkulose, som vi tidligere konstaterede for hele Befolkningens Vedkommende i Kjøbenhavn. Heraf fremgaar, at det samme Forhold mellem Dødeligheden i Aldersklasserne ikke kan ventes i to forskjellige Lande, og endnu mindre det samme i en stor By som paa Landet eller i en industridrivende Egn som i en agerbrugende, thi det vil overalt rette sig efter, om Arbejderbefolkningen udgjør en større eller mindre Del af hele Befolkningen. Om end i mindre Grad vil denne Omstændighed, som det ovenfor anførte viser os, ogsaa have Betydning for Forskjellen mellem Dødeligheden hos de to Køn ligesom paa Dødeligheden af Tuberkulose i det Hele.

Af Tabel VII fremgaar endvidere, at i hver af Mandkjønnets tre yngste Aldersklasser leverer denne Dødsarsag et ligesaa stort Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III som i Gruppe I, hos Kvindekjønnets to yngste Aldersklasser endog et større Kontingent i hine end i denne Gruppe.

Vi ville endnu undersøge, om der mellem Gruppe II og III, der hidtil ere betragtede under et, skulde vise sig at være nogen Forskjel paa Dødeligheden. For lettere at faa Øje paa mindre Afvigelser, kan maaske rettest benyttes den Methode, at vi beregne, hvor mange døde hver af Grupperne skulde havt, hvis Dødelighedskvotienten for hver enkelt af dem havde været lig den for dem begge tilsammen, og hermed da sammenstille de virkelige døde.

TABEL VIII.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	virkelig døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.
20—25 Aar	58	48	54	48	27	37	21	27
25—35 —	123	108	115	112	46	61	59	62
35—45 —	129	115	100	97	38	52	43	48
45—55 —	126	114	90	82	37	49	32	40
55—65 —	100	81	63	53	24	43	24	33
65 Aar og derover	43	32	28	25	11	22	14	17
tilsammen . . .	579	498	450	417	183	264	193	227 ¹⁾

Mellem Summen af virkelig og beregnet døde viser der sig navnlig hos Mandkjønnet en i Forhold til Middelfejlen nogenlunde udtalt Forskjel, og det saaledes at Gruppe II har flere Dødsfald end beregnet. Vi kunne altsaa nok gaa ud fra, at Dødeligheden ved Tuberkulose er større i mellemste end i højere Samfundslag i alt Fald hos Mandkjønnet.

Epidemiske Sygdomme. Herunder er henført Kopper, Mæslinger, Skarlagensfeber, Diphteritis, Croup, Kighoste, tyfoid Feber, exanthematisk Tyfus, Dysenteri, Cholera, acut Diarhoea og indenlandsk Cholera, Erysipelas, Barselfeber, Influenza, rheumatisk Feber. Det er altsaa omtrent alle de Dødsarsager, der efter det engelske Inddelingssystem danne Afdeling 1 (Miasmatiske Sygdomme) af Klasse I (Zymotiske Sygdomme), eller med andre Ord største Parten af de Sygdomsformer, om hvilke det er paa-

¹⁾ For hvert af Kjønne skulde jo Summen af de i begge Grupper døde give det samme Tal som Summen af de beregnet døde, men hvor der som her ikke er regnet med Decimaler, vil der sjældent være absolut Overensstemmelse tilstede.

lagt Lægerne her i Landet at afgive ugenlig eller maanedlig Indberetning. For den københavnske Befolkning som Helhed stiller Forholdet sig for det paagjældende Tiaar saaledes:

TABEL IX.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsf. ved epidem. Sygd. udgjorde i Procent af samtlig. Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,5	1,7	pCt. 0,7	pCt. 2,6
25—35 —	0,8	1,7	1,0	2,3
35—45 —	1,2	1,6	0,8	1,5
45—55 —	1,3	1,0	0,5	0,7
55—65 —	1,5	1,4	0,3	0,6
65—75 —	2,2	1,5	0,3	0,3
75 Aar og derover . . .	2,5	2,2	0,1	0,2

Sammenholdt med Middelfejlene er der hos Mandkjønnet ingen udtalt Forskjel mellem de to første Aldersklasser, derimod stiger Dødeligheden i Aldersklassen 35—45 Aar, men viser atter mellem hver to af de følgende en Forskjel, der ikke er større, end at den kan skyldes Tilfældigheder; sammenligner man imidlertid direkte de yngste med de ældste Aldersklasser, fremtræder der en tydelig Stigning i Dødeligheden med Alderen. Hos Kvindekjønnet er der ingen Forskjel mellem de tre yngste Aldersklasser, derimod synker Dødeligheden i Aldersklassen 45—55 Aar for saa atter at stige i den følgende, men viser senere ingen tydelig Forskjel; hos dette Kjønn er Dødeligheden omtrent ligesaa høj i den yngre som i den ældre Alder. Aarsagen til det sidst nævnte Fænomen, ligesom til at Dødeligheden

synker efter det 45de Aar, skyldes Barselbeberens Betydning for de yngre Aldersklasser af Kvindekjønnen.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse skulde derimod Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme være størst hos Mandkjønnet i næst yngste og hos Kvindekjønnen i yngste Aldersklasse, men herfra aftage omtrent uafbrudt gennem alle de følgende. Fra det 45de Aar er der ikke stor Forskjel paa Procenten hos de to Kjønn. Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at der i yngste Aldersklasse dør af epidemiske Sygdomme over 2 Gange flere Kvinder end Mænd, i næst yngste 1 Gang flere, i Aldersklassen 35—45 Aar er der endnu en tydelig Overvægt paa Kvindekjønnets Side, men herefter fremtræder der ikke nogen udtalt Forskjel. At det er Barselbeberen, der her spiller Hovedrollen, fremgaar deraf, at Forskjellen er størst i de yngre Aar, holder sig indtil de klimakteriske Aar, men saa udslettes.

Det er ikke ganske let at sammenstille Oldendorffs Oplysninger fra Udlandet¹⁾ med mine Resultater. Vel har han for Englands Vedkommende en Opgivelse af den relative Dødelighed ved epidemiske Sygdomme i det Hele (Afdeling 1 af Klasse I), men Kvotienten er udregnet i Forhold til et vist Antal levende af alle Aldersklasser tilsammen, altsaa ogsaa for Børn; paa den anden Side er den relative Dødelighed i de enkelte Aldersklasser kun opgivet for en Del af de Sygdomsformer, som her ere behandlede. Bedre lade sig maaske benytte Oplysningerne fra Preussen, skjøndt Kvotienten i de forskellige Aldersklasser ikke er udregnet for alle de Sygdomsformer, som Klassen hos os omfatter; der mangler nemlig for begge Kjøns Vedkommende Erysi-

¹⁾ Morbiditäts- und Mortalitäts-Statistik. I. c.

pelas og desuden for Kvindekjønnets Vedkommende Barsel-feber. Ved at addere de enkelte Kvotienter faar man:

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde
i Preussen (1877):

	20-25 A.	25-30.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	over 80 A.
Md. . . .	0,7	0,7	0,7	0,9	1,2	1,4	0,9	0,8
Kv. . . .	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	1,2	0,9	0,6.

Tages i Betragtning de manglende Sygdomsled samt endvidere, at mine Kvotienter referere sig til en Bybefolkning, disse til et Lands hele Befolkning, forekommer Overensstemmelsen mig større, end man kunde vente. Bevægelsen gennem Aldersklasserne er hos Mandkjønnet omtrent den samme begge Steder, kun at i Preussen Dødeligheden aftager efter det 70de Aar. Kan dette maaske skyldes, at Erysipelas her ikke er medtaget? Hos Kvindekjønnets viser sig i Preussen paa en slaaende Maade Betydningen af, at Barsel-feber er udelukket, idet Dødeligheden hos dette Kjønn nu frembyder ganske det samme Forhold mellem Aldersklasserne som hos Mandkjønnet, og ikke i nogen Aldersklasse er større end hos Mandkjønnet.

For Kjøbenhavns Vedkommende har M. Rubin¹⁾ beregnet den relative Dødelighed ved hver af de Sygdomsformer, jeg har henført under denne Klasse. Undersøgelsen er baseret paa Folketællingen i 1880 og de i Toaaret 1879—80 døde. Af de absolute Tal baade for døde og levende, som Rubin samtidig opgiver, har jeg beregnet Kvotienten for epidemiske Sygdomme i det Hele, idet jeg benyttede de samme Aldersklasser som han:

¹⁾ De epidemiske Sygdomme som Dødsårsager. Hospitals-Tidende. 2den Række IX Nr. 5—7.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig:

	20-35 Aar.	35-55.	over 55 Aar.
Md.	0,8	0,9	1,9
Kv.	1,1	0,6	1,4

Da man her har at gjøre med et langt kortere Tidsrum, kan det næppe forundre, at Kvotienterne ere noget forskjellige fra mine, men Bevægelsen gennem Aldersklasserne svarer navnlig hos Kvindekjønnen til den af mig fundne.

Efter mit Materiale stillede Dødeligheden hos de forskjellige Samfundslag sig saaledes:

TABEL X.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved epidem. Sygd. udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppell og III.		Gruppe I.		Gruppell og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,5	2,0	0,6	1,1	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
25—35 —	0,8	1,7	0,7	1,7	0,6	2,8	1,0	2,0
35—45 —	1,1	1,8	1,2	1,8	0,8	2,2	1,0	1,4
45—55 —	1,5	1,8	1,1	0,7	0,6	1,8	1,2	1,5
55—65 —	2,4	2,1	1,1	0,9	0,4	0,6	0,7	0,7
65 Aar og derover	1,4	1,7	2,5	1,8	0,1	0,2	0,3	0,2

Vi se ved første Øjekast, at Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme ikke differerer stærkt hos voxne af de forskjellige Samfundslag. Sammenholdt med Middelfejlene, er der hos Mandkjønnet kun i Aldersklassen 55—65 Aar en paaviselig Forskjel tilstede, hos Kvindekjønnen findes en saadan dog i Aldersklasserne 20—25, 45—55 og 55—65 Aar; hos begge Kjøen er det i de nævnte Aldersklasser lavere

Samfundslag, der har Overvægten i Dødelighed. Skjøndt her kun er Tale om voxne Individier, skulde man vel have ventet, at lavere Samfundslag forholdsvis til de øvrige havde frembudt en større Dødelighed ved epidemiske Sygdomme, idet Flertallet af disse forudsættes at finde en god Jordbund i de ugunstige hygiejniske Forhold, hvorunder hint Samfundslag saa hyppig lever paa Grund af overbefolkede Boliger¹⁾ o. s. v. Men erindres maa, at der her forelaa en ordinær Status epidemicus; anderledes turde Sagen stille sig, naar man forfølger f. Ex. en Choleraepidemi. Under alle Omstændigheder er det værd at lægge Mærke til, at der hos Kvindekjønnen fremtræder en noget større Forskjel paa Dødeligheden end hos Mandkjønnet, eller med andre Ord at Arbejderens Hustru viser sig at være mere udsat end Arbejderen selv, hvis Beskæftigelse som Regel fører ham bort fra Hjemmet en stor Del af Døgnet.

I de fleste Aldersklasser leverer epidemiske Sygdomme hos Mandkjønnet et lidt større Kontingent til Totaldødeligheden i mellemste og højere Samfundslag end i lavere, medens det omvendte finder Sted hos Kvindekjønnen; Differencerne ere dog kun smaa.

Idet vi benytte den i det foregaaende udviklede Fremgangsmaade, ville vi prøve, om der er nogen Forskjel af Betydning mellem Gruppe II og III.

¹⁾ Kőrösi har for Budapest's Vedkommende paavist (Influence des Habitations sur les Causes des Décès), at smitsomme Sygdomme optræde hyppigst i de tættest beboede Lejligheder, men det største Antal Børn findes jo ogsaa der, hvor de fleste Mennesker bo sammen.

TABEL XI.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.
20—25 Aar	8	8	22	20	6	6	11	12
25—35 —	26	23	58	70	12	14	50	38
35—45 —	38	44	49	52	26	20	28	25
45—55 —	35	37	27	26	17	16	10	11
55—65 —	26	20	24	22	4	10	10	13
65 Aar og derover	31	27	28	30	16	20	24	22
tilsammen . . .	164	159	208	220	81	86	133	121

Tilsammen taget er Differencen mellem Erfaring og Beregning kun lille i Forhold til Middelfejlen; overfor Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme skulde altsaa mellemste og højere Samfundslag staa omtrent ens.

Saavidt mig bekjendt, vil man ikke i Udlandets Litteratur kunne finde fyldestgørende Oplysninger om, hvorledes det i de forskjellige Samfundslag stiller sig med den relative Dødelighed ved denne Sygdomsklasse ligesaa lidt som ved nogen af de andre. Oldendorff lader sig saaledes nøje med den Bemærkning, at der ikke foreligger nogen tilstrækkelig »beweiskräftig« Statistik om Indflydelsen af sociale og økonomiske Forhold paa Dødeligheden ved de enkelte Dødsarsager. Westergaard citerer i Henseende til dette Spørgsmaal det tidligere nævnte Arbejde af Dr. Reck, men kun for Børnedødelighedens Vedkommende, samt det ligeledes nævnte fra Professor Conrads statistiske Seminarium udgaaede Arbejde. Resultatet af den sidste Undersøgelse skal jeg dog ikke komme ind paa, eftersom min Statistik paa mange Steder viser tilstrækkelig klart, hvor

forvrænget et Billede man ofte faar af en Dødsaaarsags Hyp-pighed ved kun at bestemme den relativt til Totaldødeligheden og ikke samtidig til de levende.

Sygdomme i Nervesystemet. Blandt Dødsattesterne fandtes endel, der havde som Diagnose slet og ret »Emboli« uden Angivelse af Stedet, hvor Embolus havde sit Sæde. Skjøndt det maaske tør formodes, at her i de fleste Tilfælde har foreligget en »Embolia cerebri«, ansaa jeg det dog ikke for berettiget at medtage dem under denne Sygdomsklasse. Der kunde dernæst have været Tale om at optage dem under Sygdomme i Circulationsorganerne, da Udgangspunktet for Embolus jo ligger i Hjertet eller Blodaaarerne; jeg foretrak imidlertid — maaske med Urette — at skyde dem helt ud. Man vil af dette langtfra enestaaende Exempel kunne se, hvor vanskeligt det er at gruppere de opgivne Dødsaaarsager, saasnart man kommer ind paa de lokale Organsygdommes Omraade. For disses Vedkommende maa man derfor være forberedt paa, at de forskjellige Statistiker paa ikke faa Punkter kunne være byggede paa et uensartet Skjøn, saa at en Forskjel paa de i to Lande fundne Dødelighedskvotienter allerede af den Grund ikke behøver at skyldes en virkelig Forskjel i Dødelighedsforholdene. Før et Resultat i saa Henseende slaas fast, maa man altsaa blandt andet vide, om der har været Overensstemmelse i Fremgangsmaaden ved Ordningen af Materialet ¹⁾.

For den københavnske Befolkning som Helhed fandt jeg følgende Kvotienter: .

1) Dødsfald paa Grund af Sindssygdomme kunde her ikke medtages, da St. Hanshospitalet jo ikke hører til København.

TABEL XII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsf. ved Sygd. i Nerve- syst. udgjorde i pCt. af af samtlg. Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,3	0,3	pCt. 4,2	pCt. 4,5
25—35 —	0,5	0,3	5,9	4,0
35—45 —	1,1	0,7	7,4	6,4
45—55 —	1,9	1,3	7,5	8,7
55—65 —	6,3	3,2	14,0	12,6
65—75 —	11,6	7,3	14,8	13,1
75 Aar og derover	15,5	12,0	9,2	8,5

Sammenholdt med Middelfejlene, viser der sig hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden i de to yngste Aldersklasser, men efter det 35te Aar stiger den uafbrudt, og især er Stigningen betydelig fra det 55de Aar; hos Kvindekjønnet stiller Forholdet sig ganske analogt gennem de forskjellige Aldersklasser. Den relative Dødelighed ved Sygdomme i Nervesystemet tiltager altsaa hos begge Kjøen stærkt med Aarene.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved de paagjældende Sygdomme ligeledes større i den ældre end i den yngre Alder, dog at der i ældste Aldersklasse finder en Nædgang Sted i Procenten hos begge Kjøen.

Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at der i de to yngste Aldersklasser ingen tydelig Forskjel er, men i de følgende døde der $\frac{1}{2}$ Gang

flere Mænd end Kvinder — i Aldersklassen 55—65 Aar endog 1 Gang flere —; først i ældste Aldersklasse bliver det igjen tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Fra det 35te til det 75de Aar er Differencen overalt flere Gange større end Middelfejlene, saa at den større Dødelighed hos Mandkjønnet i dette Tidsrum af Livet nok er til at stole paa.

Fra Udlandet har Oldendorff kun for Hjernesygdommenes Vedkommende Oplysninger om Dødeligheden i Forhold til Antallet af levende. Efter ham døde der i England (1861—70) af 1000 levende i hver Aldersklasse aarlig:

	20-25 A.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75-85.	over 85 A.
Md. . . .	0,4	0,7	1,3	2,2	4,7	10,9	19,6	22,3
Kv. . . .	0,4	0,6	0,9	1,8	4,0	9,3	17,1	19,2

Kvotienterne for Hjernesygdomme alene ere her næsten gjennemgaaende lidt større end dem, jeg fandt for Sygdomme i Nervesystemet i det Hele, men ellers er der ikke ringe Overensstemmelse tilstede. Vi se saaledes, at Dødeligheden i de forskjellige Aldersklasser frembyder omtrent det samme indbyrdes Forhold ved begge Statistiker saavel hos Mand som hos Kvinde, og endvidere at fra det 35te Aar er Dødeligheden hos Kvindekjønnet tydelig mindre end hos Mandkjønnet, omend Differencen i de fleste af de ældre Aldersklasser ikke er saa udpræget her som hos mig.

En Betragtning af Dødelighedsforholdene i forskjellige Velstandsgrupper giver for Kjøbenhavns Vedkommende til Resultat:

TABEL XIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Sygd. i Nervesyst. udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppell og III.		Gruppe I.		Gruppell og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
					pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	0,5	0,3	0,2	0,2	5,5	4,0	3,1	3,1
35—45 —	1,3	0,9	0,8	0,5	6,8	6,7	8,1	6,1
45—55 —	1,9	1,6	1,8	1,1	5,3	7,8	10,7	11,1
55—65 —	7,5	4,5	5,7	2,3	11,7	11,8	16,4	13,8
65—75 —	13,8	9,4	10,6	5,8	13,0	12,2	16,1	14,4
75 Aar og derover	15,9	15,8	15,4	9,6	7,7	8,2	9,8	8,9

Hos Mandkjønnet er i de 4 ældste Aldersklasser Differencen mellem de hos Grupperne fundne Kvotienter ikke større i Forhold til Middelfejlene, end at den muligvis kan skyldes Tilfældigheder; kun fra det 20de til det 45de Aar er der en tydelig Forskjel tilstede og det saaledes, at Gruppe I viser en dog ikke stor Overvægt i Dødelighed. Hos Kvindekjønnet er Forskjellen tvivlsom i Aldersklasserne 20—35 og 45—55 Aar, medens i alle de øvrige Gruppe I optræder med en større eller mindre men overalt udtalt Overvægt i Dødelighed. Mellem Arbejderklassen og de andre Samfundslag synes der altsaa ved Sygdomme i Nervesystemet at optræde mindre Forskjel paa Dødeligheden hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn. I Gruppe II og III tilsammen levere Sygdomme i Nervesystemet gennem de fleste Aldersklasser et større Kontingent til Totaldødeligheden end i Gruppe I, og det baade hos Mand og Kvinde. Om der mellem Gruppe II og III skulde være nogen Forskjel paa Dødeligheden, prøve vi ved som sædvanlig at stille virkelig døde overfor beregnet døde:

TABEL XIV.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.
20—35 Aar	11	9	10	14	8	6	13	8
35—45 —	29	30	19	20	16	14	13	10
45—55 —	54	60	29	41	33	26	30	20
55—65 —	94	105	46	55	67	55	43	34
65—75 —	86	91	73	79	68	63	60	53
75 Aar og derover	22	31	51	47	39	30	34	37
tilsammen . . .	296	326	228	256	231	194	193	162

Hos begge Kjøen fremtræder der en i Forhold til Middelfejlen nogenlunde udtalt Forskjel, saaledes at Gruppe II har færre, Gruppe III flere døde end beregnet. I mellemste Samfundslag synes altsaa Dødeligheden ved Sygdomme i Nervesystemet at være mindre end i højere Samfundslag. Dette Forhold, hvortil vi intet tilsvarende finde ved nogen anden af de her undersøgte Sygdomsklasser, turde vel, hvis det bekræfter sig, nærmest herop paa den Overincitation baade gennem Arbejde og Forlystelser (Umaadeholdenhed i Levemaade?) som næppe med Urette antages at præge Storstadslivet i Nutiden netop særlig i højere Samfundslag¹⁾. En nærmere Betragtning af mit Materiale, som jeg dog ikke skal komme videre ind paa, antyder endog, at Dødeligheden ved Sygdomme i Nervesystemet er hos Mandkjønnet omtrent den samme i højere som i lavere Samfundslag

¹⁾ Om Syfilis i saa Henseende spiller nogen Rolle, var umuligt at afgjøre, dertil er Dødsattesternes Diagnose som Regel ikke udtømmende nok.

gjennem næsten alle Aldersklasser, medens mellemste Samfundslag har mindre Dødelighed end hver af de andre.

Sygdomme i Luftvejene. Vi møde her en Klasse Sygdomme, der i vort Klima har stor Betydning for Dødeligheden navnlig i den ældre Alder. Bemærkes maa, at de Attester, der havde til Diagnose »Delirium tremens in Pneumonia«, har jeg ikke henført herunder men til Dødsfald paa Grund af Misbrug af Alkohol, der vil blive behandlet for sig; selvfølgelig skal jeg indrømme, at det kan være tvivlsomt, hvor disse Tilfælde rettest føres hen. Paa den anden Side har jeg til den Sygdomsklasse, hvormed vi her beskæftige os, henført de ikke faa Attester, der til Diagnose havde »Alderdomssvækkelse med kronisk Bronchitis«. Som Følge heraf kunne Kvotienterne i alt Fald i de ældre Aldersklasser næppe betragtes som Minima, hvad der ellers ved denne Undersøgelse er Reglen. For den københavnske Befolkning som Helhed fremkom følgende Resultat:

TABEL XV.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsf. ved Sygd. i Luftvejene udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
			pCt.	pCt.
20—25 Aar	0,5	0,3	6,9	4,5
25—35 —	0,7	0,5	8,2	6,7
35—45 —	2,0	0,9	13,5	8,2
45—55 —	3,6	1,8	14,3	12,0
55—65 —	7,7	4,2	17,1	16,6
65—75 —	14,1	11,6	18,0	20,9
75 Aar og derover . . .	25,4	20,7	15,1	14,7

Sammenholdt med Middelfejlene er det hos Mandkjønnet tvivlsomt, om der er nogen Forskjel paa Dødeligheden i de to yngste Aldersklasser, men efter det 35te Aar stiger den uafbrudt og betydelig; hos Kvindekjønnet stiller Forholdet sig ganske analogt. Den relative Dødelighed ved Sygdomme i Luftvejene tiltager altsaa hos begge Kjøen stærkt med Aarene.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved de paagjældende Sygdomme ligeledes større i de ældre end i de yngre Aldersklasser, kun i ældste finder der en Nedgang i Procenten Sted hos begge Kjøen.

Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at der i de to yngste Aldersklasser ingen tydelig Forskjel er, i de følgende tre døde der henved 1 Gang flere Mænd end Kvinder, derimod er Forskjellen langt mindre i næst ældste Aldersklasse, ja i ældste er det endog tvivlsomt, om der er nogen saadan tilstedg. Da Differencen fra det 35te til det 75de Aar overalt er flere Gange større end Middelfejlene, kan det for dette Tidsrum af Livet anses for givet, at Dødeligheden ved Sygdomme i Luftvejene er større hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn.

I England (1861—70) døde der af 1000 levende i hver Aldersklasse paa Grund af Sygdomme i Lungen (Ftisis ikke medregnet):

	20-25 A.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75-85.	over 85 A.
Md. . . .	0,5	0,8	1,7	3,5	7,5	15,1	25,1	34,2
Kv. . . .	0,3	0,6	1,1	2,3	5,8	13,1	22,1	28,1.

Kvotienterne stemme især hos Mandkjønnet paa det nærmeste overens med mine; ligeledes er Dødelighedens Forhold gjennem Aldersklasserne samt indbyrdes mellem

Kjønnene tilsvarende i de to Statistiker, kun med den Forskjel, at her Kvotienterne hos Kvindekjønnnet gjennemgaaende ere noget større end hos mig. Derimod er der saa liden Overensstemmelse mellem disse to Statistiker og den preussiske, at Materialet umulig kan være ordnet efter samme Plan. Af tusinde levende i hver Aldersklasse skulde der nemlig i Preussen (1872) være død af »Luftrørsbetændelse, Lungekatarh, Lunge- og Brysthindebetændelse samt andre Lungesygdomme« :

	20-25 A.	25-30.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	over 80 A.
Md. . . .	0,6	0,7	1,2	2,2	3,8	6,4	6,5	4,6
Kv. . . .	0,3	0,4	0,7	1,1	2,3	4,8	5,2	3,8

Her maa dog vistnok mange Dødsfald i de ældre Aldersklasser, skjøndt komplicerede med kroniske Brysttilfælde, være henførte under Alderdomssvaghed.

Med Hensyn til Forholdet i de forskjellige Velstandsgrupper oplyser mit Materiale følgende:

TABEL XVI.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Sygd. i Luftvejene udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
					pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	0,7	0,4	0,5	0,3	7,8	5,3	7,7	4,6
35—45 —	2,8	1,2	1,0	0,5	14,7	9,0	10,1	6,0
45—55 —	5,8	2,6	1,9	1,0	16,3	12,7	11,2	10,1
55—65 —	12,1	6,5	5,4	2,7	18,8	17,1	15,6	16,2
65—75 —	21,5	16,7	10,8	8,0	20,3	21,7	16,4	19,8
75 Aar og derover	34,9	28,2	22,4	16,0	16,9	14,6	14,3	14,8

Sammenholdt med Middelfejlene er der hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem Grupperne i Aldersklassen 20—35 Aar, i alle de øvrige derimod en skarpt udpræget; vi finde saaledes, at der i Gruppe I fra det 35te til det 55de Aar dør 2 Gange flere end i Gruppe II og III tilsammen, fra det 55de til det 75de Aar 1 Gang flere. Hos Kvindekjønnet er der heller ikke i yngste Aldersklasse nogen tydelig Forskjel mellem Grupperne, hvorimod Gruppe I i alle de øvrige har en udtalt Overvægt i Dødelighed, der gjennemgaaende ikke er synderlig mindre end den, vi traf hos Mandkjønnet. Arbejderklassen er altsaa, naar undtages de yngre Aar, langt mere udsat for Dødsaaarsager af denne Art end de øvrige Samfundslag, men mærkelig nok gjælder det i næsten lige saa høj Grad de kvindelige som de mandlige Individuer. Dette peger hen paa, at Aarsagen ikke saa meget ligger i Beskæftigelsen f. Ex. Arbejde i fri Luft¹⁾ som i Hjemmets Forhold — indskrænkede, utætte, maaske fugtige Boliger, der snart ere for varme snart for kolde.

Hos begge Kjøen levere disse Dødsaaarsager et større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe I end i Gruppe II og III tilsammen gjennem næsten alle Aldersklasser.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi:

¹⁾ Største Delen af Haandværks- og Fabrikarbejderne have jo ogsaa deres Beskæftigelse under Tag. For øvrig er det hidtil et uløst Spørgsmaal, om dette Moment har nogen Betydning for Dødeligheden ved Sygdomme i Luftvejene eller for Dødeligheden i det Hele. Vel tyde Erfaringer fra store engelske Byer paa, at Arbejde i fri Luft skulde medføre baade større Sygelighed og Dødelighed end Arbejde under Tag, men i Landdistrikterne fandt atter det omvendte Sted (jfr. Westergaard l. c. Pag. 296—301). Resultatet af de i England anstillede Undersøgelser er altsaa i det væsenlige negativt, hvad der forsaavidt er naturligt nok, som man ikke havde sørget for at eliminere forskellige andre Momenter, der maatte indvirke forstyrrende.

TABEL XVII.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfåg.	Beregna.	Erfåg.	Beregna.	Erfåg.	Beregna.	Erfåg.	Beregna.
20—35 Aar	28	22	17	20	8	15	14	11
35—45 —	39	37	24	20	15	17	7	10
45—55 —	62	63	38	37	27	27	16	18
55—65 —	108	100	62	65	44	52	42	40
65—75 —	112	93	111	109	45	64	71	73
75 Aar og derover	63	45	71	79	26	44	70	62
tilsammen . . .	412	360	323	330	165	219	220	214

Hos Kvindekjønnen viser sig en i Forhold til Middelfejlen forsvindende Forskjel, derimod en tydelig udtalt hos Mandkjønnet, idet der ved Gruppe II er flere, ved Gruppe III færre døde end beregnet. Ved Sygdomme i Luftvejene skulde altsaa for Kvindekjønnets Vedkommende Dødeligheden være den samme i mellemste som i højere Samfundslag, men for Mandkjønnets Vedkommende endel større hist end her. Dette Forhold kunde jo tyde paa — modsat hvad vi ovenfor fandt —, at Beskæftigelsens Art var det afgjørende Aarsagsmoment, men paa den anden Side taler herimod, at det navnlig er de to ældste Aldersklasser, der betinge den hos Mandkjønnet fundne Forskjel.

Sygdomme i Blodomløbsorganerne. Der er ikke nogen Sygdomsklasse, ved hvilken det har været saa vanskeligt at faa Dødelighedsforholdene frem som ved denne. Dels kan Hjertesygdom formodes at have været Hovedsygdommen i ikke faa af de Tilfælde, hvor Attesten kun angav det mest fremtrædende Symptom før Døden, uden at jeg dog derfor turde medtage dem; dels er det ikke

altid let at afgjøre, hvor Hovedvægten rettest bør lægges, naar Dødsattesten som Diagnose havde Hjertesygdom i Forbindelse med Sygdom i et andet vigtigt Organ, hvad der ikke sjældent hændte. Jeg stoler derfor mindst paa Størrelsen af de her fundne Dødelighedskvotienter, hvilket dog ikke udelukker, at Resultatet kan have sin Betydning i Henseende til Forholdet mellem de forskjellige Aldersklasser, Kjønn og Velstandsgrupper.

Den københavnske Befolkning som Helhed viste følgende:

TABEL XVIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsf. ved Sygd. i Blodmølsorg. udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,2	0,2	pCt. 2,8	pCt. 3,0
25—35 —	0,3	0,3	3,5	4,0
35—45 --	0,7	0,7	4,7	6,4
45—55 —	1,5	1,1	6,0	7,3
55—65 —	3,3	2,2	7,3	8,7
65—75 —	5,3	5,6	6,8	10,1
75 Aar og derover . . .	7,6	9,0	4,5	6,4

Sammenholdt med Middelfejlene er der hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem de to yngste Aldersklasser, derimod stiger Dødeligheden fra det 35te Aar indtil næst ældste Aldersklasse, men mellem denne og ældste bliver det atter tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Hos Kvindekjønnet er Dødeligheden heller ikke tydelig forskjellig i de to yngste Aldersklasser, men fra det 35te Aar stiger den uafbrudt gennem alle de følgende Aldersklasser. Den

relative Dødelighed ved Sygdomme i Blodomsorganerne tillægger altsaa hos begge Kjøen med Aarene.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ligeledes større i den ældre end i den yngre Alder, kun i ældste Aldersklasse finder der en Nedgang Sted i Procenten hos begge Kjøen.

Dødeligheden hos Kjønnene viser i de tre yngste Aldersklasser ingen Forskjel, i de to ældste ingen tydelig Forskjel i Forhold til Middelfejlen, derimod er den fra det 35te til det 55de Aar noget større hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn. Sygdomme i Blodomsorganerne synes altsaa kun i et Par af de mellemste Aldersklasser at kræve flere Ofre blandt Mænd end blandt Kvinder. Hos de sidste levere de et lidt større Kontingent til Totaldødeligheden gennem alle Aldersklasser end hos de første.

Oldendorff har for Englands Vedkommende Oplysninger om Dødeligheden af Hjertesygdom og Vattersot tilsammen. Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde (1861—70) aarlig:

	20-25 A.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75-85.	over 85 A.
Md. . . .	0,3	0,6	1,2	2,1	4,5	9,2	12,9	11,4
Kv. . . .	0,3	0,6	1,1	2,1	4,7	9,4	12,4	9,3

Da Vattersot ingenlunde altid behøver at staa i Forbindelse med Hjertesygdom, maa disse Kvantiteter vel antages at være for store, medens mine utvivlsomt ere for smaa. Bortset herfra er der ved de to Statistiker ikke ringe Overensstemmelse i Forholdet mellem Dødeligheden i de forskjellige Aldersklasser ligesom ogsaa mellem Kjønnene indbyrdes. Fra Preussen er Kvantiteten opgivet for Hjertesygdom og Vattersot hver for sig; af 1000 levende i hver Aldersklasse døde (1877):

	Md.	20-25 A.	25-30.	30-40.	40-50.	50-60.	60-70.	70-80.	over 80 A.
Hjertesyg.	0,08	0,08	0,1	0,2	0,3	0,5	0,7	0,8	
Vattersot.	0,1	0,1	0,3	0,7	1,6	3,5	5,0	3,7	
Kv.									
Hjertesyg.	0,08	0,1	0,1	0,2	0,3	0,6	0,8	0,4	
Vattersot.	0,1	0,2	0,5	1,0	2,4	5,1	6,7	5,0	

At dømme efter oven staaende Kvotienter synes den symptomatiske Diagnose »Vattersot« at være meget yndet i Preussen, hvilket finder sin naturlige Forklaring i det mangelfulde Ligsyn¹⁾.

I de forskjellige Velstandsgrupper stillede Forholdet sig hos mig saaledes:

TABEL XIX.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Sygd. i Blod-omløbsorg. udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,2	0,2	0,3	0,3	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
35—45 —	0,8	0,8	0,5	0,7	2,2	2,7	4,6	4,6
45—55 —	1,9	1,4	1,2	0,9	4,2	6,0	5,1	8,5
55—65 —	2,8	3,1	3,5	1,6	5,3	6,9	7,1	9,1
65—75 —	4,7	7,0	5,5	4,5	4,4	8,2	10,1	9,6
75 Aar og derover	7,9	10,0	7,6	8,4	4,4	9,1	8,3	11,1
					3,8	5,2	4,9	7,8

Hos Mandkjønnet er Differencen mellem Grupperne i ingen af Aldersklasserne større i Forhold til Middelfejlen,

¹⁾ Medens nemlig i vort Land Ligsyn ved Læger dog er obligatorisk for Bybefolkningens Vedkommende, er dette derimod i Preussen langt fra Tilfælde med alle Byer. I Modsætning hertil kan anføres, at i 1871 blev 87,2 pCt. af de i hele England døde synede af Læger, i 5 pCt. havde der fundet retslig Undersøgelse Sted, og kun ved 7,8 pCt. var Dødsårsagen ikke konstateret af lægekyndige. Heraf fremgaar, hvor forskjellig en Vægt man tør lægge paa Oplysningerne fra de to Lande.

end at den godt kan skyldes Tilfældigheder; hos Kvindeskønnet er det samme Tilfælde i de tre yngste samt i ældste Aldersklasse, kun fra det 55de til det 75de Aar er Dødeligheden tydelig størst i Gruppe I. Efter min Statistik kan altsaa hos Mandkønnet den relative Dødelighed ved Sygdomme i Blodomsorganerne være lige saa stor i de andre Samfundslag som i lavere, medens den hos Kvindeskønnet kun for to af de ældre Aldersklassers Vedkommende viser sig større her end hist.

Gjennem alle Aldersklasser og hos begge Kjønn lever disse Sygdomme et noget større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III end i Gruppe I.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi:

TABEL XX.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.
20—35 Aar	21	16	23	20	5	9	9	11
35—45 —	20	20	26	27	6	8	14	15
45—55 —	46	40	28	33	13	16	20	16
55—65 —	73	65	37	39	26	34	27	24
65—75 —	37	47	56	62	43	33	47	41
75 Aar og derover	15	15	40	41	15	15	34	33
tilsammen . . .	212	203	210	222	108	115	151	140

Differencen mellem Erfaring og Beregning viser sig overalt at være mindre end Middelfejlen; mellem højere og mellemste Samfundslag fremtræder der altsaa ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden ved Sygdomme i Blodomsorganerne hverken hos Mand eller Kvinde.

Sygdomme i Underlivsorganerne. Den Klasse Dødsårsager, vi her møde, har et noget blandet Indhold. Dog er det nærmest Sygdomme i Urinorganerne, der give den sit Præg, hos Kvindekjønnen i Forbindelse med Sygdomme i Kjønsorganerne. For den københavnske Befolkning som Helhed fremkom følgende Resultat:

TABEL XXI.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsf. ved Sygd. i Underlivsorg. udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,5	1,1	pCt. 6,9	pCt. 16,7
25—35 —	0,7	1,0	8,2	13,3
35—45 —	1,3	1,3	8,8	11,8
45—55 —	2,8	2,0	11,1	13,3
55—65 —	5,5	2,9	12,2	11,5
65—75 —	10,6	5,9	13,6	10,6
75 Aar og derover. . . .	18,0	8,7	10,7	6,2

Sammenholdt med Middelfejlene er der hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem de to yngste Aldersklasser, men fra det 35te Aar stiger Dødeligheden uafbrudt og stærkt; hos Kvindekjønnen viser den ingen tydelig Forskjel i de tre yngste Aldersklasser, men er gennem de øvrige stigende, dog ikke saa stærkt som hos det andet Kjønn.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved disse Sygdomme større i den ældre end i den yngre Alder hos Mandkjønnet, derimod finder det omvendte Sted hos Kvindekjønnen.

Sammenlignes Dødeligheden hos Kjønnene, viser det sig, at den i yngste Aldersklasse er størst hos Kvindeskjønnene, i de to næste er der i Forhold til Middelfejlene ingen tydelig Forskjel, men efter det 45de Aar bliver den størst hos Mandkjønnet, hvilket navnlig træder frem i de tre ældste Aldersklasser, hvor der dør 1 Gang flere Mænd end Kvinder. Efter et Skjøn, som dog turde være nogenlunde korrekt, er det Sygdomme i Kiønsorganerne — for en stor Del vel som Følge af forudgaaet Abort eller Fødsel —, der stiller Kvindekjønnene forholdsvis uheldig i de yngre Aldersklasser¹⁾, hvorimod det er Sygdomme i Urinorganerne, der i de ældre Aldersklasser betinge den for disse usædvanlig store Overvægt i Dødelighed hos Manden.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde i England (1861—70) paa Grund af Sygdomme i Mave, Lever, Nyre og Kjøsorganer:

	20-25 A.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75-85.	over 85 A.
Md. . . .	0,4	0,7	1,3	2,4	4,3	7,8	10,4	10,4
Kv. . . .	0,5	0,7	1,3	2,2	3,8	5,9	6,5	5,5

Den samme Modsætning mellem de yngre og ældre Aldersklasser i Henseende til Forholdet mellem Dødeligheden hos Kjønnene fremtræder ogsaa her, omend ikke saa udtalt som i min Statistik.

For de forskjellige Velstandsgrupper viser mit Materiale følgende Kvotienter:

¹⁾ Derfor vilde Kvotienterne her sandsynligvis blive endel mindre, hvis Lægerne til Barselsfeber henførte alle efter Fødslen optrædende Betændelser i og omkring Kjøsorganerne.

TABEL XXII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Sygd. i Underlivsorg. udg. i pCt. af samtlig. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,7	1,2	0,5	0,7	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
35—45 —	1,4	1,7	1,2	0,9	7,8	16,0	7,8	10,8
45—55 —	2,9	2,6	2,7	1,5	7,8	12,7	12,1	11,0
55—65 —	5,9	4,4	5,8	1,9	8,1	12,7	16,0	15,2
65—75 —	11,0	7,5	10,5	4,8	9,2	11,6	15,8	11,4
75 Aar og derover	17,5	11,8	18,1	7,1	10,4	9,7	15,9	11,9
					8,4	5,9	11,6	6,6

Hos Mandkjønnet finde vi, at Forskjellen mellem Grupperne gennem alle Aldersklasser er saa lille i Forhold til Middelfejlene, at den godt kan skyldes Tilfældigheder; hos Kvindekjønnet er derimod Dødeligheden i Gruppe I gennem alle Aldersklasser udtalt større end i Gruppe II og III, naar undtages ældste, hvor Forskjellen er tvivlsom. At Sygdomme af denne Art ikke skulde medføre større Dødelighed i Arbejderklassen end i de øvrige Samfundslag for Mandkjønnets Vedkommende, forekommer mig at være et uventet Resultat. Jeg beklager derfor, at jeg af Hensyn til Materialets Størrelse undlod at undersøge Forholdet ved de enkelte Underlivsorganer og specielt da Urinvejenes Sygdomme, thi a priori skulde man dog antage, at i alt Fald Morbus Brightii maatte optræde ulige hyppigere hos Mænd af lavere Samfundslag end af de øvrige.

Dødsarsagerne, hvormed vi her beskæftige os, levere hos Mandkjønnet et større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III tilsammen end i Gruppe I; hos Kvindekjønnet er der derimod i saa Henseende ingen synderlig Forskel mellem Grupperne.

Stille vi paa sædvanlig Maade Dødelighedsforholdene i Gruppe II overfor dem i Gruppe III, faa vi:

TABEL XXIII.

	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.	Erfarg.	Beregn.
20—35 Aar	21	24	41	41	16	18	22	23
35—45 —	44	43	42	37	23	21	15	19
45—55 —	86	91	57	55	45	40	23	26
55—65 —	93	98	45	46	56	51	30	28
65—75 —	103	90	52	66	49	62	58	44
75 Aar og derover	42	36	36	.35	30	36	27	28
tilsammen . . .	389	382	273	280	219	228	175	168

Differencen mellem Erfaring og Beregning er overalt mindre end Middelfejlen; der er altsaa intet, som tyder paa, at der mellem højere og mellemste Samfundslag skulde være nogen Forskjel paa Dødeligheden ved Sygdomme i Underlivsorganerne, hverken hos Mand eller Kvinde.

Kaste vi et Blik tilbage paa dette Afsnit af Undersøgelsen for at se, hvilke af de her omhandlede Dødsarsager det hovedsagelig skyldes, at Arbejderklassen i Kjøbenhavn frembød betydelig større relativ Dødelighed end de øvrige Samfundslag, viser det sig at være Tuberkulose og Sygdomme i Luftvejene. De andre Dødsarsager havde, især hos Mandkjønnet, enten ingen eller en i Sammenligning forsvindende Betydning.

Inden vi slutte Afsnittet, ville vi endnu under et betragte nogle Dødsarsager, der navnlig i social Henseende

have ikke ringe Interesse, og som af den Grund have vakt Opmærksomhed langt udenfor Fagmændenes Kreds, skjøndt de hver for sig ikke udøve nogen stor Indvirkning paa Totaldødeligheden. Det er nemlig Dødsfald paa Grund af Misbrug af Alkohol, Selvmord og Ulykkestilfælde. Ganske vist er allerede Selvmordene for vort Lands Vedkommende udførlig behandlet af det statistiske Bureau; i et særskilt Aftryk af Tabelværket¹⁾ vil man endog finde udregnet den relative Hyppighed ved enkelte Næringsveje, men jeg har desuagtet anset det for Umagen værd at undersøge, hvorledes Forholdet stillede sig i de forskjellige Samfundslag. Langt mindre veed man derimod om Drankersygdomme som Dødsårsag; det statistiske Bureau har nok i en Beretning til Finantsministeren²⁾ oplyst Antallet af de Individuer, der i 1871—80 paa Grund af acut og kronisk Drankersygdom have været behandlede og ere døde paa Sygehuse her i Landet, men da Bureauet ikke fik Dødsfald udenfor Sygehuse med, indlod det sig ikke paa at beregne Hyppigheden relativt til Befolkningen. Hvad endelig angaar Dødeligheden ved Ulykkestilfælde, saa reducerer alt, hvad man herom veed, sig til de i Tabelværket opgivne absolute Tal, naar undtages de Oplysninger, jeg i et tidligere Skrift³⁾ har givet om den relative Hyppighed hos jyske Arbejdere af forskjellig Art.

Foreløbig ville vi af Hensyn til de smaa Tal holde os til de summariske Dødelighedskvotienter.

¹⁾ Selvmord 1861—75. Særskilt Aftryk af «Statistiske Meddelelser» 13de Bind.

²⁾ Drikfældighedsforholdene i Danmark. Kjøbenhavn 1882.

³⁾ Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde. Kjøbenhavn 1882.

TABEL XXIV.

Af 1000 levende over 20 Aar døde i Kjøbenhavn aarlig af:	Alle Grup- per tils.		Gruppe I.		Gruppe II.		Gruppe III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Drankersygdomme . . .	0,6	0,04	0,95	0,07	0,30	0,03	0,10	0,00
Selv mord	0,9	0,16	1,15	0,24	0,75	0,04	0,38	0,09
Ulykkestilfælde	0,3	0,06	0,50	0,08	0,14	0,03	0,11	0,04

For alle 3 Dødsårsager gjælder det, at Dødeligheden i alle Samfundslag er større hos Mandkjøn end hos Kvindkjøn, og Forskjellen er saa betydelig, at man nok kan stole paa den, skjøndt Alderen ikke er elimineret.

De for Drankersygdomme ovenfor anførte Kvo-
tienter kunne kun opfattes som et Minimums-Udtryk for
den Indvirkning, som Misbrugen af Alkohol har udøvet paa
Dødeligheden i Kjøbenhavn i Tiaaret 1865—74. Selv om
jeg nemlig har medtaget alle Tilfælde af Delirium tremens,
hvad enten denne var kompliceret med en anden Sygdoms-
form eller ikke, har jeg paa den anden Side set bort fra
de Attester, der til Diagnose havde kronisk Alkoholisme
i Forbindelse med en anden Sygdom, og kun beholdt dem,
hvor kronisk Alkoholisme stod ene som Dødsårsag. Man
kunde maaske indvende, at hine ikke burde være skudt ud,
da vi dog her have at gjøre med Individuer, der have svækket
deres Konstitution ved Misbrug af Alkohol, og som derfor
lettere ere bukkede under for en intercurrent Sygdom eller
have erhvervet sig Disposition til en kronisk Sygdom. Men
det vilde alligevel ikke være lykkedes at faa et blot nogen-
lunde korrekt Udtryk for denne Alkoholens mere snigende
Indvirkning paa Dødeligheden, da det langtfra er Reglen,
at Lægerne anføre kronisk Alkoholisme som Bijaarsag paa

Dødsattesterne, selv om de have en stærkt begrundet Formodning om, at den har spillet en Rolle med¹). Jeg foretrak derfor at blive staaende ved de Tilfælde, hvor Alkoholen paa en eklatant Maade manifesterede sig som Dødsarsag, thi disse afgive dog det mindst vage Grundlag for en Sammenligning mellem forskellige Lande i Henseende til Misbrugen heraf. Er Fremgangsmaaden blot den samme overalt, er det jo forsaavidt ligegyldigt, om det er Minima eller Maxima af Dødelighed, der sammenstilles.

Som man vil have set af Tabel XXIV, synes Dødeligheden hos begge Kjøen at stige fra højere gennem mellemste til lavere Samfundslag. Skjøndt Kvotienterne ere summariske, turde man hos Mandkjønnet maaske nok stole paa denne Stigning, eftersom Differencen gennemgaaende er betydelig i Forhold til Middelfejlen, men da dette ikke er Tilfælde hos Kvindekjønnen, kunne vi ad denne Vej ikke komme videre, end at Tilstedeværelsen af en Forskjel maa staa som tvivlsom. Vi ville derfor hellere ved denne ligesom ved de andre Dødsarsager, hvormed vi her have at gjøre, stille de virkelige Dødsfald²) overfor dem, der vilde være fremkomne, hvis Dødeligheden i hver af Grupperne havde

1) For at faa Alkoholmisbrugens fulde Betydning for Dødeligheden frem, maatte der ogsaa tages Hensyn til, at den afgiver Disposition til Selvmord, og kan betinge Ulykkestilfælde.

2) Efter den ovenfor citerede Beretning til Finantsministeren døde der af Drankersygdomme paa kjøbenhavnske Sygehuse i Tiaaret 1871—80 gennemsnitlig om Aaret 57,4 Mænd og 3,6 Kvinder; efter mit Materiale døde der i hele Kjøbenhavn i Tiaaret 1865—74 kun 29,5 Mand og 2,8 Kvinder aarlig. Forskjellen er for stor til at kunne bero paa Forøgelsen af Hovedstadens Folkemængde; den maa i alt Fald for endel skyldes, at jeg har holdt mig til de Dødsfald, hvor Alkoholen mere decideret var Hovedfaktor. Det er nemlig kun lidt sandsynligt, at Dødeligheden ved Drankersygdomme skulde være saa betydelig tiltagen.

været den samme som i dem alle tre tilsammen, idet vi da samtidig eliminere Alderen.

Gruppe I.				Gruppe II.				Gruppe III.			
Md.		Kv.		Md.		Kv.		Md.		Kv.	
Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.
243	139	23	12	44	106	5	9	8	49	"	6

Selv hos Kvindekjønnen træder nu Stigningen fra højere til lavere Samfundslag nogenlunde tydelig frem.

Skjøndt det idetmindste hos Mandkjønnet ikke kan influere væsenlig paa den store Overvægt i Dødelighed, som her lavere Samfundslag frembyder, maa det dog erindres, at Attesterne for denne Dødsaaarsags Vedkommende maaske ikke ere fuldt saa paalidelige i højere Samfundslag som i de øvrige. Aarsagen hertil er selvfølgelig Hensyn til den efterlevende Familie, et Hensyn, der er let forklarligt fra Huslægens Standpunkt, idet denne ofte staar som Familiens mangeaarige Ven, og som vistnok ogsaa undertiden gjør sig gjældende overfor Selvmord, der jo kunne maskeres ved Diagnosen »pludselig Død«. Vished herfor har jeg ganske vist ikke, men min Opmærksomhed er bleven henledet paa Muligheden heraf.

Dødsfald som Følge af Delirium og Alkoholisme udgjorde følgende Procent af Totaldødeligheden over 20 Aar:

	Alle Grupper tils.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
Md.	2,9 pCt.	4,3 pCt.	1,5 pCt.	0,6 pCt.
Kv.	0,26 —	0,25 —	0,2 —	0,0 —

I England (1859) døde der af 100000 levende af begge Kjøen 4,6 som Følge af Delirium og Alkoholisme, i Canton Genf (1838—47 og 1853—55) aarlig 7,0. Sættes det i 1870

for Kjøbenhavn fundne Indvaanerantal som det aarlige Gjennemsnit i Tiaaret 1865—74, døde her af 100000 levende af begge Kjøen aarlig 17,8. Jeg har, vel at mærke, ikke overset, at der hos Oldendorff er Tale om 100000 Individer af alle Aldere (Børn iberegnete); det samme er Tilfælde hos mig. Selv med behørig Hensyn til, at de sammenstillede Dødelighedskvotienter ere summariske, samt at mine referere sig til en Storstadsbefolkning, maa der dog indrømmes at være en i Øjne faldende Forskjel tilstede, hvis ellers Fremgangsmaaden ved Benyttelsen af Materialet har været den samme¹).

Selvmord. Naar man kun har Dødsattester at holde sig til, er det tidt vanskeligt at afgjøre, om der foreligger Ulykkestilfælde eller Selvmord, f. Ex. naar der som Dødsarsag er anført »Drukning« uden nogen Kommentar. Men den herved muligt fremkomne Fejl i Kvotientens Størrelse vil næppe synderlig paavirke Forholdet mellem Grupperne. At derimod enkelte Tilfælde af Selvmord i højere Samfundslag kunne have skjult sig under anden Diagnose, er allerede berørt.

Tabel XXIV viser, at hos Mandkjønnet tiltager Selvmordenes Hyppighed fra Gruppe III til Gruppe I — Differencen mellem Kvotienterne er overalt flere Gange større end Middelfejlene; hos Kvindekjønnet er Kvotienten vel ogsaa størst i lavere Samfundslag, men mindst i mellemste, imidlertid er Differencen mellem dette og højere Samfundslag kun af Størrelse omtrent som Middelfejlene, altsaa ikke til at stole paa. De virkelige og de beregnede Selvmord stille sig saaledes til hinanden (Alderen er elimineret):

¹) Sammenstillingen vilde unægtelig vinde i Interesse, naar Tidsrummene laa hinanden nærmere, thi Forholdene i England og Genf kunne jo have forandret sig meget.

Gruppe I.				Gruppe II.				Gruppe III.			
Md.		Kv.		Md.		Kv.		Md.		Kv.	
Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.
295	211	82	54	109	148	8	29	30	75	9	16

Heraf synes at fremgaa, at Selvmord for Kvindekjønnets Vedkommende dog virkelig ere sjeldnest i mellemste Samfundslag ¹⁾).

Dødsfald ved Selvmord skulde efter mit Materiale udgjøre følgende Procent af Totaldødeligheden over 20 Aar:

	Alle Grupper tils.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
Md.	4,3 pCt.	5,2 pCt.	3,7 pCt.	2,1 pCt.
Kv.	0,9 —	1,2 —	0,3 —	0,5 —

Da Statistiken for længst har gjort det sandsynligt, at Danmark er et af de europæiske Lande, hvor Selvmord ere forholdsvis hyppigst, skal jeg ikke komme ind paa nogen Sammenligning med Udlandet.

Ulykkestilfælde. Dødsfald af denne Aarsag er det heller ikke let at udfinde ved Hjælp af Attesterne. Ikke alene er det muligt, som omtalt, at jeg under Selvmord har faaet enkelte Ulykkestilfælde med, men det ligger ogsaa temmelig nært at antage, at man ved Diagnosen »Pyæmi« undertiden staar overfor kirurgiske Læsioner, der skyldes Ulykkestilfælde. I det Hele henvise Attesterne for denne Dødsarsags Vedkommende altfor hyppig til en selv for en

¹⁾ Westergaard omtaler (l. c. Pag. 459) en Afhandling af Stephan Sedlaczek om Selvmord i Wien i Aarene 1854—78. Sedlaczek adskilte de forskjellige Kvarterer efter Velstand og fandt da, at de mest velhavende Kvarterer viste de fleste Selvmord i Forhold til Beboernes Antal. Men det kan være en ganske naturlig Følge af, at de fattige Kvarterer rumme forholdsvis flest Børn.

Læge vanskelig Gjætning. Hvor trættende saadanne Gjen-tagelser end kunne forekomme, maa jeg derfor ogsaa her advare imod at lægge for megen Vægt paa Størrelsen af de fundne Kvotienter, men da Rettesnoren, hvorefter jeg gik, selvfølgelig overalt har været den samme, vil det alligevel kunne have sin Interesse at se Forholdet mellem de forskellige Samfundslag ligesom ogsaa mellem enkelte Erhvervsgræne, som vi senere skulle betragte nærmere.

Vende vi endnu engang tilbage til Tabel XXIV, viser det sig, at sammenholdt med Middelfejlene er hos Mandkjønnet Ulykkestilfælde udtalt hyppigere i Gruppe I end i II og III, medens Forskjellen mellem de to sidste indbyrdes er saa lille, at den godt kan skyldes Tilfældig-heder. Hos Kvindekjønnet finder dette gennemgaaende Sted, saa at det for dette Kjønns Vedkommende er tvivlsomt, om Ulykkestilfælde ere hyppigere i den ene end i den anden af de tre Grupper. Stille vi de virkelige Dødsfald overfor de paa sædvanlig Maade beregnede, faa vi:

Gruppe I.				Gruppe II.				Gruppe III.			
Md.		Kv.		Md.		Kv.		Md.		Kv.	
Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.	Erf.	Berg.
129	76	26	17	20	55	5	11	9	28	4	6

Heller ikke ved at eliminere Alderen fremtræder der altsaa hos Kvindekjønnet nogen tydelig Forskjel paa Hyppig-heden af Ulykkestilfælde i de tre Grupper.

Dødsfald ved Ulykkestilfælde udgjorde følgende Procent af Totaldødeligheden over 20 Aar:

	Alle Grupper tils.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
Md.	1,5 pCt.	2,3 pCt.	0,7 pCt.	0,6 pCt.
Kv.	0,3 —	0,4 —	0,2 —	0,2 —

Da Udlandets Statistik over Ulykkestilfælde næppe hviler paa noget synderlig sikkert Grundlag, naar undtages den mere specielle, der vedrører Industrien, Jernbanetraffiken o. s. v., vil en Sammenligning dermed være unyttig. Jeg skal derfor nøjes med en nærmere liggende. Ved den tidligere nævnte Undersøgelse¹⁾, der var baseret paa Oplysninger fra Læger, fandt jeg, at der i Jylland (1880) paa 1000 mandlige Arbejdere — Haandværks- og Fabrikarbejdere, Daglejere og Tjenestetyende — kom 0,43 dødelig forløbende Ulykkestilfælde under Arbejde; her i Kjøbenhavn viser Tiaaret 1865—74 paa 1000 mandlige Individer af Arbejderklassen (Gruppe I) 0,50 Dødsfald ved Ulykkestilfælde overhovedet. Da Ulykkestilfælde under Arbejde udgjøre den absolut overvejende Del af Ulykkestilfælde i det Hele, stemme de fundne Kvotienter overraskende godt med hinanden. Men netop i denne Overensstemmelse ligger der snarest en Antydning af, at jeg, som formodet, ikke har faaet alle Tilfælde med i Kjøbenhavn, thi paa Grund af Hovedstadens forholdsvis mere betydelige industrielle Virksomhed skulde man dog antage, at dødelig forløbende Ulykkestilfælde her maatte være endel hyppigere end i Provinsen.

De tidligere anførte Kvotienter for de omhandlede tre Dødsårsager vare jo kun summariske. Ved imidlertid at bruge faa rummelige Aldersklasser og tillige slaa Gruppe II og III sammen, var det dog muligt at opnaa et Indblik i disse Dødsårsagers relative Hyppighed i forskjellige Aldere. Den følgende Tabel viser Resultatet men kun for Mandkjønnets Vedkommende, beroende paa at Kvindekjønnen havde saa faa Dødsfald, at Kvotienterne selv ved denne

¹⁾ Statistik over Ulykkestilfælde o. s. v.

Fremgangsmaade blev altfor usikre, tilmed er Interessen her jo væsenlig knyttet til Mændene.

Af 1000 mandlige Individer i hver Aldersklasse døde aarlig:	Drankersygd.		Selvmord.		Ulykkestilf.	
	Gruppe I.	Gr. II og III.	Gruppe I.	Gr. II og III.	Gruppe I.	Gr. II og III.
20—35 Aar	0,2	0,1	0,5	0,3	0,4	0,2
35—55 —	1,7	0,3	1,6	0,8	0,7	0,1
55 Aar og derover . . .	2,2	0,4	2,7	0,9	0,9	0,2

Sammenholdt med Middelfejlene viser det sig, at ved Drankersygdomme stiger Dødeligheden tydelig fra yngste til mellemste Aldersklasse i alle Samfundslag, derimod er Forskjellen mellem denne og ældste Aldersklasse tvivlsom. Ved Selvmord er Dødeligheden tydelig stigende gennem alle Aldersklasser i lavere Samfundslag, i de øvrige er kun Stigningen fra yngste til mellemste Aldersklasse tydelig. Ved Ulykkestilfælde optræder der i intet af Samfundslagene nogen tydelig Forskjel paa Dødeligheden i de respektive Aldersklasser.

Endnu kun en Bemærkning. Det skyldes selvfølgelig Beskjæftigelsen alene, at svære Ulykkestilfælde (dødelig forløbende) hos Mandkjønnet ere hyppigst i lavere Samfundslag. Derimod maa det staa hen, hvilken Rolle de økonomiske Forhold spille ved den i Samfundslagene forskellige Hyppighed af Dranker dødsfald og Selvmord, thi her ere vel flere Aarsagsmomenter indfiltrede i hverandre. For Selvmordenes Vedkommende kan saaledes erindres om, at de optræde forholdsvis hyppigere hos ugifte samt Enkemænd og Enker end hos gifte. Men at der hos de forskellige Samfundslag skulde være en saadan Forskjel i Civilstand,

der kunde betinge den fundne Afvigelse i Hyppigheden af Selvmord, er dog vist i Henhold til det tidligere berørte ikke sandsynligt.

Dødeligheden ved enkelte Erhverv.

Det er Beskæftigelsens mulige Indvirkning paa Dødeligheden, vi her paa en mere direkte Maade ville forsøge at finde, men kun indenfor en vis Begrænsning. Blandt andet er der set helt bort fra de liberale Erhverv, nærmest fordi Forholdene her i Forvejen dog ere nogenlunde kjendte. Hos Westergaard¹⁾ vil man saaledes træffe Oplysninger fra forskellige Lande om Dødeligheden hos Embedsmænd og mere specielt hos Præster, Jurister, Læger o. s. v.; særlig for Danmarks Vedkommende har denne Forfatter, som omtalt, undersøgt Dødeligheden hos den gejstlige Stand og Lægestanden. Ved Flertallet af de liberale Erhverv er det den aandelige Anspænding samt det med Beskæftigelsen saa hyppig følgende stillesiddende Liv, der væsenlig skulde antages at kunne paavirke Dødeligheden; det samme er jo Tilfælde for endel med Kjøbmandsstanden. Den sidste havde jeg oprindelig paatænkt at gjøre til Gjenstand for Undersøgelse, men der stillede sig Hindringer i Vejen derfor, saa at jeg maatte nøjes med Kontoristerne som Repræsentanter for den. Foruden disse er det hovedsagelig Haandarbejderne — Industri og Haandværk, Dagleje og Tyendeforhold —, hvorpaa jeg har rettet min Opmærksomhed.

Det er jo til Industrien og Haandværket at Hovedinteressen knytter sig, naar Talen er om den professionelle Dødelighed, eftersom særlig disse Beskæftigelser medføre

¹⁾ I. c. Pag. 312—329 og flere andre Steder i Bogen.

mange Forhold, der antages at kunne indvirke skadelig paa Sundheden. Om de enkelte Grene af den store Industri kan jeg ikke give mange Oplysninger, navnlig fordi Folketællingslisterne og Dødsattesterne altfor hyppig havde Betegnelsen »Fabrikarbejder« uden nærmere Opgivelse af, ved hvilken Art industriel Virksomhed Arbejderen var beskæftiget. Derimod har jeg undersøgt de fleste Haandværk af Betydning, og det saaledes at jeg beregnede Dødeligheden hos Medhjælpere og Hovedpersoner hver for sig. Vanskeligheden, der i saa Henseende frembød sig, er allerede omtalt, nemlig at det ikke altid var muligt af Folketællingslisterne at se, om Vedkommende arbejdede for egen Regning eller ikke. Fejlen, som turde være fremkommen derved, at jeg af de tidligere nævnte Grunde henførte alle de tvivlsomme under Medhjælpere, kan der imidlertid bødes paa ved først at betragte Medhjælpere alene og dernæst disse og Hovedpersoner under et.

Destoværre omfattede langt fra alle de undersøgte Erhverv saa mange Individuer, at de lod sig behandle enkeltvis. Af de øvrige slog jeg da to eller flere sammen, forsaavidt der mellem dem fandtes Berøringspunkter i Beskæftigelsens Art; enkelte Erhverv, der ikke godt lod sig føje ind under nogen større Gruppe, f. Ex. Slagtere og Garvere udelod jeg helt.

Men selv ikke den nævnte Gruppering kunde forhindre, at en Beregning af Dødelighedskvotienten for de enkelte Aldersklasser i flere Tilfælde aabnede Tilfældighederne et temmelig vidt Spillerum. Jeg har derfor ikke benyttet disse Kvotienter til at anstille nogen Sammenligning mellem Dødeligheden ved de forskellige Erhverv, men har ladet mig nøje med at anføre dem paa en af Oversigtstabellerne bag i Bogen, til hvilken jeg derfor henviser. Derimod

prøvede jeg Dødelighedsforholdene paa den Maade, at jeg stillede de virkelige Dødsfald overfor dem, der vilde være fremkomne, hvis Kvotienten ved det enkelte Haandværk eller Industrigren havde været den samme som ved dem alle tilsammen. Som Maalestok kunde jo ogsaa være anvendt Dødeligheden hos den mandlige Befolkning eller hos den mandlige Del af Arbejderklassen. Men her, hvor det gjaldt om at faa Virkningen af Beskæftigelsen frem og altsaa om, saavidt muligt, at eliminere andre Faktorer fremfor alt da de økonomiske Forhold, afgav dog Dødeligheden ved samtlige undersøgte industrielle Erhverv den bedste Maalestok.

I hygiejnisk Henseende faar en Undersøgelse af den professionelle Dødelighed først ret Betydning ved at kombineres med en Undersøgelse af de forskellige Døds- aarsagers relative Hyppighed. Har man nemlig fundet, at en abnorm Dødelighed ved et Erhverv navnlig skyldes en bestemt Dødsarsag, vil man have langt lettere ved at paa- vise, hvad det da er for Momenter ved Udøvelsen af Er- hvervet, der kunne antages at begrunde den abnorme Døde- lighed. For ikke at faa at gjøre med for smaa Tal, vil imidlertid en Fremstilling af Dødsarsagernes relative Hyppig- hed for største Delen blive opsat, indtil vi kunne tage Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et. Det er jo nemlig ligeegyldigt, hvorfra Materialet til denne hentes, thi er en Dødsarsag virkelig knyttet til Udøvelsen af et Erhverv — eller i alt Fald knyttet til Erhvervet, saaledes som det i Nutiden udøves —, maa den være nogenlunde uafhængig af Opholdsstedet.

Bagere og Konditore. Her som overalt i det følgende skal jeg til Sammenligning med mine Resultater anføre efter Westergaard dem, der fremgaa af den engelske

officielle Statistik. Denne er nemlig, saavidt mig bekendt, den eneste, der i Beregningen af Dødeligheden gaar ud fra alle levende i vedkommende Erhverv¹⁾, saaledes som Tilfældet er hos mig. Endvidere skal jeg lejlighedsvis efter samme Forfatter anføre Resultater fra de engelske Arbejderforeninger (Sygekasser), idet jeg dog erindrer om det tidligere berørte Forbehold, der maa tages, som Følge af at det nærmest er de mere velstillede og forsynlige Arbejdere, man i disse har at gjøre med. Det er Neison, Ratcliffe og Finlaison, fra hvem der haves Oplysning om Forholdene i disse »Friendly Societies«.

For Bagere og Konditore stillede Erfaring og Beregning sig saaledes til hinanden:

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tabellen for Medhj. i 25 Haandv. og Industrigr.	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. i 25 Hdv. og Industrigr.
20—35 Aar	3720	19	33	4080	20	35
35—55 —	1570	25	31	2600	36	43
55 Aar og derover	240	5	13	630	26	34
tilsammen . . .	5530	49	77	7310	82	112

Det er gunstige Dødelighedsforhold, vi her træffe, og skjønt Tallene kun ere smaa, tør man dog nok lægge Vægt paa Resultatet, eftersom Differencen mellem Erfaring og Beregning er mellem 3 og 4 Gange større end Middelfejlen saavel hos Medhjælpere alene som hos disse i For-

¹⁾ I Afsnittet »Berufsstatistik« af Real-Encyclopædien nævner Oldendorf ogsaa dette som et Særkjende for den.

bindelse med Hovedpersoner. Den engelske officielle Statistik viser ogsaa, at Bagere ligesaa vel som Bagere og Konditore tilsammen høre til de gunstigere stillede af de 62 udvalgte Erhverv, hvis Dødelighed her er benyttet som Maalestok. Ligeledes hos Ratcliffe have Bagerne endel færre døde end beregnet.

I den fra Kjøbenhavns statistiske Kontor udgaaede Haandværk- og Industristatistik¹⁾ vil man finde Oplysning om, hvorledes Lønningsforholdene vare i 1882 ved Haandværk og Industri i Kjøbenhavn. Men da det jo ikke er givet, at der mellem de forskjellige Erhverv var ganske det samme Forhold i Henseende til Arbejdslønnens Højde i Tredserne og Halvfjerdserne som i 1882, har jeg hermed sammenholdt de af Indenrigsministeriet udgivne Oplysninger²⁾, der stamme fra 1872, skjøndt disse vistnok langt fra ere saa paalidelige som hine. I 1882 syntes nu Bagere og Konditore næppe at naa den gennemsnitlige Arbejdsløn³⁾, medens i 1872 i alt Fald Bagerne stod paa Gennemsnittet.

Den Mulighed ligger ikke fjern, som allerede berørt i Indledningen, at man fra den større eller mindre Hyppighed af Selvmord samt Dødsfald ved Drankersygdomme kunde slutte sig til, om et Erhverv i større eller mindre Grad fristede til et uregelmæssigt Liv. Ved at undersøge disse to Dødsarsager vilde man da have i sin Haand at kontrolere, om en eventuel høj Dødelighed ved et Erhverv tildels lod sig henføre til Momenter, der kun indirekte af-

¹⁾ Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 7.

²⁾ Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Vilkaar i Kongeriget Danmark i Aaret 1872.

³⁾ Medhjælpere i disse Haandværk faa som Regel Kost og Logis hos Arbejdsgiveren; efter indhentede Oplysninger har jeg ansat Værdien heraf til 1 Kr. 20 Ø. daglig.

hang af Professionen, og som under alle Omstændigheder ikke staa i Forbindelse med dens Teknik. Selvfølgelig er det paa Dødsfald ved Drankersygdomme, at Hovedvægten ligger, thi man vil erindre, at Attesterne kun give et Minimums-Udtryk for Misbrugen af Alkohol, men at der bagved tør forudsættes at være en hel Del Dødsfald, hvor Alkoholen paa en snigende Maade har gjort sin Indvirkning gjældende. Selv om saaledes Antallet af Selvmord og Drankerdødsfald ikke vejer meget i Vægtskaalen overfor det Plus, som Dødeligheden ved et Erhverv eventuelt maatte vise i Sammenligning med den gennemsnitlige Dødelighed ved alle Erhverv, er man dog ikke berettiget til at slutte specielt for Alkoholens Vedkommende, at Indvirkningen paa Dødeligheden har været forsvindende.

I Henhold til denne Betragtning har jeg ved ethvert Erhverv prøvet Hyppigheden af de paagjældende to Dødsarsager ved paa sædvanlig Maade at stille Erfaring overfor Beregning (jfr. Oversigtstabel XI); som Maalestok er benyttet Selvmord og Drankerdødsfald i Gruppe I, og ved Beregningen af det forventede Antal Dødsfald er Alderen elimineret. Kan man end ved saa smaa Tal som de, hvormed vi her have at gjøre, kun slutte med stor Forsigtighed, tør dog vel alligevel Resultatet anses for brugeligt. Hos Medhjælpere ved Bagere og Konditore syntes det nu, som om Selvmord og Drankerdødsfald vare sjældnere end gennemsnitlig.

Bogbindere og Bogtrykkere. Hvor forskellige disse to Haandværk end i flere Retninger ere, have de dog det fælles, at Arbejdet hyppig foregaar i slet ventilerede Værksteder, fyldte med Uddunstninger af Papir, Klister, Sværte o. s. v. Dødelighedsforholdene stillede sig saaledes:

Alder :	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leve- aar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leve- aar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	3870	59	34	4070	59	35
35—55 —	1610	31	32	2390	42	41
55 Aar og derover	290	21	16	610	40	33
tilsammen . . .	5770	111	82	7070	141	109

At Dødeligheden er større end den gennemsnitlige ved de omhandlede Erhverv, tør man nok gaa ud fra, da Differencen er mellem 2 og 3 Gange større end Middelfejlen saavel hos Medhjælpere alene som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner. Resultatet stemmer overens med det, der fremgaar af den engelske officielle Statistik. Derimod viser denne ikke saaledes som min Statistik, at den høje Dødelighed hovedsagelig skulde gjøre sig gjældende i de unge Aar.

Det er ikke daarlige Lønningsforhold, der betinge Resultatet, thi saavel i 1882 som i 1872 havde Bogbindere den gennemsnitlige Dagløn og Bogtrykkere endel over; Indtægten ved Akkordarbejde opgives for begge Professioner i 1882 at være den gennemsnitlige. Heller ikke synes Erhvervet at friste til uregelmæssigt Liv, idet hverken Antallet af Dranker dødsfald eller af Selvmord var over Gennemsnittet hos Medhjælpere; de første tydede snarere paa det modsatte. Dermed er dog ikke givet, at den høje Dødelighed udelukkende skyldes Professionen, thi Arbejdet her er jo af den Art, at det kan udføres af Individuer, der ere mindre kraftige eller endog bære paa en Sygdomsspire,

hvorfor den Mulighed ogsaa maa forudsættes, at saadanne søge dertil. Skulde det bekræfte sig, at det ugunstige Resultat væsenlig skyldes de unge Aar, vilde denne Omstændighed tale for, at der finder en saadan Tilgang Sted af mindre gode Liv — for at bruge et Udtryk fra Livsforsikringsselskaber. Der lod sig maaske indvende, at den nævnte Omstændighed ogsaa kunde vise hen til hurtig virkende sundhedsfarlige Momenter, der forholdsvis snart gjøre det af med Individet, hvis hans Konstitution ikke vænner sig dertil; det er ganske vist, men de to Forklaringer udelukke heller ikke hinanden.

Sadelmagere og Tapetserere. Om Dødeligheden ved denne Profession meddeler Westergaard ingen Oplysning fra den engelske officielle Statistik, hvilket er saa meget beklageligere, som Resultatet netop her kunde behøve en Kontrol, da det paagjældende Erhverv kun beskæftiger et mindre Antal Arbejdere.

Alder :	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	2150	17	19	2340	17	20
35—55 —	1150	25	23	2310	42	38
55 Aar og derover	80	9	4	430	24	23
tilsammen . . .	3380	51	46	5080	83	81

Hverken hos Medhjælpere eller hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner fremtræder der nogen synderlig Forskel mellem Erfaring og Beregning, saa at Dødeligheden

synes at ligge nær ved den for de omhandlede Erhverv gjennemsnitlige.

Saa vel i 1882 som i 1872 naaede Sadelmagerne knap nok den gjennemsnitlige Dagløn for Svende, ligesom ogsaa Indtægten ved Akkordarbejde var under Gjennemsnittet, og dog arbejdedes der i Professionen kun 6 à 9 Maaneder af Aaret. De indtrufne Dødsfald ved Drankersygdomme overskred ikke det almindelige, men derimod vare Selvmord meget hyppige. Der noteredes af de sidste 11 hos Medhjælpere, medens man kun skulde have ventet 3,1; Differencen er altsaa flere Gange større end Middelfejlen. Af det samlede Antal Dødsfald hos Medhjælpere udgjorde Selvmordene 21,6 pCt. — unægtelig et højest mærkværdigt Forhold, hvis Forklaring er vanskelig at finde; men foreløbig er det vel ogsaa det sikreste at afvente, om fornyede Undersøgelser skulde bekræfte Fænomenets Existens. Hos Medhjælpere og Hovedpersoner tilsammen udgjorde Selvmordene 16,9 pCt. af samtlige Dødsfald, altsaa endnu et meget betydeligt Procentantal, som intet andet Erhverv kan opvise Mage til.

Trækkes Selvmord og Dranker dødsfald fra de øvrige Dødsårsager, kommer Dødeligheden hos Medhjælpere til at ligge lige saa meget under Gjennemsnittet, som den nu ligger over; tages ydermere i Betragtning, at de ved dette Erhverv beskæftigede Arbejdere efter det ovenfor anførte maa antages at leve under forholdsvis daarligere økonomiske Vilkaar, tør Professionen selv snarest anses for at være sundere end gjennemsnitlig.

Idet vi nu vende os til de Haandværk, der gaa ud paa Forarbejdelsen af Beklædningsgjenstande, faa vi heldigvis at gjøre med noget større Tal. Først Skomagere:

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	9170	76	81	10220	80	88
35—55 —	5500	90	108	9810	126	163
55 Aar og derover	1090	62	61	3380	180	183
tilsammen . . .	15760	228	250	23410	386	434

Saa vel hos Medhjælpere alene som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner finde vi Dødeligheden mindre end beregnet. Men medens hos de sidste Differencen er mellem 2 og 3 Gange større end Middelfejlen, er den hos de første kun mellem 1 og 2 Gange større; altsaa navnlig naar vi holde os til hine, viser Dødeligheden sig tydelig at være under den gennemsnitlige. Efter den engelske officielle Statistik, som overalt refererer sig til Medhjælpere og Hovedpersoner tilsammen, ere Dødelighedsforholdene ligeledes gunstige hos Skomagere. Ratcliffes Erfaringer fra Sygekasser gaa i samme Retning.

I 1872 var Arbejdslønnen ved dette Erhverv noget under Gennemsnittet, i 1882 var baade denne og Indtægten ved Akkordarbejde betydelig under. Selvmord vare hos Medhjælpere noget hyppigere, Drankerdødsfald sjældnere end beregnet, men Differencen er ingen af Stederne synderlig større end Middelfejlen. Som Forklaring af de gunstige Dødelighedsforhold kan altsaa ikke godt tjene andet end, at Professionen selv maa føre faa sundhedsfarlige Momenter med sig, tilmed da den dog vistnok paa Grund af Beskjæftigelsens Art lokker endel mindre kraftige Individier til

sig. For det sidste taler, at før det 35te Aar ere Forholdene aldeles ikke særlig gode, hvilket baade min og den engelske Statistik viser; hos mig svarer nemlig Dødeligheden fra det 20de til det 35te Aar omtrent til den beregnede, ja i England er den endog større end beregnet fra det 15de til det 25de Aar.

Skrædere. Da Arbejdet ved denne Profession har flere Berøringspunkter med Skomagernes, skulde man vente her at træffe lignende Dødelighedsforhold som hos disse; det finder imidlertid ikke Sted.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	4380	40	39	4730	44	40
35—55 —	4580	103	90	7820	145	130
55 Aar og derover	730	37	40	2450	137	133
tilsammen . . .	9690	180	169	15000	326	303

At Forholdene fremtræde som ugunstigere hos Medhjælpere i Forbindelse med Hovedpersoner end hos disse alene, maa vel bero paa den nævnte Mangel ved Folketællingslisterne. Begge Steder er Dødeligheden større end beregnet, men Differencen er intet af Stederne saa stor i Forhold til Middelfejlen, at ikke den Mulighed ligger nær, at Dødeligheden kunde svare til den gjennomsnitlige. Ratcliffes Erfaringer føre ganske til det samme Resultat, idet Dødeligheden vel er større end beregnet, men Diffe-

rencen mindre end Middelfejlen. Derimod viser den engelske officielle Statistik mere tydelig ugunstige Dødelighedsforhold, idet Afvigelsen mellem Erfaring og Beregning er 2 Gange større end Middelfejlen, men paa den anden Side er den kun 2 pCt. af de virkelig døde, altsaa dog heller ikke her stor.

For 1882 har den københavnske Haandværks- og Industristatistik ikke kunnet opgive nogen Gjennemsnitsløn for Skrædere, men det synes dog, som om de flinkere Svende ved Akkordarbejde vare istand til at naa mindst den gennemsnitlige Aarsindtægt. I 1872 skulde Daglønnen have været omtrent den gennemsnitlige. Antallet af Selvmord svarede hos Medhjælpere nogenlunde til Beregning, derimod var Dranker dødsfald sjældnere end beregnet. Det er sandsynligt, at ogsaa dette Haandværk drager endel mindre kraftige Individuer til sig; min Statistik tyder rigtignok forsaavidt ikke derpaa, som Dødeligheden netop i de unge Aar holder sig nærmest ved den beregnede, derimod er efter den engelske Statistik kun i disse Aar Dødeligheden større end beregnet. Af Hensyn hertil og til, at der i alt Fald ingen stor Forskjel er mellem Erfaring og Beregning ved nogen af Statistikerne, tør man nok slutte, at meget usund kan Beskæftigelsen dog næppe være.

Malere og Lakerere. Skjøndt vi ved dette Haandværk igjen staa overfor et mindre Antal Dødsfald, har det dog sin Interesse at betragte det isoleret paa Grund af den Fare for Sundheden, det altid har havt Ord for at føre med sig.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	3590	27	32	4020	31	34
35—55 —	1560	35	31	3070	59	51
55 Aar og derover	150	9	8	630	33	34
tilsammen . . .	5300	71	71	7720	123	119

Saa vel hos Medhjælpere som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner falder Dødeligheden sammen med den gennemsnitlige. Det er et uventet Resultat, som desto værre ikke kan kontrolleres ved Hjælp af den engelske officielle Statistik. Denne har nemlig Malere under et med Glarmestre og Blytækkere; disse Professioner tilsammen viste meget ugunstige Dødelighedsforhold, men om meget eller lidt heraf skyldes Malerne, er selvfølgelig umuligt at afgjøre. Efter Ratcliffes Erfaringer, der — saavidt jeg har forstaaet Westergaard rigtig — vedrøre de samme tre Professioner, er Dødeligheden ligeledes høj.

Medhjælpere i dette Fag syntes i 1882 ikke at naa den gennemsnitlige Aarsindtægt, hverken ved Akkordarbejde eller Dagløn; i 1872 stod Daglønnen paa Gennemsnittet. Selvmord vare forholdsvis sjældne, derimod nærmede Antallet af Drankerdødsfald sig mere til Beregning. Saalænge indtil andre Undersøgere, der raade over et større Materiale, have prøvet Dødeligheden hos Malere alene, maa vel mit Resultat staa hen; nogen Kontrol kan jeg dog selv anstille, naar jeg med Tiden faar Provinshyerne for.

Smede (Klejn-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede). Her finde vi utvivlsomt sammenblandede Re-

præsentanter baade for Haandværks- og Fabrikvirksomhed; destoværre lod det sig ikke gjøre at adskille dem.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	7310	64	65	7650	64	66
35—55 —	5450	102	107	7020	124	117
55 Aar og derover	610	35	34	1140	73	62
tilsammen . . .	13370	201	206	15810	261	245

Det skyldes vel Folketællingslisterne, at Dødeligheden hos Medhjælpere fremtræder som mindre end beregnet, medens den hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner er større end beregnet; det er derfor forsigtigst at holde os til de sidst nævnte. Hos disse vare altsaa Dødelighedsforholdene ugunstige, men da Forskjellen mellem Erfaring og Beregning kun er af Størrelse omtrent som Middelfejlen, tør der ikke lægges nogen Vægt herpaa. Efter den engelske officielle Statistik var Dødeligheden hos Jernsmede (Blacksmiths) mindre end beregnet, hos Kobbersmede derimod større end beregnet. Efter Ratcliffes Erfaringer skulde Dødeligheden hos Jernsmede være større end beregnet, men Differencen er ligesom hos mig knap nok af Størrelse som Middelfejlen. Under alle Omstændigheder kan altsaa Dødeligheden ved disse Erhverv ikke ligge synderlig over Normen.

Hverken i 1882 eller i 1872 syntes Smede, naar man tager Haandværk og Industri under et, at naa den gennemsnitlige Dagløn. Antallet af Drankerdødsfald hos Medhjælpere viste ingen synderlig Afvigelse fra Gjennemsnittet

ligesaa lidt som af Selvmord. Ved dette ligesom ved nogle af de følgende Erhverv har det sin Interesse at notere Hyppigheden af dødelig forløbende Ulykkestilfælde; disse svarede her omtrent til Gjennemsnittet.

Jernstøberi og Maskinfabrikation. Skjønt Beskæftigelsen ved disse Erhverv jo ikke er væsenlig forskjellig fra Smedenens, har jeg dog behandlet dem for sig, da de høre ind under den store Industri.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	2960	27	26	2980	27	25
35—55 —	1610	37	32	1710	40	28
55 Aar og derover	80	3	4	120	5	7
tilsammen . . .	4650	67	62	4810	72	60

Saa vel hos Medhjælpere som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner er Dødeligheden større end beregnet, men da intet af Stederne Differencen er saa stor som Middelfejlen, kan der ikke lægges nogen Vægt paa den. Ogsaa efter den engelske officielle Statistik var Dødeligheden ved Maskinfabrikation den gjennemsnitlige.

I 1882 syntes Daglønnen for Formere at være noget over Gjennemsnittet, og for Maskinfabrikarbejdere omtrent ligesaa meget under; fra 1872 findes ingen Oplysning om Lønningsforholdene ved disse Erhverv. Selvmord vare forholdsvis sjeldne, Antallet af Dranker dødsfald derimod det gjennemsnitlige. Dødelig forløbende Ulykkestilfælde vare hyppigere end beregnet.

Som Helhed synes altsaa Jern- og Staalarbejdernes Beskæftigelse ikke at høre til de særlig usunde, hvad enten Talen er om Haandværk eller Fabrikvirksomhed, hvilket dog ikke udelukker, at enkelte Sider af Beskæftigelsen kunne være farlige (Slibning)¹.

Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede og Kandestøbere. Der er ganske vist i Beskæftigelsen ikke ringe Forskjellighed tilstede mellem den Række af Metalarbejdere, man her finder samlet, men hver enkelt Profession omfattede for faa Arbejdere til at kunne tages for sig.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	2810	35	25	3190	35	28
35—55 —	1300	30	26	2910	46	48
55 Aar og derover	180	12	10	970	55	53
tilsammen . . .	4290	77	61	7070	136	129

Baade hos Medhjælpere og hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner er Dødeligheden større end beregnet, men medens hos de sidste Forskjellen er ringe, er den hos de første dog omtrent 2 Gange større end Middelfejlen. Er der saaledes end Mulighed for, at Dødelighedsforholdene kunne være mindre gunstige, behøver det jo i alt Fald ikke at gjælde om enhver af disse Professioner. Efter Westergaard kan jeg kun for Naalemagerne

¹) Jfr. Oldendorff. •Der Einfluss der Beschäftigung auf die Lebensdauer des Menschen. Berlin 1878.

Vedkommende citere den engelske officielle Statistik; hos disse vare Dødelighedsforholdene ugunstige.

I 1882 var Arbejdslønnen og Indtægten ved Akkordarbejde over Gjennemsnittet hos Blikkenslagere, under det hos Gjørtlere og Naalemagere, men paa Gjennemsnittet hos Guldsmede og Sølvvarefabrikanter; i 1872 opgives Arbejdslønnen for alle disse Professioner under et, den var da den gjennemsnitlige. Antallet af Drankerdødsfald og Selvmord svarede omtrent til Beregning.

Tobaksindustrien. Man maa erindre, at dette Erhverv danner en Undtagelse fra de foregaaende derved, at det beskæftiger ikke saa ganske faa kvindelige Individuer.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	4310	76	38	4610	79	40
35—55 —	1800	54	35	2350	64	39
55 Aar og derover	150	8	8	370	19	20
tilsammen . . .	6260	138	81	7330	162	99

At der her er ugunstige Dødelighedsforhold tilstede, kan der efter min Statistik ikke godt være Tvivl om, eftersom Differencen mellem Erfaring og Beregning er henved 5 Gangø større end Middelfejlen saavel hos Medhjælpere alene som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner. Den engelske officielle Statistik viser ligeledes større Dødelighed end beregnet, men Differencen er der kun af Størrelse som Middelfejlen, saa at man fra denne ikke med Sikkerhed kan slutte til ugunstige Forhold. Saavidt jeg kan se, refererer imidlertid den engelske Statistik sig og-

saa til Tobakshandlere foruden til Medhjælpere og Hovedpersoner i Tobaksindustrien, og det er ikke usandsynligt, at Medtagelsen af de først nævnte kan have forandret Forholdet endel til det bedre. Men under alle Omstændigheder møder den ikke med mere end omtrent det dobbelte Antal Dødsfald af det, hvorpaa min Statistik hviler¹⁾, saa at jeg ikke ser nogen Nødvendighed for at lade mit Resultat træde i Skyggen.

I 1882 var Svendenes Indtægt ved Akkordarbejde lidt over Gjennemsnittet hos Tobakspindere, men lidt under ved Sigarfabrikanter; for kvindelige Arbejdere synes Indtægten ved Akkordarbejde endel under den for Kvinder gjennemsnitlige. Fra 1872 findes ingen Oplysning om Arbejdslønnens Højde. Aarsagen til den store Dødelighed kan altsaa for Svendenes Vedkommende ikke ligge i usædvanlig slette økonomiske Forhold; Tilblandingen af kvindelige Arbejdere ved denne Industri kan vel heller ikke formodes at indvirke stort i saa Henseende, skjøndt Dødeligheden næppe fremtræder som relativt mindre hos Kvindekjønnen, hvor begge Kjønn have samme Beskæftigelse. Derimod have Tobaksarbejderne Ord for jevnlig at føre et noget uregelmæssigt Liv, og min Statistik taler just ikke herimod, idet Antallet af Selvmord er større end beregnet; paa den anden Side svarede Antallet af Drankerdødsfald til Gjennemsnittet, men i Betragtning af de her beskæftigede kvindelige Arbejdere maa det anses for i Virkeligheden at være ikke lidt over Gjennemsnittet. Paa Grund af at Beskæftigelsen kun kræver ringe Kraftanstrengelse, kan man vel ogsaa forudsætte, at endel mindre kraftige Individuer søge hertil, hvilken Forudsætning bestyrkes der-

¹⁾ Den engelske Statistik omfatter nemlig kun 3 Aar.

ved, at Dødelighedsforholdene navnlig ere ugunstige i Aldersklassen 20—35 Aar, men Forholdene blive rigtignok først normale efter det 55de Aar. Selv om man altsaa nok tør skyde noget af den store Dødelighed over paa de to sidst nævnte Momenter, maa dog ogsaa Beskjæftigelsen i og for sig være mere end sædvanlig farlig for Sundheden.

Murere. Foruden Mursvendene, der danne den faste Stok, have vi som Medhjælpere i denne Profession Murhaandlangerne, som ere Arbejdsmænd, der ikke til Stadighed ere knyttede til Professionen. Hos de sidste vil altsaa Dødeligheden være noget vanskelig at faa fat paa, men jeg tror ikke, at denne Omstændighed har havt stort at betyde, da min Statistik aldeles overvejende refererer sig til Mursvendene.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	3900	37	35	4110	38	35
35—55 Aar	3680	80	72	4340	89	72
55 Aar og derover	830	56	46	990	71	54
tilsammen . . .	8410	173	153	9440	198	161

Da Dødelighedsforholdene ere ugunstigere hos Medhjælpere i Forbindelse med Hovedpersoner end hos Medhjælpere alene, gjøre vi rettest i at holde os til de først nævnte; hos disse er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning henved 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Efter Ratcliffe skulde Dødeligheden netop være den gennemsnitlige. Den engelske officielle Statistik har Murerne sammen med endel andre Erhverv; Westergaard har for-

søgt at udskille dem, uden at han dog vil lægge synderlig Vægt paa det fundne Resultat. Dette gik ud paa, at Dødeligheden skulde være større end beregnet, men Forskjellen var rigtignok kun af Størrelse omtrent som Middelfejlen. Det maa derfor staa hen, om Forholdene ved dette Erhverv ere ugunstige eller de svare til Normen.

I 1882 var Daglønnen for Svende den gennemsnitlige, medens Indtægten ved Akkordarbejde syntes at være lidt over Gjennemsnittet, men selv under heldigste Omstændigheder kan der i vort Klima kun arbejdes c. $\frac{3}{4}$ af Aaret. I 1872 toges Murere og Skorstensfejere under et; for disse var Arbejdslønnen noget over den gennemsnitlige. Antallet af Dranker dødsfald og Selvmord, navnlig de første, var sjældnere end beregnet. Derimod vare dødelig forløbende Ulykkestilfælde meget hyppige, idet der hos Medhjælpere indtraadte 14, medens man kun skulde have ventet 4,9; af det samlede Antal Dødsfald hos disse skyldtes altsaa 8,1 pCt. Ulykkestilfælde.

Tømrere, Baad- og Skibsbyggere. Om der paa Folketællingslisterne under Benævnelsen «Skibsbygger» skulde være optaget foruden Skibstømrere ogsaa Skibsmede fra Burmeister og Wains samt fra Marinens Værft, er jeg ikke istand til at afgjøre.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar	5440	28	48	5640	29	48
35—55 —	6280	105	124	6870	111	114
55 Aar og derover	1340	68	75	1500	76	81
tilsammen . . .	13060	201	247	14010	216	243

Baade hos Medhjælpere og hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner er Dødeligheden mindre end beregnet, og Differencen er selv hos de sidst nævnte, hvor Dødelighedsforholdene ere ugunstigst, dog henved 2 Gange større end Middelfejlen. Den engelske officielle Statistik har Tømrere under et med Snedkere, hos disse tilsammen vare Dødelighedsforholdene gunstige; derimod svarede Dødeligheden hos Skibsbyggere til den beregnede. Ratcliffe har destoværre ogsaa slaaet Snedkere og Tømrere sammen.

I 1882 var Daglønnen for Skibstømrere den gennemsnitlige; det samme var Tilfælde med Hustømrernes Dagløn, derimod var Indtægten ved Akkordarbejde over Gennemsnittet, men der arbejdes jo i denne Profession ikke hele Aaret. I 1872 skulde Daglønnen for Tømrere knap nok have været den gennemsnitlige. Drankerdødsfald vare noget sjældnere end beregnet, Antallet af Selvmord det gennemsnitlige. Dødelig forløbende Ulykkestilfælde skulde mærkelig nok ikke være hyppigere end beregnet.

Snedkere, Stolemagere, Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd og Træskomagere. Vi finde her forenede endel Erhverv, ved hvilke Hovedstoffet for Arbejdet er Træ ligesom hos de foregaaende, men som jeg dog har anset det for rettest at behandle for sig. Hovedsagelig er det Snedkere, der give Gruppen sit Præg, da denne Profession repræsenteres af et langt større Antal Arbejdere end alle de øvrige tilsammen.

Alder:	Medhjælpere.			Medhj. og Hovedpersoner.		
	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. o. s. v.	Leveaar.	døde.	beregn. døde eft. Tabellen for Medhj. og Hovedp osv.
22—35 Aar	12730	82	113	13490	88	116
35—55 —	8100	154	160	11890	201	197
55 Aar og derover	1370	89	76	3270	184	177
tilsammen . . .	22200	325	349	28650	473	490

Saa vel hos Medhjælpere som hos disse i Forbindelse med Hovedpersoner er Dødeligheden mindre end beregnet, men da Differencen intet af Stederne er synderlig større end Middelfejlen, er der Mulighed for, at Dødeligheden i Virkeligheden kan være den gjennemsnitlige. At Snedkerne i den engelske Statistik ere behandlede sammen med Tømrere, er allerede nævnt; af de øvrige har jeg kun fundet Hjulmænd omtalt, hos hvilke Dødeligheden var langt mindre end beregnet.

I 1882 var Arbejdslønnen og Indtægten ved Akkordarbejde under Gjennemsnittet hos Drejere, Møbelsnedkere og Stolemagere, omtrent paa Gjennemsnittet hos Bødkere og Hjulmagere. Opgivelserne fra 1872 stemme nogenlunde med de anførte, kun at Snedkernes Dagløn da skulde have været over Gjennemsnittet. Drankerdødsfald vare noget sjældnere end beregnet, derimod Antallet af Selvmord nærmere ved Gjennemsnittet.

Tages alle Træarbejderne som Helhed, viser min Statistik, at de høre til de industrielle Erhverv, der have relativt gunstige Dødelighedsforhold; det samme fremgaar af den engelske Statistik.

Idet vi nu vende os til nogle andre Haandarbejdere, nemlig Daglejere og Tjenestetyende, ville vi som Maalestok benytte Dødeligheden hos den mandlige Del af Arbejderklassen (Gruppe I) foruden den hidtil anvendte.

Daglejere. Jeg har til denne Næringsvej henført Arbejdsmænd, forsaavidt disse ikke stadig vare beskæftigede ved en eller anden Industrigren, altsaa den samme Fremgangsmaade, som anvendes af det statistiske Bureau. Men alligevel har Folketællingen i 1870 givet mig et Resultat, der er meget forskjelligt fra det, hvortil Bureauet kom. Jeg fandt nemlig, at der i det paagjældende Aar skulde have været 5705 Arbejdsmænd over 20 Aar i København, medens Bureauet i det Hele (under og over 20 Aar) fik 7802¹⁾. At der skulde være synderlig mange Individier under 20 Aar knyttet til denne Næringsvej, er kun lidt sandsynligt. Mere Betydning har det, at jeg herunder ikke har henført Brolæggere og Saugskjærere, men det synes dog ikke tilstrækkeligt til at forklare Forskjellen. Da mine og Bureauets Tal ved de tidligere behandlede Erhverv stemme langt bedre med hinanden — forsaavidt en saadan Sammenligning kan anstilles, eftersom jeg jo heller ikke blandt Haandværkets og Industriens Medhjælpere har Individier under 20 Aar (Lærlinge) med —, er jeg ikke istand til at tænke mig anden Mulighed, end at Bureauets og mit Skjøn over «Fabrikarbejdere» maa have været forskjelligt.

¹⁾ Statistisk Tabelværk. Tredie Række. Attende Bind.

Alder:	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tab. for den mandlige Del af Arbejderklassen.	beregn. døde efter Tab. for Medhj. i 25 Haandværk og Industrigrene.
20—35 Aar	18940	230	171	167
35—55 —	32720	959	826	644
55 Aar og derover	5390	359	451	300
tilsammen . . .	57050	1548	1448	1111

Det er ugunstige Dødelighedsforhold, vi her træffe, især i Sammenligning med dem hos Medhjælpere ved Haandværk og Industri; Dødeligheden overstiger den forventede med respektivt 6 pCt. og 28 pCt., medens Middelfejlen kun er mellem 2 og 3 pCt. Hverken hos Westergaard eller hos Oldendorff har jeg kunnet finde Oplysninger fra den engelske officielle Statistik om Arbejdsmænd i Byer, naar undtages Havnearbejdere (Harbour-Dock-Service-Labourers), hvor Dødelighedsforholdene ligeledes vare meget ugunstige.

Den tidt citerede Statistik over Erhvervsforholdene i 1882 beskæftiger sig kun med Arbejdsmænd ved Haandværk og Industri altsaa en Kategori, som her skulde være udelukket; hos disse var Arbejds lønnen omtrent 20 pCt. mindre end hos Svende. Man kan vist rolig gaa ud fra, at den gennemsnitlige Aarsfortjeneste for de Arbejdsmænd, der ikke til Stadighed ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren, snarere er mindre end større end hines, thi selv om det tilfældige Arbejde til sine Tider og ved visse Arbejdsformer skaffer højere Dagløn end det faste, er det jo til Gjengæld et usikkert Erhverv med arbejdsløse Perioder af undertiden ikke ringe Længde. Min Undersøgelse

af Arbejderforholdene i en mindre Provinsby¹⁾ viste i alt Fald, at de løse Arbejds mænd i økonomisk Henseende vare daarligere stillede end de faste.

Om det er det usikre ved Erhvervet i Forbindelse med den tvungne Fritid, som Arbejdsløsheden periodisk medfører, der frister til et uregelmæssigt Liv, skal jeg ikke kunne afgjøre, men 'at saadanne Fristelser maa være tilstede, synes at fremgaa deraf, at baade Drankerdødsfald og Selvmord vare langt hyppigere end beregnet. Af de første indtraf der 117, medens man kun skulde have ventet 71, af de sidste 110 mod forventede 76; Differencen er altsaa respektivt 4 og 3 Gange større end Middelfjelen.

Kan man end saaledes skyde endel af den store Dødelighed over paa slette økonomiske Forhold og et uregelmæssigt Liv, ere disse Momenter dog næppe tilstrækkelige til at forklare Forskjellen mellem Erfaring og Beregning. Det skulde da være, naar vi holde os til den fra Arbejderklassen som Helhed (Gruppe I) hentede Maalestok. Dog maa erindres, at denne Gruppe rummer de under Fattigforsørgelse værende uhelbredelig syge; fra disse stammer sandsynligvis den Modsætning, der fremtræder mellem ældste Aldersklasse (over 55 Aar) og de øvrige i Henseende til Forholdet mellem virkelig og beregnet døde. Men under alle Omstændigheder synes det evident, naar vi sammenligne Dødeligheden hos Daglejere med den hos Haandværksarbejdere, at hines Erhverv maa medføre større Fare for Sundheden end disses. Det taler ikke herimod, hvad den engelske officielle Statistik viser, at Arbejds mænd paa Landet (Landarbejdere) frembød langt gunstigere Dødelighedsforhold end de 62 udvalgte Erhverv, thi Repræsen-

¹⁾ Et Bidrag til Belysning af Kjøbstadarbejderses Vilkaar. Kjøbenhavn 1880.

tanterne for disse sidste henhørte for en stor Del til Bybefolkningen, og at denne har større Dødelighed end Landbefolkningen, uanset om Beskæftigelsen er den samme eller ikke, er jo en længe kjendt Erfaring. For at komme til Klarhed over, om Landarbejdernes Erhverv medfører stor eller ringe Fare for Sundheden, maatte man sammenligne dem med andre Dele af Landbefolkningen, hvis økonomiske Forhold vare nogenlunde lig deres — men det er ikke sket.

Dødelig forløbende Ulykkestilfælde vare hos Arbejds-mænd endel hyppigere end beregnet. Der indtraf nemlig 51 saadanne, medens man kun skulde have ventet 35; Differencen er altsaa mellem 2 og 3 Gange større end Middelfejlen.

Mandligt Tjenestetyende. Jeg behøver næppe at gjøre opmærksom paa, at de mere overordnede Stillinger som Pakhusforvalter og lignende ikke erø medoptagne.

Alder:	Leve-aar.	døde.	beregn. døde efter Tab. for den mandlige Del af Arbejderklassen.	beregn. døde efter Tab. for Medhj. i 25 Haandværk og Industrigrene.
20—35 Aar	21300	98	192	189
35—55 —	5040	73	128	99
55 Aar og derover	440	24	37	24
tilsammen . . .	26780	195	357	312

Det er langt færre døde end forventet, idet Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er respektivt 45 pCt. og 38 pCt., medens Middelfejlen kun er 7 pCt. Den engelske officielle Statistik viser ligeledes gunstige Dødelighedsforhold hos Tjenestetyende (Domestic Servants). Man vil af mine Tal se, at efter det 55de Aar er Dødeligheden den samme

som hos Medhjælpere ved Haandværk og Industri; et lignende Forhold viser den engelske Statistik, idet her Dødeligheden hos Tjenestetyende kun indtil det 45de Aar er mindre end ved de 62 udvalgte Erhverv. Som Forklaring heraf lod den Mulighed sig vel tænke, at det hovedsagelig kunde være mindre kraftige Individder, der foretrak at blive staaende i Tyendeforhold hele Livet igjennem, istedetfor at bryde sig en selvstændig Bane.

Hvad er det nu, som betinger disse gunstige Dødelighedsforhold? Blandt andet kan vel nævnes, at Tyendet som Regel faar sin gode og rigelige Kost, langt bedre vistnok end den gifte Arbejders; om derimod hins Bolig (Soverum) gjennemsnitlig er bedre end dennes, er vel et Spørgsmaal, men under alle Omstændigheder er der langt mere Tryghed og aandelig Ro over Tyendets Tilværelse end over den gifte Arbejders, som ved den af ham stiftede Familie tvinges midt ind i Kampen for Tilværelsen. Heller ikke synes Fristelsen til et uregelmæssigt Liv at være stor, idet baade Drankerdødsfald og Selvmord, navnlig dog de første, vare udtalt sjældnere her end i Arbejderklassen. Alt dette er dog utilstrækkeligt til at forklare de gunstige Forhold. Beskæftigelsen selv maa medføre forholdsvis faa Farer for Sundheden, hvorpaa følgende Sammenstilling afgiver det bedste Bevis:

Alder:	døde.	beregn. døde efter Tabellen for den mandlige Del af Gruppe II.	beregn. døde efter Tabellen for den mandlige Del af Gruppe III.
20—35 Aar	98	156	110
35—55 —	73	69	62
55 Aar og derover	24	25	23
tilsammen	195	250	195

Dødelighedsforholdene hos det mandlige Tjenestetyende ere gunstigere end i mellemste Samfundslag — Differencen er næsten 4 Gange større end Middelfejlen; det er de yngre Aar, som fremkalder Forskjellen, thi efter det 35te Aar udslettes den. Først højere Samfundslag frembyder samme Dødelighed som Tyendet.

Endnu kan anføres, at dødelig forløbende Ulykkestilfælde svarede til Beregning.

Kvindeligt Tjenestetyende. Det af Statistisk Bureau ved Folketællingen i 1870 fundne Tal er 29 pCt. større end mit, men her er Forskjellen let at forklare, da der jo findes et stort Antal Tjenestepiger under 20 Aar. Hvis Aldersklassen 15—20 Aar rummer ligesaa mange Repræsentanter for denne Næringsvej som Aldersklassen 20—25 Aar, vil dette være tilstrækkeligt til at forklare Forskjellen; det gjør den nu imidlertid næppe, men saa maa der ogsaa lægges Mærke til, at Husjomfruer og andet højere kvindeligt Tyende har jeg ikke henført herunder. Som Maalestok er benyttet Dødeligheden hos den kvindelige Del af Arbejderklassen:

Alder:	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tabellen for den kvindelige Del af Gruppe I.
20—35 Aar	77850	203	586
35—55 —	13380	74	218
55 Aar og derover	1500	30	103
tilsammen . . .	92730	307	907

Det er endnu gunstigere Dødelighedsforhold end de, vi fandt hos det andet Kjøen, idet Afvigelsen mellem Erfaring og Beregning er 66 pCt., medens Middelfejlen kun er

6 pCt. Den engelske officielle Statistik giver ingen Oplysning om Dødeligheden hos det kvindelige Tjenestetyende. Med Hensyn til Forklaringen af den ringe Dødelighed henvises til, hvad der ovenfor er udtalt om det mandlige Tyende. Ogsaa her ville vi anstille en Sammenligning med de i økonomisk Henseende bedre stillede Samfundslag for at vise, hvor forholdsvis ringe Fare for Sundheden Beskæftigelsen medfører:

Alder:	døde.	beregn. døde efter Tabellen for den kvindelige Del af Gruppe II.	beregn. døde efter Tabellen for den kvindelige Del af Gruppe III.
20—35 Aar	203	494	537
35—55 —	74	120	120
55 Aar og derover	30	49	60
tilsammen	307	663	717

Som man ser, holder Dødeligheden hos det kvindelige Tyende sig langt under den hos Kvinder af mellemste og højere Samfundslag, idet Afvigelsen mellem Erfaring og Beregning er respektivt 54 pCt. og 57 pCt., medens Middelfejlen kun er 6 pCt. Udsigten til et langt Liv er større i Køkkenet end i Dagligstuen¹⁾.

Da det kvindelige Tyende jo navnlig er stærkt repræsenteret i de yngre Aldersklasser (indtil 25 à 30 Aars Alderen), kan den ringe Dødelighed hos dette bidrage til at forklare, hvorfor Dødeligheden hos ugifte Kvinder som Regel viser sig i de yngre Aar at være den samme eller

¹⁾ Baade for Tjenestetyendets og Daglejernes Vedkommende forbeholder jeg mig dog ved den fortsatte Undersøgelse at prøve Muligheden af tilstedeværende Fejkilder.

endog mindre end hos gifte Kvinder¹⁾, medens den i de ældre Aldersklasser næsten altid er udtalt større hos hine end hos disse. Ogsaa for Mandkjønnets Vedkommende viser den svenske Befolkningsstatistik — ligesom enkelte andre Landes dog ikke alle²⁾ — en lignende men mindre Modsætning mellem yngre og ældre Aldersklasser i Henseende til Dødeligheden hos ugifte og gifte; sin Part heri har vel det mandlige Tyende.

At kunne konstatere Dødeligheden hos Syersker vilde havt ikke ringe Interesse, da man kun veed meget lidt herom, men det derpaa anvendte Arbejde viste sig desto værre at være spildt. Foruden de egenlige Sypiger var der nemlig paa Folketællingslisterne opført som «ernærende sig ved Haandarbejde» en hel Del ældre og yngre Kvinder, for hvilke Haandarbejdet for en stor Del kun kan have været et Bierhverv, og som derfor i Tilfælde af Dødsfald ikke ere anførte paa Attesterne som Syersker. Kun saaledes kan jeg forstaa, hvorledes der ved denne Næringsvej kunde fremkomme en saa urimelig lille Dødelighed, at jeg maatte betragte Resultatet som kassabelt. I Tabelværket kunde jeg ingen Hjælp finde, selv om jeg vilde se bort fra, at der ved hvert enkelt Erhverv kun opgives det samlede Antal Individuer uden Hensyn til Aldersinddelingen, thi det her anførte Tal viste mig, at Bureauet heller ikke havde holdt sig til de egenlige Sypiger ved Folketællingen, altsaa var gaaet samme Vej som jeg. Naar jeg kommer til at beskæftige mig med Provinsbyerne, skal jeg dog med den

¹⁾ Tidligere har man udelukkende søgt Forklaringen heraf i den med Fødslernes Periode følgende Fare for den gifte Kvinde.

²⁾ Angaaende Civilstandens Indflydelse paa Dødeligheden jfr. Westergaard l. c. Pag. 79 og følgd.

her gjorde Erfaring for Øje anstille endnu et Forsøg paa at faa de virkelige Dødelighedsforhold frem.

Foruden de hidtil omhandlede Erhverv har jeg endnu undersøgt et Par andre, som staa Handelsstanden mere eller mindre nær.

Handelskontorister, Bankassistenter, Fuldmægtige paa Handelskontorer og i Banker. Fra Dødeligheden hos disse, der jo kun ere at betragte som Medhjælpere, kan man selvfølgelig ikke slutte direkte til Dødeligheden hos Hovedpersonerne (større Kjøbmænd). Men ved at sammenstille dem med mellemste Samfundslag, hvor de økonomiske Forhold vel maa betragtes som nogenlunde tilsvarende, kan man dog faa en Antydning af, om den med «Erhvervet» følgende Levevis er gunstig eller ugunstig for Sundheden.

Alder:	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tabellen for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35 Aar	6430	59	47
35—55 —	2810	53	38
55 Aar og derover	580	39	33
tilsammen . . .	9820	151	118

Dødeligheden er større end forventet, og da Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen, tør man nok lægge nogen Vægt paa Resultatet. Mere slaaende er det dog, at Dødeligheden her er omtrent den samme som hos Medhjælpere ved de omhandlede 25 Haandværk og Industriegrene, skjøndt disse maa forudsættes at leve under ikke saa lidt daarligere økonomiske Forhold end hine. Den engelske officielle

Statistik viser, at Dødelighedsforholdene hos Skrivere og Kontorister (Insurance Service and Commercial Clercks) vare en hel Del ugunstigere end ved de 62 udvalgte Erhverv (Hovedpersoner og Medhjælpere under et). Da i min Statistik Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke er afgjort større i de yngre end i de ældre Aldersklasser, tør man nok slutte, at den ikke skyldes en usædvanlig Tilgang af mindre gode Liv, hvad Beskæftigelsens Art maaske kunde bringe til at vente. Heller ikke synes disse Samfundsmedlemmer at føre et særlig uregelmæssigt Liv, idet Drankerdødsfald og Selvmord vare sjældnere end beregnet (Maalestokken hentet fra Forholdene i Gruppe II).

Traktører, Værtshusholdere, Kaffe- The- og Ølskjænkere, Restauratører, Gjæstgivere, Vinhandlere. Det er Individier navnlig af mellemste men ogsaa af højere Samfundslag, der her ere samlede om det fælles Kjendemærke, at Erhvervene synes let at maatte friste til overdreven Nydelse af Spiritus. Naar vi nu som Maalestok benytte Dødeligheden i mellemste Samfundslag, kunne vi nok gaa ud fra, at de økonomiske Forhold ere nogenlunde eliminerede; skulde der være Tale om nogen Forskjel, maatte vel de foreliggende Erhverv tilsammen antages at repræsentere bedre økonomiske Forhold end den benyttede Maalestok.

Alder:	Leveaar.	døde.	beregn. døde efter Tabellen for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35 Aar	2250	20	16
35—55 —	6190	114	84
55 Aar og derover	2030	109	115
tilsammen . . .	10470	243	215

Da Forskjellen mellem Erfaring og Beregning dog er henved 2 Gange saa stor som Middelfejlen, er der større Sandsynlighed for, at Dødelighedsforholdene her ere ugunstige end at de ere normale. Den engelske officielle Statistik viser hos Værthusholdere, Gjæstgivere og andre med Udkænkning af Spirituosa beskjæftigede Personer langt større Dødelighed end ved de 62 udvalgte Erhverv.

Nært ligger det jo at antage, at vi her idetmindste tildels have at gjøre med Følgerne af et uregelmæssigt Liv, skjøndt heller ikke Opholdet i Udkænkingslokaler kan være sundt paa Grund af den daarlige Luft, som i Reglen findes i disse, ikke at tale om at flere af disse Erhverv maa medføre utilstrækkelig Nattesøvn. I først nævnte Henseende giver det Kriterium, der i det foregaaende gennemgaaende er benyttet, forskjelligt Svar efter den Maalestok, der anvendes. Tage vi Forholdene i mellemste Samfundslag som Maalestok — Alderen selvfølgelig her som andetsteds elimineret —, svare Selvmord til Gjennemsnittet, medens Dranker dødsfald ere langt hyppigere end beregnet (11 mod 3,3); tages derimod Forholdene i Arbejderklassen som Maalestok, ere Selvmord lidt sjældnere, Dranker dødsfald lidt hyppigere end beregnet, men Forskjellen er intet af Stederne saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der kan lægges nogen Vægt paa den. Det naturligste er dog vel imidlertid at sammenstille disse Erhverv med mellemste Samfundslag, hvortil de i Retning af økonomisk Stilling og Dannelse nærmest høre, thi naar der spørges, om et Erhverv i større eller mindre Grad frister til et uregelmæssigt Liv, er dog navnlig Dannelsesstrinet et Moment, der ikke godt kan lades ude af Betragtning.

Dødsaaarsagernes relative Hyppighed ved de enkelte Erhverv.

I det foregaaende er lejlighedsvis omtalt Selvmord, Drankerødtsfald og Ulykkestilfælde. Endnu skulle vi her

Alder:	Bagere og Konditøre.		Bogblindere og Bogtrykkere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.		Skrædere.		Malere og Lakere.	
	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. i 25 Haandværk og Industrigrene.		døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.		døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.		døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.		døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.		døde af Medhjælperere og Hovedpersoner. beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	
20—35 Aar . .	9	19	35	19	7	11	40	48	32	22	15	19
35—55 — . .	10	14	15	13	12	12	54	52	56	41	17	16
55 A. o. derov.	"	4	5	4	1	3	25	24	19	17	4	4
tilsammen	19	37	55	36	20	26	119	124	107	80	36	39

Som man ser, ere Medhjælperere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri tagne under et. For mulig at komme til Klarhed over, om Faren ved det enkelte Erhverv hovedsagelig skyldes Tuberkulose eller tillige andre Sygdomsformer, ville vi gjenkalde i Erindringen, hvorledes det stillede sig med Totaldødeligheden, idet vi ordne Erhvervene efter den Hyppighed, hvormed hin specielle Dødsaaarsag optræder.

Bagere og Konditøre ligesom Tømrere, Baad- og Skibsbyggere have mindre Dødelighed ved Tuberkulose end

undersøge Hyppigheden af Tuberkulose, medens vi for de øvrige Dødsarsagers Vedkommende vente, indtil vi kunne hente Materiale ogsaa fra Provinsbyerne, for da at faa større Tal at operere med.

Klejn-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede.		Jernstøberi og Maskinfabrikation.		Bilklensgere, Gjortlere, Naalemagere, Nysølsfabrikanter, Guldsmede, Kandestøbere.		Tobaksindustrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbyggere.		Snedkere, Stolemagere, Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd, Træskomagere.	
døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.	døde af Medhjælperere og Hovedpersoner.	beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdsp. osv.
37	36	12	14	22	15	46	21	14	19	18	27	49	64
28	37	13	9	9	15	25	12	21	23	28	36	54	63
10	8	1	1	6	7	2	3	7	7	9	11	29	23
75	81	26	24	37	37	73	36	42	49	55	74	132	150

beregnet; Differencen er hos de første 4 Gange, hos de sidste mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Totaldødeligheden var ved de nævnte Erhverv ligeledes mindre end beregnet.

Skomagere have den gennemsnitlige Dødelighed ved Tuberkulose, medens Totaldødeligheden var mindre end beregnet. Maa end saaledes denne Næringsvej staa som forholdsvis sund overfor andre Sygdomsformer, er den det ingenlunde i samme Grad overfor Tuberkulose. Da der i de yngre Aar er færre døde af denne Sygdom end beregnet,

medens det omvendte finder Sted i den ældre Alder, foreligger der ingen Antydning af, at Erhvervet skulde have lokket brystsvage Individder til sig.

Hos Sadelmagere og Tapetsere, Malere og Lakerere, Smede, Jernstøbere og Maskinfabrikarbejdere, Blikkenslagere og de i Forbindelse hermed omhandlede Haandværk, samt endelig hos Snedkere o. s. v. svarer enten Dødeligheden ved Tuberkulose til den beregnede, eller er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning saa lille i Forhold til Middelfejlen, at Sandsynligheden ligesaa godt kan være for, at Dødeligheden kun er den gennemsnitlige. Det samme var Tilfælde med Totaldødeligheden ved de nævnte Erhverv.

Hos Murere nærmer Dødeligheden ved Tuberkulose sig ligeledes til den gennemsnitlige, men Totaldødeligheden var større end beregnet. Der maa altsaa være andre Sygdomsformer, for hvilke dette Erhverv udsætter i højere Grad end for den, hvormed vi her beskæftige os.

Skrædere have større Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet; Differencen er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Totaldødeligheden var ogsaa større end beregnet, men Differencen ikke saa stor i Forhold til Middelfejlen, at man kunde slaa Dødelighedsforholdene fast som ugunstigere end sædvanlig. Forholdsvis udsætter altsaa dette Erhverv for Tuberkulose derimod, som det synes, ikke for andre Sygdomsformer, thi Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er ved hin Dødsarsag netop tilstrækkelig til at udjevne Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ved Totaldødeligheden. Der er intet, som tyder paa, at Erhvervet skulde have lokket brystsvage Individder til sig.

Bogbindere og Bogtrykkere frembyde ligeledes større Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet; Differencen er

mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Ogsaa Totaldødeligheden var større end beregnet. Det er saa godt som udelukkende i de unge Aar (Aldersklassen 20—35 Aar), at Forskjellen fremtræder; den Mulighed maa altsaa fastholdes, at Resultatet for en stor Del kunde skyldes, at Beskæftigelsens Art bragte Individuer med Anlæg til Brystsyge til at søge herhen.

Endnu mere udtalt end de foregaaende viser Tobaksindustrien større Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet — Differencen er mellem 4 og 5 Gange saa stor som Middelfejlen; det samme var Tilfælde med Totaldødeligheden. Skjøndt Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er størst i de yngre Aar, er den endnu tydelig i Aldersklassen 35—55 Aar; omend altsaa det lette Arbejde maaske nok lokker endel brystsvage Individuer hertil, kan der dog ingen Tvivl være om, at ogsaa Beskæftigelsen selv udsætter i ikke ringe Grad for Tuberkulose. Da Overskudet af de af denne Sygdomsform døde hverken ved Tobaksindustrien eller hos Bogbindere og Bogtrykkere, formaar at udjevne Overskudet, som Totaldødeligheden frembød, maa disse Erhverv imidlertid ogsaa disponere til andre Sygdomsformer¹⁾.

¹⁾ Da man maaske kunde spørge, om den forskellige Hyppighed af Tuberkulose ved Haandværk og Industri ikke snarere lod sig føre tilbage til en Forskjel i økonomiske Vilkaar — med deraf følgende Forskjel i Hjemmets hygiejniske Forhold, Ernæringsforhold o. s. v. — end til Beskæftigelsens Art, har jeg sammenlignet Lønningssforholdene hos Medhjælpere ved de forskellige Erhverv med Hyppigheden af Tuberkulose. Det fremgik imidlertid heraf, at en Forbindelse mellem disse ikke lod sig paavise, idet hverken en Aarsindtægt under Gjennemsnittet som Regel forøgede Hyppigheden eller omvendt.

Alder:	Arbejdsmænd.			Mandligt Tjenestelyende.			Kvindeligt Tjenestelyende.	
	døde.	beregn. døde efter Tab. for Medhj. ved Haandværk og Industri.	beregn. døde efter Tab. for d. mandlige Del af Gruppe I.	døde.	beregn. døde efter Tab. for Medhj. ved Haandværk og Industri.	beregn. døde efter Tab. for d. mandlige Del af Gruppe I.	døde.	beregn. døde efter Tab. for d. kvindelige Del af Gruppe I.
20—35 Aar . . .	83	90	84	23	102	94	31	187
35—55 — . . .	224	203	231	21	31	36	12	55
55 A. og derover	58	51	67	2	4	6	1	7
tilsammen . .	365	344	382	46	137	136	44	249

De samme Maalestokke, som anvendtes, hvor Talen var om Totaldødeligheden ved disse Erhverv, ere benyttede for den specielle Dødsarsag, hvormed vi her beskæftige os.

Saa vel hos det mandlige som hos det kvindelige Tjenestelyende er Dødeligheden ved Tuberkulose betydelig mindre end beregnet, ligesom Tilfældet var med Totaldødeligheden.

Arbejdsmænd have større Dødelighed ved Tuberkulose end Medhjælpere ved Haandværk og Industri, men mindre end den mandlige Del af lavere Samfundslag; da imidlertid Differencen i begge Tilfælde kun er af Størrelse som Middelfejlen, kan der ikke lægges nogen Vægt paa den. Totaldødeligheden var derimod langt større end den efter begge Maalestokke beregnede. Den ved denne Næringsvej tilstedeværende Fare for Sundheden maa altsaa være knyttet i højere Grad til andre Sygdomsformer end til Tuberkulose.

Hvad der ved de ovenfor omtalte Erhverv blev anført om den benyttede Maalestok, gjælder ogsaa dem, hvormed vi nu komme til at beskæftige os (se Tabellen paa næste Side).

Hos Traktører, Værtshusholdere o. s. v. svarer Dødeligheden ved Tuberkulose til Beregning, medens Totaldødeligheden var noget større end beregnet.

Handelskontorister o. s. v. have større Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet; Differencen er omtrent 2 Gange

Alder:	Handelskontorister, Bankassistenten o. s. v.		Traktører, Værtshus- holdere, Restauratører, Gjæstgivere, Vin- handlere o. s. v.	
	døde.	beregnet døde efter Tab. for d. mandl. Del af Gruppe II.	døde.	beregnet døde efter Tab. for d. mandl. Del af Gruppe II.
20—35 Aar	37	25	9	9
35—55 —	15	10	22	22
55 Aar og derover	2	3	8	10
tilsammen . . .	54	38	39	41

saa stor som Middelfejlen. Der er intet, som lader forudsætte, at Resultatet skulde skyldes en usædvanlig Tilgang af brystsvage Individuer. Totaldødeligheden oversteg ligeledes den beregnede, men Forskjellen var her endel større end den ved Tuberkulose fundne, saa at denne Sygdomsform ikke kan være den eneste, som Beskæftigelsen medfører Fare for.

Jeg behøver næppe at tilføje, at fordi der ved et Erhverv har vist sig paa et givet Sted og til en given Tid en abnorm stor Dødelighed ved Tuberkulose, behøver denne ikke i alt Fald i sit fulde Omfang at være uløselig knyttet til Beskæftigelsen som saadan. Tobaksindustrien f. Ex. kan jo meget vel paa et givet Sted og til en given Tid være dreven under særlig ugunstige hygiejniske Forhold, afhængig af mangelfuld Ventilation i Fabrikslokalerne o. s. v. For nogenlunde at kunne afgjøre, i hvilken Grad en Beskæftigelse disponerer til Tuberkulose, udfordres derfor en Række af Undersøgelser, anstillede under forskellige Forhold. Men dette forringer selvfølgelig ikke den enkelte Undersøgelses Betydning for den specielle Lokalitet, hvor den er anstillet.

Oversigts-

OVERSIGTSTABEL I. Antal af Individuer af forskellige Samfundslag i

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I. lavere Samfundslag . . .	4461	6092	8749	11399	6266	7108
Gruppe II. mellemste Samfundslag .	1411	1860	3268	4127	3694	4052
Gruppe III. højere Samfundslag . . .	1081	1072	1872	2280	1681	2009

OVERSIGTSTABEL II. I de enkelte Aldersklasser af forskellige

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I. lavere Samfundslag . . .	351	439	841	879	6119	952
Gruppe II. mellemste Samfundslag .	107	110	237	271	378	340
Gruppe III. højere Samfundslag . . .	43	47	109	182	154	157

tabeller.

de enkelte Aldersklasser ved Folketællingen i 1870.

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
3845	5133	1516	2628	638	1610	126	549
3343	3714	1845	2403	858	1369	201	493
1432	1787	970	1477	593	908	196	389

Samfundslag døde i Tiaaret 1865—74.

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1367	1049	973	999	676	1241	261	1058
580	361	674	391	622	527	348	484
228	186	303	257	335	393	273	468

OVERSIGTSTABEL III.

Antal af Hovedpersoner og Medhjælpere ved

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.
Bagere og Konditore . . .	2	162	34	210	54	106
Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere	"	114	38	167	85	105
Klein-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede	1	273	34	458	74	340
Jernstøberi og Maskinfabrikation	"	139	2	157	3	108
Bogbindere og Bogtrykkere	"	193	20	194	42	91
Tobaksindustrien	"	200	30	231	30	128
Malere og Lakerere	"	152	43	207	73	109
Sadelmagere og Tapetserere	"	84	19	131	65	79
Skomagere	"	384	105	533	207	370
Skrædere	2	139	33	299	141	287
Murere	1	131	20	259	32	222
Tømrere, Baad- og Skibsbyggere	"	131	20	413	31	336
Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd, Stolemagere og Snedkere	2	405	74	868	178	515
Daglejere		302		1592		1963
Mandligt Tjenestetyende .		710		1420		365
Kvindeligt Tjenestetyende.		3492		4293		947
Handelskontorister, Bankassistenter, Fuldmægtige paa Handelskontorer og i Banker		292		351		190
Traktører, Restauratører, Gjestgivere, Kromænd, Værtshusholdere, Kaffe-The- og Ølskjænkere, Vinhandlere		2		223		324

forskjellige Erhverv i de enkelte Aldersklasser (1870).

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.
49	51	30	18	7	5	2	1
76	25	52	15	23	3	4	"
83	205	34	48	14	12	5	1
7	53	2	7	2	1	"	"
36	70	27	20	4	8	1	1
25	52	15	10	6	5	1	"
78	47	40	14	6	1	2	"
51	36	23	6	9	2	3	"
224	180	151	74	69	33	9	2
183	171	101	56	58	15	13	2
34	146	14	55	2	27	"	1
28	292	10	98	5	31	1	5
201	295	111	101	67	32	12	4
1309		433		102		4	
139		36		8		"	
391		122		26		2	
91		42		14		2	
295		148		47		8	

OVERSIGTSTABEL IV.

Af Hovedpersoner og Medhjælpere ved for-

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.
Bagere og Konditore . . .	"	6	1	13	4	12
Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere	"	7	"	28	8	17
Klein-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede	"	21	"	43	8	56
Jernstøberi og Maskinfabrikation	"	12	"	15	2	21
Bogbindere og Bogtrykkere	"	26	"	33	2	15
Tobaksindustrien	"	24	3	52	6	40
Malere og Lakerere	"	4	4	23	9	16
Sadelmagere og Tapetserere	"	5	"	12	8	17
Skomagere	"	29	4	47	11	47
Skrædere	"	14	4	26	9	53
Murere	"	9	1	28	3	38
Tømrere, Baad- og Skibsbyggere	"	5	1	23	1	46
Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd, Træskomagere, Stolemagere og Snedkere	"	26	6	56	18	81
Daglejere	36		194		411	
Mandligt Tjenestetyende	32		66		45	
Kvindeligt Tjenestetyende	93		110		40	
Handelskontorister, Bankassistenter, Fuldmægtige paa Handelskontorer og i Banker	27		32		31	
Traktører, Restauratører, Gjæstgivere, Kromænd, Værtshusholdere, Kaffe- The- og Ølskjærere, Vinhandlere	"		20		43	

skjellige Erhverv døde i de enkelte Aldersklasser (1865—74).

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.
7	13	9	3	5	2	7	"
8	13	16	11	20	1	7	"
14	46	11	24	19	9	8	2
1	16	1	2	1	1	"	"
9	16	4	12	7	6	8	3
4	14	5	6	5	2	1	"
15	19	12	7	8	2	4	"
9	8	4	8	4	1	7	"
25	43	53	35	55	26	10	1
33	50	39	20	34	13	16	4
6	42	9	31	5	19	1	6
5	59	6	48	2	15	"	5
29	73	41	56	34	24	20	9
548		272		79		8	
28		15		9		"	
34		20		8		2	
22		17		11		11	
71		55		41		13	

OVERSIGTSTABEL V.

Ved forskellige Erhverv døde aarlig

	Medhjælperne.		
	20—35 Aar.	35—55 Aar.	55 Aar og derov.
Bagere og Konditore . . .	5,1	14,6	33,3
Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere	12,5	23,1	66,7
Klein-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede	8,8	18,7	57,4
Jernstøberi og Maskinfabrikation	9,1	22,0	37,5
Bogbindere og Bogtrykkere	15,2	19,4	72,4
Tobaksindustrien	17,6	30,0	53,3
Malere og Lakerere	7,5	22,4	60,0
Sadelmagere og Tapetserere	7,9	21,7	112,5
Skomagere	8,3	16,4	56,9
Skrædere	9,1	22,5	50,7
Murere	9,5	21,7	67,5
Tømrere, Baad- og Skibsbyggere	5,1	16,7	50,7
Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd, Træskomagere, Stolemagere og Snedkere	6,4	19,0	65,0
De omhandlede Haandværk og Industrigræne tilsammen	8,9	19,7	55,6
Daglejere	12,1	29,3	66,6
Mandligt Tjenestetyende	4,6	14,5	54,5
Kvindeligt Tjenestetyende	2,6	5,5	20,0
Den mandlige Del af Arbejderklassen (Gruppe I)	9,0	25,3	83,7
Handelskontorister Bankassistenter o. s. v.	9,2	18,9	67,2
Værtshusholdere o. s. v.	8,9	18,4	53,7

af 1000 levende i hver Aldersklasse :

	Medhjælpere og Hovedpersoner.		
	20—35 Aar.	35—55 Aar.	55 Aar og derov.
Bagere og Konditore . . .	4,9	13,8	51,1
Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfa- brikanter, Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere	11,0	15,8	56,7
Klein-, Nagel-, Grov-, Kob- ber-, Tøj- og Ankersmede	8,3	17,7	64,0
Jernstøberi og Maskinfa- brikation	9,1	23,4	41,7
Bogbindere og Bogtrykkere	14,5	17,6	65,6
Tobaksindustrien	17,1	27,2	51,4
Malere og Lakerere	7,7	19,2	52,4
Sadelmagere og Tapelserere	7,3	18,2	55,8
Skomagere	7,8	12,8	53,3
Skrædere	9,3	18,5	51,4
Murere	9,2	20,5	71,7
Tømrere, Baad- og Skibs- byggere	5,1	16,2	50,7
Bødkere, Drejere, Finer- skjærere, Hjulmænd, Træskomagere, Stolema- gere og Snedkere	6,5	16,9	56,3
De omdandlede Haandværk og Industrigræne tilsammen .	8,6	16,6	54,3

OVERSIGTSTABEL VI.

I de enkelte Aldersklasser af

		af epidemiske Sygdomme.													
		20—25 Aar.		25—35.		35—45.		45—55.		55—65.		65—75.		75 Aar og derover.	
		Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I . .		23	124	68	199	70	131	59	68	37	56	8	23	3	13
Gruppe II . .		8	22	26	58	38	49	35	27	26	24	24	20	7	8
Gruppe III . .		6	11	12	50	26	28	17	10	4	10	13	14	3	10
		af Sygdomme i Nervesystemet.													
Gruppe I . .		14	27	48	30	83	61	74	83	113	117	88	151	20	87
Gruppe II . .		3	4	8	6	29	19	54	29	94	46	86	73	22	51
Gruppe III . .		1	"	7	13	16	13	33	30	67	43	68	60	39	34
		af Sygdomme i Blodomløbsorganerne.													
Gruppe I . .		4	10	22	33	52	55	72	72	43	81	30	113	10	55
Gruppe II . .		8	6	13	17	20	26	46	28	73	37	37	56	15	40
Gruppe III . .		"	3	5	6	6	14	13	20	26	27	43	47	15	34

forskjellige Samfundslag døde:

af acut Miliærtuberkulose, Lungesvindot og Tuberkulose
i andre Organer.

20—25 Aar.		25—35.		35—45.		45—55.		55—65.		65—75.		75 Aar og derover.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
192	118	394	301	378	283	338	224	202	118	74	67	7	30
58	54	123	115	129	100	126	90	100	63	39	25	4	3
27	21	46	59	38	43	37	32	24	24	10	14	1	"

af Sygdomme i Luftvejene.

26	16	65	61	175	86	223	136	183	171	137	268	44	155
7	6	21	11	39	24	62	38	108	62	112	111	63	71
1	2	7	12	15	7	27	16	44	42	45	71	26	70

af Sygdomme i Underlivsorganerne.

24	78	66	126	90	120	112	135	90	116	70	120	22	62
9	8	12	33	44	42	86	57	93	45	103	52	42	36
3	11	13	11	23	15	45	23	56	30	49	58	30	27

OVERSIGTSTABEL VII.

Af 1000 levende i hver

	af epidemiske Sygdomme.					
	Hele Befolkningen ¹⁾ .		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,5	1,7	0,5	2,0	0,6	1,1
25—35 —	0,8	1,7	0,8	1,7	0,7	1,7
35—45 —	1,2	1,6	1,1	1,8	1,2	1,3
45—55 —	1,3	1,0	1,5	1,3	1,1	0,7
55—65 —	1,5	1,4	2,4	2,1	1,1	0,9
65—75 —	2,2	1,5	1,3	1,4	2,6	1,5
75 Aar og derover .	2,5	2,2	2,4	2,4	2,5	2,0
	af Sygdomme i Luftvejene.					
20—25 Aar	0,5	0,3	0,6	0,3	0,3	0,3
25—35 —	0,7	0,5	0,7	0,5	0,5	0,4
35—45 —	2,0	0,9	2,8	1,2	1,0	0,5
45—55 —	3,6	1,8	5,8	2,6	1,9	1,0
55—65 —	7,7	4,2	12,1	6,5	5,4	2,7
65—75 —	14,1	11,6	21,5	16,7	10,8	8,0
75 Aar og derover .	25,4	20,7	34,9	28,2	22,4	16,0
	af de 6 nævnte Sygdomsklasser tilsammen.					
20—25 Aar	6,0	5,7	6,3	6,0	5,3	5,7
25—35 —	6,9	6,4	7,6	6,6	5,7	6,1
35—45 —	10,9	7,0	13,5	10,4	7,9	6,3
45—55 —	16,9	11,3	22,8	14,0	12,1	7,5
55—65 —	31,4	17,1	44,1	25,1	25,8	11,7
65—75 —	49,6	34,6	63,8	46,1	43,3	26,4
75 Aar og derover .	71,3	54,9	84,1	73,2	67,3	43,5

¹⁾ Heri ikke medregnet Menige af Hær og Flaade samt Tugthusfanger.

Aldersklasse døde:

af acut Miliærtuberkulose, Lungesvindst, Tuberkulose i andre Organer.						af Sygdomme i Nervesystemet.					
Hele Befolkningen.		Gruppe I.		Gruppe II og III.		Hele Befolkng.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
4,0	2,1	4,3	1,9	3,4	2,6	0,3	0,3	0,3	0,4	0,2	0,1
4,1	2,7	4,5	2,6	3,3	2,7	0,5	0,3	0,5	0,3	0,3	0,3
4,7	3,2	6,0	4,0	3,1	2,4	1,1	0,7	1,3	0,9	0,8	0,5
5,8	3,3	8,8	4,4	3,4	2,2	1,9	1,3	1,9	1,6	1,8	1,1
7,5	3,2	13,3	4,5	4,4	2,2	6,3	3,2	7,5	4,5	5,7	2,3
5,9	2,7	11,6	4,2	3,4	1,7	11,6	7,3	13,8	9,4	10,6	5,8
2,9	2,3	5,6	5,5	1,3	0,3	15,5	12,0	15,9	15,8	15,4	9,6
af Sygdomme i Blodomsorganerne.						af Sygdomme i Underlivsorganerne.					
0,2	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,5	1,1	0,5	1,3	0,5	0,6
0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,7	1,0	0,8	1,1	0,5	0,7
0,7	0,7	0,8	0,8	0,5	0,7	1,3	1,3	1,4	1,7	1,2	0,9
1,5	1,1	1,9	1,4	1,2	0,9	2,8	2,0	2,9	2,6	2,7	1,5
3,3	2,2	2,8	3,1	3,5	1,6	5,5	2,9	5,9	4,4	5,3	1,9
5,3	5,6	4,7	7,0	5,5	4,5	10,6	5,9	11,0	7,5	10,5	4,8
7,6	9,0	7,9	10,0	7,6	8,4	18,0	8,7	17,5	11,3	18,1	7,1
I det Hele.											
7,2	6,6	7,9	7,2	6,0	5,4						
8,5	7,5	9,6	7,7	6,7	7,1						
14,8	11,0	19,1	13,4	9,9	8,2						
25,2	15,0	35,6	20,4	16,9	9,9						
45,0	25,3	64,2	38,0	34,7	16,7						
78,2	55,6	106,0	77,1	66,0	40,4						
168,6	140,5	207,1	192,7	156,4	107,9						

OVERSIGTSTABEL VIII.

Af Tuberkulose døde i de enkelte Aldersklasser ved de forskellige Erhverv:

	20—35 Aar.		35—55 Aar.		55 A. og derov.	
	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.	Hovedpers.	Medhjælp.
Bagere og Konditore . . .	1	8	1	9	"	"
Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede, Kande- og Klokketøbere	"	22	2	7	4	2
Klein-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede	"	37	"	28	4	6
Jernstøberi og Maskinfabrikation	"	12	"	13	1	"
Bogbindere og Bogtrykkere	"	35	4	11	2	3
Tobaksindustrien	2	34	4	21	"	2
Malere og Lakerere	2	13	7	10	2	2
Sadelmagere og Tapetserere	"	7	6	6	"	1
Skomagere	3	37	13	41	13	12
Skrædere	4	28	19	37	9	10
Murere	1	13	"	21	1	6
Tømrere, Baad- og Skibsbyggere	1	17	1	27	1	8
Snedkere, Stolemagere, Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd og Træskomagere	3	46	8	46	12	17
Arbejdsmænd	83		224		58	
Mandligt Tjenestetyende .	23		21		2	
Kvindeligt Tjenestetyende	31		12		1	
Handelskontorister, Bankassistenter, Fuldmægtige paa Handelskontorer og i Banker	37		15		2	
Traktører, Restauratører, Gjæstgivere, Vinhandlere, Værtshusholdere, Kaffe-The- og Ølskjærere	9		22		8	

OVERSIGTSTABEL IX.

	Selvmord.		Drankersygd.		Ulykkestilf.	
	døde.	beregnet døde eft. Tabellen for den mandlg. Del af Gruppe I ¹⁾ .	døde.	beregnet døde eft. Tabellen for den mandlg. Del af Gruppe I.	døde.	beregnet døde eft. Tabellen for den mandlg. Del af Gruppe I.
Medhjælpere hos Bagere og Konditore	2	5,0	"	3,9	1	2,8
Mdhj. hos Blikkenslagere, Gjertlere, Guldsmede o. s. v.	3	4,0	1	3,2	2	2,2
Mdhj. hos Klein-, Nagel-, Gro-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede	11	14,0	10	11,6	4	6,0
Mdhj. ved Jernstøberi og Maskinfabrikation	1	5	3	3	4	2
Mdhj. hos Bogbindere og Bogtrykkere	5	6,1	1	4,1	"	3,1
Mdhj. ved Tobaksindustrien	9	5,4	5	4,3	"	3,1
Mdhj. hos Malere og Lake- rere	1	4,7	2	3,7	3	2,6
Mdhj. hos Sadelmagere og Tapetserere	11	3,1	2	2,5	"	1,7
Mdhj. hos Skomagere . . .	22	16,3	9	13,5	"	8,5
Mdhj. hos Skrædere	12	11,5	5	10,3	1	5,5
Mdhj. hos Murere	8	11,0	4	8,8	14	4,9
Mdhj. hos Tømrere, Baad- og Skibsbyggere	16	16,3	9	14,7	8	7,8
Mdhj. hos Snedkere, Stole- magere, Bødkere o. s. v.	19	23,1	13	19,3	2	7,4
Daglejere	110	76,3	117	71,2	51	35,3
Mdltg. Tjenestetyende . . .	14	19,9	5	13,8	14	12,4
	Selvmord.		Drankersygd.			
	døde.	beregnet døde eft. Tabellen for den mandlg. Del af Gruppe II ¹⁾ .	døde.	beregnet døde eft. Tabellen for den mandlg. Del af Gruppe II.		
Handelskontorister, Bank- assistenter o. s. v.	2	5,0	"		2,0	
Værtshusholdere, Gjæstgi- vere, Vinhandlere o. s. v.	7	8,3	11		3,3	

¹⁾ Alderen er overalt elimineret ved Beregningen af de forventet døde.

De økonomiske Forholds og Beskæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden.

Af

Th. Sørensen,
Læge.

Anden Afdeling
Provinsbyerne.

Kjøbenhavn.

C. A. Reitzels Forlag.

1885.

I Indledningen til første Afdeling af dette Arbejde har jeg gjort udførlig Rede for hele Undersøgelsens Plan, for den derved benyttede Fremgangsmaade, samt for de Vanskeligheder, der stillede sig i Vejen, og den derpaa beroende Mulighed for, at Resultatet paa enkelte nærmere paaviste Punkter kunde være misvisende. Idet jeg altsaa henviser hertil, skal jeg kun anføre, at i Lighed med hvad jeg tidligere forsøgte for Kjøbenhavns Vedkommende, var Opgaven her at udfinde, hvorledes det i samtlige danske Provsbyer stillede sig med Dødeligheden og med Hyppigheden af de enkelte Dødsarsager saavel under forskellige økonomiske Kaar som ved forskellige navnlig til Haandværk og Industri hørende Erhverv. Et Par mindre væsentlige Uoverensstemmelser i Fremgangsmaaden vil der paa sit Sted blive gjort opmærksom paa; de tilsigtede udelukkende at omgaa nogle af de ovenfor berørte Vanskeligheder, hidrørende fra Mangler ved det til Grund liggende Urmateriale, f. Ex. at Folketællingslisterne ikke altid gav tydelig Anvisning paa, om vedkommende Haandværker var at henhøre under Hovedperson (Mester) eller Medhjælper. Bortset herfra, har jeg iøvrig ikke fundet Anledning til at ændre min Fremgangsmaade, og navnlig slutter da den forsøgte Inddeling af Befolkningen efter økonomiske Kaar sig nøj-

agtig til den af mig tidligere benyttede. Jeg skal i saa Henseende kort gjenkalde i Erindringen Hovedbestanddelene af hver af de tre Grupper, hvori Befolkningen blev delt:

Gruppe I. Haandværks- og Fabrikarbejdere, Daglejere, Tjenestetyende og de dermed i økonomisk Henseende lige stillede. Menige af Hæren, der vilde have været at henføre under denne Gruppe, har jeg set helt bort fra, ligesom ogsaa fra Tugthusfanger og Patienter paa Sindssygeanstalter — for de to sidste Kategoriers Vedkommende af den Grund, at Folketællingslisterne ikke gav Oplysning om, hvorvidt de paagjældende Individuer stammede fra Bybefolkningen eller fra Landbefolkningen.

Gruppe II. Haandværksmestre, underordnede Embedsmænd og Bestillingsmænd, Værtshusholdere, Smaa-handlende (Detallister), Kontorister o. s. v.

Gruppe III. Kjøbmænd, højere Embedsmænd, Kapitalister, Læger, Sagførere o. s. v.¹⁾

Medens den Del af Undersøgelsen, der havde Kjøbenhavn til Gjenstand, støttede sig til Folketællingslisterne for 1870 og Dødsattesterne for Tiaaret 1865—74, blev jeg for Provinsbyernes Vedkommende nødt til at gaa ud fra Folketællingslisterne for 1880 og Dødsattesterne for de 8 Aar 1876—83. Aarsagen hertil laa i, at det statistiske Bureau først fra Aaret 1876 var i Besiddelse af de originale Dødsattester fra Provinsbyerne, medens det for den forudliggende Tid kun havde Oversigtstabeller, udarbejdede af Distriktslægerne, som imidlertid ingen Oplysning gav om de dødes sociale Stilling. Paa Grundlag af hint Materiale, som vel-

¹⁾ Gruppe I svarer altsaa til lavere Samfundslag (Arbejderklassen), Gruppe II og III nærmest til Middelklassen eller, om man vil, kan Gruppe II betragtes som repræsenterende mellemste Samfundslag, Gruppe III derimod højere Samfundslag.

villig blev mig overladt af Bureauet, blev nu ligesom tidligere for Kjøbenhavns Vedkommende alle Personer over 20 Aar, baade levende og døde, henførte hver i sine Rubriker efter social Stilling, Erhverv, Kjøen, Alder og Dødsarsag, hvorefter beregnedes Dødelighedsstyrken paa den Maade, der sædvanlig anvendes, naar man kun raader over 1 Folketælling. Da Methoden ikke blev nærmere forklaret i første Afdeling, vil det maaske være rettest her at omtale den med et Par Ord. Idet man har draget Omsorg for, at Folketællingen falder midt i den Periode, hvis Dødsfald man benytter, skulde man da ved at multiplicere det Antal Aar, som denne Periode rummer, med Antallet af Individuer i en given Aldersklasse faa paa det nærmeste hele den Tid, som er gennemlevet af samtlige Individuer i denne Aldersklasse. Ved derpaa at dividere den gennemlevede Tid (Antallet af Leveaar) ind i Antallet af Dødsfald, finder man Dødelighedsstyrken. Som det ses, gaar man ud fra, at Folketallet midt i Perioden omtrent svarer til det gennemsnitlige aarlige Folketal i hele Perioden. I dette specielle Tilfælde vil Forudsætningen næppe slaa meget fejl, eftersom Aarene 1876—83 for vort Lands Vedkommende snarest have baaret Præg af en Stagnation i industriel Produktion og Omsætning, saa at der ikke er Grund til at antage, at der paa noget Tidspunkt i disse Aar har fundet en abnorm Tilstrømning Sted til Byerne. I det Hele er jo ogsaa Befolkningen i smaa Byer, hvorom der her aldeles overvejende er Tale, ganske anderledes jævnt tiltagende end f. Ex. den i store Byer.

Dødeligheden i forskjellige Samfundslag i Provinsbyerne.

Der er ikke saa ringe en Forskjel paa de hygiejniske Forhold, hvorunder Befolkningen i vore Provinsbyer lever. Medens saaledes nogle af disse og fremfor alt da de forholdsvis større kunne glæde sig ved en rigelig Forsyning med godt Vand, staa andre langt tilbage i denne Retning, som Følge af at Vandforsyningen foregaar paa en temmelig primitiv Maade. Endvidere ere nogle af dem — idetmindste tildels — opførte paa opfyldt Grund, hvorimod dette aldeles ikke er Tilfælde med andre; ja selv Beboelsesforholdene (Befolkningstætheden) divergere, idet Overbefolkning ikke synes at være ukjendt i enkelte Kvarterer af visse større Provinsbyer, medens de smaa som Regel ere gunstigere stillede i saa Henseende. At give i faa Træk et samlet Billede heraf, turde derfor være en vanskelig Sag, men det er heller ikke nødvendigt, forsaavidt som Interessen ved denne Undersøgelse ikke er knyttet til Totaldødeligheden og dennes mulige Relation til de hygiejniske Vilkaar, hvorunder Befolkningen lever, men derimod til Forholdet mellem Dødeligheden i de forskjellige Samfundslag. Kun skal her anføres, at de epidemiske Sygdomme — bortset fra de Former, der hovedsagelig høre Barnealderen til — ikke have frembudt noget abnormt i Tidsrummet 1876—83, thi vel er der blandt andet forekommen Tyfusepidemier ligesom ogsaa Tilfælde af Kopper i enkelte Provinsbyer, men de have ikke havt nogen usædvanlig Udbredelse.

Ved Folketællingen i 1880 havde Provinsbyerne i det egenlige Danmark 280908 Indvaanere; den Del af disse, der havde naaet Tyveaarsalderen, og hvormed vi jo her alene havde at gjøre, udgjorde med de nævnte Undtagelser

et Antal af 153729. I Tidsrummet 1876—83 indtraf der 22129 Dødsfald hos Individder paa 20 Aar og derover. Se vi paa de enkelte Grupper, viste Gruppe I sig at omfatte 84498 Individder (675984 Leveaar) med 12043 Dødsfald, Gruppe II 53444 Individder (427552 Leveaar) med 7998 Dødsfald, Gruppe III 15800 Individder (126400 Leveaar) med 2088 Dødsfald.

Dødeligheden hos Befolkningen, tagen som Helhed, ville vi ikke skjænke nogen særlig Opmærksomhed; om denne giver jo Statistisk Tabelværk tilstrækkelig Oplysning, og tilmed ere her enkelte Bestanddele af Befolkningen, som gjentagne Gange nævnt, ladet helt ude af Betragtning¹⁾. Vi gaa derfor strax over til at undersøge Dødelighedsforholdene i de enkelte Velstandsgrupper.

TABEL I.

Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.	Mandkjøn.			Kvindekjøn.		
	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe III.
20—25 Aar	7,3	6,4	— ²⁾	5,1	7,2	6,6
25—35 —	7,5	6,1	6,1	7,9	8,2	7,2
35—45 —	13,3	8,5	6,6	9,8	7,9	7,5
45—55 —	24,5	15,6	12,2	13,5	10,5	8,7
55—65 —	38,2	28,7	25,4	23,8	16,8	17,5
65—75 —	79,0	65,3	53,3	54,6	46,1	34,7
75 og derover . .	175,6	141,9	113,2	155,7	120,9	106,0

¹⁾ Da Dødeligheden saavel hos Tugthusfanger og Sindssyge som hos Militære — selv i Fredstid — pleier at være større end i den øvrige Del af Befolkningen, ville selvfølgelig mine Kvotienter for Totaldødeligheden befindes at være mindre end de, Statistisk Tabelværk i sin Tid maatte udvise.

²⁾ Ifølge det ved Inddelingen fulgte Princip maatte der særlig i Proviensbyerne falde et meget ringe Antal af Dødsfald paa denne Aldersklasse af Gruppe III; af Hensyn til det store Spillerum, der derved aabnedes for Tilfældighederne, undlod jeg at udregne Kvotienten.

Gjennem næsten alle Aldersklasser hos begge Kjøner Dødelighedskvotienterne i Gruppe I større end de i Gruppe II, og disse atter igjen større end de i Gruppe III. For at kunne vide, hvilken Vægt der tør lægges paa Differencerne, maa vi imidlertid gennemgaaende sammenholde disse med Middelfejlene. Jeg er ved denne Prøve — her som overalt i det følgende — gaet ud fra, at Differencen kunde skyldes Tilfældigheder, naar den ikke mindst var to Gange saa stor som Summen af Middelfejlene paa de to Kvotienter, man sammenligner.

Det viser sig nu herved, at Forskjellen mellem Gruppe I og II for Mandkjønnets Vedkommende er tvivlsom i yngste Aldersklasse, medens i alle de øvrige Gruppe I har en navnlig efter det 35te Aar stærkt fremtrædende Overvægt i Dødelighed; for Kvindekjønnets Vedkommende har i yngste Aldersklasse Gruppe II den største Dødelighed, i næst yngste er Forskjellen tvivlsom, i alle de øvrige har derimod Gruppe I en tydelig Overvægt i Dødelighed. Mellem Gruppe II og III er Forskjellen for Mandkjønnets Vedkommende kun tydelig i de to ældste Aldersklasser, medens den i alle de øvrige kan skyldes Tilfældigheder, hvilket sidste for Kvindekjønnets Vedkommende gjælder om alle Aldersklasser undtagen den ældste.

Med andre Ord: Den relative Dødelighed er i lavere Samfundslag (Arbejderklassen) hos begge Kjøner omkring 25 pCt. større end i mellemste Samfundslag, naar undtages for Mandkjønnets Vedkommende den yngste Aldersklasse og for Kvindekjønnets Vedkommende de to yngste Aldersklasser, hvorderenten ikke fremtræder nogen Forskjel af Betydning eller — som i en enkelt Aldersklasse hos Kvindekjønnen — Dødeligheden

synes at være størst i mellemste Samfundslag¹). Der er forsaavidt en stor Overensstemmelse med de for Kjøbenhavn fundne Dødelighedsforhold, som der hos begge Kjøen falder næsten nøjagtig paa de samme Aldersklasser en tydelig udtalt Overvægt i Dødelighed hos lavere Samfundslag, sammenlignet med mellemste, men medens Forskjellen i Kjøbenhavn er mellem 50 og 100 pCt., er den her, som sagt, kun omkring 25 pCt. Paa den anden Side er den relative Dødelighed ikke synderlig forskjellig i mellemste og højere Samfundslag, idet der for Mandkjønnets Vedkommende kun fremtræder en tydelig Forskjel ved de to ældste Aldersklasser, for Kvindekjønnets Vedkommende kun ved ældste, og det saaledes, at mellemste Samfundslag i de nævnte Aldersklasser har den største Dødelighed. For Kjøbenhavn viste det samme sig at være Tilfælde, idet der kun i et Par Aldersklasser fandtes nogen udtalt Forskjel paa Dødeligheden i mellemste og højere Samfundslag.

Hvor er Forklaringen at søge til denne større Dødelighed hos begge Kjøen af Arbejderklassen? Først kan nævnes de Momenter, hvori Forskjellen i økonomiske Vilkaar navnlig aabenbarer sig, nemlig Hjemmets hygiejniske Forhold, Ernæringsforhold o. s. v.; disse maa antages at paavirke Kvinden i højere Grad end Manden — snarere i al Fald end det omvendte —, eftersom hun er mere bunden til Hjemmet og vist ogsaa som Regel maa nøjes med tar-

¹) At Resultatet saaledes for lavere Samfundslag stiller sig mindre ugunstigt i de ganske unge Aar end senere i Livet, kan dog maa-ske for endel bero paa en Mangel ved Konstateringen af Tjenestetyendets Dødelighed, hvorom nærmere i det følgende.

veligere Kost¹⁾. Dernæst kan anføres Beskæftigelsens Art; det er vel navnlig Manden, det her gaar ud over, ligesom jo overhovedet Aarsagen til, at der idetmindste paa et vist Tidspunkt af Livet indtræder i alle Samfundslag en langt større Dødelighed hos Mand end hos Kvinde, for en stor Del tør antages at være Beskæftigelsen i Forbindelse med den legemlig og aandelig opslidende Indvirkning, som Forsørgerens Kamp for Tilværelsen eller for at naa det højest mulige Maal udøver paa ham. Endelig maa vi ikke glemme det mere eller mindre selvforskyldte Moment: Drankerdødsfald og Selvmord; som det nemlig viste sig for København, saaledes vil det ogsaa i det følgende vise sig ved Provinsbyerne, at disse to Dødsaarsager spille en ikke saa lidt større Rolle i Arbejderklassen end udenfor denne, og navnlig gjælder dette da for Mandkjønnets Vedkommende.

Forholdet mellem Dødeligheden hos Mand og Kvinde stiller sig i de forskjellige Samfundslag paa følgende Maade. Sammenholdes Differencen mellem Kvotienterne med Summen af Middelfejlene, fremtræder der i Gruppe I ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos de to Kjøen i næst yngste Aldersklasse, derimod før det 25de Aar og efter det 35te Aar viser den sig at være udtalt størst hos Manden; sit Maximum naar Forskjellen i Aldersklasserne 45—55 og 55—65 Aar, i hvilke der dør mellem $\frac{1}{2}$ og 1 Gang flere Mænd end Kvinder, derefter mindskes den, ja i ældste Aldersklasse bliver det igjen tvivlsomt, om der er nogen saadan tilstede. I Gruppe II er der i de tre yngste Aldersklasser enten ingen tydelig Forskjel tilstede eller Dødeligheden er størst hos Kvindekjønnen (Aldersklassen

¹⁾ Det sidste slutter jeg fra min Undersøgelse af Arbejderforholdene i en mindre Kjøbstad jfr. «Bidrag til Belysning af Kjøbstadarbejderes Vilkaar». København 1880.

25—35 Aar), fra det 45de Aar bliver den derimod udtalt størst hos Manden; dette Kjønns Overvægt i Dødelighed naar sit Maximum, der er omtrent af samme Størrelse som ved Gruppe I, i Aldersklassen 55—65 Aar. I Grupe III er der heller ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos Kjønne før det 45de Aar, efter hvilken Tid den bliver udtalt størst hos Manden; Maximum, der kun er lidt mindre end ved de to andre Grupper, naas i Aldersklassen 65—75 Aar; i ældste Aldersklasse bliver det igjen tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede.

Det er i Hovedtrækkene ganske det samme Resultat, der fremgik for Kjøbenhavns Vedkommende; begge Steder finde vi, at Mandkjønnet frembyder en tydelig udtalt Overvægt i Dødelighed paa et tidligere Tidspunkt i lavere Samfundslag end i de øvrige ¹⁾. Medens saaledes udenfor Arbejderklassen de Krav, som Fødsel og Barnepleie stille til Kvindens Konstitution, formaa gennem Fødslerne hele Periode at bringe Dødeligheden hos dette Kjøen til omtrent at balancere med — tildels endog overskride — den hos Mandkjønnet, skulde dette i Arbejderklassen kun være Tilfælde i en mindre Del af denne Periode. Imidlertid er Fænomenet maaske mere tilsyneladende end virkelig, idet det tildels turde skyldes en Fejlkilde. Jeg anser det nemlig for sandsynligt, at et ikke ringe Antal af Tjenestetyende men navnlig dog af Tjenestepiger, naar de angribes af uhelbredelige kroniske Sygdomme, flytte hjem til Forældre eller Slægtninge paa Landet, saa at deres Dødsfald

¹⁾ Ogsaa i det Punkt falder Resultatet sammen, at Mandkjønnet Overvægt i Dødelighed bliver utydelig i ældste Aldersklasse ved Gruppe I og III, derimod ikke ved Gruppe II. Af dette Forhold, som altsaa ikke synes at være en Tilfældighed, har jeg forsøgt en Forklaring i første Afdeling.

altsaa ikke blive medregnede i Byerne, skjøndt de ved Folketællingen taltes med her — vi skulle senere, naar vi undersøge Dødeligheden hos Tjenestetyendet specielt, komme tilbage til Begrundelsen af denne Formodning. At det navnlig er ved de yngre Aldersklasser, at det Plus i Dødeligheden fremtræder, som den mandlige Del af Arbejderklassen har forud for den kvindelige Del, sammenlignet med Dødeligheden hos de respektive Kjøen i de øvrige Samfundslag, passer godt hermed. Det er nemlig kun paa de yngre Aldersklasser, denne Fejlkilde kunde udøve nogen Indflydelse af Betydning, thi efter det 45de Aar er Tjenestepigernes Antal forsvindende lille i Forhold til det hele Antal af kvindelige Individuer i Gruppe I, medens de derimod i Aldersklasserne 20—25, 25—35 og 35—45 Aar udgjorde respektivt 59 pCt., 25 pCt. og 7 pCt. deraf¹⁾. Den her paapegede Sandsynlighed kan — hvad der dog ikke særlig vedkommer os her — ogsaa erindres som mulig medvirkende Aarsag til, at Dødeligheden hos Kvindekjønnen findes i de yngre Aldersklasser større i Landdistrikterne end i Provinsbyerne ja selv end i Hovedstaden, medens det forholder sig omvendt hos Mandkjønnet²⁾.

Vi gaa nu over til at undersøge, om Scalaen, efter hvilken Dødeligheden stiger med Alderen, er ens i de forskellige Velstandsgrupper. Sammenholdes Differencen mellem Kvotienterne med Summen af Middelfejlene, viser det sig først, at i Gruppe I er Stigningen tydelig gennem alle Aldersklasser hos Kvindekjønnen, derimod er hos Mandkjønnet Forskjellen mellem de to yngste Aldersklasser

¹⁾ Dette Forbehold ved Sammenligningen af de yngre Aldersklassers Dødelighed i forskellige Samfundslag maa selvfølgelig ogsaa tages, naar vi senere komme til at beskæftige os med Dødsårsagerne.

²⁾ Jfr. Dødelighedstavlerne i Statistisk Tabelværk.

tvivlsom; i Gruppe II er Forskjellen tvivlsom mellem de to yngste Aldersklasser hos Mandkjønnet og mellem de tre yngste hos Kvindekjønnet; i Gruppe III er Stigningen først tydelig, naar vi have passeret Aldersklassen 35—45 Aar hos Mandkjønnet og Aldersklassen 45—55 Aar hos Kvindekjønnet. Af mere Interesse er det imidlertid at se, at det Tidspunkt, hvor Stigningen ret tager Fart, falder en Aldersklasse tidligere ved Gruppe I end ved de andre Grupper; ganske som Tilfældet var i Kjøbenhavn. For Mandkjønnets Vedkommende falder det saaledes i Gruppe I ved det 35te Aar — da bliver Stigningen fra hver foregaaende til efterfølgende Aldersklasse henved 100 pCt. —, i Gruppe II og III først ved det 45de Aar; for Kvindekjønnets Vedkommende falder dette Tidspunkt i Gruppe I ved det 45de Aar, i Gruppe II og III derimod ved det 55de Aar.

At en Forskjel i ægteskabelig Stilling næppe kan antages at bidrage til den større Dødelighed i de lavere Samfundslag — hvorvel mit Materiale ikke er istand til at oplyse noget direkte herom —, er allerede nævnt i første Afdeling. Ligeledes er samme Sted nærmere omtalt de faa rationelt anlagte Undersøgelser om de sociale og økonomiske Forholds Indvirkning paa Dødeligheden, der ere foretagne i Udlandet; jeg skal derfor ikke her komme tilbage dertil.

Dødsarsagernes relative Hyppighed i Provinsbyerne.

De samme 6 Klasser, hvori Dødsarsagerne blev samlede, da Talen var om Kjøbenhavn, ville finde Anvendelse her; desuden er der af de hist udskudte medtaget Kræft som en særlig Klasse, fordi den viste sig at have en ikke saa lidt større Betydning for Dødeligheden, end

jeg tænkte mig, da Planen for Undersøgelsen blev lagt. Af lignende Grunde som ved Kjøbenhavn ville Gruppe II og III blive slaaet sammen, og de samme Aldersklasser som hist blive gjort rummeligere.

Da alle Dødsattester med symptomatisk eller formodet Diagnose bleve udskudte, maa de for de forskjellige Dødsarsager fundne Kvotienter kun opfattes som Minima. Det samme gjaldt jo ogsaa om de i Kjøbenhavn fundne, men gjælder dog maaske i endnu højere Grad for Provinsbyernes Vedkommende, thi navnlig Attester med formodet Diagnose — hvor Lægen ikke selv havde behandlet den afdøde — syntes at forekomme hyppigere her end hist. Jeg lægger derfor kun ringe Vægt paa Kvotienterne i og for sig, saa ringe, at jeg anser det for Tidsspilde at sammenligne Højden af dem i Kjøbenhavn og i Provinsbyerne. I det Hele taget, jo mere man beskæftiger sig med Dødsattesterne, desto klarere Syn vil man faa for, hvor farlig en Sammenligning mellem Kvotienterne f. Ex. fra to Lande kan være, naar man da ikke bliver staaende ved Forholdet mellem Dødeligheden i Aldersklasserne, hos Kjønne eller i de forskjellige Samfundslag, men vil indlade sig paa at drage nogen Slutning med Hensyn til Spørgsmaalet, om denne eller hin Dødsarsag forekommer hyppigere i det ene Land end i det andet. Jeg skal i saa Henseende blot minde om, at der findes Lande f. Ex. Tyskland, hvor Dødsattester, udstedte af Ligsynsmænd, endog for Bybefolkningens Vedkommende ikke er noget ualmindeligt, eller idetmindste ikke var det indtil for faa Aar siden. Naar man ikke engang overfor Attester, der udelukkende ere udstedte af Læger, er ganske sikker paa at have at gjøre med et i Henseende til Diagnose ensartet Materiale, saa er man det selvfølgelig endnu langt mindre i hint Tilfælde. Men

allerværst stillet er man dog, naar det er Klasser af Døds-
 aarsager, der sammenstilles f. Ex. ved Citater paa anden
 Haand, thi man har aldeles ingen Garanti for, at det ene
 statistiske Bureau — eller den Læge, hvis sagkyndige Assi-
 stance Bureauet maatte benytte — har fulgt det samme
 System ved Klassificeringen som det andet Bureau. Man
 er nemlig paa de internationale statistiske Kongresser, hvor
 dette Spørgsmaal har været behandlet, næppe nok bleven
 enig om Antallet af Hovedklasser men aldeles ikke om,
 hvilke Dødsarsager der vilde være at henføre under hver
 enkelt. Fremgangsmaaden er af den Grund ikke alene for-
 skjellig i forskellige Lande men endog forskjellig indenfor
 samme Land f. Ex. Tyskland. Før man i al Fald har
 gjort sig bekendt med det ved Klassificeringen fulgte Sy-
 stem, er derfor enhver Sammenstilling af Kvotienternes
 Højde meningsløs¹⁾.

Skjøndt jeg nu, som omtalt, ikke agter at uddrage
 nogen Slutning om Hyppigheden af de forskjellige Døds-

¹⁾ Meget ønskeligt vilde det være, om Lægerne paa Dødsattesterne
 nøjagtig angav, hvad der skal betragtes som Hovedsygdom, thi
 Mangelen heraf kan selvfølgelig give Anledning til Vilkaarlighed
 ved Klassificeringen, og sætter altid den, der foretager en saadan,
 i et højt ubehageligt Dilemma, hvad jeg af egen Erfaring maa
 bekjende. Jeg undlader derfor ikke at lægge mine Kollegaer dette
 paa Sinde; at udfylde en saadan Dødsattest paa fyldestgørende
 Maade, kræver dog kun et højt ubetydelig Arbejde. Endnu en
 Henstilling ønskede jeg at gøre. Det hænder, at den Dødsattesten
 udstedende Læge, om han end ikke selv har behandlet den afdøde,
 dog kjender Dødsarsagen gennem den behandlende Læge — jeg
 har ved at gennemgaa Attesterne, truffet flere Exempler herpaa.
 Hvor en saadan Oplysning benyttes, var det heldigt, om der altid
 i Parenthes tilføjedes, at den stammede fra en Læge, thi man véd
 da, at der kan lægges en ganske anden Vægt paa den, end der
 ellers tør tillægges de formodede Diagnoser, som jo kun have de
 paarørendes i Reglen usikre Sygdomsreferat at støtte sig til.

aarsager respektivt i Kjøbenhavn og Provinsbyerne, kan det dog have sin Interesse at se, om det indbyrdes Forhold mellem Kvotienterne i de forskjellige Samfundslag, Kjøen og Aldere er det samme hist som her. Paa dette Forhold behøver det nemlig ikke at have væsenlig Indflydelse, om der det ene Sted er udskudt flere eller færre Dødsattester end det andet. Da der tilmed til Grund for Klassificeringen af Dødsattesterne ligger det samme Skjøn begge Steder, er man idetmindste sikker paa, at Materialet i denne Henseende er homogent.

Tuberkulose. Herunder er indbefattet acut Miliærtuberkulose, Lungesvindst og Tuberkulose i andre Organer. Ligesom ved de øvrige Klasser af Dødsårsager ville vi ogsaa her begynde med at udregne Kvotienterne for Provinsbyernes Befolkning som Helhed, af Hensyn til at man i de fra vort statistiske Bureau udgaaede Tabeller kun finder angivet den absolute Hyppighed af Dødsårsagerne.

TABEL II.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig		Dødsfald ved Tuberkulose udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald ¹⁾	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	3,4	2,5	pCt. 48,6	pCt. 43,9
25—35 —	3,0	3,3	42,9	41,8
35—45 —	3,0	3,0	28,0	34,1
45—55 —	3,8	2,7	19,6	22,9
55—65 —	4,2	2,4	12,9	11,8
65 og derover	3,5	2,5	3,9	3,3

¹⁾ Procenterne, som Dødeligheden ved den enkelte Sygdomsklasse udgjøre af Totaldødeligheden, ere her som andetsteds beregnede af de respektive Dødelighedskvotienter. Men da disse kun havde 1 Decimal, svare hine ikke nøjagtig til dem, der vilde være fremkomne ved at benytte de absolute Tal. Forskjellen har imidlertid ingen Betydning.

Undersøge vi Dødeligheden i de forskjellige Aldersklasser, idet vi sammenholde Differencerne med Middelfejlene ¹⁾, viser der sig hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem Kvotienterne, før vi naa det 45de Aar, da begynder der en Stigning, som imidlertid kun er udtalt i Aldersklassen 45—55 Aar, efter hvilken Tid Forskjellen igjen er tvivlsom; for Kvindekjønnets Vedkommende er der en udtalt Stigning af Dødeligheden fra yngste til næst yngste Aldersklasse, men efter det 35te Aar er der ingen tydelig Bevægelse. Til en vis Grad var noget lignende Tilfælde i Kjøbenhavn, idet der hos Mandkjønnet først efter det 45de Aar fandtes en udtalt Stigning — efter det 65de Aar en Aftagen af Dødeligheden —, medens hos Kvindekjønnets Dødeligheden steg indtil det 45de Aar, efter hvilken Tid den ikke viste nogen tydelig Bevægelse.

Ligeledes gjentager sig i Provinsbyerne, hvad der blev paavist for Kjøbenhavn, at hos begge Kjøen medfører den paagjældende Dødsarsag i de to yngste Aldersklasser henimod Halvdelen af samtlige Dødsfald, i ældste Aldersklasse derimod kun en forsvindende Del deraf.

Sammenlignes Dødeligheden hos de to Kjøen, finde vi, at med Undtagelse af Alderen fra det 25de til det 45de Aar, hvor der ingen tydelig Forskjel er, har Mandkjønnet overalt udtalt større Dødelighed end Kvindekjønnets, og der dør henved $\frac{1}{2}$ Gang flere Mænd end Kvinder. I Hovedstaden var der i alle Aldersklasser indtil det 75de Aar en udtalt Forskjel mellem Dødeligheden hos Kjønnene, men medens der i de øvrige Aldersklasser døde omkring 1 Gang flere

¹⁾ For saavidt som muligt at undgaa Gjntagelser, skal jeg bemærke, at ved alle de følgende Tabeller ligesom ved denne, er Differencen mellem Kvotienterne gjennemgaaende sammenholdt med Summen af Middelfejlene, selv hvor dette ikke udtrykkelig er anført.

Mænd end Kvinder, døde der fra det 25de til det 45de Aar kun $\frac{1}{2}$ Gang flere. Begge Steder er altsaa Forskjellen mindst i den Del af Livet, der for Kvinden falder sammen med Hovedparten af Fødsler, hvad der synes at godtgjøre denne Periodes Betydning for Tuberkulosen hos dette Kjønn — et Forhold, som iøvrig ogsaa andre Landes og navnlig da den engelske Statistik peger hen paa. Efter de klimakteriske Aar har derimod den svækkende Indflydelse, som Beskæftigelsen, Kampen for Tilværelsen, Udsvævelser o. s. v. udøve paa Mandens Konstitution, ikke længere noget tilsvarende i den Indvirkning, som Fødsel, Diegivning og Barnepleje udøve paa Kvindens Konstitution, hvorfor hint Kjønn fra den Tid viser sig langt modtageligere for Tuberkelbacillernes Angreb end dette.

Gaa vi nu over til en Betragtning af de enkelte Velstandsgrupper, stillede Dødeligheden af Tuberkulose sig i disse saaledes:

TABEL III.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Tuberkulose udg. i pCt. af samtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	3,3	2,1	3,7	3,4	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
25—35 —	3,1	3,2	3,0	3,5	45,2	41,2	55,2	47,9
35—45 —	3,6	3,3	2,3	2,7	41,3	40,5	49,2	43,7
45—55 —	4,8	2,8	2,9	2,4	27,1	33,7	28,7	34,6
55—65 —	5,3	2,8	3,3	2,1	13,9	11,8	11,8	12,4
65 og derover . .	6,0	3,1	2,0	1,9	6,0	3,7	2,4	2,8

Hos Mandkjønnet har Gruppe I en udtalt større Dødelighed end de andre Grupper i alle Aldersklasser med Undtagelse af de to yngste, hvor Forskjellen er tvivlsom; hos

Kvindekjønnen har i yngste Aldersklasse Gruppe II og III den største Dødelighed, i de følgende er Forskjellen tvivlsom, først i ældste Aldersklasse faar Gruppe I Overvægt i Dødelighed. For Mandkjønnets Vedkommende svarer Resultatet godt til det i Kjøbenhavn fundne, idet her Gruppe I havde udtalt den største Dødelighed i alle Aldersklasser med Undtagelse af den yngste, hvor Forskjellen ikke var til at stole paa; langt mindre Overensstemmelse er der for Kvindekjønnets Vedkommende, thi Gruppe I havde overalt tydelig udtalt den største Dødelighed, naar undtages de to yngste Aldersklasser, hvor Forskjellen var tvivlsom.

I første Afdeling blev det fremhævet for Kjøbenhavns Vedkommende, at Tuberkulose syntes forholdsvis farligere for den mandlige end for den kvindelige Del af Arbejderklassen, idet Dødeligheden ikke viste sig at være tiltagen i samme Grad hos Kvindekjønnen i Gruppe I som hos Mandkjønnet, sammenlignet med de respektive Kjønn i de to andre Grupper. At noget lignende gjentager sig i Provincesbyerne, fremgaar allerede af det ovenfor paaviste: at Dødeligheden i Gruppe I er udtalt større end i Gruppe II og III fra det 35te Aar hos Mandkjønnet men kun fra det 65de Aar hos Kvindekjønnen. Imidlertid kan det ogsaa ad anden Vej demonstreres. Medens der nemlig i Gruppe II og III kun er tydelig Forskjel paa Dødeligheden hos Kjønnene i Aldersklassen 55—65 Aar (Overvægt for Mandkjønnet), har i Gruppe I Mandkjønnet udtalt større Dødelighed end Kvindekjønnen overalt undtagen i Alderen fra det 25de til det 45de Aar, hvor Forskjellen er tvivlsom.

Endvidere blev der i første Afdeling gjort opmærksom paa, at det overvejende var fra Gruppe I, at Stødet syntes at udgaa til den gennem Aldersklasserne foregaaende Bevægelse af Dødeligheden ved Tuberkulose, som lod sig

konstatere for hele Befolkningens Vedkommende. Det samme gjentager sig i Provinsbyerne. Ved Gruppe I finde vi nemlig hos Mandkjønnet en udtalt Stigning af Dødeligheden i Aldersklassen 45—55 Aar, medens Forskjellen i alle de øvrige er tvivlsom; hos Kvindekjønnet stiger Dødeligheden tydelig fra yngste til næst yngste Aldersklasse, men mellem alle de øvrige er der ikke nogen udtalt Forskel. Ved Gruppe II og III fremtræder der hverken hos Mandkjøn eller hos Kvindekjøn nogen tydelig Bevægelse før i ældste Aldersklasse, hvor der hos Mandkjøn er en Nedgang. Stigningen af Dødeligheden hos Provinsbyernes Befolkning som Helhed — saaledes som det foregaaende viste den — er altsaa for begge Kjønns Vedkommende et nøjagtigt Billede af den, vi finde i Arbejderklassen¹⁾.

Ogsaa det hos Befolkningen som Helhed optrædende Forhold mellem Dødeligheden af Tuberkulose hos de to Kjøn syntes hovedsagelig at faa sit Præg fra Arbejderklassen, at dømme efter Resultatet fra Kjøbenhavn og endnu mere efter det fra Provinsbyerne.

Her som hist leverer denne Dødsarsag i de fleste Aldersklasser et omtrent ligesaa stort Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III som i Gruppe I; dette gjælder om begge Kjøn.

Vi ville dernæst undersøge, om der mellem Gruppe

¹⁾ Da Arbejdet i Industriens Tjeneste som Regel antages at beguustige Udviklingen af Tuberkulose i højere Grad end det meste andet Arbejde, skulde man allerede af den Grund ikke vente, at Bevægelsen gennem Aldersklasserne hos Mandkjønnet havde samme Karakter i Hovedstaden, hvor der dog findes endel Storindustri, som i Provinsbyerne, hvor denne for største Delen er ukjendt. Forudsætningen bekræfter sig nu virkelig. Hos Arbejderklassen ligesom hos Befolkningen i det Hele bevæger Mandkjønnet Dødelighed sig i større Spring gennem Aldersklasserne — er Stigningen langt mere udtalt — i Kjøbenhavn end i Provinsbyerne.

II og III, som hidtil ere betragtede under et, skulde vise sig at være nogen Forskjel paa Dødeligheden. Her som ved andre Lejligheder, hvor vi have at gjøre med forholdsvis smaa Tal, ville vi, for lettere at faa Øje paa mindre Afvigelser, benytte «de beregnede dødes» Methode, der under saadanne Omstændigheder er særlig at anbefale. Det er den danske Statistiker Westergaard, der har Fortjenesten af at have indført denne Methode paa Omraader af den videnskabelige Statistik, hvor den før ikke var i Brug. I dette Tilfælde beregne vi altsaa, hvor mange døde hver af Grupperne skulde havt, hvis Dødelighedskvotienten for hver enkelt af dem havde været lig den for dem begge tilsammen, og sammenstille da hermed de virkelig døde¹⁾.

TABEL IV.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	virkel. døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.	virkel. døde.	beregn. døde.
20—25 Aar	64	68	88	86	7	3	26	29
25—35 —	128	125	196	183	33	37	50	61
35—45 —	115	102	131	136	25	35	49	43
45—55 —	130	113	111	100	19	34	17	27
55—65 —	115	103	80	73	16	27	12	19
65 og derover . . .	44	39	57	52	8	12	15	18
tilsammen . . .	596	550	663	630	108	148	169	197 ²⁾

¹⁾ Da det er mig bekendt, at det har voldt Læsere af mine tidligere Undersøgelser Bryderi at forstaa Fremgangsmaaden, skal jeg nærmere udvikle den ved den foreliggende Tabel; det vil da være let at gjøre Anvendelse deraf de andre Steder, hvor den er benyttet. De beregnede døde findes her for hver Aldersklasse respektivt i Gruppe II og Gruppe III ved at multiplicere Antallet af Leveaar, der fremgaar af Oversigtstabel I bag i Bogen, med den Dødelighedskvotient for Tuberkulose, som Gruppe II og III tilsammen viste for den paagældende Aldersklasse, og derpaa dividere med 1000 — Kvotienten angiver jo nemlig Dødeligheden pro mille.

²⁾ For hvert af Kjønnene skulde jo Summen af de i begge Grupper

Mellem Summen af virkelig døde og beregnet døde viser der sig navnlig hos Mandkjønnet en i Forhold til Middelfejlen nogenlunde udtalt Forskjel, og det saaledes at Gruppe II har flere Dødsfald end beregnet, Gruppe III færre. Da det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn, kunne vi nok gaa ud fra, at Dødeligheden ved Tuberkulose er større i mellemste end i højere Samfundslag, i alt Fald hos Mandkjønnet.

Skjøndt Totaldødeligheden ved de Erhverv, der have været Gjenstand for Undersøgelse, først vil blive omtalt senere, skal jeg dog for at lette Oversigten allerede nu ved enhver Klasse af Dødsarsager anføre, med hvilken Hyppighed denne optraadte i de enkelte Erhverv. Det hertil benyttede Materiale hidrører fra Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et, idet man vil erindre, at for Kjøbenhavns Vedkommende blev kun beregnet Hyppigheden af Tuberkulose ved de forskellige Professioner, medens de øvrige Dødsarsager maatte vente, indtil jeg ved Hjælp af Materialet fra Provinsbyerne havde faaet større Tal at operere med. Fremgangsmaaden svarer til den ved Tabel IV anvendte. Der vil nemlig blive beregnet, hvor mange døde ethvert Erhverv skulde have haft efter den benyttede Maalestok for Dødeligheden — om denne vil det følgende give nærmere Oplysning — og hermed da sammenstillet de virkelig døde.

døde give det samme Tal som Summen af de beregnet døde, men hvor der som her ikke er regnet med Decimaler, vil der sjældent være absolut Overensstemmelse tilstede.

TABEL V.

Alder.	Bøgere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdp ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigrene.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	20	38	53	28	15	19	83	92
35—55 — . .	15	25	21	17	23	19	89	88
55—65 — . .	2	9	6	5	4	6	38	32
tilsammen .	37	72	80	50	42	44	210	212

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi og Maskinfabrikt. ¹⁾		Blikkenslagr., Gjortl., Naalemgr., Nysølvfabr., Guldsm. og Kandestøb.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	63	42	25	30	82	92	33	21
35—55 — . .	83	59	31	27	72	74	17	22
55—65 — . .	22	19	11	8	15	19	9	8
tilsammen .	168	120	67	65	169	185	59	51

¹⁾ I første Afdeling blev Smede (Klejn-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede) betragtede for sig, Jernstøberi og Maskinfabrikation for sig, men da deres Dødelighedsforhold ikke viste sig synderlig forskellige og det tilmed er beslægtede Erhverv, har jeg i denne Afdeling overalt slaaet dem sammen.

TABEL V (fortsat).

Alder.	Tobaks- industrien.		Murere.		Tømrere, Baa- og Skibsbyggr.		Snedkere, Stolemgr., Bødkr., Drej- ere, Hjulmd., Træskomgr., Finerski.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar .	68	31	16	41	42	45	84	102
35—55 — . .	31	18	47	53	46	61	92	103
56—65 — ')	2	4	14	16	20	23	39	33
tilsammen .	101	53	77	110	108	129	215	238

Som Maalestok er gennemgaaende benyttet den Dødelighedskvotient ved Tuberkulose, som Medhjælpere og Hovedpersoner ved samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrøene viste i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen for hver af Aldersklasserne. For at kunne se, om Forholdet har stillet sig væsenlig forskjellig de nævnte to Steder, behøve vi kun at sammenligne det for begge her fundne Resultat med det alene for Kjøbenhavn fundne.

Hos Skrædere, Bogtrykkere og Bogbindere samt ved Tobaksindustrien er Dødeligheden ved Tuberkulose udtalt større end den gennemsnitlige; hos de sidste er Differencen mellem Erfaring og Beregning 6 à 7 Gange saa stor som Middelfejlen, ved de andre Erhverv 4 à 5 Gange saa stor. For Bogtrykkernes og Bogbindernes Vedkom-

1) Aarsagen til at jeg er bleven staaende ved det 65de Aar, vil blive udviklet, naar vi komme til at beskæftige os med Totaldødeligheden ved de forskjellige Erhverv.

mende er det saa godt som udelukkende i de unge Aar (Aldersklassen 20—35 Aar), at Forskjellen mellem Erfaring og Beregning fremtræder; den Mulighed maa derfor fastholdes, at Resultatet for en stor Del kunde skyldes, at Beskæftigelsens Art bragte Individier med Anlæg til Brystsyge til at søge herhen. For Skrædernes samt for Tobaksindustriens Vedkommende er Forskjellen næsten lige saa stor i Alderen 35—55 Aar som før den Tid; selv om altsaa det lette Arbejde maaske nok lokker endel brystsvage Individier til, kan der dog næppe være Tvivl om, at ogsaa Beskæftigelsen selv disponerer til Tuberkulose. Resultatet falder nøjagtig sammen med det for Kjøbenhavn fundne endog i Henseende til de Aldersklasser, hvor Forskjellen mellem Erfaring og Beregning navnlig fremtræder ved de enkelte Erhverv.

Hos Skomagere, Sadelmagere og Tapetserere, Malere og Lakerere, Smede samt Jernstøberi og Maskinfabrikation, Blikkenslagere og de i Forbindelse hermed omhandlede Haandværk, endelig hos Snedkere og andre Træarbejdere svarer enten Dødeligheden ved Tuberkulose til den beregnede, eller er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke større i Forhold til Middelfejlen, end at Sandsynligheden lige saa godt kan være for, at Dødeligheden kun er den gennemsnitlige. Det samme var for alle de nævnte Erhvervs Vedkommende Tilfælde i Kjøbenhavn.

Bagere og Konditore, Murere, samt Tømrere, Baad- og Skibsbyggere have udtalt mindre Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet; Differencen er hos de sidste dobbelt saa stor, hos de øvrige flere Gange større end Middelfejlen. Resultatet stemmer med det for Kjøbenhavn fundne undtagen for Murernes Vedkommende; disse havde nemlig i Hovedstaden vel mindre Dødelighed end beregnet,

men Forskjellen var ikke saa stor, at der kunde tages Hensyn til den.

Tidligere, naar man ved Lungesvindotsens Ætiologi blandt andet lagde Vægt paa aarevis Beskjæftigelse i de Haandværk og navnlig Industrigrene, der medføre Indaanding af Støv især af metallisk og mineralsk Oprindelse, gik man mere eller mindre ud fra, at Støvet som saadan kunde foranledige denne Sygdom. Herom kan der jo ikke længere være Tale efter Konstateringen af den specifikke Infektion. Nu kunne de fremmede Legemer, der i Form af Støv trænge ind i Lungen, kun forudsættes at spille en Rolle overfor Lungesvindotsen ad to Veje. De kunne enten give Anledning til Irritation, maaske endog til smaa Beskadigelser af Bronchiernes Slimhinde, der lette Infektionsbærerne Adgangen, idet de forberede Jordbunden; eller de kunne afgive det Vehikel, ved Hjælp af hvilket Tuberkelbacillerne komme ind i Lungen. Men formaar da Statistiken at paavise nogen virkelig Konnex mellem Støvinhalation og Lungesvindot? Skjøndt Støvet sikkert nok er bleven i ikke ringe Grad overvurderet som disponerende Moment, kan det dog næppe benægtes, at idetmindste visse Former af det har sin Betydning. Man kan saaledes henvise til den store relative Hyppighed, med hvilken Lungesvindotsen optræder hos Sliberne i Solingen, sammenlignet med dens Forekomst hos andre Jernarbejdere og navnlig hos den øvrige Befolkning¹).

Hvad mit statistiske Materiale angaar, saa yder det just ikke noget stort Bidrag til Besvarelsen af det ovenfor

¹) Oldendorff: •Der Einfluss der Beschäftigung auf die Lebensdauer des Menschen•. Berlin 1877. Jfr. ogsaa Hirt: •Die Krankheiten der Arbeiter•, skjøndt denne Forfatter ikke altid anvender tilstrækkelig Kritik overfor sine Tal.

rejste Spørgsmaal, hvilket iøvrig ifølge dets Natur heller ikke kunde ventes. Af de Haandværk og Industrigrene, hvor Tuberkulosen viste sig at optræde mere end almindelig hyppig, giver dog imidlertid Tobaksindustrien Anledning til Udvikling af meget Støv (vegetabilsk). Dette gjælder derimod ikke om Skrædernes Haandværk og tildels heller ikke om Bogtrykkernes og Bogbindernes, af hvilke sidste i al Fald kun Bogtrykkerne kunne være udsatte for Indvirkning af Støv (metallisk); for disse Erhvervs Vedkommende maa det være andre Momenter, der betinge Hyppigheden af Tuberkulose¹⁾.

TABEL VI.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Handels- kontorister, Bankassistent., Fuldm. paa Handelsk. og i Banker.		Værtshush., Traktorer, Restaurat., Gjæstgv., Vinhandl., Kaffe-, The- og Ølskænk.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.
20—35	142	158	52	169	96	361	54	31	14	16
35—55	378	388	29	61	22	85	20	14	48	47
55—65	108	119	4	12	1	6	3	3	13	12
tils.	628	665	85	242	119	452	77	48	75	75

For de tre første Erhverv, der hørte under Gruppe I, er som Maalestok benyttet Dødelighedskvotienten ved Tu-

¹⁾ Efter Referat i Ugeskr. f. L. 4de Række XI Nr. 3 har Körösi i Budapest ikke kunnet paavise nogen Indflydelse af Støvet (in casu mest Melstøv) paa Hyppigheden af Lungesvindot. Destoværrer har jeg ikke havt Adgang til at gjøre mig bekendt med den originale Afhandling.

berkulose respektivt hos den mandlige og den kvindelige Del af Gruppen; for de to sidste, der hørte under Gruppe II, er benyttet Dødelighedskvotienten i denne Gruppe. Skjøndt det allerede er antydet ovenfor, skal jeg dog bringe i Erindring, at overalt, hvor de erfaringsmæssig døde saaledes som her stamme fra Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et, er det en Selvfølge, at den som Maalestok anvendte Dødelighedskvotient ogsaa refererer sig til begge Steder i Forening.

Arbejdsmænd have vel mindre Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet, men Forskjellen er i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der tør lægges Vægt paa den. Derimod viser saavel det mandlige som det kvindelige Tjenestetyende en endog i mistænkelig Grad mindre Dødelighed end beregnet; men da Tuberkulosen jo overvejende er en kronisk forløbende Sygdom, turde ogsaa den Mangel ved Konstateringen af Tjenestetyendets Dødelighed, hvis sandsynlige Existens tidligere er omtalt, netop her gjøre sig særlig gjældende. Resultatet svarer ganske til det i Kjøbenhavn fundne.

Handelskontorister og de i Forbindelse hermed omhandlede Erhverv have udtalt større Dødelighed ved Tuberkulose end beregnet — Differencen er mere end 3 Gange saa stor som Middelfejlen; der er intet, som lader formode, at en usædvanlig Tilgang af brystsvage Individder skulde være Hovedaarsag hertil, eftersom der er en fremtrædende Forskjel mellem Erfaring og Beregning ogsaa i Aldersklassen 35—55 Aar, omend ikke i den Grad som i den foregaaende. Hos Værtshusholdere og de i Forbindelse dermed omhandlede Erhverv svarer Dødeligheden til den beregnede. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn; endog

det stemmer, der er anført om Forholdet i de enkelte Aldersklasser hos Handelskontorister.

Da det saaledes viser sig, at Tilføjelsen af Provinsbyerne kun for et eneste af de undersøgte Erhverv (Murere) har hidført nogen Forandring i Resultatet — og det endda den mindre væsenlige, at et i Kjøbenhavn kun antydet minus i Dødelighed traadte tydelig frem i Provinsbyerne —, bestyrkes dette selvfølgelig herved i høj Grad.

Epidemiske Sygdomme. Hvad herunder er henført, er nævnt i første Afdeling, hvortil derfor henvises. For Befolkningen som Helhed fremkom følgende Kvotienter:

TABEL VII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig		Dødsfald ved epidem. Sygd. udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar	0,8	1,3	11,1	22,8
25—35 —	0,5	1,3	7,1	16,5
35—45 —	0,6	1,0	5,6	11,4
45—55 —	0,6	0,6	3,1	5,1
55—65 —	0,9	0,4	2,8	2,0
65 og derover	1,6	1,2	1,8	1,6

Hos Mandkjønnet synker Dødeligheden fra yngste til næst yngste Aldersklasse, mellem de følgende er der ingen tydelig Forskjel, før vi have passeret det 65de Aar, hvorefter der indtræder en Stigning. Hos Kvindekjønnet er der ingen tydelig Forskjel mellem de tre yngste Aldersklasser, derimod synker Dødeligheden i Aldersklassen 45—55 Aar, for saa atter ingen Forandring at vise mellem denne og den følgende, først efter det 65de Aar indtræder der en Stigning. Bevægelsen svarer for Kvindekjønnet

Vedkommende ret godt til den i Kjøbenhavn fundne, idet Dødeligheden her ligeledes ingen tydelig Forskjel viste fra det 20de til det 45de Aar, sank i Aldersklassen 45—55 Aar, steg i den følgende men senere ingen Forandring frembød; begge Steder er Dødeligheden hos dette Kjøen omtrent ligesaa høj i yngste som i ældste Aldersklasse. Noget mindre Overensstemmelse er der for Mandkjønnets Vedkommende, idet Dødeligheden i Kjøbenhavn steg i Aldersklassen 35—45 Aar, derimod hverken før eller efter den Tid viste nogen tydelig Forskjel; fælles er dog begge Steder, at dette Kjøen ingen synderlig Bevægelse frembyder gennem Aldersklasserne, men at alligevel ældste har udtalt større Dødelighed end yngste, naar man direkte sammenligner disse.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er hos begge Kjøen Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme størst i yngste Aldersklasse, men aftager herfra uafbrudt gennem alle de følgende; fra det 45de Aar er der ingen synderlig Forskjel paa Procenten hos de to Kjøen. Næsten nøjagtig som Tilfældet var i Kjøbenhavn.

Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at indtil det 45de Aar er der en udtalt Overvægt i Dødelighed hos Kvindekjøen, men derefter fremtræder der ingen tydelig Forskjel undtagen i Aldersklassen 55—65 Aar, hvor Dødeligheden er størst hos Mandkjønnet. Resultatet svarer til det i Kjøbenhavn fundne, kun at der her efter det 45de Aar ikke i nogen Aldersklasse fandtes nogen tydelig Forskjel. At det er Barselbeberen, der betinger Kvindekjønets Overvægt i Dødelighed i de yngre Aldersklasser, kan man allerede formode deraf, at denne ophører med de klimakteriske Aar; det viser sig nu virkelig ogsaa, at ved Udelukkelse af hin Sygdomsform bliver

Kvotienten for de øvrige epidemiske Sygdomme ikke i nogen Aldersklasse større hos Kvindekjøn end hos Mandkjøn¹⁾.

Hos de forskellige Samfundslag stillede Dødeligheden sig saaledes:

TABEL VIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved epidem. Sygd. udg. i pCt. afsamtlg. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—25 Aar . . .	0,8	1,1	0,9	1,7	pCt. 11,0	pCt. 21,6	pCt. 13,4	pCt. 23,9
25—35 — . . .	0,5	1,2	0,5	1,4	6,7	15,2	8,2	17,5
35—45 — . . .	0,7	1,1	0,6	0,9	5,8	11,2	7,5	11,5
45—55 — . . .	0,7	0,6	0,6	0,6	2,8	4,4	4,1	5,9
55—65 — . . .	1,0	0,5	0,8	0,3	2,6	2,1	2,9	1,8
65 og derover . .	1,1	1,4	1,8	1,1	1,1	1,7	2,2	1,6

For Kjøbenhavns Vedkommende fandt jeg, at Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme ikke differerede i nogen videre Grad hos voxne af de forskellige Samfundslag, idet der nemlig kun i en enkelt Aldersklasse hos Mandkjønnet og i et Par hos Kvindekjønnet var en tydelig Forskjel tilstede, og det saaledes at Gruppe I havde Overvægten i Dødelighed. I Provinsbyerne træder dette noget uventede Resultat endnu skarpere frem, idet der ikke i en eneste Aldersklasse hverken hos Mandkjøn eller hos Kvindekjøn fremtræder nogen i Forhold til Middelfejlen udtalt Forskjel paa Dødeligheden i Samfundslagene. Jeg maa imidlertid gjentage, hvad jeg i første Afdeling erindrede om, at der

¹⁾ Jfr. første Afdeling Pag. 36, hvor jeg har benyttet statistiske Oplysninger fra Preussen til at illustrere dette Forhold. Forøvrig fremgaar det samme af den engelske Statistik, hvad jeg senere har havt Lejlighed til at prøve.

i begge Tilfælde forelaa en ordinær Status epidemicus, og at Sagen turde stille sig helt anderledes, naar man forfølger f. Ex. en Choleraepidemi. Herpaa tyder idetmindste flere Undersøgelser af saadanne Epidemier¹⁾, selv om de ikke ere anlagte saaledes, at de have fuld Beviskraft.

I de fleste Aldersklasser hos begge Kjøen levere epidemiske Sygdomme et lidt større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III end i Gruppe I, omend Differencerne kun ere smaa. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III for paa sædvanlig Maade at prøve, om der mellem disse skulde være nogen Forskjel paa Dødeligheden, faa vi:

TABEL IX.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.
20—25 Aar	16	16	41	43	1	1	18	14
25—35 —	19	21	74	73	10	6	26	25
35—45 —	27	27	40	45	7	9	17	14
45—55 —	20	23	25	25	11	7	10	7
55—65 —	26	25	9	10	7	7	1	3
65 Aar og derover .	34	35	29	31	13	11	11	10
tilsammen . . .	142	147	218	227	49	41	83	73

Tilsammen taget er Differencen mellem Erfaring og Beregning ubetydelig i Forhold til Middelfejlen, ligesom Tilfældet var i Kjøbenhavn. Overfor Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme skulde altsaa ogsaa mellemste og højere Samfundslag staa omtrent ens.

¹⁾ Jfr. Westergaard: Die Lehre von der Mortalität und Morbilität. Pag. 207 og 278.

Skjøndt der a priori ikke var Grund til at vente, at der ved de undersøgte Erhverv skulde vise sig synderlig Forskjel i Hyppigheden af denne Klasse Dødsarsager, har jeg dog sammenstillet de virkelige og de beregnede Dødsfald, idet jeg anvendte de samme Maalestokke som før.

TABEL X.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner. ¹⁾	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigrene. ¹⁾	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	5	4	5	3	1	2	8	11
35—55 — . .	1	5	4	3	5	4	9	16
55—65 — . .	1	2	2	1	1	1	4	7
tilsammen	7	11	11	7	7	7	21	34

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	4	5	1	3	11	11	2	2
35—55 — . .	14	11	7	5	10	14	4	4
55—65 — . .	4	4	"	2	7	4	1	2
tilsammen	22	20	8	10	28	29	7	8

¹⁾ Jeg beder erindret, at her er Tale om Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et, ligesom ved den foregaaende og de efterfølgende Klasser af Dødsarsager.

TABEL X (fortsat).

Alder.	Tobaks-industrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygger.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar ..	7	4	8	5	4	5	13	12
35—55 — ..	5	3	12	10	13	11	21	19
55—65 — ..	1	1	5	3	7	5	8	7
tilsammen	13	8	25	18	24	21	42	38

Ved alle de her omhandlede Erhverv med Undtagelse af Skomagernes svarer enten Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme til den beregnede, eller er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke større i Forhold til Middelfejlen, end at Sandsynligheden kan være for, at Dødeligheden kun er den gennemsnitlige. Hos Skomagere er Dødeligheden mindre end beregnet; Differencen er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen.

TABEL XI.

Alder.	Arbejds-mænd.		Mandligt Tjeneste-tyende.		Kvindeligt Tjeneste-tyende.		Handels-kontorister, osv.		Værtshus-holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35	34	26	37	29	90	217	11	6	6	3
35—55	68	67	8	11	9	24	7	3	20	11
55—65	16	22	4	2	1	2	3	1	3	3
tils.	118	115	49	42	100	243	21	10	29	17

Hos Arbejdsmænd og det mandlige Tjenestetyende er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning saa lille, at der ikke kan lægges nogen Vægt paa den. Derimod har det kvindelige Tjenestetyende udtalt mindre Dødelighed end beregnet; omend Differencen er usandsynlig stor, er det dog ikke uforklarligt, at Tjenestepiger kunne være mindre udsatte for Smitte end gifte Kvinder af Arbejderklassen, der ved paakommende Sygdomstilfælde i Familien maa dele Værelse med Patientten. Ydermere maa vel Barsel-feber forekomme mindre hyppig hos hine end hos disse, skjøndt Fødsler just ikke ere en Sjeldenhed hos vore ugifte Tjenestepiger, men i al Fald naar de have hjemme paa Landet, vil Fødslen vel som Regel foregaa der, og et eventuelt Dødsfald da falde paa Landbefolkningens Konto. Barsel-feberen er forøvrig den eneste af de epidemiske Sygdomme, der kan antages paa denne Maade at fungere som Fejlkilde.

Hos Værtshusholdere og de i Forbindelse dermed omhandlede Erhverv synes Dødeligheden ved epidemiske Sygdomme at være større end den for Gruppe II gjennemsnitlige, men Differencen mellem Erfaring og Beregning er rigtignok kun lige dobbelt saa stor som Middelfejlen, saa at vi staa netop paa Grænsen af det Spillerum, som vi have anset det for nødvendigt at aabne for Tilfældighederne. Nøjagtig det samme er Tilfælde med den større Dødelighed hos Handelskontorister og lignende. Resultatet trænger altsaa til Bekræftelse, skjøndt det for Værtshusholdernes Vedkommende meget vel lader sig tænke, at de kunde være mere end almindelig udsatte for Smitte derved, at deres Lokaler staa aabne for Alle og Enhver. Det samme gjælder vel ikke i den Grad for Handelskontoristers og Bank-assistenters Vedkommende, men saa kunde her til Gjen-

gjæld henvises til Muligheden af Breve og Seddelpenge som Smittebærere.

Sygdomme i Nervesystemet. I Lighed med hvad der skete med det til Grund for første Afdeling liggende Materiale, blev de Dødsattester skudt ud, der havde som Diagnose slet og ret «Emboli» uden Angivelse af Stedet, hvor Embolus havde sit Sæde. Jeg ansaa mig nemlig ikke for berettiget til at medtage dem under denne Sygdomsklasse, skjøndt der vel i de fleste Tilfælde har foreligget en «Embolia Cerebri». At der endvidere her ved Provinsbyerne blev set bort fra Dødsfald blandt Patienter paa Sindssygeanstalter, er tidligere nævnt ligesom ogsaa Aarsagen hertil.

For Befolkningen som Helhed fremkom følgende Kvo-
tienter:

TABEL XII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsfald ved Sygd. i Nervesystemet udg. i pCt. af samtlige Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,4	0,3	pCt. 5,7	pCt. 4,2
35—45 —	0,8	0,5	7,5	5,7
45—55 —	1,6	1,1	8,2	9,3
55—65 —	3,8	2,3	11,7	11,3
65—75 —	8,8	5,9	12,7	12,2
75 og derover	12,6	11,8	8,5	9,0

Efter det 35te Aar tiltager Dødeligheden tydelig fra hver foregaaende til efterfølgende Aldersklasse saavel hos Mandkøn som hos Kvindekøn; Stigningen er i de fleste Aldersklasser 100 pCt. og derover. Da ganske det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn, kunne vi nok slutte, at den

relative Dødelighed ved Sygdomme i Nervesystemet tiltager stærkt med Alderen.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved de paagjældende Sygdomme ligeledes større i den ældre end i den yngre Alder, dog at der i ældste Aldersklasse finder en Nedgang Sted i Procenten hos begge Kjøen — ligesaa i Kjøbenhavn.

Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at der før det 35te Aar ingen tydelig Forskjel er, men i de følgende Aldersklasser døde der omkring $\frac{1}{2}$ Gang flere Mænd end Kvinder; først i ældste Aldersklasse bliver det igjen tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Da Resultatet nøjagtig svarer til det i Kjøbenhavn fundne, er denne større Dødelighed hos Mandkjønnet nok til at stole paa.

En Betragtning af Dødelighedsforholdene i de forskellige Samfundslag viser følgende:

TABEL XIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig				Dødsfald ved Sygd. i Nervesystemet udgjorde i pCt. af samtlige Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
					pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	0,4	0,4	0,4	0,3	5,2	6,0	6,3	3,9
35—45 —	0,9	0,5	0,7	0,5	6,8	5,1	8,7	6,4
45—55 —	1,6	1,1	1,6	1,0	6,6	8,1	10,8	9,9
55—65 —	3,2	2,5	4,2	2,2	8,4	10,5	15,0	12,9
65—75 —	8,0	5,8	9,3	6,0	10,1	10,6	14,9	13,9
75 og derover . .	11,9	10,9	13,0	12,4	6,8	7,0	9,6	10,6

Mellem Arbejdersklassen og de øvrige Samfundslag fremtræder der hverken hos Mandkøn eller hos Kvindekøn nogen tydelig Forskjel paa Dødeligheden i nogen af Aldersklasserne. For Mandkjønnets Vedkommende svarer Resultatet nogenlunde til det i Kjøbenhavn fundne, idet der her kun i de to yngste Aldersklasser var en tydelig Forskjel tilstede, og det saaledes at Gruppe I havde Overvægten i Dødelighed. Derimod er der mindre Overensstemmelse for Kvindekjønnets Vedkommende, idet Gruppe I, naar undtages Aldersklasserne 20—35 og 45—55 Aar, havde i Hovedstaden tydelig større Dødelighed end de øvrige Grupper.

Næsten i alle Aldersklasser saavel hos Mandkøn som hos Kvindekøn levere Sygdomme i Nervesystemet et lidt større Kontingent til Totaldødeligheden i mellemste og højere Samfundslag end i lavere, det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

Vi skulle nu se, om der da mellem Gruppe II og Gruppe III optræder nogen Forskjel paa Dødeligheden.

TABEL XIV.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.
20—35 Aar	22	24	25	23	10	5	5	8
35—45 —	30	31	30	25	13	11	4	8
45—55 —	58	63	42	42	24	18	13	11
55—65 —	119	131	70	76	49	35	25	19
65—75 —	128	132	114	114	44	40	37	37
75 og derover . . .	70	72	112	115	25	23	43	40
tilsammen . . .	427	453	393	395	165	132	127	123

Medens der hos Kvindekjønnen ingen Forskjel findes mellem Erfaring og Beregning, optræder der hos Mandkjønnet en saadan, der dog i Forhold til Middelfejlene kunde være tydeligere udtalt — Gruppe II har færre, Gruppe III flere døde end beregnet. Dødeligheden ved Sygdomme i Nervesystemet synes herefter for Mandkjønnets Vedkommende at være mindre i mellemste end i højere Samfundslag. I Kjøbenhavn var den for begge Kjønns Vedkommende mindre i Gruppe II end i Gruppe III; Erfaringerne fra Provinsbyerne bekræfte altsaa tildels dette Forhold, hvortil vi, som bemærket i første Afdeling, intet tilsvarende finde ved nogen anden af de undersøgte Klasser af Dødsarsager.

Inden jeg gaar over til at vise, hvorledes Dødeligheden stiller sig for de enkelte Erhverv, skal jeg forudskikke en Bemærkning, som iøvrig finder Anvendelse paa alle Klasser af Dødsarsager, naar undtages Tuberkulose. Bortset fra den sidst nævnte, kunde hver af de andre trods Sammenmeltningen af Kjøbenhavn og Provinsbyerne kun møde med et ringe Antal Dødsfald ved Flertallet af Erhvervene, hvilket medførte, at Middelfejlen blev forholdsvis stor. Som Følge heraf maatte da Forskjellen mellem Erfaring og Beregning være meget betydelig, for at der overhovedet kunde tages Hensyn til den. Den Mulighed er saaledes tilstede, at et mere omfangsrigt Materiale vilde give flere positive Resultater, end jeg turde indlade mig paa at uddrage af det, der stod til min Tjeneste. Imidlertid skal jeg ikke beklage mig over den beskedne Høst, som mit Arbejde paa dette hidtil kun lidet kjendte Omraade har givet, naar blot Fremtiden vil vise, at Høsten indeholder mere Kjerne end Avne.

TABEL XV.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigræne.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	1	3	3	2	2	2	8	8
35—55 — . .	7	7	6	5	3	5	21	24
55—65 — . .	8	6	6	3	3	4	19	22
tilsammen	16	16	15	10	8	11	48	54

Alder.	Skrædere		Malere og Lakere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	2	4	7	3	5	8	2	2
35—55 — . .	12	16	15	7	19	21	5	6
55—65 — . .	11	13	12	5	16	13	2	6
tilsammen	25	33	34	15	40	42	9	14

Alder.	Tobaksindustrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsvæggr.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	5	3	5	4	5	4	9	9
35—55 — . .	8	5	19	15	17	17	26	29
55—65 — . .	3	2	5	10	12	16	27	22
tilsammen	16	10	29	29	34	37	62	60

Malere og Lakerere have udtalt større Dødelighed ved Sygdomme i Nervesystemet end beregnet; Differencen er omtrent 5 Gange saa stor som Middelfejlen. Ved alle de øvrige Haandværk og Industrigrene er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning intetsteds saa stor, at man tør gaa ud fra, at Dødeligheden skulde fjerne sig synderlig fra den gennemsnitlige.

At Malere ere udsatte for Blyforgiftning, er bekjendt nok, ligesom ogsaa at der i det senere Stadium af den kroniske Blyforgiftning hyppig optræder alvorlige Lidelser af Nervesystemet; men hvorvidt dette Aarsagsmoment har spillet nogen væsenlig Rolle ved det for Malerne ved denne Sygdomsklasse foreliggende Resultat, tilstede Dødsattesterne ikke at danne sig nogen begrundet Mening om¹⁾. Der kan i saa Henseende kun være Tale om en Formodning. Ret mærkeligt er det imidlertid, at de eneste Erhverv foruden Malere, hvor der findes — omend kun antydet — en større Dødelighed end den gennemsnitlige, er Bogtrykkere og Bogbindere samt Tobaksindustrien, men af disse komme Bogtrykkerne jo netop stadig i Berøring med Bly.

¹⁾ Skjøndt jeg havde min Opmærksomhed nøje henvendt paa dette Spørgsmaal, mindes jeg dog kun ved 1 af de paagældende Dødsfald hos Malere at have fundet Blyforgiftning angivet som fjernere Dødsarsag.

TABEL XVI.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Handels- kontorister, osv.		Værtshus- holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35	17	17	14	19	26	49	4	3	1	1
35—55	86	95	8	15	6	19	6	5	23	16
55—65	48	70	1	7	4	6	4	2	23	12
tils.	151	182	23	41	36	74	14	10	47	29

Saa vel Arbejdsmænd som det mandlige og kvindelige Tjenestetyende have udtalt mindre Dødelighed end beregnet; hos de første er Differencen mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen, hos Tjenestetyendet navnlig det kvindelige er den mange Gange større (?).

Medens Handelskontorister og dermed beslægtede Erhverv ikke vise saa stor Forskjel mellem Erfaring og Beregning, at der kan lægges nogen Vægt paa den, have Udskjænkere af Spirituosa udtalt større Dødelighed ved Sygdomme i Nervesystemet end beregnet — Differencen er mellem 3 og 4 Gange saa stor som Middelfejlen. — At de sidste let fristes til Misbrug af Alkohol, kan godtgøres derved, at Drankerdødsfald, som vi senere skulle se, hos dem forekomme langt hyppigere end gennemsnitlig; da nu endvidere et saadant Misbrug blandt andet disponerer til Sygdomme i Nervesystemet, kunde man formode, at her forelaa et Aarsagsmoment, der havde sin Part i Resultatet. Herimod taler dog, at f. Ex. Arbejdsmænd, hvor Antallet af Drankerdødsfald ligeledes er langt større end det gjen-

nemsnitlige, ikke vise større Dødelighed ved Sygdomme i Nervesystemet end beregnet — tvertimod det omvendte.

Sygdomme i Luftvejene. Skjøndt det er berørt i første Afdeling, skal jeg gjentage, at her kunne Kvotienterne i alt Fald i de ældste Aldersklasser næppe betragtes som Minima, eftersom jeg under denne Klasse af Døds-aarsager henførte de ikke faa Attester, der til Diagnose havde «Alderdomssvækkelse med kronisk Bronchitis». Derimod blev de Attester, der lød paa «Delirium tremens in Pneumonia» optaget under Dødsfald paa Grund af Misbrug af Alkohol. Som sædvanlig tage vi først Befolkningen som Helhed for os.

TABEL XVII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsfald ved Sygd. i Luftvejene udgjorde i pCt. af samtlige Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,5	0,3	pCt. 7,1	pCt. 4,2
35—45 —	1,3	0,6	12,1	6,8
45—55 —	2,6	1,5	13,4	12,7
55—65 —	4,9	3,2	15,0	15,7
65—75 —	11,4	9,9	16,5	20,4
75 og derover	22,3	20,6	15,0	15,5

Efter det 35te Aar finde vi udtalt hos begge Kjøen en uafbrudt Stigning af Dødeligheden — omtrent med 100 pCt. fra hver foregaaende til efterfølgende Aldersklasse. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn. Den relative Dødelighed ved Sygdomme i Luftvejene tiltager altsaa hos begge Kjøen stærkt med Aarene.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved de paagældende Sygdomme

ligeledes større i den ældre end i den yngre Alder, kun i ældste Aldersklasse finder der en Nedgang Sted i Procenten hos begge Kjøen — ligesom i Kjøbenhavn.

Sammenlignes Dødeligheden hos Mand og Kvinde, viser det sig, at med Undtagelse af de to ældste Aldersklasser, hvor der ingen tydelig Forskjel er, dør der i alle de øvrige henimod i Gang flere Mænd end Kvinder. I Kjøbenhavn havde Mandkjønnet en noget lignende Overvægt i Dødelighed i alle Aldersklasser undtagen yngste og ældste. Det kan vel altsaa betragtes som givet, at hos vor Bybefolkning er Dødeligheden ved Sygdomme i Luftvejene langt større hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn i al Fald fra det 35te til det 65de Aar.

Med Hensyn til Forholdet i de forskellige Velstandsgrupper, oplyser mit Materiale følgende:

TABEL XVIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsfald ved Sygd. i Luftvejene udgjorde i pCt. af samtlige Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
					pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	0,5	0,3	0,5	0,3	6,7	4,5	7,9	3,9
35—45 —	1,7	0,7	0,9	0,5	12,4	7,1	11,2	6,4
45—55 —	3,5	1,7	1,8	1,2	14,3	12,6	12,2	11,9
55—65 —	5,9	3,6	4,1	2,8	15,4	15,1	14,6	16,5
65—75 —	12,9	10,8	10,3	8,7	16,3	19,8	16,5	20,1
75 og derover . .	31,4	20,7	22,8	20,5	12,2	13,3	16,9	17,5

Hos Mandkjønnet er der før det 35te Aar ingen Forskjel mellem Grupperne, fra det 35te til det 65de Aar har Gruppe I en udtalt Overvægt i Dødelighed, men efter den Tid bliver Forskjellen igjen tvivlsom. Hos Kvindekjønnet er der i ingen af Aldersklasserne nogen tydelig

Forskjel mellem Grupperne. For Mandkjønnets Vedkommende svarer Resultatet til det i Kjøbenhavn fundne, naar undtages, at her havde Gruppe I ogsaa efter det 65de Aar Overvægt i Dødelighed, men rigtignok ikke nær i den Grad som i de foregaaende Aldersklasser. For Kvindkjønnets Vedkommende er der derimod kun ringe Lighed, thi i Hovedstaden havde Gruppe I en tydelig Overvægt i Dødelighed i alle Aldersklasser efter det 35te Aar.

Som det synes, levere disse Dødsaarsager kun i de yngre Aldersklasser et større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe I end i Gruppe II og III tilsammen; i Kjøbenhavn var dette Tilfælde i alle Aldersklasser.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi:

TABEL XIX.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.
20—35 Aar	20	19	25	23	6	7	6	7
35—45 —	38	40	24	25	15	13	7	8
45—55 —	74	70	53	50	19	21	13	13
55—65 —	137	127	93	97	24	34	28	25
65—75 —	160	145	183	165	31	44	36	54
75 og derover . . .	133	126	187	192	34	40	70	65
tilsammen . . .	562	527	565	552	129	159	160	172

Hos Kvindkjønnet viser sig en i Forhold til Middelfejlen forsvindende Forskjel, derimod hos Mandkjønnet en nogenlunde udtalt, og det saaledes at Gruppe II har flere, Gruppe III færre døde end beregnet. Tilsvarende hertil fandt jeg i Kjøbenhavn, at Dødeligheden for Mandkjønnets

Vedkommende var større i mellemste end i højere Samfundslag, men for Kvindekjønnets Vedkommende ens.

Ved de Erhverv, der have været Gjenstand for Undersøgelse, stillede Dødeligheden ved Sygdomme i Luftvejene sig saaledes:

TABEL XX.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetsere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. ved samtlige undersøgte Haandr. og Industrigrene.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	4	5	5	4	2	2	8	12
35—55 — . .	9	10	8	7	8	8	29	34
55—65 — . .	5	9	3	5	5	6	31	32
tilsammen	18	24	16	16	15	16	68	78

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
25—35 Aar . .	5	6	3	4	19	12	2	3
35—55 — . .	21	23	9	11	42	29	11	8
55—65 — . .	14	19	4	8	23	19	9	9
tilsammen	40	48	16	23	84	60	22	20

TABEL XX (fortsat).

Alder.	Tobaks- industrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygger.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	6	4	10	5	9	6	5	14
35—55 — . .	5	7	23	21	31	23	27	40
55—65 — . .	5	4	34	16	16	24	26	34
tilsammen	16	15	67	42	56	53	58	88

Murere samt Smede, Jernstøbere og Maskinfabrikanter have udtalt større Dødelighed end beregnet; Differencen er hos hine mellem 3 og 4 Gange saa stor som Middelfejlen, hos disse 3 Gange saa stor. Hos Snedkere og andre Træarbejdere er Dødeligheden udtalt mindre end beregnet; Differencen er omtrent 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Vedde øvrige Erhverv svarer enten Dødeligheden til den beregnede, eller er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke større i Forhold til Middelfejlen, end at Sandsynligheden ligesaa godt kan være for, at Dødeligheden kun er den ved Haandværk og Industri gjennemsnitlige.

Da vi ved denne Klasse af Dødsarsager hovedsagelig have at gjøre med Lunge- og Brystbetændelser, skulde man paa Forhaand vente forholdsvis flest Dødsfald ved de Erhverv, der kræve Arbejde i fri Luft eller som, selv om

Arbejdet foregaar inden Døre, udsætte for pludselige og betydelige Temperatursvingninger. Den først nævnte Art Erhverv er her repræsenteret af Murere samt af Tømrere, Baad- og Skibsbyggere; den sidst nævnte af Bagere og Konditore samt af Smede, Jernstøbere og Maskinfabrikanter. Af dem viste nu virkelig Murere samt Smede og de i Forbindelse dermed behandlede Erhverv tydelig større Dødelighed end den gennemsnitlige; det samme var, om end kun meget svagt antydet, Tilfælde med Tømrere, Baad- og Skibsbyggere, derimod ikke med Bagere og Konditore.

Man vil have bemærket, at det af de her omhandlede Erhverv, der særlig medfører Støvinhalation, nemlig Tobaksindustrien ikke viser sig at være i fremtrædende Grad truet. Men selv om ogsaa virkelig visse Former af Støv, som antaget, skulde kunne fremkalde Lungebetændelse, er det da ogsaa nærmest kun det mineralske Støv, der mistænkes i saa Henseende (Stenhuggere og Stenslibere)¹⁾. Overhovedet reducerer Støvet's Betydning for Luftvejene sig vistnok til at kunne fremkalde en kronisk Irritation af Bronchiernes Slimhinde, men Faren ved denne beror jo navnlig — om end ikke udelukkende — paa den tidligere omtalte Forudsætning, at den skulde kunne lette Tuberkelbacillerne Angrebet og saaledes afgive Disposition til Tuberkulose.

¹⁾ Hvor dette Arbejde udføres i fri Luft, behøver man ikke udelukkende at søge til Støvet som eventuel Forklaring.

TABEL XXI.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Handels- kontorister, osv.		Værtshus- holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35	41	24	26	26	31	53	5	4	3	2
35—55	276	223	14	35	19	30	6	6	33	20
55—65	124	119	10	12	6	9	"	3	22	14
tils.	441	366	50	73	56	92	11	13	58	36

Arbejds mænd have udtalt større Dødelighed ved Sygdomme i Luftvejene end beregnet, Differencen er henved 4 Gange saa stor som Middelfejlen; atter her staa vi overfor et Erhverv, der som Regel kræver Arbejde i fri Luft. Derimod har Tjenestetyendet, baade det mandlige og det kvindelige, udtalt mindre Dødelighed end beregnet — Differencen er hos de første mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen, hos de sidste mellem 3 og 4 Gange saa stor; da der her overvejende er Tale om acute Sygdomme, skulde man ikke tro, at den gjentagne Gange nævnte Fejlkilde kunde spille nogen stor Rolle.

Medens Handelskontorister og lignende Erhverv vise en Dødelighed, der omtrent svarer til den beregnede, have Udskjænkere af Spirituosa udtalt større Dødelighed end beregnet — Differencen er henved 3 Gange saa stor som Middelfejlen.

Det er dog værd at lægge Mærke til, at de eneste Erhverv, hvor Drankerødtsfald udtalt ere relativ hyppige, som vi senere skulle se, ere Murere, Smede o. s. v., Arbejds-

mænd, Værtshusholdere o. s. v., altsaa netop de Erhverv, hvor Dødeligheden ved Sygdomme i Luftvejene udtalt er relativ stor. Man vil erindre, at Attesterne, der lød paa «Delirium tremens in Pneumonia», ere henførte under Drankerdødsfald.

Sygdomme i Blodomsørg. At vi her have at gjøre med en Sygdomsklasse, ved hvilken det er særlig vanskelig at faa Dødelighedsforholdene frem, er allerede paavist i første Afdeling, hvortil derfor henvises. Befolkningen som Helhed frembød følgende Kvotienter:

TABEL XXII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.		Dødsfald ved Sygd. i Blodomsørg. udgj. i pCt. af samtlige Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,3	0,4	pCt. 4,3	pCt. 5,6
35—45 —	0,5	0,6	4,7	6,8
45—55 —	1,0	0,9	5,2	7,6
55—65 —	1,9	2,0	5,8	9,8
65—75 —	5,3	4,3	7,7	8,9
75 og derover	6,3	6,4	4,2	4,8

Hos Mandkjønnet stiger Dødeligheden fra det 35te Aar indtil næst ældste Aldersklasse, mellem denne og ældste er det derimod tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Hos Kvindekjønnet er der fra det 35te Aar en tydelig Stigning af Dødeligheden gennem alle Aldersklasser. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn. Den relative Dødelighed ved Sygdomme i Blodomsørg. synes altsaa at tiltage med Aarene hos begge Kjøen af vor Bybefolkning.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ligeledes større i den ældre end i

den yngre Alder, kun i ældste Aldersklasse finder der en Nedgang Sted i Procenten hos begge Kjøen — svarer til Forholdet i Kjøbenhavn.

Dødeligheden hos Kjønnene viser i ingen af Aldersklasserne nogen tydelig Forskjel. Omend mindre udpræget fandt jeg noget lignende i Kjøbenhavn, idet Sygdomme i Blodomsørg. kun i et Par Aldersklasser (fra det 45de til det 65de Aar) krævede flere Ofre blandt Mænd end blandt Kvinder.

Disse Sygdomme levere hos Kvindekjønet et lidt større Kontingent til Totaldødeligheden gennem alle Aldersklasser end hos Mandkjønet; ligesom i Kjøbenhavn.

I de forskjellige Velstandsgrupper stillede Forholdet sig saaledes :

TABEL XXIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsfald ved Sygd. i Blodomsørg. udgj. i pCt. af samtlige Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,2	0,3	0,3	0,4	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
35—45 —	0,5	0,6	0,5	0,5	2,7	4,5	4,8	5,2
45—55 —	0,9	0,9	1,0	0,8	3,8	6,1	6,2	6,4
55—65 —	0,9	0,9	1,0	0,8	3,7	6,7	6,8	7,9
55—65 —	1,6	2,2	2,2	1,8	4,2	9,2	7,9	10,6
65—75 —	3,1	3,9	6,8	4,7	3,9	7,2	10,9	10,9
75 og derover . .	4,4	7,2	7,1	5,8	2,5	4,6	5,3	5,0

Med Undtagelse af Aldersklassen 65—75 Aar, hvor Dødeligheden tydelig er størst i Gruppe II og III, er hos Mandkjønet Differencen mellem Grupperne i ingen af Aldersklasserne større i Forhold til Middelfejlen, end at den kan skyldes Tilfældigheder; det sidste er hos Kvinde-

kjønnen Tilfælde i alle Aldersklasser. I Kjøbenhavn fandtes der hos Mandkjønnet ingen tydelig Forskjel mellem Grupperne i nogen af Aldersklasserne; hos Kvindekjønnen fandtes en saadan kun i Alderen fra det 55de til det 75de Aar, hvor Dødeligheden var størst i Gruppe I. Heraf synes at fremgaa, at hos begge Kjøen af vor Bybefolkning er Dødeligheden ved Sygdomme i Blodomløbsorganerne ikke synderlig større i Arbejderklassen end i de andre Samfundslag.

Gjennem alle Aldersklasser og hos begge Kjøen levere disse Sygdomme et noget større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III end i Gruppe I — ligesom i Kjøbenhavn.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi:

TABEL XXIV.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.
20—35 Aar	15	18	29	31	7	4	13	10
35—45 —	23	22	31	25	6	9	4	8
45—55 —	41	39	32	33	12	12	11	9
55—65 —	58	68	65	63	27	18	15	16
65—75 —	91	96	94	89	34	29	25	29
75 og derover . . .	43	39	54	54	10	13	19	19
tilsammen . . .	271	282	305	295	96	85	87	91

Differencen mellem Erfaring og Beregning er intetsteds saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der kan lægges nogen Vægt paa den; det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

Mellem højere og mellemste Samfundslag af vor Bybefolkning fremtræder der altsaa ingen tydelig Forskjel paa Dødeligheden ved Sygdomme i Blodomslobsorganerne hverken hos Mand. eller hos Kvinde.

Undersøge vi, hvorledes Forholdet stiller sig ved de forskellige Erhverv, fremkommer følgende:

TABEL XXV.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvd. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigræne.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	2	2	3	2	2	1	3	6
35—55 — . .	5	5	3	3	8	4	12	17
55—65 — . .	4	3	1	1	"	2	9	10
tilsammen	11	10	7	6	10	7	24	33

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkenslagr., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	3	3	1	2	5	5	3	1
35—55 — . .	9	11	9	5	10	14	7	4
55—65 — . .	6	6	5	2	7	6	4	3
tilsammen	18	20	15	9	22	25	14	8

TABEL XXV (fortsat).

Alder.	Tobaks- industrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygr.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	4	2	1	2	1	2	6	6
35—55 — . .	7	4	10	10	8	12	22	20
56—65 — . .	"	1	7	5	5	7	9	10
tilsammen	11	7	18	17	14	21	37	36

Ved alle disse Erhverv svarer enten Dødeligheden til den beregnede, eller er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der tør lægges nogen Vægt paa den. Dette negative Resultat behøver forsaavidt ikke at vække Betænkelse, som allerede den Omstændighed, at Dødeligheden hos Mand og Kvinde ikke er synderlig forskjellig ved Sygdomme i Blodomløbsorganerne¹⁾, peger hen paa, at Beskæftigelsen næppe har nogen betydelig Indflydelse paa Hyppigheden af denne Klasse Dødsarsager. Ganske vist vil man hos Forfattere, der have givet sig af med Morbiditetens Forhold til Erhvervet, kunne finde det modsatte antydet, men man faar for største Delen Indtrykket af, at de have ladet sig lede af aprioriske Raisonnementer. Det angives saaledes, at paa den ene Side skulle stærke Muskelanstrengelser for-

¹⁾ Ikke alene min for Danmarks Byer foreliggende Statistik men ogsaa den engelske og preussiske viser dette (jfr. første Afdeling, Pag. 51 og 52).

aarsage Hjertesygdomme (Minearbejdere), paa den anden Side siddende Stilling med forover bøjet Overkrop (Skrædere). Fordi disse Momenter ere istand til at indvirke skadelig paa en tilstede værende Hjertesygdom, har man været tilbøjelig til at slutte, at de ogsaa kunne fremkalde den¹⁾. Overhovedet er der faa Omraader, hvor usikre Resultater have faaet Lov til at brede sig saa stærkt, som netop ved Spørgsmaalet om Mortalitetens og Morbiditetens Forhold til Beskæftigelse og Erhverv. Man har rask citeret sine Forgængere uden nærmere at undersøge, om der forelaa en af et fyldestgjørende statistisk Materiale udtaget Slutning, eller om Vedkommende kun støttede sig til Tal, der bevise lidt eller aldeles intet.

TABEL XXVI.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Handels- kontorister, osv.		Værtshus- holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.
20—35	8	9	4	10	16	42	2	3	2	2
35—55	52	66	4	10	8	18	5	3	15	12
55—65	35	30	3	3	4	4	3	2	11	7
tils.	95	105	11	23	28	64	10	8	28	21

¹⁾ Blandt de Forfattere, der have forsøgt at godtgjøre, at stærke Muskelanstrengelser virkelig have Betydning i saa Henseende, kan for vort Lands Vedkommende nævnes Proschowsky: "Hjertesygdomme hos Soldater", men endnu mangler det statistiske Bevis derfor, saavidt mig bekjendt.

Hos Arbejdsmænd er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning ikke større i Forhold til Middelfejlen, end at Sandsynligheden er for, at Dødeligheden kan være den gennemsnitlige. Derimod viser Tjenestetyendet, baade det mandlige og det kvindelige, udtalt mindre Dødelighed end beregnet (?).

Handelskontorister og lignende Erhverv frembyde en i Forhold til Middelfejlen forsvindende Forskjel mellem Erfaring og Beregning; heller ikke hos Udskjænkere af Spirituosa er Forskjellen stor nok til, at der kan tillægges den nogen Betydning.

Sygdomme i Underlivsorganerne. For Provinsbyernes Befolkning som Helhed fremkom følgende Resultat:

TABEL XXVII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig		Dødsfald ved Sygd. i Underlivsorg. udgj. i pCt. af samtlige Dødsf.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,4	0,8	pCt. 5,7	pCt. 11,3
35—45 —	0,9	1,0	8,4	11,4
45—55 —	1,9	1,4	9,8	11,9
55—65 —	3,8	2,7	11,7	13,2
65—75 —	7,3	5,1	10,6	10,5
75 og derover	17,6	6,6	11,9	5,0

Hos Mandkjønnet stiger Dødeligheden fra det 35te Aar uafbrudt og tydelig gennem alle Aldersklasser; hos Kvindekjønnet er det samme Tilfælde fra det 45de Aar, medens det før den Tid er tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Stemmer overens med hvad der fandt Sted i Kjøbenhavn.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved disse Sygdomme større i den ældre end i den yngre Alder hos Mandkjønnet, derimod er snarere det omvendte Tilfælde hos Kvindekjønnet — ligesom i Kjøbenhavn.

Sammenlignes Dødeligheden hos Kjønne, viser det sig, at den i yngste Aldersklasse er størst hos Kvindekjønnet, i næste er der ingen tydelig Forskjel, men efter det 45de Aar bliver den størst hos Mandkjønnet. Nøjagtig det samme fandt Sted i Kjøbenhavn. Det er sandsynligvis Sygdomme i Kjønnsorganerne — for en stor Del vel som Følge af forudgaaet Abort eller Fødsel —, der stiller Kvindekjønnet forholdsvis uheldig i de yngre Aldersklasser; herfor taler i al Fald, at Vendepunktet falder sammen med de klimakteriske Aar¹⁾.

I de yngre Aldersklasser levere disse Sygdomme et større Kontingent til Totaldødeligheden hos Kvindekjøn end hos Mandkjøn, omvendt i de ældre Aldersklasser. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

For de forskellige Velstandsgrupper viser mit Materiale følgende Kvotienter:

¹⁾ Forholdet turde derfor stille sig noget anderledes i de Lande, hvor Lægerne til Barselseber henføre alle efter Fødselen optrædende Betændelser i og omkring Kjønnsorganerne. Denne Fremgangsmaade er ogsaa for ikke lang Tid siden paalagt de danske Læger af Sundhedskollegiet.

TABEL XXVIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved Sygd. i Underlivsorg. udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20--35 Aar . . .	0,1	0,7	0,3	0,8	pCt. 5,3	pCt. 10,1	pCt. 4,8	pCt. 10,1
35--45 — . . .	0,0	0,8	1,0	1,1	6,8	8,2	12,5	14,1
45--55 -- . . .	1,0	1,6	1,9	1,2	7,8	11,9	12,8	11,9
55--65 --- . . .	4,0	2,7	3,7	2,7	10,5	11,3	13,2	15,9
65--75 --- . . .	6,6	5,0	7,7	5,2	8,1	9,2	12,3	12,0
75 og derover . .	11,9	6,9	20,3	6,5	6,8	4,1	15,0	5,6

Hverken hos Mandkjøn eller hos Kvindekjøn finde vi i nogen af Aldersklasserne nogen tydelig Forskjel mellem Grupperne, naar undtages ældste Aldersklasse hos Mandkjønnet, hvor Dødeligheden er størst i Gruppe II og III. Resultatet svarer for Mandkjønnets Vedkommende til det i Kjøbenhavn fundne, idet her Forskjellen mellem Grupperne i alle Aldersklasser var saa lille i Forhold til Middefejlen, at den godt kunde skyldes Tilfældigheder; derimod er der ringe Lighed for Kvindekjønnets Vedkommende, idet Dødeligheden i Gruppe I gennem alle Aldersklasser var udtalt større end i Gruppe II og III med Undtagelse af ældste, hvor Forskjellen var tvivlsom.

Dødsarsagerne, hvormed vi her beskæftige os, levere hos Mandkjønnet et større Kontingent til Totaldødeligheden i Gruppe II og III tilsammen end i Gruppe I, hos Kvindekjønnet er dette kun Tilfælde i en Del af Aldersklasserne — ligesom i Kjøbenhavn.

Stille vi paa sædvanlig Maade Dødelighedsforholdene i Gruppe II overfor dem i Gruppe III, faa vi:

TABEL XXIX.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.
20—35 Aar	20	18	64	62	4	4	19	21
35—45 —	47	45	53	56	12	15	18	18
45—55 —	76	74	55	50	20	22	11	14
55—65 —	121	115	94	94	27	31	22	24
65—75 —	108	109	105	99	35	33	25	32
75 Aar og derover .	120	113	50	60	29	36	31	21
tilsammen . . .	492	474	421	421	127	141	126	130

Differencen mellem Erfaring og Beregning er overalt saa lille i Forhold til Middelfejlen, at der ikke kan lægges nogen Vægt paa den. Det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn. Der er altsaa intet, som tyder paa, at der mellem højere og mellemste Samfundslag af vor Bybefolkning skulde være nogen Forskjel paa Dødeligheden ved Sygdomme i Underlivsorganerne hverken hos Mand eller hos Kvinde.

Naar man under et sammenligner, hvorledes Forholdet mellem Dødeligheden i de forskjellige Samfundslag stillede sig respektivt i Kjøbenhavn og i Provinsbyerne ved de hidtil undersøgte 6 Klasser af Dødsarsager, finder man, at ved alle disse Klasser falder for Mandkjønnets Vedkommende Resultatet de to Steder næsten nøjagtig sammen — dette gjælder saavel, hvor Talen er om Forholdet mellem Gruppe I paa den ene Side og Gruppe II og III tilsammen paa den anden Side, som om Forholdet mellem Gruppe II og Gruppe III —, medens der er mindre Overensstemmelse for Kvinde-

kjønnets Vedkommende. Den sandsynlige Aarsag til denne Afvigelse lader sig imidlertid let paavise. Som omtalt i første Afdeling, var Grupperingen nemlig vanskeligere at gennemføre hos Kvindekjønnen end hos Mandkjønnet, idet Folketællingslisterne for mange enlige og ugifte Kvinders Vedkommende ikke gav nogen direkte Oplysning, hvoraf man kunde slutte, til hvilket Samfundslag de vare at henhøre. Jeg maatte da lade mig nøje med de Vink, som afgaves af Boligen — Forhus eller Baghus, Sal eller Kvist —, og af Tyendeholdet — om saadant fandtes eller ikke. Især var dette Tilfælde i Kjøbenhavn.

Efter denne lille Digression vende vi atter tilbage til Sygdomme i Underlivsorganerne, idet vi nu skulle se, hvorledes Dødeligheden stiller sig ved de undersøgte Erhverv.

TABEL XXX.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetsere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigrene.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	5	5	1	4	"	2	12	12
35—55 — . .	9	8	7	5	4	6	23	27
55—65 --- . .	6	6	3	3	4	4	13	21
tilsammen	20	19	11	12	8	12	48	60

TABEL XXX (fortsat).

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	3	5	5	4	9	12	3	3
35—55 — . .	22	18	10	8	15	23	10	7
55—65 — . .	21	13	7	5	6	12	7	5
tilsammen	46	36	22	17	30	47	20	15

Alder.	Tobaksindustrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbyggr.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	4	4	6	5	6	6	21	13
35—55 — . .	6	6	17	16	17	19	34	32
55—65 — . .	2	2	11	10	18	15	21	21
tilsammen	12	12	34	31	41	40	76	66

Naar undtages Smede og de i Forbindelse dermed behandlede Erhverv, hvor Dødeligheden er udtalt mindre end beregnet — Differencen er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen —, finde vi ved alle de øvrige Erhverv, at Erfaringen enten svarer til Beregningen, eller at Forskjellen imellem dem ikke i Forhold til Middelfejlen er

stor nok til, at der tør tillægges den nogen Betydning. Da imidlertid denne Klasse af Dødsarsager har et meget blandet Indhold, idet den omfatter saa vigtige Organer som Ventrikel og Tarmkanal, Lever, Nyre o. s. v., siger dette Resultat jo ikke andet end, at intet af Erhvervene synes at disponere paa engang til Sygdomme i alle disse Organer eller i Flertallet af dem. Men herved udelukkes selvfølgelig ikke, at der kan være Erhverv, hvor et af Organerne er mere truet, et andet mindre truet end gennemsnitlig, og at der paa denne Maade er frembragt Ligevægt. Jeg maa derfor beklage, at jeg af Hensyn til det stærkt begrænsede Materiale maatte opgave at undersøge Dødelighedsforholdene ved hvert Organ for sig.

TABEL XXXI.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Handels- kontorister, osv.		Værtshus- holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. II.
20—35	24	21	18	24	85	139	4	3	4	2
35—55	123	115	10	18	19	32	13	7	39	24
55—65	56	70	10	7	4	6	3	3	23	12
tils.	203	206	38	49	108	177	20	13	66	38

Hos det kvindelige Tjenestetyende er Dødeligheden ud-
talt mindre end beregnet; Differencen er mellem 5 og 6
Gange saa stor som Middelfejlen (?). Derimod svarer hos
Arbejds mænd Erfaring til Beregning, medens hos det mand-
lige Tjenestetyende Forskjellen mellem dem ikke i Forhold

til Middelfejlen er stor nok til, at der kan lægges Vægt paa den.

Det sidste er ogsaa Tilfældet med Handelskontorister og lignende Erhverv, derimod er Dødeligheden hos Udskjænkere af Spirituosa udtalt større end beregnet — Differencen er mellem 4 og 5 Gange saa stor som Middelfejlen.

Kaste vi et Blik tilbage for at se, hvilke af de i det foregaaende omhandlede Dødsårsager det hovedsagelig skyldes, at Arbejderklassen i Provinsbyerne frembød større relativ Dødelighed end de øvrige Samfundslag, viser det sig for Mandkjønnets Vedkommende at være Tuberkulose og Sygdomme i Luftvejene. De andre Dødsårsager havde enten ingen, eller en i Sammenligning forsvindende Betydning. Nøjagtig det samme var Tilfælde i København.

Kræftagtige Sygdomme. Som tidligere nævnt, var den Klasse af Dødsårsager, hvormed vi her faa at gjøre, ikke Gjenstand for Undersøgelse i København. Herunder er henført ikke alene de kankrøse men ogsaa andre ondartede Nydannelser overalt i Legemet. For Befolkningen i sin Helhed fremkom følgende Kvotienter.

TABEL XXXII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig		Dødsf. ved kræftagtige Sygd. udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20--35 Aar	0,1	0,1	pCt. 1,4	pCt. 1,4
35--45 --	0,3	0,8	2,8	9,1
45--55 --	1,3	2,0	6,7	16,9
55--65 --	3,4	3,7	10,1	18,1
65--75	7,0	5,9	10,1	12,2
75 Aar og derover .	5,5	4,4	3,7	3,3

Dødeligheden stiger hos begge Kjøen meget stærkt fra det 35te Aar indtil næstældste Aldersklasse, medens det mellem denne og ældste, er tvivlsomt om der er nogen Forskjel tilstede.

I Forhold til Totaldødeligheden i hver enkelt Aldersklasse er Dødeligheden ved disse Sygdomme langt større i den mellemste (45—65 Aar) end i den yngre Alder (20—45 Aar), hvorimod der efter det 65de Aar igjen finder en Nedgang Sted i Procenten hos begge Kjøen.

Sammenlignes Dødeligheden hos Kjønnene, finde vi, at i yngste Aldersklasse er der ingen Forskjel, fra det 35te Aar til det 55de Aar er Dødeligheden udtalt størst hos Kvindekjønet, medens det i de følgende Aldersklasser igjen bliver tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede.

I alle Aldersklasser, med Undtagelse af yngste og ældste, levere disse Sygdomme et større Kontingent til Totaldødeligheden hos Kvindekjøen end hos Mandkjøn.

For de forskjellige Velstandsgrupper stiller Resultatet sig saaledes:

TABEL XXXIII.

	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig.				Dødsf. ved kræftagtige S. udg. i pCt afsamtlig. Dødsf.			
	Gruppe I.		Gruppe II og III.		Gruppe I.		Gruppe II og III.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,1	0,1	0,1	0,1	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
35—45 —	0,3	1,0	0,2	0,5	1,3	1,5	1,6	1,3
45—55 —	1,6	2,4	1,0	1,6	2,3	10,2	2,5	6,4
55—65 —	3,5	4,2	3,2	3,1	6,5	17,8	6,8	15,8
65—75 —	6,7	6,3	7,3	5,5	9,2	17,6	11,4	18,2
75 og derover . .	5,8	4,1	5,3	4,6	3,3	2,6	3,9	3,9

Hos Mandkjønnet er der ingen tydelig Forskjel mellem Grupperne i nogen af Aldersklasserne, hos Kvinde-

kjønnen findes en saadan dog i Alderen fra det 35te til det 55de Aar, hvor Dødeligheden er størst i Gruppe I.

I Gruppe II og III levere disse Sygdomme et noget større Kontingent til Totaldødeligheden end i Gruppe I gjennem alle Aldersklasser hos Mandkjønnet; det samme er Tilfælde i de ældre Aldersklasser hos Kvindekjønnen, derimod i de yngre det omvendte.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi:

TABEL XXXIV.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.
20—35 Aar	5	6	7	8	3	1	1	3
35—45 —	11	9	21	25	1	3	12	8
45—55 —	42	39	68	67	12	12	17	18
55—65 —	107	100	104	107	21	27	31	27
65—75 —	109	103	106	105	25	31	33	34
75 og derover . . .	29	29	42	43	10	9	15	15
tilsammen . . .	303	286	348	355	72	83	109	105

Intetsteds er Differencen mellem Erfaring og Beregning saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der kan lægges nogen Vægt paa den. Mellem højere og mellemste Samfundslag fremtræder der altsaa ingen Forskjel paa Dødeligheden ved Kræft, hverken hos Mand eller Kvinde.

Hvorledes det forholder sig med de forskjellige Erhverv, er ikke undersøgt, fordi jeg gik ud fra den Forudsætning, at Beskjæftigelsen næppe kunde ventes at udøve nogen Indflydelse paa Hyppigheden af denne Art Sygdomme.

I Lighed med hvad der skete i første Afdeling, ville vi slutte Afsnittet med at betragte nogle Dødsarsager, der

kunne betragtes som repræsenterende i eminent Grad den Del af Dødeligheden, i hvilken Individet selv har Skyld mere eller mindre i Forbindelse med de forhaanden værende Samfundstilstande. Det er nemlig Drankersygdomme og Selvmord. Men hvor meget af Skylden bærer ved disse Individet og hvor meget Samfundet, eller kan der overhovedet tillægges Individet noget Ansvar særlig ved Selvmordet? Vi staa her overfor et af Tidens brændende Spørgsmaal, der har sat Moralstatistikere og Sociologer i stærk Bevægelse. Striden har drejet sig om, hvorvidt der ved den sidstnævnte Dødsarsag foreligger et Udslag af mere eller mindre fri Selvbestemmelse eller kun en Handling, dikteret af Nødvendigheden. Det er den Regelmæssighed, med hvilken Selvmordene synes at indtræffe, der har bragt Quetelet og hans Skole (Forsvarerne for «Determinismen») henimod den Opfattelse, »at Selvmordsbevægelsen i et Samfund som Helhed dikteres af Love, overfor hvilke den fri Villie staar som tilfældig Aarsag». ¹⁾ Men Regelmæssigheden behøver jo aldeles ikke at være Udtrykket for en Naturnødvendighed, der tvinger Mennesket, men kun for fysiske, økonomiske, sociale Forhold o. s. v., som det ingenlunde er umuligt for Samfundet at modificere, og mod hvilke det under alle Omstændigheder staar i det enkelte Individts Magt at kjæmpe — eller at opgive Kampen. Jeg agter dog ikke at komme nærmere ind paa Stridsspørgsmaalets Kjerne, men skal kun bemærke, at jeg ikke, — med mindre man vil stille Mennesket i Række med Dyrene — er istand til at se, hvorledes et selvforskyldt Aarsagsmoment

¹⁾ Jfr. Oettingens Moralstatistik Pag. 20 og følgd. samt Kapitelet om Selvmord Pag. 737—785. Se ogsaa Cl. Wilkens: Samfundslegemets Grundlove Pag. 31 og figd.

(Svaghed af den sædelige Villie) helt kan fjernes fra nogen af disse to Dødsaaarsager¹⁾, man være nok saa villig til at anerkjende Samfundstilstande, arvelig Disposition, Exemp-lets Magt o. s. v. som Forklaringsgrunde eller meddel-agtige Aarsager. Ogsaa blandt Ulykkestilfælde kan til den mere eller mindre selvforskyldte Del af Dødeligheden hen-føres det ikke ringe Antal, der hidrører fra en utilgivelig Ulyst til at efterkomme almindelige Forsigtighedsregler. Det er navnlig hos Mandkjønnet, at de nævnte Dødsaaarsa-ger levere et væsentligt Kontingent til Totaldødeligheden. Idet jeg i saa Henseende henviser til Oversigtstabel VI bag i Bogen, skal jeg her i Korthed anføre Resultaterne saavel for Provinsbyerne som for Kjøbenhavn.

I Arbejderklassen betinge Drankerdødsfald og Selvmord følgende Procent af Mandkjønnets Overvægt i Dødelighed:

	20—35 Aar.	35—45.	45—55.	55—65	65—75.	75 Aar og derover.
Provinsbyerne	71 pCt.	63 pCt.	49 pCt.	35 pCt.	21 pCt.	19 pCt.
Kjøbenhavn . .	33 —	46 —	20 —	18 —	12 —	10 —

Se vi ogsaa bort fra Ulykkestilfælde, faar i Provins-byerne Kvindekjønnet Overvægt i Dødelighed i yngste Al-dersklasse, medens i de øvrige Aldersklasser Mandkjønnets Overvægt reduceres med respektivt 83 pCt., 58 pCt., 40 pCt., 23 pCt. og 20 pCt.; i Kjøbenhavn reduceres under denne Forudsætning Overvægten med respektivt 53 pCt., 55 pCt., 25 pCt., 20 pCt., 18 pCt. og 11 pCt. Jeg be-høver næppe at gjøre opmærksom paa, at da Forskjellen mellem Totaldødeligheden hos den mandlige og den kvin-delige Del af Arbejderklassen er større i Kjøbenhavn end i Provinsbyerne, maa de fundne Procenter blive mindre

¹⁾ Her maa selvfølgelig ses bort fra de Tilfælde, hvor Selvmordet er begaaet i Sindssygdøm.

hist end her, selv om den relative Hyppighed af Selvmord og Drankerdødsfald var den samme begge Steder — vi skulle senere se, om den er det.

Saa galt stiller Sagen sig nu heller ikke i de andre Samfundslag (Gruppe II og III tilsammen) for de fleste Aldersklassers Vedkommende. Fra den større Hyppighed af Drankerdødsfald og Selvmord hos Mandkjønnet stammer her følgende Procent af dette Kjønns Overvægt i Dødelighed:

	20—35 Aar	35—45	45—55	55—65	65—75	75 Aar og derover.
Provinsbyerne . . . 1)	2)	34 pCt.	18 pCt.	0 pCt.	4 pCt.	
Kjøbenhavn 3)	35 pCt.	20	7	4	0	—

Hos Befolkningen som Helhed finde vi ved at se bort fra de nævnte to Dødsaaersager, at Mandkjønnets Overvægt i Dødelighed reduceres med følgende Procent:

	20—35 Aar	35—45	45—55	55—65	65—75	75 Aar derover
Provinsbyerne . . . 4)	84 pCt.	45 pCt.	28 pCt.	15 pCt.	11 pCt.	
Kjøbenhavn 44 pCt.	37	20	13	6	2	—

Det fremgaar heraf, hvor langt større den Afkortning i den gennemsnitlige Levealder, som Individerne mere eller mindre have sig selv at takke for, er hos Mandkjønnet end hos Kvindekjønnet — hvad der, saavidt mig bekendt, ikke tidligere har foreligget noget Materiale til direkte

1) I denne Aldersklasse, hvor Kvindekjønnet i Forvejen havde Overvægt i Dødelighed, forøges denne med 20 pCt.

2) Her bliver Overvægten i Dødelighed fra Mandkjønnet flyttet over til Kvindekjønnet.

3) I denne Aldersklasse, hvor der før var Ligevægt, faar nu Kvindekjønnet Overvægt i Dødelighed.

4) Kvindekjønnet havde her i Forvejen Overvægt i Dødelighed, som nu forøges ikke saa lidt.

at beregne¹⁾. Som vi senere skulle se, tør jeg endda langt-fra forudsætte at have faaet hele den Indvirkning frem, som Misbrugen af Alkohol har udøvet paa Dødeligheden i de paagjældende Tidsrum. Ikke at tale om, at Syfilis idetmindste udenfor lavere Samfundslag maa forudsættes at kræve mange flere Ofre blandt Mandkjøn end blandt Kvindekjøn. Destoværre tillade Dødsattesterne aldeles ikke at danne sig noget Begreb om den virkelige Betydning af den sidstnævnte Dødsarsag, eftersom Lægerne saare sjældent anføre, om en Lidelse, der har medført Døden, har været af syfilitisk Oprindelse eller ikke.

Det vil ved denne Lejlighed ogsaa have sin Interesse at undersøge, hvilken Andel Selvmord og Drankerødtsfald have i det Plus af Dødelighed, som Arbejderklassen frembød i Sammenligning med de øvrige Samfundslag. I dette Øjemed har jeg i Oversigtstabel VI stillet Gruppe I overfor Gruppe II; man vil erindre, at der mellem Gruppe II og Gruppe III ikke var synderlig Forskjel paa den relative Dødelighed hverken i Kjøbenhavn eller i Provinsbyerne.²⁾ Jeg

¹⁾ Beregningen er let at anstille ved Hjælp af de i Oversigtstabellen givne Dødelighedskvotienter. Det er selvfølgelig ikke min Mening, at Selvmord og Drankerødtsfald ere ene om at repræsentere den Afkortning af den gennemsnitlige Levealder, i hvilken Individet har Medskyld i Forbindelse med Samfundstilstandene; de afgive kun den haandgribeligste Part af denne, som i sit hele Omfang aldrig vil kunne blive paavist af Statistiken. Hvorledes skulde man f. Ex. kunne finde den Afkortning, som skyldes, at Individerne mangle om just ikke Kjendskab til Betingelserne for at have: «sana mens in sano corpore» saa dog Villien til at opfylde disse Betingelser — hvad enten som Følge af, at Vedkommende er en Slave af sine kjødelige Lyster, eller af Forfængelighed, Ærgjerrighed o. s. v. —; eller som skyldes, at Samfundstilstandene gjøre det umuligt for den store Mængde at følge Hygiejnens Forskrifter, selv om den kjendte dem.

²⁾ Som Kontrol har jeg prøvet at substituere Gruppe II med Gruppe

skal nu her anføre, hvor mange Procent af den hos Gruppe I fundne Overvægt i Dødelighed der skyldtes den større Hyppighed af de nævnte to Dødsårsager. Først hos Mandkjøn:

	20—35 Aar.	35—45.	45—55.	55—65.	65—75.	75 Aar og derover.
Provinsbyerne	25 pCt.	27 pCt.	44 pCt.	37 pCt.	28 pCt.	9 pCt.
Kjøbenhavn	18 —	19 —	10 —	12 —	8 —	4 —

Se vi ogsaa bort fra Ulykkestilfælde, reduceres i Provinsbyerne Overvægten hos Gruppe I med respektivt 58 pCt., 37 pCt., 51 pCt., 45 pCt., 33 pCt. og 9 pCt.; i Kjøbenhavn reduceres under denne Forudsætning Overvægten med respektivt 24 pCt., 25 pCt., 14 pCt., 14 pCt., 14 pCt., og 5 pCt.

For Kvindekjønnets Vedkommende bliver, som man kunde vente, de tilsvarende Procenter ikke nær saa store:

	20—35 Aar.	35—45.	45—55.	55—65.	65—75.	75 Aar og derover.
Provinsbyerne	¹⁾ 5 pCt.	10 pCt.	14 pCt.	6 pCt.	1 pCt.	
Kjøbenhavn	9 pCt.	4 —	4 —	0 —	0 —	0 —

Ved yderligere at se bort fra Ulykkestilfælde forandres de ovenfor anførte Procenter saa lidt, at vi kunne spare os at anføre Resultatet.

Vi gaa nu over til en nærmere Betragtning af hver enkelt af disse Dødsårsager, og begynde da med Drankersygdomme.

II og III tilsammen, og da i alle Aldersklasser faaet næsten nøjagtig det samme Resultat, som ovenfor fremkom.

¹⁾ Her hvor den kvindelige Del af Gruppe II havde Overvægt i Dødelighed forøges denne med 17 pCt.

TABEL XXXV.

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,2	0,02	0,2	0,02	0,1	0,02
35—55 —	1,6	0,1	2,4	0,2	0,8	0,03
55 Aar og derover . . .	2,3	0,4	3,8	0,7	1,1	0,09

Alder.	Dødsfald ved Drankersygdomme udgjorde i pCt. af samtlige Dødsf. i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	2,8	0,3	2,7	0,3	1,6	0,3
35—55 —	11,0	1,0	13,3	1,8	7,2	0,3
55 Aar og derover . . .	4,3	0,9	6,5	1,4	2,2	0,2

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,1	0,004	0,2	0,006	0,08	0,0
35—55 —	1,0	0,05	1,7	0,1	0,3	0,009
55 Aar og derover . . .	0,9	0,1	2,0	0,2	0,3	0,06

Alder.	Dødsfald ved Drankersygdomme udgjorde i pCt. af samtlige Dødsf. i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	1,2	0,06	2,2	0,08	0,1	0,0
35—55 —	5,2	0,4	6,7	0,6	2,3	0,01
55 Aar og derover . . .	1,4	0,2	2,4	0,3	0,5	0,2

Jeg anfører her Kvotienterne ogsaa fra Kjøbenhavn, fordi man i første Afdeling hverken for Befolkningen som Helhed eller for Kvindekjønnets vil finde udregnet Dødeligheden i de enkelte Aldersklasser — det samme gjælder Selvmord og Ulykkestilfælde.

Som omtalt for Kjøbenhavns Vedkommende, maa man ogsaa erindre for Provinsbyernes, at de for Drankersygdomme fundne Kvotienter kun ere at opfatte som et Minimumsudtryk for den Indvirkning, som Misbrugen af Alkohol har udøvet paa Dødeligheden. Vel medtog jeg alle Tilfælde af Delirium tremens, hvad enten denne var kompliceret med en anden Sygdomsform eller ikke, men derimod saa jeg bort fra de Attester, der til Diagnose havde kronisk Alkoholisme i Forbindelse med en anden Sygdom, og beholdt kun dem, hvor kronisk Alkoholisme stod ene som Dødsårsag. Det er sandt nok, at man ved dem, der blev skudt ud, har at gjøre med Individuer, der have svækket deres Konstitution ved Misbrug af Alkohol og som derfor lettere ere bukkede under for en intercurrent Sygdom eller have erhvervet sig Disposition til en kronisk Sygdom. Men det vilde alligevel ikke være lykkedes at faa et blot nogenlunde korrekt Udtryk for denne Alkoholens mere snigende Indvirkning paa Dødeligheden, da det langtfra er Reglen, at Lægerne anføre kronisk Alkoholisme som Bijaarsag paa Dødsattesterne, selv om de have en begrundet Formodning om, at den har spillet en Rolle med.

Hvor der er Tale om at anstille en Sammenligning mellem forskellige Dele af samme Land eller forskellige Lande i Henseende til Spørgsmaalet om, hvor Misbrugen af Alkohol er mest udbredt — hvad der ikke her var Hovedsagen — vilde jeg endog foretrække at blive staa-

ende ved Delirium tremens efter de Erfaringer, jeg nu har gjort¹⁾. Man har nemlig ikke engang overfor »kronisk Alkoholisme« som enestaaende Diagnose nogen Garanti for, at Lægerne paa to forskellige Steder benytte den i samme Grad, eftersom den er af en noget vag Karakter. Jeg skal derfor heller ikke indlade mig paa nærmere at sammenligne Højden af Kvotienterne i Provinsbyerne og Kjøbenhavn²⁾, men alene holde mig til Forholdet mellem Dødeligheden i de forskellige Aldersklasser, Kjøen og Samfundslag.

I Provinsbyerne finde vi, at ved Befolkningen som Helhed ligesom ogsaa i Gruppe I stiger Dødeligheden hos begge Kjøen tydelig gennem de tre Aldersklasser; derimod er i Gruppe II og III Forskjellen tvivlsom mellem Mandkjønnets mellemste og ældste Aldersklasse og mellem alle Kvindekjønnets Aldersklasser. I Kjøbenhavn stiger Dødeligheden hos begge Kjøen tydelig fra yngste til mellemste Aldersklasse saavel hos Befolkningen i det Hele som i de

¹⁾ Om det er Minima eller Maxima af Dødelighed, der sammenstilles, er jo forsaavidt ligegyldigt i dette Tilfælde, naar man blot er sikker paa, at Materialet, hvoraf Kvotienterne beregnes, er ensartet begge Steder. Hvor man finder, at den relative Dødelighed ved Delirium tremens er størst, kan man ogsaa nok slutte, at Misbrugen af Alkohol er mest udbredt blandt Befolkningen.

²⁾ Som man vil have bemærket, skulde i de tre Aldersklasser Dødeligheden næsten overalt være større i Provinsbyerne end i Kjøbenhavn. I yngste og ældste Aldersklasse er nu imidlertid Middelfejlen saa stor, at der maa aabnes Tillæddighederne et betydeligt Spillerum. Men selv med behørigt Hensyn hertil ligesom ogsaa til den Mulighed at Diagnosen »kronisk Alkoholisme« kunde være benyttet af Lægerne i Provinsbyerne hyppigere end i Kjøbenhavn, kan man dog nok stole paa, at Dødeligheden ved Drankersygdomme i al Fald ikke er mindre hist end her. Allerede dette vilde være abnormt, thi man gaar dog i Reglen ud fra, at de store Byer paa Grund af de større Fristelser medføre den største Dødelighed ved Drankersygdomme.

forskjellige Samfundslag; derimod er Forskjellen mellem mellemste og ældste Aldersklasse tvivlsom.

Sammenlignes Dødeligheden hos Kjønnene, viser det sig begge Steder, at den saavel hos Befolkningen i det Hele som i de forskjellige Samfundslag er udtalt større hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn gennem alle Aldersklasser.

Mellem de forskjellige Samfundslag stiller Forholdet sig begge Steder saaledes, at i mellemste og ældste Aldersklasse er Dødeligheden tydelig større i Gruppe I end i Gruppe II og III¹⁾, medens det i yngste Aldersklasse er tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. Det gjælder baade om Mandkjøn og om Kvindekjøn.

Stille vi paa sædvanlig Maade Dødelighedsforholdene i Gruppe II overfor dem i Gruppe III, faa vi for Provinsbyerne:

TABEL XXXVI.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.	Erfa- ring.	Bereg- ning.
20—35 Aar	6	6	2	1	2	1	"	"
35—55 —	81	67	3	3	12	21	"	1
55 Aar og derover .	73	56	7	6	2	16	"	2
tilsammen . . .	160	129	12	10	16	38	"	3

¹⁾ Skjøndt det næppe kan influere væsentlig paa den store Overvægt i Dødelighed, som lavere Samfundslag frembød i disse Aldersklasser, maa dog erindres som en Mulighed, at Attesterne for denne Dødsarsags Vedkommende maaske ikke ere fuldt saa paa-
lidelige i højere Samfundslag som i de øvrige. Aarsagen hertil — Hensynet til den efterlevende Familie — er allerede nævnt i første Afdeling.

Hos Mandkjønnet — derimod ikke hos Kvindekjønnet — optræder der en i Forhold til Middelfejlen udtalt Forskel mellem Erfaring og Beregning, og det saaledes at Gruppe II har flere, Gruppe III færre døde end beregnet. Resultatet var det samme i Kjøbenhavn. For Mandkjønnets Vedkommende skulde altsaa Dødeligheden ved Drankersygdomme være større i mellemste end i højere Samfundslag af vor Bybefolkning, medens der for Kvindekjønnets Vedkommende ikke fremtræder nogen tydelig Forskel.

Til at oplyse Hyppigheden af Drankerdødsfald ved de undersøgte Erhverv vil — ligesom ved Selvmord og Ulykkestilfælde — blive benyttet Materiale fra Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et.

TABEL XXXVII.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigrene.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	1	1	"	1	"	1	2	3
35—55 — . .	"	6	1	5	4	4	23	20
55—65 -- . .	2	3	2	1	3	2	4	8
tilsammen	3	10	3	7	7	7	29	31

TABEL XXXVII (fortsat).

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	1	1	2	1	5	3	"	1
35—55 — . .	12	13	5	6	22	16	3	5
55—65 — . .	2	4	"	2	9	5	2	2
tilsammen	15	18	7	9	36	24	5	8

Alder.	Tobaksindustrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygger.		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	3	1	2	1	"	1	2	3
35—55 — . .	4	4	16	14	15	14	20	24
55—65 — . .	"	1	9	3	6	6	7	8
tilsammen	7	6	27	18	21	21	29	35

Hos Smede og de i Forbindelse dermed behandlede Erhverv samt hos Murere tør man nok gaa ud fra, at Dødeligheden er større end den gennemsnitlige. Hos Bogtrykere og Bogbindere, men navnlig hos Bagere og Konditøre synes den at være mindre end gennemsnitlig. Ved de øvrige Erhverv svarer enten Erfaring til Beregning, eller

er Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen for lille til, at der kan tages Hensyn til den.

TABEL XXXVIII.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjenestet.		Værtshus- holdere, osv.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.
20—35 Aar.	23	9	4	9	3	1
35—55 —	204	147	4	23	27	10
55—65 —	56	56	5	6	12	4
tilsammen . . .	283	212	13	38	42	15

Arbejds mænd samt Udskjænkere af Spirituosa have udtalt større Dødelighed end beregnet — Differencen er hos dem respektivt 5 og 8 Gange saa stor som Middelfejlen. Det mandlige Tjenestetyende har tydelig mindre Dødelighed end den gennemsnitlige — Differencen mellem Erfaring og Beregning er henved 4 Gange saa stor som Middelfejlen; ved denne ligesom ved de følgende Dødsarsager kan den for Tjenestetyendet tidt antydede Fejlkilde ikke antages at spille nogen Rolle.

De positive Resultater, vi uddrog af de to sidste Tabeller, bestyrkes selvfølgelig i høj Grad, hvis vi gjenfinde dem saavel i Provinsbyerne som i Kjøbenhavn. Det viser sig nu virkelig, at begge Steder har Smede o. s. v., Arbejds mænd samt Udskjænkere af Spirituosa tydelig større

Dødelighed end beregnet¹⁾, Bagere og det mandlige Tjenestetyende tydelig mindre Dødelighed end beregnet. Murere ere det eneste Erhverv, hvor Resultatet ikke falder sammen de to Steder, idet vi kun i Provinsbyerne finde Dødeligheden udtalt større end beregnet, medens i Kjøbenhavn Erfaring svarede til Beregning.

Selv mord. I Lande som Danmark, hvor de fleste pludselige Dødsfald, der indtræde uden forudgaaende Sygdom, ifølge Ligsynsloven blive gjorte til Gjenstand for retslig Undersøgelse, vil Statistiken over Selvmord komme til at hvile paa et ganske anderledes sikkert Grundlag, end hvor dette ikke finder Sted. Man vil derfor kunne faa det virkelige Antal af dem paa det nærmeste frem, naar man som jeg enten har havt selve de medico-legale Attester at holde sig til (Provinsbyerne), eller dog Dødsattester udstedte paa Basis af det retslige Forhør (Kjøbenhavn). Fuldt ud vil det vel aldrig kunne ske, thi selv i saa Tilfælde vil der kunne blive Tvivlsspørgsmaal tilbage, f. Ex. om der ved »Drukning« foreligger Selvmord eller Ulykkestilfælde.

.....

¹⁾ Jfr. i næste Afsnit Rubriken: »Værtshusholdere o. s. v.« og navnlig den ene af Anmærkningerne.

TABEL XXXIX.

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,4	0,1	0,5	0,2	0,2	0,04
35—55 —	1,0	0,2	1,6	0,2	0,5	0,1
55 Aar og derover . . .	1,5	0,3	2,3	0,4	0,9	0,2

Alder.	Dødsfald ved Selvmord udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	5,7	1,4	6,8	3,0	3,2	0,5
35—55 —	6,8	2,0	8,8	1,8	4,5	1,1
55 Aar og derover . . .	2,6	0,7	3,9	0,8	1,8	0,5

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,4	0,1	0,5	0,2	0,3	0,01
35—55 —	1,2	0,2	1,7	0,2	0,7	0,05
55 Aar og derover . . .	1,5	0,2	2,5	0,3	0,9	0,09

Alder.	Dødsfald ved Selvmord udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	4,9	1,4	5,6	2,7	4,6	0,1
35—55 —	6,2	1,6	6,7	1,2	5,3	0,6
55 Aar og derover . . .	2,3	0,4	3,0	0,4	1,6	0,3

Undtagelsesvis ville vi ved denne Dødsaaarsag sammenligne Højden af Kvotienterne i Kjøbenhavn (1865—74) og Provinsbyerne (1876—83), thi her har man da den størst mulige Sikkerhed for, at Materialet er ensartet i Henseende til Diagnosen.

Der viser sig herved ikke at være nogen synderlig Forskjel paa Hyppigheden af Selvmord de to Steder hverken hos Befolkningen som Helhed eller i de forskellige Samfundslag; det eneste Sted, hvor der er nogen Difference af Betydning mellem Kvotienterne, nemlig hos Kvindekjønnen i Gruppe II og III er denne paa Grund af Middelfejlens Størrelse ikke til at stole paa i nogen af Aldersklasserne. Resultatet er ikke i Overensstemmelse med, hvad man ellers antager, nemlig at Selvmord skulde være relativt hyppigere i store end i smaa Byer¹⁾. Heldigst

¹⁾ Herved er dog at bemærke, at de fleste Forfattere, der have givet sig af med dette Spørgsmaal, have ladet sig nøje med at beregne, hvor mange Selvmord der kom paa et vist Antal Individuer f. Ex. 100,000 af begge Kjøen. Men ikke at tale om, at Forholdet mellem Mandkjøn og Kvindekjøn ikke behøver at være det samme i Byer af forskjellig Størrelse, saa gjælder dette som Regel endnu langt mindre om Forholdet mellem Aldersklasserne. Jeg skal saaledes eksempelvis efter Oettingen (Moralstatistik Pag 384) anføre, at Schwabe fandt Ungdom (0—20 Aar) og Alderdom (50—90 Aar) svagere repræsenterede, derimod den kraftigere Alder (20—50 Aar) stærkere repræsenteret i Berlin end i Thüringen og Würtemberg. Summariske Dødelighedskvotienter vise sig overhovedet let at være en Faldgrube, naar man indlader sig paa at uddrage Slutninger af dem. Saaledes er det blandt andre gaaet Dr. Stefan Sedlaszek (Die Selbstmorde in Wien) vedrørende et andet Spørgsmaal paa Selvmordenes Omraade. Denne Forfatter adskilte Wiens forskjellige Kvarterer efter Velstand, og fandt da, at de mest velhavende Kvarterer viste de fleste Selvmord i Forhold til Beboernes Antal. Men dette kan være en ganske naturlig Følge af, at de fattige Kvarterer rumme forholdsvis flest Børn, og bekræftes under alle Omstændigheder ikke af min Statistik hverken fra Kjøbenhavn eller Provinsbyerne.

vilde det ganske vist have været, om det undersøgte Tidsrum havde været det samme begge Steder, men Afstanden i Tid er dog for ringe til, at dette kan forudsættes at have nogen væsenlig Betydning.

I Provinsbyerne finde vi, at ved Befolkningen som Helhed ligesom ogsaa i de forskjellige Samfundslag stiger Dødeligheden hos Mandkjønnet tydelig gennem alle tre Aldersklasser, medens hos Kvindekjønnet Forskjellen mellem Aldersklasserne er tvivlsom. I Kjøbenhavn er Resultatet det samme for begge Kjøns Vedkommende, kun at Forskjellen mellem Mandkjønnets mellemste og ældste Aldersklasse ikke er tydelig i Gruppe II og III.

Sammenlignes Dødeligheden hos Kjønne, viser det sig begge Steder, at den saavel hos Befolkningen i det Hele som i de forskjellige Samfundslag er udtalt større hos Mandkjøn end hos Kvindekjøn gennem alle tre Aldersklasser.

Med Hensyn til Forholdet mellem de forskjellige Samfundslag finde vi, at i Provinsbyerne er Dødeligheden gennem alle Aldersklasser større i Gruppe I end i Gruppe II og III for Mandkjønnets Vedkommende; det samme er Tilfælde i Kvindekjønnets yngste Aldersklasse, medens det i de to andre er tvivlsomt, om der er nogen Forskjel tilstede. I Kjøbenhavn fandtes Forholdet tilsvarende for begge Kjøns Vedkommende, kun at der ikke var nogen tydelig Forskjel mellem Grupperne i Mandkjønnets yngste Aldersklasse.¹⁾

¹⁾ At Selvmord optræder forholdsvis hyppigere hos ugifte og i Enkestand levende end hos gifte, er bekendt. Men det er ikke sandsynligt, at der hos de forskjellige Samfundslag skulde være en saadan Forskjel i Civilstand, at den kunde forklare den fundne Afvigelse i Hyppighed.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi i Provinsbyerne:

TABEL XL.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.
20—35 Aar	17	12	3	3	"	3	1	1
35—55 —	46	42	16	9	10	13	1	3
55 og derover . . .	49	46	11	13	8	13	3	4
tilsammen . . .	112	100	30	25	18	29	5	8

Intetsteds er Differencen mellem Erfaring og Beregning saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der tør lægges nogen Vægt paa den. I Provinsbyerne synes der altsaa ikke at optræde nogen Forskjel paa Hyppigheden af Selvmord i mellemste og højere Samfundslag hverken hos Mand eller Kvinde. I Kjøbenhavn var Resultatet det samme for Kvindekjønnets Vedkommende, medens for Mandkjønnets Vedkommende mellemste Samfundslag viste tydelig større Dødelighed end højere.

Ved de undersøgte Erhverv faa vi følgende Resultat:

TABEL XLI.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvdp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigræne.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	1	4	4	3	7	2	13	10
35—55 — . .	5	6	2	4	10	4	21	21
55—65 — . .	"	4	"	1	6	2	11	11
tilsammen	6	14	6	8	23	8	45	42

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	4	4	1	3	10	9	"	2
35—55 — . .	14	15	3	7	19	16	4	5
55—65 — . .	4	5	1	2	6	5	2	3
tilsammen	22	24	5	12	35	30	6	10

Alder.	Tobaksindustrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygger.		Snedkere, Stølemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	7	4	2	4	5	5	9	11
35—55 — . .	6	4	8	12	18	14	21	24
55—65 — . .	1	1	6	4	4	6	5	9
tilsammen	14	9	16	20	27	25	35	44

Hos Sadelmagere og Tapetserere er Antallet af Selvmord udtalt større end det gennemsnitlige — Differencen mellem Erfaring og Beregning er 5 Gange saa stor som Middelfejlen; hos Bagere og Konditore samt hos Malere og Lakerere synes de derimod at forekomme sjældnere end gennemsnitligt — Differencen er paa det nærmeste 2 Gange saa stor som Middelfejlen. Ved de øvrige Erhverv svarer enten Erfaring til Beregning, eller er Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen saa lille, at der ikke kan lægges Vægt paa den.

TABEL XLII.

Alder.	Arbejds- mænd.		Mandligt Tjeneste- tyende.		Kvindeligt Tjeneste- tyende.		Værtshus- holdere, osv.	
	Do- dc.	Beregnet dode efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Do- dc.	Beregnet dode efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Do- dc.	Beregnet dode efter Tabel for den kvindelige Del af Gruppe I.	Do- dc.	Beregnet dode efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe II.
20--35 Aar . . .	27	21	24	23	30	28	5	2
35--55 — . . .	143	112	13	18	5	4	12	10
55--65 — . . .	36	41	4	4	1	1	5	4
tilsammen	206	174	41	45	36	33	22	16

Hos Arbejds mænd er Antallet af Selvmord større end beregnet, Differencen er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen. Hos det mandlige og kvindelige Tjenestetyende ligesom hos Udskjænkere af Spirituosa, er der ingen tydelig Afvigelse fra Gennemsnittet.

Navnlig for Sadelmageres, tildels ogsaa for Bageres samt Maleres Vedkommende, gjenfinde vi det positive Resultat, vi uddrog, baade i Provinsbyerne og i Kjøbenhavn; derimod er hos Arbejds mænd i Provinsbyerne Antallet af

Selv mord det gjennemsnitlige, men til Gjengjæld hos det kvindelige Tjenesteyende og hos Udskjænkere af Spirituosa tydelig større end Gjennemsnittet.

Ulykkestilfælde. At Fald med paafølgende Brud af Laarbenshalsen ikke sjældent hos gamle Folk bliver Aarsag til Døden gennem det langvarige Sengcleje, er bekendt nok. Om man nu skal regne Dødsfald af den Art under Ulykkestilfælde eller ikke, kan jo være Tvivl underkastet. Jeg har imidlertid overalt henført dem derunder, hvad der maa erindres, hvis Forholdet imellem Dødeligheden i Aldersklasserne her stiller sig anderledes end i Lande, hvor denne Fremgangsmaade ikke er benyttet. (Se Tabel XLIII, Side 86.)

Som det synes, skulde dødelig forløbende Ulykkestilfælde hos Mandkjønnet være hyppigere i Provinsbyerne end i Kjøbenhavn, omvendt hos Kvindekjønnen. Middelfejlen er imidlertid i de fleste Aldersklasser saa stor, at Dødeligheden gjerne kan være den samme begge Steder. Overhovedet maa jeg advare imod at lægge for megen Vægt paa denne Sammenstilling, eftersom man ikke kan være sikker paa, at Lægerne lige omhyggelig begge Steder have anført, om et Dødsfald f. Ex. ved Blodforgiftning (Pyæmi) eller ved Stivkrampe (Tetanus) har havt et Ulykkestilfælde til Udgangspunkt. Paa Forhaand skulde man jo vente, at dødelig forløbende Ulykkestilfælde være relativ hyppigere i Hovedstaden, hvor der dog findes endel Storindustri, end i Provinsbyerne, hvor der kun findes lidt deraf.¹⁾

Der viser sig i Provinsbyerne ingen tydelig Bevægelse af Dødeligheden gennem Aldersklasserne, naar undtages

¹⁾ Det tør antages, at der ved Hjælp af Lægernes nye Sygelister om nogle Aar vil foreligge et brugbart Materiale til Afgjørelsen af Spørgsmaalet.

TABEL XLIII.

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,6	0,02	0,7	0,02	0,2	0,02
35—55 —	0,6	0,03	0,8	0,04	0,3	0,03
55 Aar og derover . . .	0,6	0,3	1,0	0,4	0,4	0,2

Alder.	Dødsfald ved Ulykkestilf. udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald i Provinsbyerne					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	8,6	0,3	9,5	0,3	3,2	0,3
35—55 —	4,1	0,3	4,4	0,4	2,7	0,3
55 Aar og derover . . .	1,1	0,7	1,7	0,8	0,8	0,5

Alder.	Af 1000 levende i hver Aldersklasse døde aarlig i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	0,2	0,04	0,3	0,04	0,2	0,03
35—55 —	0,4	0,04	0,7	0,05	0,08	0,03
55 Aar og derover . . .	0,4	0,1	0,9	0,3	0,2	0,04

Alder.	Dødsfald ved Ulykkestilf. udgjorde i pCt. af samtlige Dødsfald i Kjøbenhavn					
	hele Befolkningen		Gruppe I		Gr. II og III	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
20—35 Aar	2,5	0,6	3,3	0,5	3,1	0,5
35—55 —	2,0	0,3	2,8	0,3	0,6	0,3
55 Aar og derover . . .	0,6	0,2	1,1	0,4	0,4	0,1

en Stigning fra Kvindekjønnets mellemste til ældste Aldersklasse saavel hos Befolkningen i det Hele som i de forskjellige Samfundslag. I Kjøbenhavn er der en udtalt Stigning af Dødeligheden fra Mandkjønnets yngste til mellemste Aldersklasse hos Befolkningen i det Hele og i Gruppe I — iøvrig ingen tydelig Bevægelse.

Begge Steder er Dødeligheden hos Mandkjønnet overalt større end hos Kvindekjønnets, — naar undtages ældste Aldersklasse — for Kjøbenhavns Vedkommende tillige mellemste Aldersklasse — af Gruppe II og III, hvor Forskjellen ikke er til at stole paa.

Mellem de forskjellige Samfundslag stiller Forholdet sig begge Steder saaledes, at Gruppe I har større Dødelighed end Gruppe II og III i alle Mandkjønnets Aldersklasser — naar undtages, at i Kjøbenhavn var Forskjellen ikke til at stole paa i yngste Aldersklasse —, hvorimod der ingen tydelig Forskjel er mellem Grupperne i nogen af Aldersklasserne hos Kvindekjønnets.

Skille vi Gruppe II ud fra Gruppe III, faa vi i Provincesbyerne:

TABEL XLIV.

Alder.	Gruppe II.				Gruppe III.			
	Md.		Kv.		Md.		Kv.	
	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.	Erfaring.	Beregning.
20—35 Aar	17	12	1	1	1	3	1	1
35—55 —	32	25	3	3	3	8	„	1
55 og derover	23	20	14	13	3	5	2	3
tilsammen	72	57	18	17	7	16	3	5

Differencen mellem Erfaring og Beregning er ikke engang hos Mandkjønnet saa stor i Forhold til Middel-

fejlen, at vi tør gaa ud fra, at der er nogen Forskjel paa Dødeligheden i mellemste og højere Samfundslag, især da det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

Hyppigheden af dødelig forløbende Ulykkestilfælde var ved de undersøgte Erhverv følgende:

TABEL XLV.

Alder.	Bagere og Konditører.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.		Skomagere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. ved samtlige undersøgte Haandv. og Industrigræne.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar . .	2	3	1	2	2	1	1	7
35—55 — . .	1	1	"	1	"	1	"	5
55—65 — . .	"	1	"	1	"	1	1	4
tilsammen	3	5	1	4	2	3	2	16

Alder.	Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.		Blikkensl., Guldsmede, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
25—35 Aar . .	2	3	5	2	15	7	1	2
35—55 — . .	1	3	"	1	6	4	1	1
55—65 — . .	"	2	"	1	1	2	1	1
tilsammen	3	8	5	4	22	13	3	4

TABEL XLV (fortsat).

Alder.	Tobaks- industrien.		Murere.		Tømrere, Baad- og Skibsbygger		Snedkere, Stolemagere, osv.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hovedp. osv.
20—35 Aar .	1	2	5	3	10	3	1	7
35—55 — . . .	"	1	12	3	10	4	1	6
55—65 — . . .	"	1	7	2	6	2	1	3
tilsammen	1	4	24	8	26	9	3	16

Hos Smede og de i Forbindelse hermed behandlede Erhverv men navnlig hos Tømrere, Baad- og Skibsbyggere samt hos Murere forekomme dødelig forløbende Ulykkestilfælde tydelig hyppigere end gennemsnitlig. Ved alle de øvrige Erhverv, naar undtages Malere og Lakerere, ere de enten udtalt eller dog antydnet sjældnere end gennemsnitlig.

TABEL XLVI.

Alder.	Arbejds mænd.		Mandligt Tjenestet.	
	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I.
20—35 Aar	28	22	21	24
55—55 —	62	54	10	9
55—65 —	19	17	2	2
tilsammen . . .	109	93	33	35

Hverken hos Arbejds mænd eller det mandlige Tjenesteyende er der nogen tydelig Forskjel mellem Erfaring og Beregning.

Saa vel i Provinsbyerne som i Kjøbenhavn gjenfinde vi mere eller mindre tydelig udtalt det positive Resultat, vi ovenfor uddrog for Smede o. s. v., Tømrere o. s. v. samt Murere.

Dødeligheden ved enkelte Erhverv.

Foruden de Erhverv, ved hvilke Totaldødeligheden blev undersøgt i Kjøbenhavn, er der i Provinsbyerne endnu medtaget Fiskere, Sypiger, og af Haandværk: Garvere samt Slagtere. Skjønneth, efter hvilket jeg slog to eller flere af Erhvervene sammen, forsaavidt der mellem dem lod sig finde Berøringspunkter i Beskjæftigelsens Art, har været det samme begge Steder med en enkelt Undtagelse, hvorfor der tidligere er gjort Rede. Men medens jeg for Kjøbenhavns Vedkommende ved de forskjellige Haandværk og Industrigrene først beregnede Dødeligheden hos Medhjælpere og dernæst hos Medhjælpere og Hovedpersoner tilsammen, har jeg for Provinsbyernes Vedkommende anset det for rigtigst at blive staaende ved den sidste Beregning. Aarsagen hertil var, at den tidligere omtalte Vanskelighed ved at se af Folketællingslisterne, om en Person arbejdede for egen Regning eller ikke, syntes at fremtræde endnu hyppigere det sidste end det første Sted, saa at det for Medhjælpere alene fundne Resultat let kunde blive fuldstændig illusorisk. Endvidere er der den Forskjel i Fremgangsmaaden, at jeg i Provinsbyerne har indskrænket mig til at undersøge Dødeligheden indtil det 65de Aar. At jeg saaledes bortkastede de ældste Aldersklasser, skete for at undgaa en mulig Fejlkilde. Jeg fik nemlig af Folketællingslisterne det Indtryk, at en ikke ringe Del af gamle (forhenværende) Haandværksmestre paa disse anførte sig

som »Partikulier«, medens Dødsattesterne næsten altid angav Vedkommendes tidligere sociale Stilling.

For de benyttede Aldersklasser har jeg vel beregnet de respektive Dødelighedskvotienter, men anvender ikke disse til at anstille nogen Sammenligning mellem Dødeligheden ved de forskellige Erhverv af Hensyn til, at det sine Steder temmelig ringe Antal Dødsfald aabner Tilfældighederne for stort et Spillerum; forsaavidt imidlertid nogen skulde interessere sig for dem, findes de paa en af Oversigtstabellerne bag i Bogen. Derimod prøver jeg Dødelighedsforholdene for de enkelte Erhverv ved at beregne — ligesom Tilfældet var i Kjøbenhavn —, hvor mange døde ethvert af dem skulde havt efter den benyttede Maalestok for Dødeligheden — om denne vil man paa sit Sted finde Oplysning —, og hermed da sammenstille de virkelig døde. Det er en Selvfølge, at Maalestokken altid er hentet fra Individet, der i Retning af økonomiske Vilkaar ikke fjerner sig langt fra dem, paa hvem den anvendes, med andre Ord: Indflydelsen af de økonomiske Forhold er saavidt mulig elimineret, for at faa Beskjæftigelsens Indvirkning paa Dødeligheden tydeligere frem.

Som de ovenfor fremhævede Ord strax antydede, kan denne Eliminationsproces imidlertid kun gennemføres delvis. Et Exempel vil gjøre dette klart. Vi forudsætte, at man sammenligner Dødeligheden hos Medhjælpere ved et givet Haandværk med Dødeligheden hos Medhjælpere ved alle Haandværk tilsammen: her repræsenterer Maalestokken vel Gjennemsnittet af Arbejdslønnen for hele den paagjældende Samfundsklasse, men i det givne Haandværk kan jo Aarsindtægten ($Løn \times Arbejdsaarets Længde$) være ikke saa lidt over eller under Gjennemsnittet. Som Kontrol maa man derfor helst have ved Haanden en Industri-

statistik, hvorfra Oplysninger af den Art lade sig hente, forsaavidt de overhovedet kunne tilvejebringes. Medens jeg for Kjøbenhavns Vedkommende var saa heldig at kunne benytte den af Rubin udarbejdede, fra Hovedstadens statistiske Kontor udgaaede Haandværks- og Industristatistik for 1882,¹⁾ mangler en saadan destoværre for Provinsbyerne. Hvis man imidlertid tør slutte fra de faa Haandværk, om hvilke Arbejderkommissionens Betænkning²⁾ indeholder Oplysninger vedrørende Lønningsforholdene respektivt i Kjøbenhavn og Provinsbyerne, skulde Lønningssatserne ved de forskjellige Erhverv staa nogenlunde i samme Proportion til Gjennemsnitslønnen her og hist.³⁾ Jeg tør derfor maaske paa Provinsbyerne overføre de Resultater, der i saa Henseende fremgik af den kjøbenhavnske Industristatistik.

Ved at tage Hensyn til den relative Hyppighed af Selvmord og Drankerdødsfald ved de forskjellige Erhverv er man endvidere istand til at kontrolere, om en eventuel høj Dødelighed tildels lader sig henseende til Momenter, der, selv om de maaske indirekte staa i Forbindelse med Professionen — ustadigt Arbejde f. Ex. frister vel nok til uregelmæssigt Liv —, dog under alle Omstændigheder ikke have noget at gjøre med dens Teknik. Det er navnlig paa Dødsfald ved Drankersygdomme, at Hovedvægten her kommer til at ligge, thi viser et Erhverv et ufor-

¹⁾ Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 7.

²⁾ Oplysninger om Arbejdernes økonomiske Vilkaar i Kongeriget Danmark i Aaret 1872.

³⁾ Theoretisk taget, skulde man ogsaa kunne slutte, at dette maatte være Tilfælde, eftersom en mulig Difference af Betydning hurtigt vilde blive udjævnet gennem Konkurrencen mellem Hovedstaden og Provinsbyerne σ : ved forøget eller formindsket Tilbud af Arbejdskræft til det paagældende Erhverv.

holdsmæssig stort Antal af disse, kan man være nogenlunde sikker paa, at der bag ved dem ligger en uforholdsmæssig stor Mængde Dødsfald, hvor Alkoholen paa en snigende Maade har gjort sin Indvirkning gjældende. Selv om saaledes det fundne Plus af Selvmord og Drankerdødsfald ikke vejer meget i Vægtskaalen overfor det Plus, som Dødeligheden ved et Haandværk maatte vise i Sammenligning med den gennemsnillige Dødelighed ved alle Haandværk tilsammen, er man dog specielt for Alkoholens Vedkommende ikke berettiget til at slutte, at dens Indvirkning paa Dødeligheden har været forsvindende.¹⁾

Endelig har jeg havt Opmærksomheden henvendt paa, om Arbejdet, som et Erhverv udkræver, er af den Beskaffenhed, at det kan udføres af mindre kraftige Individier selv med Anlæg til bestemte Sygdomme. Det tør da nemlig forudsættes, at saadanne ville søge dertil, og viser det sig derfor ved den Art Erhverv, at en eventuel høj Dødelighed alene stammer fra de yngre Aar, tør man næppe lægge Beskjæftigelsen den til Last, i al Fald ikke fuldt ud.

Bagere og Konditore. Her som overalt i det følgende skal jeg sammenligne de i Provinsbyerne fundne Dødelighedsforhold med de i Kjøbenhavn fundne. Hvad angaar Erfaringerne fra Udlandet, vil man i første Afdeling finde citeret ved ethvert Erhverv Resultatet, der fremgaar af den engelske officielle Statistik. Denne var nemlig

¹⁾ I Kjøbenhavn beregnede jeg oprindelig de paagjældende to Dødsarsagers relative Hyppighed ved hvert enkelt Erhverv for Medhjælpere alene, idet jeg benyttede Gruppe I som Maalestok (jfr. første Afdeling); senere har jeg imidlertid ogsaa der, for at kunne sammenligne Resultatet, undersøgt Forholdet hos Medhjælpere og Hovedpersoner tilsammen, idet jeg ligesom i Provinsbyerne anvendte samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene som Maalestok.

idetmindste indtil for faa Aar siden den eneste, der i Beregningen af Dødeligheden gik ud fra alle levende i vedkommende Erhverv, saaledes som Tilfældet er hos mig¹).

Til yderligere Oplysning skal jeg anføre Tallene, som fremkomme, naar man slaar Kjøbenhavn og Provinsbyerne sammen.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	5296	27	38	9376	47	74
35 55 —	3000	31	40	5600	67	86
55-65 —	1080	30	33	1560	42	53
tilsammen	9376	88	111	16536	156	213

Det er gunstige Dødelighedsforhold, vi i Provinsbyerne træffe ved dette Erhverv. Da Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Midelfejlen, kan maa nok lægge Vægt paa den, saa meget mere som jeg i Kjøbenhavn ligeledes fandt tydelig mindre Dødelighed end beregnet.

Svendene hos Bagere og Konditore syntes i Kjøbenhavn (1882) næppe at naa den gennemsnitlige Arbejds-løn; dog var Forholdet noget vanskeligt at afgjøre, eftersom de som Regel faa Kost og Logis hos Mesteren, og Værdien heraf ikke er let at ansætte.

Drankerødtsfald og Selvmord forekom her endel sjældnere end gennemsnitlig ved samtlige Haandværk og

¹) Statistikerne fra Sygekasserne referere sig jo kun til den mere velstillede eller mere forsynlige Del af Arbejderklassen.

Industrigrene i Provinsbyerne; det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn.

Da det kan have sin Interesse at se samlet paa et Sted, hvorledes Dødeligheden ved de øvrige undersøgte Klasser af Dødsårsager stillede sig for ethvert af Erhvervene skal jeg her, som ved de følgende rekapitulere de paagjældende Resultater, idet jeg beder erindret, at de referere sig til Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et. Bagerne og Konditoren (Medhjælpere og Hovedpersoner) havde udtalt mindre Dødelighed ved Tuberkulose end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene gennemsnitlige. Derimod ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Blodomsorgauerne, Underlivsorganerne, ligesom ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning eller var Differencen mellem dem i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at man turde stole paa den; den eneste af disse Klasser, hvor der fandtes antydet mindre Dødelighed end den gennemsnitlige, var Sygdomme i Luftvejene. Imidlertid er den ved Tuberkulose, Drankerdødsfald og Selvmord fundne Forskjel ogsaa tilstrækkelig til at forklare $\frac{3}{4}$ (75 pCt.) af den ved Totaldødeligheden fundne Forskjel.

Bogbindere og Bogtrykkere. Skjøndt forskellige i flere Retninger, have disse to Haandværk dog det fælles, at Arbejdet hyppig foregaar i slet ventilerede Værksteder, fyldte med Uddunstninger af Papir, Klister, Sværte o. s. v.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvd. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvd. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	2968	29	21	7038	88	55
35-55 —	1376	22	18	3766	64	58
55-65 —	328	16	10	798	32	27
tilsammen	4672	67	49	11602	184	140

Dødelighedsforholdene ere i Provinsbyerne tydelig ugunstige; Differencen mellem Erfaring og Beregning er mellem 2 og 3 Gange saa stor som Middelfejlen. I København var det samme Tilfælde.

Erhvervet synes ikke særlig at friste til uregelmæssigt Liv, idet i Provinsbyerne saavel Antallet af Selvmord som af Dranker dødsfald snarere viste Antydning til at være under end over Gjennemsnittet ved samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene — ligesaa i København.

Det er heller ikke daarlige Lønningsforhold, der betinge den relativt store Dødelighed, hvis man tør slutte fra Hovedstaden; her havde nemlig i 1882 Bogbindere den gjennemsnitlige Dagløn og Bogtrykkere endel over, medens Indtægten ved Akkordarbejde for begge Professioner opgaves at være den gjennemsnitlige. Da imidlertid Arbejdet er af den Art, at det kan udføres af Individier, der ere mindre kraftige eller endog bære paa en Sygdomsspire, fremstiller sig den Mulighed, at saadanne søge hertil i større Omfang. Herfor talte ogsaa det i København fundne Resultat, idet den høje Dødelighed hovedsagelig gjorde sig gjældende i den unge Alder 20—35

Aar); men Resultatet for Provinsbyerne stemmer i saa Henseende ikke hermed, ligesaa lidt som det af den engelske officielle Statistik fremgaaede, der viste højere Dødelighed end beregnet omtrent i samme Grad i de ældre som i de yngre Aldersklasser.

Da jeg ved at slaa Kjøbenhavn og Provinsbyerne sammen, fik noget større Tal at raade over, har jeg undersøgt hvert af Erhvervene for sig for at se, om deres Dødelighedsforhold skulde stille sig forskjelligt.

Alder.	Bogbindere i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen (Medhj. og Hovedp.).			Bogtrykkere i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen (Medhj. og Hovedp.).		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	2578	36	19	4460	52	35
35-55 —	1680	27	26	2086	37	32
55-65 —	348	15	12	450	17	15
tilsammen	4606	78	57	6996	106	82

Forholdene ere lige ugunstige ved begge Erhverv; det samme viste den engelske officielle Statistik.

Bogbindere og Bogtrykkere i Forening havde udtalt større Dødelighed ved Tuberkulose end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene gjennemsnitlige, hvad der aldeles overvejende skyldtes yngste Aldersklasse. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Blodomsorganerne, Underlivsorganerne, ligesom ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning, eller var Differencen mellem dem i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at man turde lægge Vægt paa den; de eneste af disse

Klasser, hvor der fandtes antydet større Dødelighed end gennemsnitlig, var Sygdomme i Nervesystemet og epidemiske Sygdomme. Men den ved Tuberkulose fundne Forskjel var ogsaa istand til at forklare c. $\frac{3}{4}$ (70 pCt.) af den ved Totaldødeligheden fundne Forskjel.

Sadelmagere og Tapetsere. Dødelighedsforholdene ved dette Erhverv stillede sig saaledes:

Alder.	Medhjælpere og Hovedp i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	2296	19	16	4636	36	36
35-55 —	1960	30	27	4270	72	66
55-65 —	744	20	22	1034	32	35
tilsammen	5000	69	65	9940	140	137

Differencen mellem Erfaring og Beregning er i Provinsbyerne kun ubetydelig, og da det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn, kunne vi nok slutte, at Dødeligheden ligger nær ved den for de undersøgte Haandværk og Industrigrene gennemsnitlige.

Lønningsforholdene synes ikke at være gode, idet Sadelmagere i Kjøbenhavn knap nok naaede den gennemsnitlige Dagløn for Svende, ligesom ogsaa Indtægten ved Akkordarbejde var under Gjennemsnittet, og dog arbejdedes der efter Opgivelse kun 6 à 9 Maaneder af Aaret i Professionen.

De indtrufne Dødsfald ved Drankersygdomme svarede i Provinsbyerne omtrent til Gjennemsnittet, men derimod

vare Selvmord forholdsvis meget hyppige; nøjagtig det samme fandt Sted i Kjøbenhavn. Af det samlede Antal Dødsfald hos Medhjælpere og Hovedpersoner udgjorde Selvmordene 16,4 pCt. i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen — i Kjøbenhavn alene 16,9 pCt.; unægtelig et højest mærkværdigt Forhold, der næppe lader sig afvise som en Tilfældighed, da det optræder ens i og udenfor Hovedstaden, men hvis Forklaring er meget vanskelig at finde.

Naar vi i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen trække Overskudet af Selvmord fra Totaldødeligheden — der indtraf 23 Selvmord i Alderen fra det 20de til det 65de Aar, medens der efter Beregning kun skulde have været 8 — kommer Dødeligheden, der nu ligger ubetydelig over Gjennemsnittet, til at ligge ikke saa lidt under det. Tages ydermere i Betragtning, at de ved dette Erhverv beskæftigede Arbejdere efter det ovenfor anførte maa antages at leve under forholdsvis daarlige økonomiske Forhold, synes selve Professionen nærmest at være sundere end gennemsnitlig.

Ved de øvrige undersøgte Klasser af Dødsårsager svarede Erfaring til Beregning, eller ogsaa var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen for lille til, at der kunde tages Hensyn til den; ved de fleste af dem var der dog en Antydning af mindre Dødelighed end den gennemsnitlige.

Skomagere. De Haandværk, der gaa ud paa Forarbejdelsen af Beklædningsgjenstande, beskæftige jo altid et betydeligt Antal Individier, og navnlig ved det foreliggende faa vi derfor at gjøre med nogenlunde store Tal.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	12696	82	90	22916	162	181
35-55 —	9408	132	127	19218	258	296
55-65 —	3072	74	93	5322	162	181
tilsammen	25176	288	310	47456	582	658

Dødeligheden er i Provinsbyerne mindre end beregnet, og skjøndt Forskjellen ikke er 2 Gange saa stor som Middelfejlen, tør vi nok lægge Vægt paa den i Betragtning af, at dette Erhverv tydelig viste gunstige Dødelighedsforhold i København.

Det kan næppe være gode økonomiske Vilkaar, der betinge Resultatet, thi i København var baade Daglønnen for Skomagersvende og Indtægten ved Akkordarbejde betydelig under Gjennemsnittet. Heller ikke kan Aarsagen søges i et relativt ringe Antal af Selvmord og Drankerdødsfald, eftersom dette i Provinsbyerne næsten nøjagtig svarede til Beregning — i København forekom disse Dødsarsager endog snarest hyppigere end beregnet. Som Forklaring af de gunstige Dødelighedsforhold kan altsaa ikke godt tjene andet end, at Professionen selv maa føre faa sundhedsfarlige Momenter med sig, tilmed da den dog vistnok lokker endel mindre kraftige Individier til sig. For det sidste taler, at i Aldersklassen 20—35 Aar og endnu mere i den næste ere Forholdene ikke særlig gode i Provinsbyerne, det samme var i København Tilfælde før det 35te Aar, ligesom ogsaa den engelske Statistik viser noget lignende.

Ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Blodomløbsorganerne, Underlivsorganerne, samt ved epidemiske Sygdomme havde Skomagerne vel mindre Dødelighed end beregnet, men kun ved den sidst nævnte Klasse var Forskjellen i Forhold til Middelfejlen stor nok til, at man kunde stole paa den. Ved Tuberkulose derimod svarede Dødeligheden nøjagtig til Beregning. Heraf fremgaar om end kun som Antydning, at Udøverne af dette Haandværk ikke synes at have fuldt saa gode Udsigter overfor Tuberkulose som overfor de andre Dødsarsager¹⁾.

Skrædere. Det hører til de mere besynderlige blandt Resultaterne, som Undersøgelsen af den professionelle Dødelighed giver, at Forholdet hos Skrædere ikke stiller sig nogenlunde som hos Skomagere, skjøndt de to Professioner have ikke saa ganske faa Berøringspunkter med hinanden. Vi lære heraf, at man ikke mere end højst nødtvungent skal indlade sig paa at slaa tilsyneladende beslægtede Erhverv sammen ved Undersøgelser af denne Art, hvorfor jeg ogsaa i denne Afdeling overalt, hvor Tallenes Størrelse tillod det, har prøvet for sig hvert af de Erhverv, som jeg først havde behandlet under et.

¹⁾ Man kunde spørge, om ikke Resultatet skyldtes en usædvanlig Tilgang særlig af brystsvage Individuer, men en Undersøgelse af Forholdet i de enkelte Aldersklasser ved Dødeligheden af Tuberkulose viser intet, som tyder derpaa.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdj. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdj. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	5744	50	41	10474	94	83
35-55 —	5192	71	70	13012	216	200
55-65 —	1632	49	49	3202	108	109
tilsammen	12568	170	160	26688	418	392

Dødeligheden er i Provinsbyerne vel større end beregnet, men Differencen er i Forhold til Middelfejlen for lille til, at der kan tages Hensyn til den. Da det samme fandt Sted i København, ligger det nærmest, at Dødeligheden svarer til den gennemsnitlige.

Den tidt citerede Industristatistik kunde ikke opgive nogen Gennemsnitsløn for Skræderne i Hovedstaden, men det syntes dog, som om de flinkere Svende ved Akkordarbejde vare istand til at naa mindst den gennemsnitlige Aarsindtægt.

Antallet af Selvmord og Drankerdødsfald svarer i Provinsbyerne omtrent til Beregning; København gav det samme Resultat.

Man skulde vente, at ogsaa dette Haandværk drog en Del mindre kraftige Individier til sig. Derpaa tyder nu virkelig Statistiken fra Provinsbyerne — i Lighed med den engelske Statistik —, idet Dødeligheden kun i den unge Alder findes større end beregnet, men det modsatte var Tilfælde med Statistiken fra København, hvor Dødeligheden netop i yngste Aldersklasse holdt sig nærmest ved den beregnede.

Ved Tuberkulose havde Skræderne udtalt større Dødelighed end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene gennemsnitlige, hvad der ingenlunde skyldtes de unge Aar alene. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Blodomløbsorganerne, Underlivsorganerne, ligesom ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem ikke stor nok til, at der kunde lægges Vægt paa den; den eneste af disse Klasser, hvor der findes antydet større Dødelighed end gennemsnitlig, var Sygdomme i Underlivsorganerne. Dette Haandværk disponerer altsaa tydelig til Tuberkulose, medens det ikke synes at medføre særlig Fare for de andre Klasser af Dødsarsager.

Malere og Lakerere. Blandt de Erhverv, ved hvilke Lægerne ogsaa uden Statistikens Hjælp kunne danne sig en begrundet Mening om, hvorvidt selve Beskæftigelsen medfører nogen Fare for Sundheden eller ikke, hører det foreliggende for Blyforgiftningens Vedkommende, idet Konnexen mellem Beskæftigelse og Sygdom her springer lige i Øjnene. Men Spørgsmaalet bliver da, hvor stor Betydning dette sunhedsfarlige Moment har, om det er istand til at bringe Dødeligheden op over den gennemsnitlige, hvilket vi nu skulle søge besvaret.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	3568	28	25	7588	59	60
35-55 —	2856	49	38	5926	108	91
55-65 —	784	20	23	1324	39	45
tilsammen	7208	97	86	14838	206	196

Dødeligheden er i Provinsbyerne vel større end beregnet, men Differencen er i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kan lægges nogen Vægt paa den. Da det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn, kunne vi nok slutte, at Dødeligheden ikke ligger langt fra den gennemsnitlige.

Svendene i dette Fag syntes i Kjøbenhavn ikke at naa den gennemsnitlige Aarsindtægt hverken ved Akkordarbejde eller ved Dagløn.

Selv mord forekom i Provinsbyerne forholdsvis sjældent, derimod nærmede Antallet af Dranker dødsfald sig mere til Beregning; i Kjøbenhavn svarede Resultatet nøjagtig hertil. Selv om vi imidlertid baade ved de virkelige og de beregnede døde se bort fra disse to Dødsårsager, bliver Dødelighedsforholdene dog ikke tydelig ugunstige — for Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen: 194 døde mod 176 beregnet døde.

Malere og Lakerere havde ved Sygdomme i Nervesystemet udtalt større Dødelighed end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industriegrene gennemsnitlige. Men i hvilken Grad dette stod i Forbindelse med Blyforgiftning, kunde mit Materiale, som tidligere omtalt, desto værre ikke oplyse; det tør kun formodes, at denne spiller en Rolle i saa Henseende. Ved Tuberkulose, Sygdomme i Luftvejene, Blodomløbsorganerne, Underlivsorganerne, og ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde tages Hensyn til den; blandt disse fandtes ved Sygdomme i Blodomløbsorganerne og Underlivsorganerne antydende større Dødelighed end beregnet, ved Sygdomme i Luftvejene mindre Dødelighed end beregnet.

Smede (Klejn-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede), Jernstøberi og Maskinfabrikation. Da Dødelighedsforholdene ved disse Erhverv ikke viste sig synderlig forskellige i Kjøbenhavn, og de tilmed ere beslægtede, har jeg for Provinsbyernes Vedkommende betragtet dem under et.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for Mdhj. og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	12256	79	87	22896	170	181
35-55 —	7496	100	101	16226	264	250
55-65 —	2272	89	68	3182	127	108
tilsammen	22024	268	256	42304	561	539

Der er i Provinsbyerne vel død flere end beregnet men Differencen er ikke engang saa stor som Middelfejlen, saa at vi nok kunne gaa ud fra, at Dødeligheden ikke ligger langt fra den gennemsnitlige, saa meget mere som Resultatet i Kjøbenhavn var det samme ved hvert af Erhvervene for sig.

Naar man tog Haandværk og Industri under et, synes Smedene i Kjøbenhavn ikke at naa den gennemsnitlige Dagløn; for Formere ved Jernstøberi var Daglønnen noget over Gennemsnittet, og for Maskinfabrikarbejdere omtrent lige saa meget under.

Selv mord men navnlig Drankerdødsfald forekom i Provinsbyerne hyppigere end gennemsnitlig, i Kjøbenhavn var det samme Tilfælde med de sidste, medens de første

svarede til Beregning. Antallet af dødelig forløbende Ulykkestilfælde var hos Medhjælpere og Hovedpersoner endel større end gennemsnitlig i Provinsbyerne, ligesaa i Kjøbenhavn¹⁾. Naar vi fra Totaldødeligheden i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen trække Overskudet af Dranker dødsfald og Selvmord — der indtraf 71 Dødsfald af den Art i Alderen fra det 20de til det 65de Aar, medens der efter Beregning kun skulde have været 54 —, nærmer Antallet af virkelig og beregnet døde sig stærkt til hinanden. Fradrage vi ydermere Overskudet af dødelig forløbende Ulykkestilfælde, — der indtraf 22 saadanne, medens der efter Beregningen kun skulde have været 12 —, bliver Dødeligheden lidt mindre end den beregnede.

Smede og de i Forbindelse hermed behandlede Erhverv havde ved Sygdomme i Luftvejene udtalt større Dødelighed end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigrene gennemsnitlige, derimod ved Sygdomme i Underlivsorganerne udtalt mindre Dødelighed end den gennemsnitlige. Ved Sygdomme i Nervesystemet og Blod-omløbsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning; ved Tuberkulose var Dødeligheden mindre end beregnet, men Forskjellen i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde tages Hensyn til den.

Til Slutning ville vi dog for Kjøbenhavn og Provinsbyerne under et prøve Dødelighedsforholdene hos Smede for sig og ved Jernstøberi og Maskinfabrikation for sig.

¹⁾ Naar man i første Afdeling finder, at Forholdet ved disse tre Dødsårsager ikke stiller sig tilsvarende for Medhjælpere alene, maa det skyldes den lidt nævnte Mangel ved Folketællingslisterne, at Medhjælpere og Hovedpersoner ikke altid lod sig holde ude fra hinanden.

Alder.	Smede i København og Provinsbyerne tilsammen (Medhj. og Hovedp.).			Jernstøberi og Maskinfabrikation i Københ. og Provinsb. tils. (Medhj. og Hovedp.).		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	15378	112	121	7508	58	59
35-55 —	11964	194	184	4262	70	66
55-65 —	2644	102	90	548	25	19
tilsammen	29986	408	395	12318	153	144

Ved hvert af Erhvervene finde vi ligesom ved dem begge i Forening, at Dødeligheden kun fjerner sig ubetydelig fra den gennemsnitlige; Tilføjelsen af Provinsbyerne har med andre Ord ikke forandret det Resultat, jeg fik for Københavns Vedkommende.

Jern- og Staalarbejdernes Beskæftigelse synes altsaa som Helhed ikke at høre til de usunde, hvad enten Talen er om Haandværk eller Fabrikvirksomhed, hvilket dog ikke udelukker, at enkelte Sider af Beskæftigelsen kunne være farlige. Jeg har i saa Henseende tidligere, da Talen var om Hyppigheden af Tuberkulose som Dødsarsag, nævnt Sliberne.

Blikkenslagere, Gjørtlere, Naalemagere, Nysølvfabrikanter, Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere. Skjøndt der i Henseende til Beskæftigelsens Art er ikke ringe Forskjel tilstede mellem den Række af Metalarbejdere, man her finder samlet, ville vi dog af Hensyn til de smaa Tal begynde med at betragte dem under et. Vi kunne da senere udskille de to Professioner (Blikkenslagere og Guldsmede), der blandt dem er repræsenteret ved langt det største Antal Arbejdere.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	2016	15	14	5206	50	41
35-55 —	1832	24	25	4742	70	73
55-65 —	736	24	22	1406	51	48
tilsammen	4584	63	61	11354	171	162

Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er i Provinsbyerne kun ubetydelig; det samme var Tilfælde i Kjøbenhavn (∴ hos Medhjælpere og Hovedpersoner), saa at vi nok kunde slutte, at Dødeligheden ikke fjerner sig meget fra den gjennemsnitlige.

Arbejdslønnen og Indtægten ved Akkordarbejde var i Kjøbenhavn over Gjennemsnittet hos Blikkenslagere, under det hos Gjørtlere og Naalemagere, men paa Gjennemsnittet hos Guldsmede og Sølvvarefabrikanter.

Antallet af Drankerdødsfald svarede i Provinsbyerne omtrent til Beregning, medens Selvmord snarest viste Antydning til at forekomme sjældnere end beregnet — ligesaa i Kjøbenhavn.

Ved de øvrige undersøgte Klasser af Dødsarsager svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde lægges Vægt paa den; blandt dem viste Tuberkulose, Sygdomme i Blodomløbsorganerne og i Underlivsorganerne Antydning til større Dødelighed end beregnet, Sygdomme i Nervesystemet Antydning til mindre Dødelighed end beregnet.

Udskille vi nu de to største af disse Erhverv, finde vi:

Alder.	Blikkenslagere i København og Provinsbyerne tilsammen (Medhj. og Hovedp.).			Guldsmede i København og Provinsbyerne tilsammen (Medhj. og Hovedp.).		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	2740	19	22	1572	20	12
35-55 —	1824	29	28	2016	29	31
55-65 —	410	14	14	572	21	19
tilsammen	4974	62	64	4160	70	62

Hverken hos Guldsmede eller hos Blikkenslagere er Forskjellen mellem Erfaring og Beregning saa stor i Forhold til Middelfejlen, at man kan tage Hensyn til den. Ved hvert af disse to Erhverv falder Resultatet altsaa sammen med det for dem alle i Forening fundne.

Tobaksindustrien. Naar jeg i første Afdeling fremhævede, at dette Erhverv dannede en Undtagelse derved, at det beskæftiger ikke saa ganske faa kvindelige Individuer, saa gjælder dette dog maaske i højere Grad om de store Tobaksfabriker i Hovedstaden end om de som Regel smaa i Provinsbyerne (se Tabellen øverst S. 110).

Dødeligheden er vel i Provinsbyerne større end beregnet, men Forskjellen er saa lille i Forhold til Middelfejlen, at der ikke kan tages Hensyn til den. I København var der derimod udtalt ugunstige Dødelighedsforhold tilstede. Det er det første Erhverv, ved hvilket Resultatet for Provinsbyerne og Hovedstaden ikke falder sammen, om de end gaa i samme Retning. Er det nu muligt at forklare dette paa anden Maade end som en Tilfældighed? Jeg skal i

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i København og Provinsb.
20-35 Aar	3184	35	23	7794	114	62
35-55 —	1664	19	22	4014	83	62
55-65 —	368	7	11	618	18	21
tilsammen	5216	61	56	12426	215	145

saa Henseende pege paa et Par Punkter. Der blev ovenfor hentydet til Muligheden af, at denne Industrigren turde benytte kvindelig Arbejdskraft forholdsvis hyppigere i Hovedstaden end i Provinsbyerne¹⁾; men hvis saa er, kan man nok gaa ud fra, at Tobaksarbejderne hist føre et mere uregelmæssigt Liv end her, thi Blandingen af Kjønnene under Arbejdet indeholder jo en ikke ringe Fristelse i saa Henseende. Man kunde endvidere gjøre opmærksom paa, at den Periode, der blev undersøgt i København, for største Delen ligger forud for Loven af 1873 om Arbejdstilsynet, medens dette ikke gjælder om den Periode, der blev undersøgt i Provinsbyerne. Imidlertid er det neppe sandsynligt, at Fabrikinspektørerne have udøvet nogen synderlig Indflydelse paa de hygiejniske Forhold, hvorunder det industrielle Arbejde, der ligger under deres Tilsyn, foregaar f. Ex. paa Ventilationen i Tobaksfabrikerne, eftersom den

¹⁾ Den eneste Beretning om Arbejdstilsynets Virksomhed, der er kommen mig for Øje, nemlig den for Aaret 1880 giver desværre ikke Lejlighed til at kontrollere, om Forudsætningen, som jeg nærmest støtter paa et af Folketællingslisterne modtaget Indtryk, er rigtig eller ikke.

nævnte Lov ikke klart paalægger dem det som Pligt eller giver dem nogen Ret dertil — den henviser denne Opgave nærmest til Sundhedskommissionerne (!). Jeg maa altsaa lade Spørgsmaalet, om denne Forskjel mellem Hovedstaden og Provinsbyerne er tilfældig eller ikke, i det væsenlige staa ubesvaret. Endnu skal dog anføres, at den engelske officielle Statistik vel viser større Dødelighed end beregnet, men at Differencen kun er af Størrelse som Middelfejlen, saa at man fra denne ikke med Sikkerhed kan slutte til ugunstige Dødelighedsforhold. Bemærkes maa imidlertid, at den sidstnævnte Statistik, saavidt jeg kan se, refererer sig foruden til Medhjælpere og Hovedpersoner i Tobaksindustrien ogsaa til Tobakshandlere, og det er ikke usandsynligt, at Medtagelsen af disse sidste kan have forandret Forholdet endel til det bedre.

Hos Tobakspindere var i Kjøbenhavn Svendenes Indtægt ved Akkordarbejde lidt over Gjennemsnittet, hos Cigarfabrikanter lidt under; for kvindelige Arbejdere syntes Indtægten ved Akkordarbejde at være endel under den for Kvinder gjennemsnitlige.

Antallet af Selvmord og Drankerdødsfald svarede i Provinsbyerne omtrent til Beregning, i Kjøbenhavn vare de begge endel hyppigere end beregnet¹⁾; i Betragtning af de ved denne Industri beskjæftigede kvindelige Arbejdere maa imidlertid disse to Dødsarsager forekomme relativt hyppigere, end Tallene vise, idet Måalestocken er hentet udelukkende fra Mandkjøn.

¹⁾ At de vare relativt sjældnere i Provinsbyerne end i Hovedstaden bestyrker iøvrig den ovenfor fremsatte Formodning, at de paa-gjældende Arbejdere det sidste Sted føre et mere uregelmæssigt Liv end det først nævnte Sted.

Paa Grund af at Beskæftigelsen kun kræver ringe legemlig Anstrengelse, skulde man vente at endel mindre kraftige Individuer søge hertil. Herpaa tyder nu virkelig Statistiken fra Provinsbyerne — ligesom tildels den engelske officielle Statistik —, idet Dødeligheden kun i den unge Alder (20—35 Aar) er større end beregnet; i Kjøbenhavn derimod, hvor Forholdene først blev normale efter det 55de Aar, maatte man i al Fald tillægge dette Moment mindre Betydning. Men se vi paa Dødelighedsforholdene i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen, vil man finde dem saa ugunstige, at de neppe lade sig forklare ved en mulig i større Omfang foregaaende Tilstrømning af svage-lige Individuer selv ikke i Forbindelse med Overskudet af Drankerdødsfald og Selvmord. Herefter at dømme maa Beskæftigelsen selv høre til de usunde, saameget mere som jeg har et stærkt Indtryk af, at det indtræffer hyppigere paa Dødsattesterne end paa Folketællingslisterne, at Kvinder, der beskæftiges i denne Industri, alligevel ikke anføres som Tobaksarbejdere. Jeg vil overhovedet anbefale mine mulige Efterfølgere paa dette Omraade af Statistiken, at de se bort fra kvindelige Fabrikarbejdere, thi ved Forsøg paa at finde deres Dødelighed er man med de nuværende Hjælpemidler udsat for store Skuffelser.

Medhjælpere og Hovedpersoner ved Tobaksindustrien havde ved Tuberkulose udtalt større Dødelighed end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigræne gennemsnitlige, hvilket omtrent ligesaa meget skyldtes Aldersklassen 35—55 Aar som Aldersklassen 20—35 Aar. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Blodomsorganerne, Underlivsorganerne, ligesom ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen for lille til, at der

kunde lægges Vægt paa den; blandt disse fandtes ved Sygdomme i Nervesystemet og i Blodomløbsorganerne Antydning til større Dødelighed end beregnet.

Murere. Jeg har, belært af Erfaringen fra Kjøbenhavn, bestræbt mig for at holde Murhaandlangere — som i Reglen ere Arbejds mænd, der ikke til Stadighed ere knyttede til Professionen — ude fra Mursvendene, der danne den faste Stok af Medhjælpere. Dødeligheden hos de først nævnte vil det nemlig altid være vanskeligt at faa fat paa, da man er udsat for, at Dødsattesterne anføre dem som Daglejere.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	6072	34	43	10182	72	80
35-55 —	7312	91	99	11652	180	179
55-65 —	1920	84	58	2610	124	89
tilsammen	15304	209	200	24444	376	348

Dødeligheden er i Provinsbyerne vel større end beregnet, men Differencen er i Forhold til Middelfejlen for lille til, at man kan tage Hensyn til den. I Kjøbenhavn var Dødelighedsforholdene udtalt ugunstige. Forskjellen kan ikke bero paa, at Murhaandlangere blev medtaget i Hovedstaden, thi efter det ovenfor anførte skulde dette snarest bevirke, at Dødeligheden fremtraadte som mindre end den i Virkeligheden er. Af den engelske officielle Statistik kan man ikke se Dødeligheden hos Murere, eftersom

den uheldigvis har dem sammen med endel andre Erhverv. Vi maa saaledes lade det staa hen, om Forholdene her ere ugunstige eller svare til Gjennemsnittet; det første turde efter det foreliggende være det sandsynligste.

Daglønnen for Mursvende var i Kjøbenhavn den gjennemsnitlige, medens Indtægten ved Akkordarbejde syntes at være lidt over Gjennemsnittet, men selv under heldigste Omstændigheder kan der i vort Klima kun arbejdes c. $\frac{3}{4}$ af Aaret i denne Profession.

Drankerødtsfald vare i Provinsbyerne udtalt hyppigere end gjennemsnitlig, medens Selvmord omtrent svarede til Beregning; det sidste var i Kjøbenhavn Tilfælde med begge disse Dødsarsager. Antallet af dødelig forløbende Ulykkestilfælde var i Provinsbyerne større end beregnet, det samme fandt endnu mere udtalt Sted i Hovedstaden. Naar man fra Totaldødeligheden i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen trækker Overskudet af dødelig forløbende Ulykkestilfælde — der indtraf 24 saadanne fra det 20de til det 65de Aar, medens der efter Beregning kun skulde have været 8 —, nærmer Dødeligheden sig stærkt til den beregnede. Dersom altsaa Forholdene ved denne Profession virkelig skulde være ugunstigere end gjennemsnitlig, kan dette for en stor Del bero paa Ulykkestilfælde¹⁾.

Murerne havde ved Sygdomme i Luftvejene udtalt større Dødelighed end den for samtlige undersøgte Haandværk og Industrigræne gjennemsnitlige, derimod ved Tuberkulose udtalt mindre Dødelighed end den gjennemsnitlige. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Blodomsorganerne og Underlivsorganerne svarede Erfaringen næsten nøjagtig til Beregning.

¹⁾ Af det samlede Antal Dødsfald hos Murere skyldtes i Kjøbenhavn og Provinsbyerne 6,4 pCt. Ulykkestilfælde, i Kjøbenh. alene 8,1 pCt.

Tømrere, Skibs- og Baadbyggere. For Kjøbenhavns Vedkommende gjorde jeg i første Afdel. opmærksom paa, at der paa Folketællingslisterne under Benævnelsen «Skibsbygger» mulig kunde være optaget foruden Skibstømrere ogsaa Skibssmede fra Marinens og det private (Burmeister og Wains) Værft. Om en lignende Fejlkilde kan der ikke være Tale i Provinsbyerne.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdj. og Hvpd. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdj. og Hvpd. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	5544	52	39	11184	81	88
35-55 —	6464	97	88	13334	208	205
55-65 —	2896	72	87	3976	126	135
tilsammen	14904	221	214	28494	415	428

I Provinsbyerne svarer Dødeligheden omtrent til Beregning — den er kun en Ubetydelighed større; i Kjøbenhavn var den derimod mindre end beregnet, men Forskjellen rigtignok ikke fuldt 2 Gange saa stor som Middelfejlen, saa at det efter den hidtil fulgte Regel skulde være tvivlsomt, om man kunde tage Hensyn til den. Da der nu ovenikjøbet i Hovedstaden, som ovenfor omtalt, er Mulighed for en Fejlkilde, taler Sandsynligheden for, at Dødeligheden ikke ligger langt fra den gennemsnitlige.

Daglønnen for Skibstømrere var i Kjøbenhavn den gennemsnitlige; det samme var Tilfælde med Hustømrernes Dagløn, hvorimod Indtægten ved Akkordarbejde var over Gennemsnittet, men der arbejdes jo i denne Profession ikke hele Aaret.

Antallet af Selvmord og Drankerdødsfald svarede i Provinsbyerne omtrent til Beregning; det samme var i Kjøbenhavn Tilfælde med Selvmord, medens Drankerdødsfald snarest viste Antydning til at være hyppigere end gjennemsnitlig. Dødelig forløbende Ulykkestilfælde forekom begge Steder langt hyppigere end gjennemsnitlig — der indtraf nemlig i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen 26 saadanne i Alderen fra det 20de til det 65de Aar, medens der efter Beregning kun skulde have været 9. Selv om altsaa Dødelighedsforholdene ved denne Profession maaske ikke ere udtalt gunstige i det Hele, synes de dog at blive det, naar man ser bort fra Ulykkestilfælde.

Tømrere, Baad- og Skibsbyggere havde ved Tuberkulose tydelig mindre Dødelighed end den for de undersøgte Haandværk og Industrigrene gjennemsnitlige. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Luftvejene, Underlivsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring næsten nøjagtig til Beregning; ved Sygdomme i Blodomsorganerne var der vel antydet mindre Dødelighed end den gjennemsnitlige, men Forskjellen var i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde lægges Vægt paa den.

Snedkere, Stolemagere, Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulmænd og Træskomagere. Det er hovedsagelig Snedkere og Stolemagere, der give denne Gruppe af Træarbejdere sit Præg, eftersom hin Profession beskæftiger et større Antal Arbejdere end alle de øvrige tilsammen.

Alder.	Medhjælpere og Hovedp. i Provinsbyerne.			Medhjælpere og Hovedp. i Kjøbenh. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Kjøbenhavn og Provinsb.
20-35 Aar	11888	78	84	25378	166	200
35-55 —	10688	129	144	22578	330	349
55-65 —	3424	86	103	5544	183	188
tilsammen	26000	293	331	53500	679	737

Dødeligheden er i Provinsbyerne udtalt mindre end beregnet; i Kjøbenhavn var den vel ligeledes mindre end beregnet, men Differencen her i Forhold til Middelfjelen ikke stor nok til, at man turde lægge Vægt paa den. Efter det foreliggende tør man imidlertid nok antage, at Dødelighedsforholdene ere gunstige.

Det synes ikke at være særlig gode økonomiske Vilkaar, der betinge Resultatet, thi Arbejdslønnen og Indtægten ved Akkordarbejde var i Kjøbenhavn under Gjennemsnittet hos Møbelsnedkere, Stolemagere og Drejere, omtrent paa Gjennemsnittet hos Bødkere og Hjulmagere.

Selv mord men navnlig Drankerdødsfald vare i Provinsbyerne sjældnere end beregnet, det samme var i Kjøbenhavn Tilfælde med Selvmord, medens Drankerdødsfald her vare hyppigere end beregnet. Ser man bort fra disse to Dødsarsager — der indtraf i Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen 66 af dem i Alderen fra det 20de til det 65de Aar, medens der efter Beregning skulde have været 79 —, stille Dødelighedsforholdene sig ikke slet saa gunstige, som man af Totaldødeligheden skulde slutte — for Kjø-

benhavn og Provinsbyerne tilsammen: 613 døde mod 658 beregnet døde.

Snedkere, Stolemagere o. s. v. havde ved Sygdomme i Luftvejene udtalt mindre Dødelighed end den for de undersøgte Haandværk og Industrigræne gjennemsnitlige. Ved Sygdomme i Nervesystemet, Blodumløbsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring næsten nøjagtig til Beregning; ved Tuberkulose var Dødeligheden mindre, ved Sygdomme i Underlivsorganerne større end beregnet, men Forskjellen i intet af Tilfældene saa stor i Forhold til Middelfejlen, at der kunde tages Hensyn til den som mere end en Antydning.

	Bagere og Konditore.	Bogtrykkere og Bogbindere.	Sadelmagere og Tapetsere.	Skomagere.	Skrædere.
Kjøbenhavn	÷	+	=	÷	= (autydet +)
Provinsbyerne	÷	+	=	÷	= (a ntydet +)
Den engelske officielle Statistik . .	÷	+	? ²⁾	÷	+

¹⁾ Materialet til denne Statistik var hentet fra Aarene 1851, 1860—61 og 1871; den referer sig ogsaa til Medhjælpere og Hovedpersoner i Forening.

²⁾ Spørgsmaalstegnet betegner, at Westergaard (Die Lehre von der Mortalität und Morbilität) enten ingen Oplysning har om Dødeligheden ved Erhvervet, eller at det er undersøgt sammen med andre Erhverv.

For at lette Oversigten skal jeg til Slutning for hvert af de i det foregaaende undersøgte Erhverv sammenstille de respektivt i Kjøbenhavn og Provinsbyerne fundne Dødelighedsforhold, idet jeg da samtidig anfører Resultatet, der fremgik af den engelske officielle Statistik¹⁾. Ved + betegner jeg udtalt ugunstige, ved ÷ udtalt gunstige Dødelighedsforhold, ved = gennemsnitlig Dødelighed eller i al Fald en saadan, der ikke tydelig manifesterer sig som over eller under Gennemsnittet.

Malere og Lakerere.	Smede, Jernstøberi og Maskinfabrikation.	Blikkenslagere, Gjærtl., Naalemg., Guldsmede, osv.	Tobaksindustrien.	Murere.	Tømrere, Baad- og Skibsbyggere.	Snedkere, Stølemg., Bødkere, Drejere, o. s. v.
=	=	=	+	+	=	= (antydnet ÷)
=	=	=	= (antydnet +)	= (antydnet +)	=	÷
?	=	?	= (antydnet +)	?	?	?

Der er, som berørt, endnu et Par til Haandværk og Industri hørende Erhverv, der ikke blev undersøgt i Kjøbenhavn, men som jeg har medtaget for Provinsbyernes Vedkommende. Det er nemlig Slagtere og Garvere. Skjøndt det forsaavidt er beslægtede Professioner, som de begge udsætte for Uddunstninger af forraadnende organiske Stoffer, ville vi dog betragte dem hver for sig. Slagterne først.

Alder.	Medhjælpere og Hovedpersoner i Provinsbyerne.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.
20—35 Aar	4200	28	30
35—55 —	3056	56	41
55—65 —	672	30	20
tilsammen	7928	114	91

Dødeligheden er tydelig større end beregnet, Differencen er over 2 Gange saa stor som Middelfejlen. Ogsaa efter den engelske officielle Statistik vare Dødelighedsforholdene udtalt gunstige.

Daglønnen for Slagtersvende var i Kjøbenhavn under Gjennemsnittet. Baade Drankerdødsfald og Selvmord forekom i Provinsbyerne hyppigere end gennemsnitlig; af de første indtraf der 12, medens der efter Beregning skulde have været 6; af de sidste ligeledes 12, medens der efter Beregning skulde have været 5. Trække vi fra Totaldødeligheden Overskudet af disse to Dødsårsager (13), nærmer Erfaring sig stærkt til Beregning. Herefter at dømme har et uordenligt Liv en væsenlig Andel i at fremkalde det gunstige Resultat, saa at det bliver et Spørgsmaal, om Haandværket selv er usundere end gennemsnitlig.

Den relative Hyppighed af de andre Dødsårsager vil af Hensyn til de smaa Tal blive undersøgt for Slagtere og Garvere i Forening.

Garvere (Feldberedere og Hvidgarvere). Dødelighedsforholdene stillede sig saaledes:

Alder.	Medhjælpere og Hovedpersoner i Provinsbyerne.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdj. osv. i Provinsbyerne.
20—35 Aar.	1704	7	12
35—55 —	1264	11	17
55—65 —	632	19	19
tilsammen	3600	37	48

Dødeligheden er mindre end den gennemsnitlige. Uagtet Tallene ere smaa, og skjøndt Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er næppe nok 2 Gange saa stor som Middelfejlen, tør vi dog nok tage Hensyn til Resultatet, eftersom den engelske officielle Statistik viser nøjagtig det samme: mindre Dødelighed end den for de 62 udvalgte Erhverv gennemsnitlige og Forskjellen knap 2 Gange saa stor som Middelfejlen.

Daglønner og Indtægten ved Akkordarbejde svarede i Kjøbenhavn omtrent til Gennemsnittet. Antallet saavel af Drankerdødsfald som af Selvmord var i Provinsbyerne paa det nærmeste lig det beregnede.

Garvere og Slagtere i Forening havde ved Sygdomme i Luftvejene udtalt mindre Dødelighed end den for de undersøgte Haandværk og Industrigrene gennemsnitlige; ved Tuberkulose, Sygdomme i Nervesystemet og i Underlivsorganerne svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen for lille til, at der kunde lægges Vægt paa den¹⁾.

¹⁾ Ved Sygdomme i Blodomsorganerne var Antallet af Dødsfald saa lille, at jeg ansaa det for Tidsspilde at beregne den relative Hyppighed.

Daglejere. Saavel i Kjøbenhavn som her i Provinsbyerne blev der kun taget Hensyn til de Arbejds­mænd, der ikke til Stadighed vare beskjæftigede ved en eller anden Industrigren. At holde Fabrikarbejdere ude, var imidlertid i Hovedstaden ingen let Sag. Jeg gjorde derfor strax i første Afdeling opmærksom paa, at i Henseende til Antallet af Arbejds­mænd i Kjøbenhavn havde Folketællings­listerne givet mig et saa forskjelligt Resultat fra det, som statistisk Bureau havde faaet — dette var større end mit —, at der næppe kunde tænkes anden Forklaring end, at Bureauets og mit Skjøn over «Fabrikarbejdere» maatte have været forskjelligt. Allerede af den Grund tog jeg et Forbehold med Hensyn til de fundne Dødelighedsforhold, men ogsaa af en anden Aarsag er dette nødvendigt. Ved nemlig at erindre, hvor mistænkelig sjældent jeg traf Dødsfald hos Fabrikarbejdere, er jeg bragt til at frygte den Mulighed, at Individuer, der paa Folketællings­listerne vare opførte som Fabrikarbejdere, ved eventuelt Dødsfald kunne være anførte paa Attesterne som Arbejds­mænd. Disse mulige Fejkilder — der paa Grund af den benyttede Methode begge maatte foraarsage, at Dødeligheden fremtraadte som større end den virkelige — kunne heldigvis langt­fra faa den Betydning i Provinsbyerne som i Hovedstaden, eftersom i de fleste af hine Fabrikarbejdernes Antal i Forhold til Arbejds­mændenes er forsvindende. Jeg tror derfor i det væsenlige at kunne stole paa den udenfor Kjøbenhavn fundne Dødelighed.

Alder.	Daglejere i Provinsbyerne.				
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Beregnet døde efter Tabel for Medhjælpere ved samtl. undersøgte Haandv. osv. i Provinsbyerne.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. I i Provinsbyerne.
20—35 Aar.	23240	155	165	176	172
35—55 — .	37136	692	505	628	672
55—65 — .	10840	407	330	363	414
tilsammen	71216	1254	1000	1167	1258

Det er ugunstige Dødelighedsforhold, vi her træffe, sammenlignet med dem hos Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri; selv med Dødeligheden hos Medhjælpere alene som Maalestok — hvilken Maalestok blev anvendt for Kjøbenhavns Vedkommende — viser Dødeligheden sig tydelig større end beregnet. Anvendes derimod den mandlige Del af Gruppe I som Maalestok, svarer Erfaring næsten nøjagtig til Beregning, men det maa i saa Tilfælde erindres, at denne Gruppe rummer de under Fattigforsørgelse værende uhelbredelig syge. Om nu end Dødelighedsforholdene hos Daglejere ikke i Provinsbyerne fremtræde i nær saa mørkt et Lys som i Hovedstaden (jfr. første Afdeling, Pag. 90), synes dog det foreliggende at bekræfte, at de virkelig ere ugunstige. Men under alle Omstændigheder skyldes dette, som vi nu skulle gaa over til at se, sandsynligvis andre Momenter end Beskjæftigelsen.

Hos Arbejds mænd ved Haandværk og Industri — de eneste, om hvilke den kjøbenhavnske Industristatistik giver Oplysning — var Arbejds lønnen omtrent 20 pCt. mindre end hos Svende. Man kan vist rolig gaa ud fra, at den gennemsnitlige Aarsindtægt for de Arbejds mænd, der ikke til Stadighed ere beskjæftigede ved en eller anden Indu-

strigren, snarere er mindre end større end hines, thi selv om det tilfældige Arbejde til sine Tider og ved visse Arbejdsformer skaffer højere Dagløn end det faste, er det jo til Gjengæld et usikkert Erhverv med arbejdsløse Perioder af undertiden ikke ringe Længde¹⁾. Men er det saaledes sandsynligt, at Daglejerne, hvormed vi her have at gjøre, leve under daarligere økonomiske Vilkaar end dem, hvorunder Medhjælpere ved Haandværk og Industri leve, gjælder dette selvfølgelig i endnu højere Grad overfor Medhjælpere og Hovedpersoner i Forening. Allerede dette Moment turde have sin Del i Resultatet.

Om det er det usikre ved Erhvervet i Forbindelse med den tvungne Fritid, som Arbejdsløsheden periodisk medfører, der frister til et uregelmæssigt Liv, skal jeg ikke kunne afgjøre, men at saadanne Fristelser maa være tilstede, synes at fremgaa deraf, at baade Drankerdødsfald og Selvmord vare hyppigere end beregnet. Hos Daglejere fra det 20de til det 65de Aar forekom der saaledes i Provsbyerne 164 Drankerdødsfald, medens der kun skulde have været 76, naar vi benytte Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri som Maalestok, 105 med Medhjælpere alene som Maalestok, og 138 med den mandlige Del af Gruppe I som Maalestok. Af Selvmord forekom der 97, medens der efter den første Maalestok kun skulde have været 58, efter den anden 80, og efter den tredie 94. Trække vi Overskudet af disse to Dødsarsager fra Totaldødeligheden, udslettes nøjagtig det Halve af Differencen mellem Erfaring og Beregning, hvor Med-

¹⁾ Min tidligere citerede Undersøgelse af Arbejderforholdene i en mindre Provsby — «Et Bidrag til Belysning af Kjøbstadarbejdernes Vilkaar» — viste, at de løse Arbejds mænd vare daarligere stillede i økonomisk Henseende end de faste.

hjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri ere benyttede som Maalestok, og næsten hele Differencen, naar Medhjælpere alene benyttes som Maalestok. Kombinere vi hermed Forskjellen i økonomiske Vilkaar, maa det stille sig meget tvivlsomt, om selve Daglejernes Beskjæftigelse er usundere end Arbejdet ved Haandværk og Industri eller rettere ved det førstnævnte, thi Industrien var forholdsvis kun svagt repræsenteret.

Dødelig forløbende Ulykkestilfælde forekom hyppig hos Daglejere, navnlig relativt til Gjennemsnittet ved Haandværk og Industri. Der indtraf nemlig i Provinsbyerne 60 saadanne (fra det 20de til det 65de Aar), medens der efter Gjennemsnittet hos Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri skulde have været 24, efter Gjennemsnittet hos Medhjælpere alene 32, og efter Gjennemsnittet i Gruppe I 57.

I Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen havde Daglejere ved Sygdomme i Luftvejene udtalt større Dødelighed end den for Gruppe I gjennemsnitlige, derimod ved Sygdomme i Nervesystemet udtalt mindre Dødelighed end den gjennemsnitlige. Ved Tuberkulose, Sygdomme i Blodomløbsorganerne, i Underlivsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring til Beregning, eller var Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde tages Hensyn til den. For en Sikkerheds Skyld har jeg undersøgt, hvorledes det stillede sig med den relative Hyppighed af de nævnte Dødsarsager, naar jeg holdt mig til Provinsbyerne alene; jeg fik da ganske det samme Resultat, og det hvad enten jeg som Maalestok anvendte Gruppe I eller Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri.

Mandligt Tjenestetyende. For Københavns Vedkommende tog jeg i første Afdeling et Forbehold med Hensyn til de saavel hos det mandlige som hos det kvindelige Tjenestetyende fundne Dødelighedsforhold, idet disse forekom mig i den Grad gunstige, at man nødvendigvis maatte blive mistænksom overfor Resultatet. Som vi strax skulle se, gjentager det samme sig i Provinsbyerne, og jeg har derfor maattet søge efter mulige Fejkilder. Som en saadan er da allerede nævnt, at Tjenestetyende, naar de angribes af uhelbredelige kroniske Sygdomme, maaske jævnlig flytte hjem til Forældre eller Slægtinge paa Landet for der at dø. Herfor talte, at Dødeligheden ved acute (epidemiske) Sygdomme ikke fandtes sjeldnere end beregnet, medens derimod Dødsfald f. Ex. ved Tuberkulose, der jo som Regel har et langtrukket Forløb, var i forbausende Grad sjeldnere end beregnet. Tænkeligt er det endvidere, at Tjenestefolk, der under Sygdomstilfælde flytte fra deres Kondition til Forældre i Byen, ved eventuelt Dødsfald anføres som Søn eller Datter af disse uden samtidig Angivelse af, at Vedkommende har staaet i Tjenesteforhold.

Alder.	Mandligt Tjenestetyende i Provinsbyerne.			
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for Mdj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Grp. I i Provinsb.
20—35 Aar. . .	25208	135	179	186
35—55 — . . .	6000	56	82	108
55—65 — . . .	1224	40	37	47
tilsammen	32432	231	298	341

Dødeligheden er langt mindre end beregnet, selv med Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri

som Maalestok, af hvilke dog Hovedpersonerne maa forudsættes at leve under bedre økonomiske Vilkaar end det mandlige Tjenestetyende — havde vi benyttet Medhjælpere alene som Maalestok, vilde vi have faaet 231 virkelige Dødsfald med 333 efter Beregning. Resultatet svarer omtrent til det, jeg fandt i Kjøbenhavn. Men om jeg end efter det ovenfor anførte betragter det som sandsynligt, at det Forhold mellem Erfaring og Beregning, jeg har fundet, er misvisende, er jeg dog ikke tilbøjelig til at antage Fejlen for at være saa stor, at den kunde forandre normale, ikke at tale om ugunstige, Dødelighedsforhold til tilsyneladende saa gunstige. Jeg tror med andre Ord, at man kan gaa ud fra, at Dødeligheden virkelig er mindre end den for Gr. I eller for Medhjælpere ved Haandværk og Industri gennemsnitlige.¹⁾ Herfor taler nu ogsaa, at den engelske officielle Statistik viser gunstige Dødelighedsforhold i Sammenligning med de 62 udvalgte Erhverv (Hvdp. og Mdhj. i Forening) og, vel at mærke, uden nogen mistænkelig stor Forskjel mellem Erfaring og Beregning. Af Betydning vil det tillige være, om den sidst nævnte Statistik paa engang omfatter By og Land — hvad der er Grund til at antage —, idet herved Muligheden af den ene Fejlkilde vil være udelukket.²⁾

1) Heri vilde der nu heller intet mærkeligt være, eftersom blandt andet Tyendet som Regel faar sin gode og rigelige Kost, langt bedre vistnok end den gifte Arbejders, og der under alle Omstændigheder er mere Tryghed og aandelig Ro over hins Tilværelse end over dennes, som ved den af ham stiftede Familie tvinges midt ind i Kampen for Udkommet.

2) Der er den Mærkelighed ved den engelske officielle Statistik ligesom ved min — det gjælder baade den fra Kjøbenhavn og fra Provinsbyerne —, at den relativt lave Dødelighed hos det mandlige Tjenestetyende ikke gjør sig gjældende op i den ældre Alder. Kunde det maaske bero paa, at de gamle ugifte Tjenestefolk intet fædrene Hjem længere have at søge til, naar de angribes af kroniske Syg-

Da jeg stiller mig tvivlende overfor mit Resultat med Hensyn til Totaldødeligheden, har jeg selvfølgelig maattet gjøre det samme overfor den fundne Hyppighed af de forskjellige Dødsaaarsager. Jeg lægger saaledes ingen videre Vægt paa, at det mandlige Tjenestetyende ved Tuberkulose, Sygdomme i Nervesystemet, i Luftvejene og i Blodomløbsorganerne havde tydelig mindre Dødelighed end den for den mandlige Del af Gruppe I gjennemsnitlige, medens ved epidemiske Sygdomme og Sygdomme i Underlivsorganerne Erfaring svarede til Beregning, eller Forskjellen mellem dem i Forhold til Middelfejlen var for lille til, at der kunde tages Hensyn til den.¹⁾ Kun paa Selvmord, Drankerdødsfald og Ulykkestilfælde kunne, som tidligere er anført, de forudsatte Fejlkilder ifølge Sagens egen Natur ikke udøve nogen Indflydelse; disse Dødsaaarsager ville vi derfor se lidt nærmere paa. I Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen ligesom ogsaa i de sidste alene vare Drankerdødsfald udtalt sjeldnere end gjennemsnitlig hos den mandlige Del af Gruppe I, medens Selvmord og dødelig forløbende Ulykkestilfælde omtrent svarede til Gjennemsnittet. Noget anderledes stiller det sig, naar vi benytte Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri som Maalestok. Da faa vi af Drankerdødsfald 13 mod 19 efter Beregning, af Selvmord 41 mod 32 efter Beregning, af

domme? Eller skyldes det maaske, at det hovedsagelig er mindre kraftige Individuer, der foretrække at blive staaende i Tjenesteforhold hele Livet igjennem, istedetfor at bryde sig en selvstændig Bane?

¹⁾ Forholdet stiller sig paa samme Maade, naar vi til Sammenligning benytte de paagjældende Dødsaaarsagers gjennemsnitlige Hyppighed hos Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri, kun at der da ved Sygdomme i Luftvejene ingen tydelig Forskjel fremtræder mellem Erfaring og Beregning.

dødelig forløbende Ulykkestilfælde 33 mod 18 efter Beregning. I dette Tilfælde vise altsaa de sidste sig at være udtalt hyppigere end gennemsnitlig, medens Differencen ved de to første Dødsaaarsager er for lille til, at der kan lægges nogen Vægt paa den.

Kvindeligt Tjenestetyende. Som vi skulle se, give de fundne Dødelighedsforhold Grund til at befrygte, at de tidt nævnte Fejlkilder her have gjort sig endnu stærkere gjældende end Tilfældet var hos det mandlige Tjenestetyende.

Alder.	Kvindeligt Tjenestetyende i Provinsbyerne.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Grp. I i Provinsbyerne.
20—35 Aar.	67168	236	450
35—55 —	6504	48	74
55—65 —	720	11	17
tilsammen	74392	295	541

For at undgaa Gjntagelser, skal jeg henvise til, hvad jeg bemærkede om den sandsynlige Grad af Misvisningen hos det mandlige Tjenestetyende; det samme gjælder for det kvindeliges Vedkommende, kun kan der ingen Støtte søges i den engelske officielle Statistik, da den ingen Oplysning giver om det sidst nævnte Erhverv.

Selv mord vare forholdsvis hyppige hos Tjenestepiger i Provinsbyerne derimod ikke i Kjøbenhavn; tage vi dem begge under et, kommer Antallet omtrent til at svare til det for den kvindelige Del af Gruppe I gennemsnitlige. Hvorledes det forholdt sig med Drankerødtsfald, har jeg

anset det for unødvendigt at undersøge; Antallet af dødelig forløbende Ulykkestilfælde svarede omtrent til Beregning. For de øvrige Dødsårsagers Vedkommende skal jeg anføre, idet jeg dog advarer mod at lægge videre Vægt derpaa, at Dødeligheden ved dem alle var tydelig mindre end den for den kvindelige Del af Gruppe I gennemsnitlige.

Syersker. For Kjøbenhavns Vedkommende forsøgte jeg at udfinde Dødeligheden blandt disse, men det viste sig at være spildt Arbejde, idet der fremkom en saa urimelig lav Dødelighedskvotient, at jeg maatte betragte Resultatet som kassabelt. Hvor Fejlen havde ligget, var bagefter ikke vanskelig at opdage. Foruden de egenlige Sypiger var der nemlig paa Folketællingslisterne opført som «ernærende sig ved Haandarbejde» en hel Del ældre og yngre Kvinder, for hvem Haandarbejdet for en stor Del kun kan have været et Bierhverv, og som derfor i Tilfælde af Dødsfald ikke blive anførte paa Attesterne som Syersker. Imidlertid foresatte jeg mig, da man kun veed meget lidt om Dødelighedsforholdene ved denne Næringsvej, at jeg ved Provinsbyerne vilde gjøre Forsøget om, idet jeg omhyggelig undgik den omtalte Fejlkilde, og jeg tror nu, at man i det væsentlige kan stole paa det fundne Forhold.

Alder.	Syersker i Provinsbyerne.			
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gr. I i Provinsbyerne.	Beregnet døde efter Tabel for den kvindelige Del af Gr. I i Provinsb. med Undtagelse af det kvindelige Tjenestetyende.
20—35 Aar . . .	8600	82	58	76
35—55 — . . .	2064	44	23	24
55—65 — . . .	192	16	4	4
tilsammen	10856	142	85	104

Af Hensyn til at Tjenestepigerne i yngste Aldersklasse udgjøre saa stor en Del af samtlige kvindelige Individder, har jeg ved den ene af de benyttede Maalestocke udelukket hine, og det er saaledes denne Maalestock, jeg anser det for rettest at holde sig til. Selv efter den vise imidlertid Dødelighedsforholdene hos Sypiger sig at være tydelig ugunstige. Forsaavidt synes en usædvanlig Tilgang af svagelige Individder ikke at have nogen Andel heri, som Forholdet stiller sig mindst uheldigt i den unge Alder (20—35 Aar), men som vi senere skulle se, er der dog Omstændigheder, der bringe mig til at forudsætte en saadanne Tilgang. Den engelske officielle Statistik har ikke Sypiger for sig men sammen med andre «stille siddende Erhverv», saa at man ikke fra den kan hente nogen Kontrol.

I den københavnske Industristatistik fremhæves Vanskeligheden ved nogenlunde nøjagtig at angive Arbejdsløns-satserne særlig for Syersker i Hjemmet, dog antages Lønnen for disse omtrent at svare til den for kvindeligt Arbejde gjennemsnitlige. Hvorledes det end forholder sig hermed, tør man som Regel nok gaa ud fra, at de ugifte Syersker, der ikke have et Rygstød ved at opholde sig i Hjemmet hos Forældre, leve under daarlige økonomiske Vilkaar, med mindre de arbejde indtil Overanstrengelse. Føjes hertil, at disse Kvinders fri og ubundne Stilling let fører dem ind paa et uregelmæssigt Liv — Nattevaagen, Syffilis o. s. v. —, turde det være et Spørgsmaal, om Beskjæftigelsen selv har nogen væsenlig Andel i den store Dødelighed. Antallet af Selvmord svarede omtrent til Beregning.

Syersker havde ved Sygdomme i Blodomløbsorganerne udalt større Dødelighed end den for den kvindelige Del

af Gruppe I — med Udelukkelse af Tjenestepiger — gennemsnitlige ¹⁾. Ved Tuberkulose, Sygdomme i Nervesystemet og i Luftvejene var Dødeligheden vel større end beregnet men Forskjellen i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at man turde lægge Vægt paa den som mere end en Antydning; ved Sygdomme i Underlivsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme svarede Erfaring næsten nøjagtig til Beregning. Tør man nu heraf slutte, at Beskjæftigelsen — den forover bøjede Stilling — disponerer til Hjertesygdom? Det anser jeg for meget tvivlsomt, tvertimod er jeg tilbøjelig til at antage, at forholdsvis mange Individier med Hjertesygdom søge hertil, som Følge af at Arbejdet kræver saa lidt Udvikling af fysisk Kraft i Sammenligning f. Ex. med Tjenestepigernes. Ganske vist er den relative Hyppighed af den omtalte Dødsarsag ikke større i den yngre end i den ældre Alder, men specielt for Hjertesygdommens Vedkommende har dette Moment, som jeg ellers overalt har tillagt stor Betydning ved Afgjørelsen af det foreliggende Spørgsmaal, ikke saa meget at sige, idet disse i særlig Grad ere kronisk forløbende og ikke sjeldent strække sig ud over en meget lang Aarrække.

Fiskere. Til at oplyse Dødeligheden ved dette Erhverv, der ikke lod sig undersøge i Kjøbenhavn, har jeg samlet Materiale om ikke fra alle saa dog fra en større Del af Landets Søkjøbstæder. Jeg havde ønsket at udskille Havfiskerne (Skagen f. Ex.) fra Fjordfiskerne nærmest for at se, hvilken Rolle Ulykkestilfælde spillede for de førstes Vedkommende, men Tallene viste sig at være for smaa

¹⁾ Jeg foretrækker atter her at benytte denne Maalestok. Ved at tage Tjenestepiger med, viser der sig ligeledes ved Tuberkulose udtalt større Dødelighed end den gennemsnitlige, ellers falder Resultatet sammen med det ovenfor anførte.

til, at det kunde gjøres med nogen Udsigt til paalideligt Resultat.

Alder.	Fiskere i Provinsbyerne.			
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tabel for den mandlige Del af Gruppe I i Provinsbyerne.	Beregnet døde efter Tabel for Medhj. og Hvdp. osv. i Provinsbyerne.
20—35 Aar	3336	25	25	24
55—55 —	3072	25	55	42
55—65 —	952	21	36	29
tilsammen	7360	71	116	95

Dødelighedsforholdene ere tydelig gunstige selv i Sammenligning med dem hos Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri, af hvilke dog i al Fald Hovedpersoner maa forudsættes at leve under bedre økonomiske Vilkaar end Fiskerne. Herefter at dømme, skulde det Liv, som disses Beskæftigelse fører med sig, høre til de forholdsviis sunde.

Af Dranker dødsfald forekom der i Alderen fra det 20de til det 65de Aar 4, medens der skulde have været 12, naar vi benytte den mandlige Del af Gruppe I som Maalestok, og 2 med Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri som Maalestok. Af Selvmord forekom der kun 1, medens der efter den første Maalestok skulde have været 8, efter den sidste 7¹⁾. Vel ere altsaa disse to Dødsarsager i Forening relativt sjældne, men her ved forklares dog ikke de gunstige Dødelighedsforhold, thi

¹⁾ Det er ret interessant at lægge Mærke til, hvor lidt Fiskerne ere tilbøjelige til at søge Døden, skjøndt deres Dont medfører, at de jevnlig se den i Øjnene.

selv om man ser bort fra hine, bliver der dog tilbage en tydelig udtalt Forskjel mellem Erfaring og Beregning.

Til Gjengjæld vare dødelig forløbende Ulykkestilfælde hyppige; der indtraf nemlig 12 saadanne, medens der efter den første af de benyttede Maalestokke skulde have været 6, efter den sidste kun 2¹).

Fiskere havde ved Tuberkulose udtalt mindre Dødelighed end den for den mandlige Del af Gruppe I gennemsnitlige — ligesom ogsaa mindre end den for Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri gennemsnitlige. For de øvrige Klasser af Dødsarsager har jeg ikke undersøgt den relative Hyppighed, da hver enkelt af dem omfattede et saa ringe Antal Dødsfald, at Tilfældighederne fik altfor stort et Spillerum. Jeg skal derfor endnu kun anføre, at den mindre Dødelighed ved Tuberkulose, Drankersygdomme og Selvmord tilsammen er istand til at forklare 60 pCt. af den ved Totaldødeligheden fundne Forskjel.

Handelskontorister, Bankassistenter, Fuldmægtige paa Handelskontorer og i Banker. Fra Dødeligheden hos disse kan man selvfølgelig ikke drage nogen Slutning om Dødeligheden hos hele Handelsstanden. Men ved at sammenstille dem med mellemste Samfundslag,

¹) Af det samlede Antal Dødsfald skyldtes c. 17 pCt. Ulykkestilfælde; tager man i Betragtning, hvor langt større Fare der er forbunden med Hav- end med Fjordfiskeri, maa Procentantallet ved hint være langt større. Hos Færøernes Fiskerbefolkning fandt Westergaard (Die Lehre von der Mortalität und Morbilität, Pag. 223—227), at $\frac{1}{7}$ af samtlige Dødsfald hos Mandkøn (Børn og Voxne) skyldtes Ulykkestilfælde. Efter den samme Forfatter var Totaldødeligheden hos Befolkningen paa hine Øer alligevel mindre end den i hele Danmark; mit Materiale viser i Lighed hermed, at Dødeligheden hos Fiskerne er mindre end hos Provinsbyernes Befolkning som Helhed.

hvor de økonomiske Forhold vel maa betragtes som nogenlunde tilsvarende¹⁾, kan man dog faa en Antydning af, om den med Kontorforretning (Handel en gros) følgende Levevis er gunstig eller ugunstig for Sundheden.

Alder.	Handelskontorister, Bankasslst. osv. i Provinsbyerne.			Handelskontorister, Bankasslst. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for den mandlige Del af Gruppe II i Provinsbyerne.	Leveaar.	Døde.	Beregnet døde efter Tab. for den mandlige Del af Gruppe II i København og Provinsb. tils.
20-35 Aar	2616	26	16	8046	85	54
35-55 —	1480	17	17	4290	70	54
55-65 —	224	4	6	644	21	20
tilsammen	4320	47	39	12980	176	128

Dødeligheden er i Provinsbyerne vel større end beregnet men Forskjellen næppe nok saa stor som Middelfejlen. Skjøndt der altsaa kun foreligger en Antydning af ugunstige Dødelighedsforhold, tør man dog nok lægge nogen Vægt herpaa, eftersom Dødeligheden i København var udtalt større end beregnet, hvortil kommer, at den engelske officielle Statistik viser det samme Resultat for Skrivere og Kontorister (Insurance Service and Commercial Clerks). I Provinsbyerne skyldes den større Dødelighed udelukkende den unge Alder (20—35 Aar), hvilket synes at tale for, at der finder en usædvanlig Tilgang Sted af mindre kraftige Individuer, men hverken Statistiken fra København eller den engelske Statistik bekræfter dette, idet her Forskjellen mellem Erfaring og Beregning var mindst

¹⁾ Skal der være Tale om nogen Forskjel, turde vel Handelskontorister o. s. v. nærmest repræsentere bedre økonomiske Forhold end den benyttede Maalestok.

ligesaa stor i Aldersklassen 35—55 Aar som i den foregaaende.

Antallet af Drankerdødsfald og Selvmord svarede i Provinsbyerne nogenlunde til det for Gruppe II gennemsnitlige — snarest viste de ligesom i Kjøbenhavn Antydning til at forekomme sjeldnere end beregnet —, saa at disse to Dødsaaarsager ikke kunne have nogen Andel i det ugunstige Resultat.

Handelskontorister og de i Forbindelse dermed behandlede Erhverv havde ved epidemiske Sygdomme og navnlig ved Tuberkulose udtalt større Dødelighed end den for den mandlige Del af Gruppe II gennemsnitlige, hvilket for den sidst nævnte Dødsaaarsags Vedkommende vel mest skyldtes den unge Alder men ingenlunde udelukkende. Ved Sygdomme i Nervesystemet, i Luftvejene og i Blod-omløbsorganerne svarede Erfaring næsten nøjagtig til Beregning; ved Sygdomme i Underlivsorganerne var Dødeligheden vel større end beregnet men Forskjellen i Forhold til Middelfejlen ikke stor nok til, at der kunde tages Hensyn til den som mere end en Antydning.

Værtshusholdere, Traktører, Restauratører, Gjæstgivere, Vinhandlere, Kaffe-, The- og Ølskjænkere. Det er Erhverv, der ere samlede om det fælles Kjendemærke, at de alle synes let at maatte friste til overdreven Nydelse af Spiritus. Naar vi her som Maalestok benytte Dødeligheden i mellemste Samfundslag, kunne vi nok gaa ud fra, at de økonomiske Forhold ere eliminerede, eller idetmindste at de foreliggende Erhverv tilsammen ikke repræsenterer daarlige økonomiske Forhold end den benyttede Maalestok.

Alder.	Værtshusholdere, osv. i Provinsbyerne.			Værtshusholdere, osv. i Københ. og Provinsb. tilsammen.		
	Leveaar.	Dode.	Beregnet døde efter Tab. for den mandlige Del af Gruppe II i Provinsbyerne.	Leveaar.	Dode.	Beregnet døde efter Tab. for den mandlige Del af Gruppe II i København og Provinsb.
20-35 Aar	2480	23	13	4730	43	32
35-55 —	8352	136	99	14542	250	183
55-65 —	2184	93	63	3664	148	116
tilsammen	13016	252	175	22936	441	331

Dødeligheden er i Provinsbyerne tydelig større end beregnet; det samme var omend mindre udtalt Tilfælde i København, og da ydermere den engelske officielle Statistik giver et lignende Resultat for Værtshusholdere, Gjæstgivere og andre med Udskjænkning af Spirituosa beskæftigede Personer, kunne vi nok slutte, at Dødelighedsforholdene virkelig ere ugunstige. Forskjellen mellem Erfaring og Beregning er næsten lige saa stor i den ældre som i den yngre Alder, saa at der intet er, som tyder paa en usædvanlig Tilgang af svagelige unge Individuer. Hvad der derimod strax falder i Øjnene, er det store Antal Leveaar i Aldersklassen 35—55 Aar sammenlignet med Aldersklassen 20—35 Aar. Det er vel navnlig Værtshusholderiet, der bliver Aarsag til dette abnorme Fænomen ved at drage til sig en hel Del Mænd i den ældre Alder. Blandt disse Individuer, der altsaa tidligere maa have drevet et andet Erhverv, findes sikkert nok ikke faa mislykkede, der have været hyppige Gjæster foran Skjænken, før de selv kom til at staa bag den. Vi skulle strax komme tilbage til den Reservation, der som Følge heraf maa tages.

I København og Provinsbyerne tilsammen vare Dran-

kerdødsfald udtalt hyppigere end gennemsnitlig i Gruppe II¹⁾, medens Selvmord i al Fald viste stærk Antydning hertil. Vi kunne altsaa nok slutte, at usædvanlig mange af disse Individer føre et uregelmæssigt Liv, men efter det tidligere anførte tør dog dette næppe skrives udelukkende paa Kontoen af de med Erhvervet følgende Fristelser, idet det kan bero paa en mindre heldig Rekrutering af Værtshusholdernes Klasse²⁾. Trække vi Overskudet af disse to Dødsarsager (33) fra Totaldødeligheden, bliver der imidlertid alligevel tilbage en betydelig Forskjel mellem Erfaring og Beregning. Selv om vi nu ogsaa erindre, at der bagved et Plus af deciderede Drankerdødsfald med god Grund tør forudsættes at være et Plus af de Dødsfald, hvor Alkoholen kun paa en snigende Maade har gjort sin Indvirkning gjældende, synes det dog, som om der foruden Alkoholmisbrugen maa være andre sundhedsfarlige Momenter forbunden med de paagjældende Beskæftigelser. Det er nu ogsaa sandsynligt nok, at Opholdet i Udskjækningslokaler ikke kan være sundt paa Grund af den daarlige Luft, som i Reglen findes i disse, ikke at tale om at Erhvervet mangen Gang maa medføre utilstrækkelig Nattesøvn og Mangel paa legemlig Bevægelse.

Værtshusholdere og de i Forbindelse hermed behandlede Erhverv havde ved Sygdomme i Nervesystemet, i

¹⁾ Drankerdødsfald udgjør ved disse Erhverv 9,5 pCt. af samtlige Dødsfald; i Provsbyerne alene 12,3 pCt.

²⁾ Ogsaa om Murere, Tømrere, Baad- og Skibsbyggere, men navnlig om Daglejere gjælder det, at der hertil maa søge endel Mænd i den ældre Alder, eftersom Aldersklassen 35—55 Aar viser et større Antal Leveaar end Aldersklassen 20—35 Aar. Det er i god Overensstemmelse med, hvad jeg for Værtshusholdernes Vedkommende bemærkede om den sandsynlige Karakter af denne Art Tilgang, at Murere og Daglejere hørte til de meget faa Erhverv, hvor Antallet af Drankerdødsfald var udtalt større end det gennemsnitlige.

Lufvejene, i Underlivsorganerne samt ved epidemiske Sygdomme udtalt større Dødelighed end den for den mandlige Del af Gruppe II gjennemsnitlige. Ved Tuberkulose og Sygdomme i Blodomløbsorganerne svarede Erfaring omtrent til Beregning.

Til Slutning skal jeg for alle de i det foregaaende undersøgte Erhverv anføre, hvor mange døde hver af dem skulde havt, naar vi som Maalestok benytte Dødeligheden hos Befolkningen som Helhed. Det sker just ikke, fordi jeg anser denne Maalestok for mere hensigtsvarende end dem, jeg tidligere har anvendt, men for at lette Sammenligningen med den engelske Statistik, idet Westergaard i sin Fremstilling af denne Statistiks Resultater beregner de forventet døde ikke alene efter Tabellen for de 62 udvalgte Erhverv men ogsaa efter Tabellen for hele Befolkningen.

Gjennemgaaende bliver Antallet af beregnet døde større paa denne Maade, end naar vi benyttede Medhjælpere og Hovedpersoner ved Haandværk og Industri som Maalestok, medens den engelske Statistik giver det omvendte Resultat. Forklaringen ligger nær nok, idet ved den engelske Statistik «hele Befolkningen» repræsenteres af By og Land under et, ved min Statistik derimod kun af Byerne.

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogtrykkere og Bogbindere.		Sadelmagere og Tapetserere.	
	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Prov. b.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Prov. b.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Prov. b.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Prov. b.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Prov. b.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Prov. b.
20—35 Aar	47	70	88	53	36	35
35—55 —	67	94	64	63	72	78
55—65 —	42	58	32	30	32	38
tilsammen . . .	156	222	184	146	140	151
	Blikkenslagere, Guldsmede osv.		Tobaksindustrien.		Murere.	
20—35 Aar	50	39	114	58	72	76
35—55 —	70	80	83	68	180	195
55—65 —	51	52	18	23	124	97
tilsammen . . .	171	171	215	149	376	368
	Daglejere.		Mandligt Tjenestetyende.		Kvindeligt Tjenestetyende. ¹⁾	
20—35 Aar	155	163	135	176	236	476
35—55 —	692	542	56	88	48	66
55—65 —	407	353	40	40	11	15
tilsammen . . .	1254	1058	231	304	295	557

¹⁾ Her er de »forventet døde» beregnet efter Tabel for hele den kvindelige

Skomagere.		Skrædere.		Malere og Lakerere.		Smede, Jernstøberi, osv.	
Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Provb.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Provb.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Provb.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Provb.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Provb.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Provb.	Døde af Medhjælpr. og Hovedpersoner i Kjøbenh. og Provb.	Beregnet døde efter Tabel for hele den mandlige Befolkning i Kjøbenh. og Provb.
162	172	94	78	59	57	170	178
258	323	216	219	108	99	264	272
162	198	108	119	39	49	127	119
582	693	418	416	206	205	561	569
Tømrere, Skibs- og Baadbyggere.		Snedkere, Stolem., Drejere, osv.		Slagtere.		Garvere.	
81	84	166	190	28	29	7	12
208	224	330	379	56	45	11	18
126	148	183	207	30	22	19	21
415	456	679	776	114	96	37	51
Syersker. ¹⁾		Fiskere.		Handelskontorister, Bankassistenter, osv.		Værtshusholdere, osv.	
82	61	25	23	85	60	43	35
44	21	25	45	70	72	250	244
16	4	21	31	21	24	148	137
142	86	71	99	176	156	441	416

Del af Befolkningen i Kjøbenhavn og Provinsbyerne.

0versigtstabeller.

OVERSIGTSTABEL I. Antal af Individuer af forskellige Samfundslag

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I.						
Lavere Samfundslag . . .	7432	8899	11836	12427	7648	8366
Gruppe II.						
Mellemste Samfundslag . .	2287	3175	5212	6546	5568	6323
Gruppe III.						
Højere Samfundslag . . .	142	1066	1540	2190	1884	2000

I de enkelte Aldersklasser af forskjellig

	20—25 Aar.		25—35 Aar.		35—45 Aar.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I.						
Lavere Samfundslag . . .	433	363	710	783	815	654
Gruppe II.						
Mellemste Samfundslag . .	118	184	254	432	377	398
Gruppe III.						
Højere Samfundslag . . .	13	56	75	126	100	120

de enkelte Aldersklasser ved Folketællingen i 1880 (Provinsbyerne).

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
5793	6807	4044	5489	1564	2651	450	1092
4885	5212	3897	4337	1770	2375	694	1163
1474	1417	1042	1106	589	777	222	401

Samfundslag døde i Tidsrummet 1876—83 i Provinsbyerne.

45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
1134	733	1236	1043	989	1158	632	1360
608	436	895	584	924	875	788	1125
144	99	212	155	230	217	201	340

OVERSIGTSTABEL II.

Af 1000 levende i hver

	Provins	
	20—35 Aar.	35—55 Aar.
Hovedpersoner og Medhjælpere.		
Bagere og Konditore.	5,1	10,3
Blikkensl., Gjørtl., Naalemgr., Nysølvfabr., Guldsmede, Kande- og Klokkestøbere . .	7,4	13,1
Smede (Klein-, Nagel-, Grov-, Kobber-, Tøj- og Ankersmede), Jernstøberi og Maskinf.	6,4	13,3
Bogbindere og Bogtrykkere.	9,8	16,0
Tobaksindustrien	11,0	11,4
Malere og Lakere	7,8	17,2
Sadelmagere og Tapetserere	8,3	15,3
Skomagere	6,5	14,0
Skrædere	8,7	13,7
Murere	5,6	12,4
Tømrere, Baud- og Skibsbyggere	9,4	15,0
Snedkere, Stølemagere, Bødkere, Drejere, Finerskjærere, Hjulnænd, Træskomagere	6,6	12,2
Slagtere og Garvere.	5,9	15,5
De undersøgte Haandværk og Industrigrene tilsammen	7,1	13,6
Fiskere	7,5	8,1
Daglejere	6,7	18,6
Mandligt Tjenestetyende	5,4	9,3
Den mandlige Del af Arbejderklassen (Grp. I)	7,4	18,1
Kvindeligt Tjenestetyende	3,5	7,4
Sypiger	9,5	21,3
Den kvindelige Del af Arbejderklassen (Grp. I)	6,7	11,4
Handelskontorister, osv.	9,9	11,5
Værtshusholdere, osv.	9,3	16,3

Aldersklasse døde aarlig:

byerne.	Kjøbenhavn og Provinsbyerne tilsammen.		
	55—65 Aar.	20—35 Aar.	35—55 Aar.
27,8	5,0	11,0	26,9
32,6	9,6	14,8	36,3
39,2	7,4	16,3	39,9
48,8	12,5	17,0	40,1
19,0	14,7	20,7	29,1
25,5	7,8	18,2	29,5
26,9	7,8	16,9	30,9
24,1	7,1	13,4	30,4
30,0	9,0	16,6	33,7
43,7	7,1	15,4	47,5
24,9	7,2	15,6	31,7
25,1	6,5	14,6	33,0
37,6	...	...	...
30,2	7,9	15,4	34,0
22,1			
37,5			
32,7	...	...	
38,3	8,2	21,6	46,5
15,3			...
83,3	...	...	...
23,8	7,1	13,9	29,1
17,9	10,6	16,3	32,6
42,6	9,1	17,2	40,4

OVERSICHTSTABEL III.

I de enkelte Aldersklasser af forskellige Samfundslag døde i
Provinshyerne:

	20—35 Aar.		35—45 Aar.		45—55 Aar.		55—65 Aar.		65—75 Aar.		75 Aar og derover.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
Gruppe I. ¹⁾	Af Sygdomme i Nervesystemet.											
	57	61	53	36	74	60	105	110	100	124	43	95
Do. . . .	Sygdomme i Luftvejene.											
	77	59	106	48	163	95	190	159	161	239	77	181
Do. . . .	Sygdomme i Blodomløbsorganerne.											
	37	56	33	43	42	50	52	95	39	82	16	63
Do. . . .	Sygdomme i Underlivsorganerne.											
	61	127	55	56	86	86	128	117	83	106	43	60
Do. . . .	Acut Miliærtuberkulose, Lungesvindot og Tuberkls. i andre Organer.											
	199	147	291	318	219	219	223	150	171	122	96	94
Do. . . .	Epidemiske Sygdomme.											
	47	76	47	118	40	73	31	34	31	22	18	41
Do. . . .	Kræftagtige Sygdomme.											
	18	20	21	68	74	131	114	186	84	133	21	36
Do. . . .	Drankersygdomme.											
	33	4	98	5	163	19	131	32	44	16	9	1
Do. . . .	Selvmord.											
	71	27	58	10	112	13	68	13	37	10	6	3
Do. . . .	Ulykkestilfælde.											
	109	3	39	3	51	2	31	9	14	12	5	11

¹⁾ Om Antallet af de i Gruppe II og Gruppe III af de respektive Sygdomme døde findes Oplysning i Tabellerne IV, IX, XIV, XIX, XXIV, XXIX, XXXIV foran i Bogen.

OVERSIGTSTABEL IV.

**Dødeligheden ved forskellige Erhverv med Udelukkelse af
Drankerdødsfald og Selvmord.**

Alder.	Bagere og Konditore.		Bogbindere og Bogtr.		Sadelmagere og Tapets.		Skomagere.		Skrædere.	
	Døde af Medhj. og Hovedp. i Kjøbenh. og Provsinsbyerne.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. osv. i Kbhvn. og Provsinsbyerne.	Døde af Medhj. og Hovedp. i Kjøbenh. og Provsinsbyerne.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. osv. i Kbhvn. og Provsinsbyerne.	Døde af Medhj. og Hovedp. i Kjøbenh. og Provsinsbyerne.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. osv. i Kbhvn. og Provsinsbyerne.	Døde af Medhj. og Hovedp. i Kjøbenh. og Provsinsbyerne.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. osv. i Kbhvn. og Provsinsbyerne.	Døde af Medhj. og Hovedp. i Kjøbenh. og Provsinsbyerne.	Beregnet døde efter Tab. for Medhj. og Hvedp. osv. i Kbhvn. og Provsinsbyerne.
20—35	45	69	84	51	29	34	147	168	89	77
35—55	62	74	61	49	58	57	214	255	190	173
55—65	40	47	30	25	23	32	147	162	102	99
tils.	147	190	175	125	110	123	508	585	381	349
	Malere og Lakerere.		Smede, Jernst., osv.		Blikkensl., osv.		Tobaksindustrien.		Murere.	
20—35	56	56	155	169	50	38	104	58	68	74
35—55	100	78	223	218	63	63	73	54	156	153
55—65	38	41	113	98	47	43	17	19	109	82
tils.	194	175	491	485	160	144	194	131	333	309
	Tømrere, Baad- og Skibsbygg.		Snedkere, Stolemogere osv.		Slagtere. ¹⁾		Garvere. ¹⁾		Fiskere ¹⁾	
20—35	76	82	155	186	23	28	6	11	25	23
35—55	175	177	288	301	39	34	6	14	21	43
55—65	116	123	170	171	28	18	18	17	20	31
tils.	367	382	613	658	90	80	30	42	66	97
	Mandligt Tjenestet. ¹⁾		Handelskontorister osv. ²⁾		Værtshusholdere osv. ²⁾		Daglejere. ¹⁾		Ber. døde efter Tabel for den mdlg. Del af Gr. I i Provsinsbyerne.	
20—35	120	168	85	53	37	31	137	151	156	
35—55	44	84	67	52	225	170	515	418	524	
55—65	32	40	21	19	133	111	341	298	347	
tils.	196	292	173	124	395	312	993	867	1027	

¹⁾ Her er kun Tale om Provsinsbyerne.

²⁾ De «forventet døde» ere beregnet efter Tab. for den mandl. Del af Gr. II.

OVERSIGTSTABEL V.

Af 1000 levende i hver

Alder.	Provinsbyerne (1876—1883).							
	Gruppe I.							
	Alle Dødsårsager tilsammen.		Alle Dødsårsager undt. Drankersygd. og Selvmord.		Alle Dødsårsager undt. Drankersygd., Selvmord og Ulykkestilfælde.			
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.		
20—35 Aar . . .	7,4	6,7	6,7	6,5	6,0	6,5		
35—45 — . . .	13,3	9,8	10,8	9,5	10,1	9,5		
45—55 — . . .	24,5	13,5	18,5	12,9	17,4	12,8		
55—65 — . . .	38,2	23,8	32,1	22,7	31,1	22,5		
65—75 — . . .	79,0	54,6	72,6	53,4	71,5	52,8		
75 og derover .	175,6	155,7	171,4	155,2	170,0	154,0		
	Gruppe II og III.				Hele Befolkningen.			
	Alle Dødsårsager tilsammen.		Alle Dødsårs. undt. Drankersygdomme og Selvmord.		Alle Dødsårsager tilsammen.		Alle Dødsårs. undt. Drankersygdomme og Selvmord.	
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
20—35 Aar . . .	6,3	7,7	5,9	7,6	7,0	7,1	6,5	6,9
35—45 — . . .	8,0	7,8	7,1	7,6	10,7	8,8	8,9	8,6
45—55 — . . .	14,8	10,1	13,0	9,9	19,4	11,8	15,6	11,4
55—65 — . . .	28,0	17,0	25,8	16,8	32,6	20,4	28,6	19,8
65—75 — . . .	62,5	43,3	60,4	41,2	69,2	48,5	65,3	47,6
75 og derover .	134,9	117,1	134,1	117,1	148,2	133,0	146,4	132,8
	Mandkøn.							
	Alle Dødsårsager tilsammen.		Alle Dødsårsager undt. Drankersygd. og Selvmord.		Alle Dødsårsager undt. Drankersygdomme osv. ¹⁾			
	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe I.	Gruppe II.		
20—35 Aar . . .	7,4	6,2	6,7	5,8	6,0	5,5		
35—45 — . . .	13,3	8,5	10,8	7,4	10,1	7,1		
45—55 — . . .	24,5	15,6	18,5	13,5	17,4	13,0		
55—65 — . . .	38,2	28,7	32,1	26,1	31,1	25,9		
65—75 — . . .	79,0	65,3	72,6	62,8	71,5	62,3		
75 og derover .	175,6	141,9	171,4	140,8	170,0	139,2		
	Kvindelkøn.							
	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.		
20—35 Aar . . .	6,7	7,9	6,5	7,9	6,5	7,8		
35—45 — . . .	9,8	7,9	9,5	7,7	9,5	7,7		
45—55 — . . .	13,5	10,5	12,9	10,2	12,8	10,2		
55—65 — . . .	23,8	16,8	22,7	16,7	22,5	16,6		
65—75 — . . .	54,6	46,1	53,4	45,4	52,8	45,2		
75 og derover .	155,7	120,9	155,2	120,9	154,0	120,1		

¹⁾ 3: Selvmord og Ulykkestilfælde foruden Drankersygdomme.

Aldersklasse døde aarlig:

Kjøbenhavn (1865—1874).							
Gruppe I.							
Alle Dødsarsager tilsammen.		Alle Dødsarsager undtagen Drankersygdomme og Selvmord.		Alle Dødsarsager undtagen Drankersygdomme, Selvmord og Ulykkestilfælde.			
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
9,0	7,5	8,3	7,3	8,0	7,3		
19,1	13,4	16,7	13,1	16,1	13,1		
35,6	20,4	32,1	20,0	31,3	19,9		
64,2	38,0	59,0	37,4	58,2	37,2		
106,0	77,1	102,0	76,5	100,0	76,2		
207,1	192,7	205,6	192,7	204,8	192,2		
Gruppe II og III.				Hele Befolkningen.			
Alle Dødsarsager tilsammen.		Alle Dødsarsager undtagen Drankersygd. og Selvmord.		Alle Dødsarsager tilsammen.		Alle Dødsarsager undt. Drankersygdomme og Selvmord.	
Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.	Md.	Kv.
6,5	6,5	6,3	6,5	8,1	7,2	7,5	7,0
9,9	8,2	9,2	8,1	14,8	11,0	13,3	10,9
16,9	9,9	15,5	9,9	25,2	15,0	22,9	14,8
34,7	16,7	33,3	16,5	45,0	25,3	42,2	25,0
66,0	40,4	64,9	40,3	78,2	55,6	76,2	55,0
156,4	107,9	156,2	107,9	168,6	140,5	168,1	140,5
Mandkjen.							
Alle Dødsarsager tilsammen.		Alle Dødsarsager undtagen Drankersygdomme og Selvmord.		Alle Dødsarsager undtagen Drankersygdomme osv. ¹⁾			
Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe I.	Gruppe II.	Gruppe I.	Gruppe II.
9,0	7,3	8,3	6,9	8,0	6,7		
19,1	10,2	16,7	9,5	16,1	9,4		
35,6	17,3	32,1	15,6	31,3	15,5		
64,2	36,5	59,0	34,7	58,2	34,4		
106,0	72,5	102,0	71,3	100,0	71,2		
207,1	173,1	205,6	173,1	204,8	172,6		
Kvindekjen.							
7,5	6,4	7,3	6,3	7,3	6,3		
13,4	8,4	13,1	8,3	13,1	8,3		
20,4	9,7	20,0	9,7	19,9	9,6		
38,0	16,3	37,4	16,0	37,2	16,0		
77,1	38,5	76,5	38,3	76,2	38,3		
192,7	98,2	192,7	98,2	192,2	98,2		

¹⁾ a: Selvmord og Ulykkestilfælde foruden Drankersygdomme.

Rettelser.

I første Afdeling er der indløbet følgende Fejl, som bedes rettede.

Side 34. Tabel IX. Procenterne, som Dødsfald ved epidemiske Sygdomme udgjorde af samtlige Dødsfald, blive istedetfor de anførte:

	20-25.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65-75.	75 Aar og derover.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Mænd . . .	6,9	9,4	8,1	5,2	3,3	2,8	1,5
Kvinder . .	25,7	22,7	14,5	6,7	5,5	2,7	1,6

Side 37. Tabel X. Procenterne, som Dødsfald ved epidemiske Sygdomme udgjorde af samtlige Dødsfald i de forskellige Samfundslag, blive istedetfor de anførte:

	20-25.	25-35.	35-45.	45-55.	55-65.	65 Aar og derover.	
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	
Gruppe I. {	Md. . .	6,3	8,3	5,8	4,2	3,7	1,0
	Kv. . .	27,8	22,1	13,4	6,4	5,5	2,0
Gr. II og III. {	Md. . .	10,0	10,4	12,1	6,5	3,1	2,5
	Kv. . .	20,4	24,0	15,9	7,1	5,4	2,0

Side 51 Linie 9 fra oven: fra det 35te til det 55de Aar, læs: fra det 45de til det 65de Aar.

Side 106 Oversigtstabel II. Af lavere Samfundslag er der i Aldersklassen 35—45 Aar ikke død 6119 Md. men 1196 Md.

STATISTISK FREMSTILLING

af

Ulykkestilfælde under Arbejdet

i Kongeriget Danmark

for Femaaaret 1880—84,

Paa Grundlag af de af
Kommissionen til Overvejelse af Spørgsmaalet om Arbejdernes Sikring
imod Følgerne af Ulykkestilfælde indhentede Oplysninger.

Ved

Th. Sørensen.

KJØBENHAVN.
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.
1887.

Statistisk Fremstilling

af

Ulykkestilfælde under Arbejdet

i Femaaret 1880—1884.

*Paa Grundlag af de af
Kommissionen til Overvejelse af Spørgsmaalet om Arbejdernes Sikring
imod Følgerne af Ulykkestilfælde indhentede Oplysninger.*

Ved Th. Sørensen.

Det paa Kommissionens Foranstaltning indsamlede Materiale, som ligger til Grund for den følgende Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde, omfattende Femaaret 1880—84, hidrører for Kjøbenhavns Vedkommende fra Politirapporterne over Ulykkestilfælde, i Forbindelse med Uddrag af Sygejournalerne fra Frederiks Hospitals og Kommunehospitalets kirurgiske Afdelinger; for det øvrige Lands Vedkommende er det de medico-legale Dødsattester, i Forbindelse med Uddrag af Journalerne fra Sygehusene i Frederiksborg Amt, der have afgivet Materialet. Paalideligheden og Rækkeviden af de ad hver af disse Veje indhentede Oplysninger vil senere paa sit Sted blive nærmere drøftet. Her skal kun bemærkes, at som Supplement og Kontrol med de udenfor Hovedstaden tilvejebragte Oplysninger har Bearbejderen af Materialet benyttet sin »Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde« (Kbhv. 1882).

Vi ville undersøge hver for sig: I. de Ulykkestilfælde under Arbejde, der have medført Døden; II. de, der have medført Invaliditet (vedvarende Forringelse eller Tab af Arbejdsevnen); III. de, der ere endte med fuldstændig Helbredelse. For de sidstes Vedkommende er det dog navnlig kun Varigheden af Lægebehandlingen (Arbejdsudygtigheden), som der vil blive gjort Forsøg paa at finde, i hvilket Øjemed de da blive betragtede under et med de under II. nævnte.

I. Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde.

Om man end derved berøver sig den Fordel, at faa større Tal at operere med, vil det dog være nødvendigt, ved hver af de tre Hovedafdelinger at betragte Kjøbenhavn for sig og det øvrige Land for sig. Aarsagen hertil ligger lige for Haanden. Det skyldes nemlig den Omstændighed, at det statistiske Materiale ikke er lige omfattende begge Steder som Følge af Maaden, hvorpaa det er tilvejebragt.

a. Danmark med Undtagelse af Kjøbenhavn.

Udenfor Hovedstaden har Kommissionen væsentlig indskrænket sig til at tilvejebringe Oplysninger om de strax eller efter faa Timer indtraadte Dødsfald ved Ulykkestilfælde. Som omtalt, bestod nemlig det for Provinserne benyttede statistiske Materiale, bortset fra Frederiksborg Amt, udelukkende i de af Embedslægen og Politimesteren i Forening udstedte medico-legale Dødsattester, der kun omhandle pludselige Dødsfald (Selvmord og Ulykkestilfælde). Hvis der ikke var den Vanskelighed, at disse to Dødsårsager ikke altid lade sig holde ude fra hinanden, vilde man imidlertid gennem de nævnte Attester ogsaa være istand til at faa det nøjagtige Antal af saadanne Dødsfald ved Ulykkestilfælde frem. Ifølge Ligsynsloven skulle nemlig Dødsfald, der indtræde pludselig uden forud gaaende Sygdom, her i Landet gjøres til Gjenstand for retslig Undersøgelse.

Allerede i Statistisk Tabelværk vil man om denne Art af dødelig forløbende Ulykkestilfælde finde nogle Oplysninger, der ogsaa hvile paa de medico-legale Attester. Men hine Oplysninger vare for det foreliggende Øjemed værdiløse, idet man af dem ikke faar at vide, hos hvilke Samfundsklasser Dødsfaldene vare indtraadte, og heller ikke, om de vare indtruffne under Arbejde eller ikke. For at faa disse Spørgsmaal besvarede, maatte Attesterne altsaa gennemgaaes en for en. At faa den forulykkedes sociale Stilling oplyst, var nu let nok; en hel Del besværligere var det at faa frem, om den paagjældende var omkommen under Arbejde eller ikke. Dog lod ogsaa dette sig for de flestes Vedkommende afgjøre med en til Sikkerhed grænsende Sandsynlighed. Forudsætningen herfor var, at de Omstændigheder, hvorunder Ulykkestilfældet var indtruffen, fandtes nøjagtig beskrevne. Hvor dette var undladt, blev vedkommende Tilskadekomne henført under de tvivlsomes Kategori o: tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var indtruffen under Arbejde eller ikke.

I det Hele blev der for Femaaret 1880—1884 noteret udenfor Kjøbenhavn 1549, strax eller efter faa Timer indtraadte, Dødsfald ved Ulykkestilfælde. Det maa bemærkes, at der blev set bort fra Ligene af ukjendte paa Stranden inddrevne Personer, thi vel kunne disse med Sandsynlighed formodes overvejende at være omkomne ved Skibbrud, men det lod sig jo ikke afgjøre, til hvilken Nationalitet de hørte. At det nævnte Tal paa ingen Maade er fuldt paalideligt, hidrørende fra det ovenfor berørte Forhold, at det navnlig ved Drukningsdøden er umuligt altid at skjelne imellem, om der foreligger Selvmord eller Ulykkestilfælde, er heldigvis betydningsløst for den foreliggende Undersøgelse. Dennes Formaal er jo nemlig, saavidt muligt, at oplyse Antallet af de under

Arbejde indtrufne Ulykkestilfælde. Til denne Art, finde vi da, at der hører 350 af Dødsfaldene — for disses Vedkommende kan der ikke, eller saa godt som ikke, være Tale om Forvexling med Selvmord —, medens det ved 67 var tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke. Se vi bort fra de sidste, faa vi da, at de først nævnte udgjøre ca. 23 pCt. af det hele Antal.

Holde vi os nu alene til de under Arbejde indtrufne Dødsfald ved Ulykkestilfælde, hvortil Hovedinteressen for os er knyttet, viser det sig, at af disse falde atter 199 σ : ca. 57 pCt. paa Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende — aarlig i Gjennemsnit 40; af de tvivlsomme desuden 18 — aarlig i Gjennemsnit 3,6. Alene paa Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere falder der 63 — i aarligt Gjennemsnit 12,6 — foruden 2 tvivlsomme, det vil med andre Ord sige 18 pCt. af den Art Dødsfald. Udelukke vi de Haandværksarbejdere, der ikke ere Bygningshaandværkere, og iblandt de sidste igjen dem, der have tilsat Livet ved Arbejde udenfor deres egenlige Profession — nemlig ved Brøndgravning, blive de respektive Tal 58 (2 tvivlsomme), i aarligt Gjennemsnit 11,6, og ca. 17 pCt.

Da vi i det følgende jevnlig ville tage vor Tilflugt til min for flere Aar siden foretagne Undersøgelse: »Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde«, vil det kunne have sin Interesse, om vi strax her gjøre en lille Digression for at se, hvilken Tiltro der tør skænkes denne Undersøgelsen, der hvilede paa Meddelelser fra Læger, omfattede saavel dødelig som ikke dødelig forløbende Ulykkestilfælde under Arbejde, indtrufne hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, men den begrænsede sig til en enkelt Landsdel (Jylland) og et enkelt Aar (1880). Dødsfaldene, der vare indtraadte strax eller inden 24 Timer*), viste sig at være forekomne i et Antal af 15. Da Jylland ved Folketællingen i 1880 havde 868,492 Indvaanere, finde vi, at der paa de 4 Kategorier af Arbejdere faldt henimod 1,7 Dødsfald af den Art for hvert 100,000 Indvaanere, med en Middelfejl af c. 0,4. Ville vi imidlertid sammenligne Resultatet af de to Statistiker, maa der ved den foreliggende fradrages Funktionærer og Arbejdsmænd ved Jærnbanen, som ikke vare medtagne i min tidligere Statistik, men derimod her ere henførte under industrielle Arbejdere som den dem nærmest liggende Kategori. Foretages denne Reduktion, faa vi i Femaaret 1880—84 hos de nævnte 4 Kategorier af Arbejdere udenfor Kjøbenhavn 189 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde, hvor Døden er ind-

*) At dér Grænsen var udstrakt til 24 Timer, kan vel nok have nogen Betydning, men hvor megen, er vanskeligt at afgjøre.

traadt strax eller efter faa Timer. Den i Femaaret gjennemsnitlige aarlige Befolkning udenfor Kjøbenhavn kan ved Interpolation beregnes at have været tilnærmelsesvis 1,750,000, hvilket giver aarlig ca. 2,2 Dødsfald af den Art for hvert 100,000 Indvaanere, med en Middelfejl af c. 0,2*). De to Kvotienter ere ikke væsenlig afvigende. For at faa et klarere Indtryk af Overensstemmelsen, ville vi imidlertid foretage Sammenstillingen paa en anden Maade. Naar vi nemlig gaa ud fra den relative Hyppighed af saadanne pludselige Dødsfald hos de paagjældende Arbejdere, som Femaaret viste i hele Danmark med Undtagelse af Hovedstaden, skulde der i Jylland være indtruffen 19 Dødsfald af den Art i 1880. Som ovenfor anført, lød Lægernes Opgivelser paa 15. Da Forskjellen kun er af Størrelse omtrent som Middelfejlen, kan den skyldes Tilfældigheder. Man kunde mod begge Methoderne indvende, at Forholdet mellem Antallet af Arbejdere af de 4 Kategorier paa den ene Side og Antallet af Indvaanere paa den anden Side ikke behøver at være det samme i Jylland som i det øvrige Land. Men da Hovedstaden her er ladet ude af Betragtning, turde Sandsynligheden dog være for, at Afvigelsen i alt Fald ikke er saa stor, at den kan udøve nogen væsenlig forstyrrende Indflydelse.

Vi ere i det foregaaende ved Sammenligningen af de to Statistiker gaaet ud fra, at de pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde vise en vis Regelmæssighed i deres Optræden fra Aar til Aar. Men er denne Regelmæssighed da saa stor, at man kan forud beregne det aarlige Antal af disse Dødsfald, eller med andre Ord, gjælder »Loven for de store Tal« (den exponentielle Fejllov) paa dette Omraade? Spørgsmaalet er vigtigt nok til at fordrø en nærmere Prøvelse.

Det hvert Aar af Femaaret udenfor Kjøbenhavn indtrufne Antal af Ulykkestilfælde under Arbejde, der øjeblikkelig eller efter faa Timer have medført Døden, giver for hele Befolkningen følgende Resultat, naar det sammenholdes med det normale Antal af den Art Dødsfald. Som Norm er benyttet den for hele Femaaret fundne Kvotient, og den aarlige Folkemængde udenfor Hovedstaden er beregnet ved Interpolation**):

*) Mere korrekt vilde det selvfølgelig have været, om Hyppigheden kunde være bleven angiven relativt til Antallet af Arbejderne selv istedetfor til Indvaanertallet, men dette lod sig, som vi senere skulle se, vanskelig gjøre.

***) Fremgangsmaaden er den af Westergaard angivne; jfr. blandt andet »Zur Theorie der Statistik«. Jahrbücher für Nationalökonomi und Statistik. 1884.

	Virkeligt Antal af Dødsfald:	Normalt Antal af Dødsfald:
1880	69 (8 tvivls. Tilf.)	69 (72) *
1881	66 (29 do.)	69 (72)
1882	67 (7 do.)	70 (73)
1883	68 (6 do.)	70 (73)
1884	80 (17 do.)	71 (74)

Se vi bort fra de tvivlsomme Tilfælde, finde vi, at Udslaget σ : Afvigelsen mellem de virkelige og de normale Tal kun i et enkelt Aar (1884) er større end Middelfejlen, der er ca. 8. Her er saaledes god Overensstemmelse med den exponentielle Fejllov. Men selv om man havde medtaget alle de tvivlsomme Tilfælde, hvad der sikkert næppe vilde være korrekt, blive Udslagene dog ikke større, end at Resultatet nogenlunde lader sig bringe i Overensstemmelse med den nævnte Fejllov.

Vi gjenfinde ogsaa en stor Regelmæssighed, dersom vi havde holdt os til Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende. Hos disse forekom nemlig følgende Antal af pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde:

1880	36 (2 tvivls. Tilf.)
1881	37 (7 do.)
1882	37 (2 do.)
1883	44 (1 do.)
1884	45 (6 do.)

Da de af Folketællingen fremgaaende Oplysninger om det samlede Antal Arbejdere af de nævnte 4 Kategorier næppe er synderlig paalidelige udenfor Kjøbenhavn (jfr. senere), og da det tilmed ikke paa Forhaand kan vides, om dette Antal har været stigende, aftagende eller stationært fra Aar til Aar i Femaaret efter sidste Folketælling (1880), vil et Forsøg paa at interpolere sig til det aarlige Antal af Arbejdere være frugtesløst. Man maa derfor opgive at beregne for dem det normale aarlige Antal af Dødsfald, og lade sig nøje med til Sammenligning at benytte det gjennemsnitlige Antal, hvilket er 40. Man vil se, at Dødsfaldenes Afvigelse fra dette Gjennemsnit intet Aar er større end Middelfejlen paa Gjennemsnittet (c. 6): medtages de tvivlsomme Tilfælde, indtræder det nævnte Forhold kun et enkelt Aar (1884).

*: De i Parantes anførte Tal ere beregnede paa Grundlag af Medtagelsen af de tvivlsomme Tilfælde.

Vi ville endelig se, hvorledes det stiller sig med Regelmæssigheden hos Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene. Antallet af pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde var hos disse:

1880	11
1881	16 (1 tvivls. Tilf.)
1882	13
1883	12
1884	11 (1 do.)

Ligesom ovenfor benytte vi her den mindre fuldkomne Methode, idet vi til Sammenligning anvende det for Femaaret fundne gennemsnitlige Antal af Dødsfald, der er omtr. 13 (12,6). Det viser sig da, at Dødsfaldenes Afvigelse fra dette Gjennemsnit kun et enkelt Aar (1881) naar op til at blive af Størrelse som Middelfejlen paa Gjennemsnittet; det samme finder Sted, naar vi medtage de tvivlsomme Tilfælde.

Aarsagen til at Regelmæssigheden ved den Art Dødsfald er prøvet saa omstændelig, ligger lige for Haanden. Naar man nemlig er istand til med nogenlunde Sikkerhed at kunne forud beregne det aarlig indtræffende Antal af dem, kan man jo ogsaa tilnærmelsesvis beregne den Del af Udgiften, som af Hensyn til dem vil blive at paalægge Samfundet, Arbejdsgiverne eller Arbejderne ved en eventuel Arbejderforsikring mod Ulykkestilfælde.

Vi gaa nu over til at fremstille, hvorledes de pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde fordele sig efter Opholdssted (Land eller By), Kjøen, Alder og Civilstand, idet vi dog i saa Henseende begrænse os til at undersøge Forholdet hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende. Af de hos disse i Femaaret indtrufne Dødsfald af den Art falde udenfor Kjøbenhavn 34 paa Byerne og 165 paa Landdistrikterne*) (af de tvivlsomme 3 paa hine og 15 paa disse). Fordelingen i Henseende til Kjøen, Alder og Civilstand vil man faa en Oversigt over gennem følgende Tabel, ved hvilken de tvivlsomme Tilfælde ere anførte i Parantes:

*) Forholdet mellem de respektive Antal Dødsfald i By og paa Land er altsaa som 1:4,9. Ved Folketællingen i 1880 forholdt Indvaanerantallet i Provinsbyerne (incl. Handelspladser) sig til det i Landdistrikterne som 1:4,6.

Pludslg. Dødsf. ved Ulykkestilf. under Arbejde hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende:

	Md.				Kv.			
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	tils.
under 15 Aar	8 (3)			8 (3)	1 (2)			1 (2)
15—19	24			24	4 (1)			4 (1)
20—24	19			21	3			3
25—29	15	11 (2)		26 (2)	2			2
30—34	12	1		13				
35—39	14	3	1	18				
40—44	11 (2)	2		13 (2)	2			2
45—49	17 (1)		(1)	17 (2)				
50—54	6	1 (1)	3	10 (1)				
55—59	8 (1)	(1)	5 (1)	13 (3)				
60—64	12 (1)	2	2	16 (1)				
65—69	4 (1)	1	2	7 (1)				
70 og derover							1	1
Alle Ald. tils.	101 (6)	72 (7)	13 (2)	186 (15)	2	10 (3)	1	13 (3)

Af Tabellen fremgaar, at af Dødsfaldene falder der 93,5 pCt. paa Mandkjønnet og kun 6,5 pCt. paa Kvindekjønnet, bortset fra de tvivlsomme Tilfælde. Af de hos Mandkjønnet indtrufne ramte c. 54 pCt. gifte Individuer, c. 39 pCt. ugifte, og 7 pCt. fraskilte eller Enkemænd; af de hos Kvindekjønnet indtrufne ramte c. 15 pCt. gifte, c. 77 pCt. ugifte, og c. 8 pCt. fraskilte eller Enker. Af de ugifte omkomne Mænd vare atter 86 pCt. under 30 Aar gamle; af de gifte vare 68 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar — det Tidsrum af Livet, i hvilket der navnlig tør forudsættes at være uforsørgede Børn blandt de efterladte —, medens 30 pCt. vare over 50 Aar gamle. Det vil let ses, at man af de ovenstaaende Tal tilnærmelsesvis kan anstille en Beregning over, hvor mange Enker og uforsørgede Børn, der aarlig kunne komme til at behøve Understøttelse som Følge af, at deres Forsørger rammes af et Dødsfald af den Art. Selvfølgelig gælder dette sidste kun under Forudsætning af, at Tallene ere store nok, hvad vi derfor senere skulle forsøge at kontrollere.

Holdte vi os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, finde vi, at af de hos disse i Femaaret indtrufne 63 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde (foruden 2 tvivlsomme) falde 19 paa Provinsbyerne og 44 paa Landdistrikterne*). Fordelingen i Henseende til Kjønn, Alder og Civilstand fremgaar af næste Tabel, ved hvilken lige-

*) Forholdet mellem det respektive Antal af Dødsfaldene i By og paa Land er altsaa her som 1:2,3.

ledes de tvivlsomme Tilfælde ere anførte i Parenthes. Men inden vi kaste et Blik paa denne, skal dog først fremhæves, at saavel efter den foreliggende Statistik som efter min tidligere, skulde der paa hine to Kategorier af Arbejdere komme aarlig 0,7 Dødsfald af den Art for hvert 100 000 Indvaanere; ved den først nævnte af Statistikerne er Middelfejlen c. 0,1, ved den sidst nævnte c. 0,2.

Pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde hos Haandværkere og industrielle Arbejdere:

	Md.				Kv.			
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	tils.
under 15 Aar	>	1	>	1	>	1 (1)	>	1 (1)
15—19	>	7	>	7	>	1	>	1
20—24	>	5	>	5	>	>	>	>
25—29	>	5	>	12	>	>	>	>
30—34	4	1	>	5	>	>	>	>
35—39	5	1	>	6	>	>	>	>
40—44	5 (1)	>	>	5 (1)	1	>	>	1
45—49	9	>	>	9	>	>	>	>
50—54	2	>	>	2	>	>	>	>
55—59	2	>	3	5	>	>	>	>
60—64	3	>	>	3	>	>	>	>
64—69	>	>	>	>	>	>	>	>
70 og derover	>	>	>	>	>	>	>	>
Alle Ald. tils.	37 (1)	20	3	60 (1)	1	2 (1)	>	3 (1)

Det vil ses, at af Dødsfaldene falde 95,2 pCt. paa Mandkønnet og 4,8 pCt. paa Kvindekønnet. Af de hos Mandkønnet indtrufne ramte c. 62 pCt. gifte Individuer, c. 33 pCt. ugifte, og 5 pCt. fraskilte eller Enkemænd; da de hos Kvindekønnet indtrufne udgjøre saa ringe et Antal, vil en lignende Procentberegning her let blive misvisende og udelades derfor. Af de ugifte omkomne Mænd vare atter 90 pCt. under 30 Aar; af de gifte vare 81 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, medens 19 pCt. vare over 50 Aar gamle.

I Henseende til, i hvilket Omfang de paagældende Dødsfald skyldtes Maskiner, kan foreløbig bemærkes følgende. Af de hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende indtrufne (199) vare 27 maskinelle eller c. 14 pCt., hvoraf igjen 7 ved Agerbrugsmaskiner; af de tvivlsomme (18) var kun 1 maskinelt. Men holde vi os alene til de hos industrielle Arbejdere indtrufne (49) vare af disse 20 eller c. 41 pCt. maskinelle.

Hvorledes det ved hver enkelt af de tidt nævnte 4 Kategorier af Arbejdere stiller sig med Hensyn til Fordelingen af Dødsfaldene efter Opholdssted, Kjønn, Alder og Civilstand, vil det vel være uforholdent at komme ind paa. Den, der ønsker Oplysninger herom, kan let uddrage dem af medfølgende Oversigtstabel I a. For nogle andre Punkters Vedkommende kunde det maaske derimod være paa sin Plads at betragte hver Kategori for sig.

Først og fremmest vilde det da være ønskeligt, om man for hver af dem kunde udfinde den relative Hyppighed af den Art Dødsfald. Men dette Spørgsmaal maa man destoværre give Afkald paa at besvare, da de af Statistisk Tabelværk fremgaaende Oplysninger om Antallet af de paagældende Arbejdere udenfor Kjøbenhavn, som allerede berørt, næppe ere synderlig paalidelige. Hvad saaledes angaar de industrielle Arbejdere — Industrien er jo her overalt taget i snevrere Forstand som Fabrikvirksomhed (med Tilføjelse af Jernbanetjeneste) —, da giver Tabelværket ingen særlig Oversigt over Antallet af disse, idet de nemlig ere opførte sammen med Haandværksarbejdere under Rubriken: »De, som leve af Produkters Forædling eller Forarbejdning«. Man maatte altsaa selv efter et Skjøn drage Grænsen mellem, hvad der kan antages at høre under Fabrikvirksomhed og hvad under Haandværk, men et saadant Skjøn kunde jo intet paalideligt Resultat give. Endnu vanskeligere er det at faa fat paa Antallet af Arbejdsmænd, »der ikke særlig ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren«, thi der er ingen Tvivl om, at en stor Del af de Husmænd paa Landet, der staa opførte under Rubriken: »De, som leve af Jordbrug«, skaffe sig en væsentlig Del af deres Existensmidler gennem Daglejerarbejde, i alt Fald paa sine Steder. Blandt andet af de medico-legale Attester viser det sig, at Husmænd ikke sjældent ere omkomne under Arbejde for andre*). Mest paalidelige ere vel Tabelværkets Oplysninger om Antallet af Tjenesteyende.

Derimod lod den relative Hyppighed sig maaske med tilnærmelsesvis Nøjagtighed bestemme for enkelte Brancher af Haandværk og Industri. Men her træder hindrende i Vejen, at de fleste af disse ere saa svagt repræsenterede i Henseende til Dødsfald, at Tilstældighederne faa altfor stort et Spillerum, medens ved andre — f. Ex. Teglværks-

*) Der kan ved denne Lejlighed gøres opmærksom paa, at de Husmænd, om hvilke det af Attesterne fremgik, at de næppe vare omkomne under Arbejde for andre men i deres egen Tjeneste, ikke ere optagne blandt omkomne Arbejdsmænd som Følge af, at saadanne Dødsfald turde være en Ulykkesforsikring af Arbejdere uvedkommende.

industrien — Arbejdsstyrken langt fra er den samme om Sommeren som paa den Tid, hvor Folketællingen foregaar: Ved de faa tilbageblivende, hvor Resultatet turde være brugeligt, taber saaledes dette væsenlig i Interesse derved, at der kommer til at mangle Sammenligningspunkter. Betydningen af disse Oplysninger skulde jo nemlig nærmest være den, at tjene ved Fastsættelsen af Præmiens forskjellige Højde, afhængig af den med Erhvervet følgende Forskjel i Fare. Efter imidlertid at have taget dette Forbehold, gaa vi da over til at betragte hver Kategori af Arbejdere for sig.

Af de 14 pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde, der indtraf hos Haandværksarbejdere udenfor Kjøbenhavn, ramte 7 Murere eller Murerhaandlangere, 4 Tømrere, 1 Snedker, 1 Smed og 1 Møllebygger. Af det hele Antal omkomne vare altsaa 13 $\frac{1}{2}$: 93 pCt. Bygningshaandværkerø eller i alt Fald Individuer, beskæftigede ved Bygningsarbejde; af disse omkom imidlertid 2 Murere og 1 Snedker ikke ved Bygningsarbejde i almindelig Forstand, men ved Brøndsætning.

Man skulde tro, at det for Bygningshaandværkernes Vedkommende maatte være muligt at fastslaa den relative Hyppighed, hvad der dog ikke er saa ganske let, hvis det skal ske blot med nogenlunde Nøjagtighed. Sagen er nemlig, at det paa Landet — og tildels ogsaa i de smaa Provinsbyer — er vanskeligt at holde Hovedpersoner og Medhjælpere ude fra hinanden netop for Mureres og Tømreres Vedkommende, idet mange af disse ved mindre Bygningsforetagender arbejde som Hovedpersoner, medens de til andre Tider ved større Bygningsforetagender arbejde som Medhjælpere. Det kan saaledes stille sig tvivlsomt, om alle de omkomne Murere og Tømrere med Rette lade sig henhøre under Medhjælpere, hvoraf følger, at man vakler imellem, om Antallet af de omkomne skal sammenstilles med Antallet af levende Medhjælpere alene eller maaske med Medhjælpere og Hovedpersoner tilsammen. Jeg skal anføre, hvilket Resultat der fremkommer i hvert af Tilfældene, men markerer da det, som jeg anser for det korrekte. Naar vi gaa ud fra Folketællingen i 1880, skulde i første Tilfælde Hyppigheden af den Art Dødsfald være for Murere og Tømrere udenfor Kjøbenhavn 0,39 aarlig pro mille af levende Individuer (eller 0,31, naar vi se bort fra de ved Brøndsætning omkomne), i sidste Tilfælde derimod 0,13 aarlig p. m. (eller 0,11 under den nævnte Forudsætning). Men der gjør sig endnu et Tvivlsspørgsmaal gældende. Blandt de omkomne Murere findes flere Murerhaandlangere; disse ere jo i Virkeligheden Arbejdsmand, der kun tilfældig optræde som Medhjælpere ved Murerprofessionen, og blive vistnok derfor ved Folketællingen i Reglen ikke

opførte blandt saadanne. I Betragtning heraf turde det være rettest at fradrage Dødsfaldene hos de paagældende. Sker dette, faa vi i det første af de ovenfor nævnte Tilfælde, at Kvotienten for Murere og Tømrere tilsammen bliver 0,28 (0,21) p. m., i det sidst nævnte Tilfælde 0,10 (0,07) p. m.

Af de 49 omkomne industrielle Arbejdere (46 Md. og 3 Kv.) vare 12 beskæftigede ved Mølleindustrien, 10 Funktionærer og Arbejds-mænd ved Jernbanen, 9 Arbejdere ved Teglværk, 3 ved Krudtværk, 2 ved Sukkerfabrik, 2 ved Savværk (Savskæreri), 2 ved Maskinvæveri (Bomulds), 2 ved Stenbrud, 1 ved Kalkbrud, 1 ved Cementfabrik, 1 ved Kradsuldfabrik, 1 ved Bryggeri, og 1 ved Dampbødkeri. Desuden 2 Dødsfald, tvivlsomt om under Arbejde, nemlig 1 Funktionær ved Jernbanen og 1 Arbejderske ved Teglværksindustrien. Som omtalt, skyldtes af de først nævnte 49 Dødsfald c. 41 pCt. Maskiner eller, naar vi se bort fra de ved Jernbanetraffiken beskæftigede, der jo kun i forsvindende Grad ere udsatte for de egenlige Maskinlæsioner, c. 51 pCt. Ved Mølleindustrien skyldtes endog af de indtrufne Dødsfald c. 83 pCt. Maskindele. Af de ved Teglværksindustrien indtrufne skyldtes 4 Maskiner (c. 44 pCt.) og 3 Sammenstyrtning af Lergrav (c. 33 pCt.). Vedrørende den sidstnævnte Art af Ulykkestilfælde kan endnu bemærkes, at af de 49 Dødsfald skyldtes i det Hele c. 10 pCt. Sammenstyrtning af Ler- eller Kalkgrav.

Vi skulle for et Par af disse Erhvervs Vedkommende forsøge at paaavise den relative Hyppighed af de pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde, og begynde da med de ved Mølleindustrien beskæftigede, hvor en saadan Paaavisning maa antages at kunne ske med nogenlunde Nøjagtighed, selvfølgelig dog kun under stadigt Hensyn til Middelfejlen. Her er der nemlig ingen Grund til at formode Muligheden af Fejlkilder, der kunde gjøre Resultatet mindre paalideligt, ligesom det ogsaa tør antages, at Antallet af de ved Folketællingen i 1880 optegnede Medhjælpere ved Mølleindustrien udenfor Kjøbenhavn ikke har været underkastet nogen synderlig Forandring i det undersøgte Femaar. Vi finde da, at hos disse Medhjælpere skulde Hyppigheden af den Art Dødsfald være aarlig 0,87 pro mille af levende, med en Middelfejl af c. 0,25. Skjøndt det maaske er unødvendigt at fremhæve det, kan der dog i Forbigaaende gjøres opmærksom paa, at man ikke af disse Kvotienter uden videre kan vurdere den forskjellige Fare for Livet ved de forskellige Erhverv. Der behøver jo nemlig ikke at være det samme Forhold mellem de for to Erhverv fundne Dødelighedskvotienter ved Ulykkestilfælde under Arbejde, hvad enten man som her alene har at

gjøre med de pludselige Dødsfald, eller man har at gjøre med Dødsfaldene overhovedet. Med andre Ord: et Erhverv kan disponere til Læsioner, der øjeblikkelig eller næsten øjeblikkelig maa medføre Døden, uden derfor nødvendigvis i samme Grad at disponere til Læsioner, der først efter nogen Tids Forløb kunne have Døden til Følge. Man betænke f. Ex. Forskjellen mellem Maskindele, der hidføre Knusning, og saadanne, der hidføre skaarne Saar.

Ved Hjælp af Oplysninger om Antallet af de hvert Aar i Femaaret ved Jernbanetjeneste (Statsbanerne) beskæftigede Personer, hvilke Oplysninger gennem Chefen for Kjøbenhavns statistiske Bureau ere tilvejebragte fra Jernbanebestyrelsen, lader sig ogsaa for hines Vedkommende den relative Hyppighed af saadanne Dødsfald paavise, i alt Fald nogenlunde nøjagtig. Men da der ikke i de nævnte Oplysninger var gjort nogen Adskillelse mellem de udenfor og i Kjøbenhavn boende Personer, maatte jeg medtage de inden 24 Timer indtrufne Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde ramt Personer i Jernbanens Tjeneste med Bopæl i Kjøbenhavn. Tage vi nu Togpersonalet i snevrere Forstand, fremdeles Bane- og Ledvogtere, samt Arbejdsmænd under et — med Udelukkelse af de øvrige i Statsbanernes Tjeneste beskæftigede Personer, hos hvilke der ikke var indtruffen noget pludseligt Dødsfald ved Ulykkestilfælde, og som ogsaa kun i forsvindende Grad ere udsatte for saadanne —, finde vi, at hos hine tilsammen skulde Hyppigheden af den Art Dødsfald være aarlig 0,93 pro mille af levende Individuer med en Middelfejl af c. 0,27. For Togpersonalet i snevrere Forstand faa vi en Hyppighed af 2,1 aarlig p. m. — Middelfejlen c. 1,2; for Bane- og Ledvogtere 0,34 p. m. — Middelfejlen c. 1,7; for Arbejdsmænd ved Jernbanen 1,1 p. m. — Middelfejlen c. 0,4.

Foruden ved Mølleindustrien og Jernbanetjenesten møde vi jo ogsaa ved Teglværksindustrien et forholdsvis ikke ringe Antal Dødsfald af den Art. Da imidlertid den sidst nævnte Industri, som allerede omtalt, under sin Arbejdsperiode (Sommerhalvaaret) beskæftiger et langt større Antal Individuer end paa det Tidspunkt, hvor Folketællingen foregaar, nærer jeg kun ringe Tiltro til den Kvotient, der fremgaar, naar vi gaa ud fra Antallet af de ved Folketællingen i 1880 opgivne Teglværksarbejdere udenfor Kjøbenhavn. Jeg skal dog anføre den fundne Kvotient, der bliver 1,74 pro mille af levende Individuer aarlig — her som ved Jernbanetjenesten bortset fra det enkelte tvivlsomme Tilfælde. Men under alle Omstændigheder taler Sandsynligheden i høj Grad for, at vi her have at gjøre med et farligt Erhverv. Selv om man nemlig multiplicerer Antallet af levende talte Individuer med 3, hvilket efter de af

mig fra et Par Teglværker indhentede Oplysninger omtrent skuldé svare til Forskjellen mellem Arbejdsstyrken Sommer og Vinter, bliver Kvotienten ved den Art Dødsfald udenfor Kjøbenhavn dog endnu 0,6 p. m. aarlig (med en Middelfejl af c. 0,2). Man sammenligne hermed Kvotienterne for de foregaaende faktisk farlige Erhverv.

Hos Arbejdsmænd, der ikke særlig vare beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk, indtraf der 67 Dødsfald af den Art (65 Md. og 2 Kv.) foruden 6, ved hvilke det var tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke. Af de først nævnte 67 Dødsfald skyldtes 3 (4,5 pCt.) Agerbrugsmaskiner, 9 indtraadte under Brøndsætning ved Sammenstyrtning af Brønden (13,4 pCt.), og endelig 23 (34,3 pCt.) ved Sammenstyrtning af Mergel-, Sand-, Grus- eller Lergrav.

Hos Tjenestetyende indtraf der 69 Dødsfald af den Art (61 Md. og 8 Kv.) foruden 10, ved hvilke det var tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke. Af de først nævnte 69 Dødsfald skyldtes 4 (5,8 pCt.) Agerbrugsmaskiner, 6 (8,7 pCt.) Sammenstyrtning af Mergel- eller Kalkgrav, medens 9 — alle hos Røgttere — hidrørte fra, at Vedkommende var bleven stanget af Tyr (13 pCt.).

Kaste vi et Blik tilbage paa det foregaaende, vil det ses, at af de udenfor Kjøbenhavn hos de tidt nævnte 4 Kategorier af Arbejdere indtrufne 199 pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde stamme 12 eller i aarligt Gjennemsnit 2,4 fra Brøndsætning og 34 eller i aarligt Gjennemsnit 6,8 fra Arbejde i Mergel-, Sand-, Grus-, Ler- eller Kalkgrav. Den Formodning ligger da nær, at hvis det var muligt at konstatere Antallet af de ved disse Arbejdsformer beskæftigede Individer, hvilket jo imidlertid er ugjærligt, saa turde det nok vise sig, at de paagældende Beskæftigelser i Retning af at fremkalde Fare for Dødsfald af den Art staa ligesaa højt eller maaske snarere højere end Hovedmængden af Industrigrene. At beregne Hyppigheden relativt til det hele Antal af Arbejdere, vilde jo nemlig være misvisende, selv om man holdt sig til enkelte Kategorier f. Ex. Arbejdsmænd og Tjenestetyende.

Der er en Samfundsklasse, ved hvilken det destoværre ikke kunde udfindes, i hvilket Omfang de ved Ulykkestilfælde under Arbejde indtrufne pludselige Dødsfald havde ramt Vedkommende i andres Tjeneste, hvortil Hovedinteressen for os er knyttet. Det er nemlig Fiskerne, blandt hvilke de i andres Tjeneste arbejdende nærmest ere repræsenterede af de ved Statens Redningsstationer ansatte lønnede Personer. Paa Samfundsklassen som Helhed falder der udenfor Kjøbenhavn et meget stort Antal af den Art Dødsfald, omtrent ligesaa stort som paa

Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere tilsammen. I Femaaret omkom der saaledes 61 Fiskere under Arbejde eller i aarligt Gjennemsnit 12,2 — jeg er nemlig gaaet ud fra, at Fiskere sjældent gjøre Lystsejladser, saa at »Kuldsejling« næsten altid vil ramme dem under Udøvelsen af deres Profession — foruden 24, ved hvilke det var tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var foregaaet under Arbejde eller ikke, ja for enkelte af disses Vedkommende kunde der maaske endog være Tale om Selvmord. Men det var umuligt at afgjøre, hvor mange af de først nævnte 61 Dødsfald der faldt paa det fast ansatte Redningsmandskab. At beregne den relative Hyppighed for hele Samfundsklassen, an saa jeg for at være denne Undersøgelse uvedkommende, i hvilken vi overalt, saavidt muligt, ere gaaede udenom de udenfor Lønarbejdernes Kreds omkomne, hvortil kommer, at jeg allerede andetsteds (»De økonomiske Forholds og Beskæftigelsens Indflydelse paa Dødeligheden«) har paavist, at dødelige Ulykkestilfælde ere usædvanlig hyppige hos Fiskere.

For Søfolks (Matrosers) Vedkommende vilde de medico-legale Attester kun have givet et meget ufuldkomment Begreb om de ved Ulykkestilfælde under Arbejde indtrufne pludselige Dødsfald, hvorfor der helt er set bort fra denne Samfundsklasse.

Om de Ulykkestilfælde under Arbejde, der først efter nogen Tids Forløb have medført Døden, er der udenfor Kjøbenhavn af Kommissionen kun tilvejebragt Oplysninger fra Frederiksborg Amt. Disse stamme nu ganske vist udelukkende fra Amtets Sygehuse, men da der paa dem alle ydes gratis Sygepleje, idet Udgifterne dækkes af de kommunale Skatter (Amtsrepartitionsfonden), kan man i alt Fald for største Delen af Lønarbejdernes Vedkommende nok gaa ud fra, at Oplysningerne ere nogenlunde udtømmende. Naar vi derfor begrænse os til at betragte Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, turde Materialet være fyldestgjørende i det foreliggende Øjemed.*)

*) I Frederiksborg Amt findes 5 Sygehuse for Amtsraads kredsen, paa hvilke der ydes gratis Sygepleje, nemlig i Frederiksborg, Usserød, Frederikssund, Esbønderup og Frederiksværk (foruden fra disse er der indhentet Oplysninger fra »Øresunds og Helsingørs Sygehospital«). Ifølge Meddelelser fra Fysikus Trautner til »Fyens Stifts patriotiske Selskabs Tyendeudvalg«, hvilken Meddelelse er optaget i den af Udvalget afgivne Betænkning, er der til hvert af de først nævnte 5 Sygehuse henlagt bestemte Sogne, saaledes at en syg ikke uden Amtsraadets Tilladelse kan indlægges paa et andet Sygehus end det, hvortil hans Sogn hører. Ret til fri Kur betinges af: I. Ydelse af direkte Skat til Amtsrepartitionsfonden eller Ansættelse i en af Amtets Sognekommuners Hovedligning til

Inden der imidlertid gjøres Rede for det fra hint Amt indvundne Resultat, ville vi først kaste et Blik paa min tidligere citerede, mere omfattende, Undersøgelse af Ulykkestilfælde under Arbejde. Ifølge denne skulde de i Jylland (1880) hos de nævnte 4 Kategorier af Arbejdere indtrufne Ulykkestilfælde af den Art, som medførte Døden efter 24 Timer, have været omtrent lige saa hyppige som de, der medførte Døden inden 24 Timer. Antallet af hine var nemlig 14, Antallet af disse 15.

Oplysningerne fra Frederiksborg Amts Sygehuse synes at bekræfte det fundne Forhold. Paa disse indtraf der nemlig i Femaaret 1880—84 hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende i det Hele 20 Dødsfald som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde, foruden 2 (hos Husmænd), ved hvilke det var tvivlsomt, om Vedkommende var kommen til Skade under Arbejde for sig selv eller for andre. Af de 20 Dødsfald indtraadte 5 inden 24 Timer og 15 efter 24 Timer. Til det først nævnte Tal (5) maa nu lægges de ved Ulykkestilfælde under Arbejde øjeblikkelig eller næsten øjeblikkelig omkomne, som ikke naa at komme under Lægebehandling, men om hvilke de medico-legale Attester kunne give fornøden Oplysning. Attesterne ere nu vel ikke undersøgte specielt for Frederiksborg Amts Vedkommende,*) men gaa vi ud fra Hyppigheden relativt til hele Befolkningen, som de pludselige Dødsfald af den Art viste for de paagældende 4 Kategorier af Arbejdere udenfor Kjøbenhavn, kunne vi, da Forholdene i Frederiksborg Amt i det væsenlige næppe ere synderlig forskellige fra dem i den øvrige Del af Provinserne, nok tilnærmelsesvis beregne, hvor mange saadanne Dødsfald der maa være faldne paa dette specielle Amt (Landdistrikter og Byer tils.) i Femaaret. Antallet af dem viser sig da at

Formue og Lejlighed for det løbende Aar, og II. fast Ophold i Amsraadskredsen af mindst 1 Aars Varighed forud for Indlæggelsen.

Betingelse Nr. I kan bortfalde for dem, der ere forsørgelsesberettigede i Amsraadskredsen, naar Opholdskommunens Sogneraad giver Attest for, at de ikke ere under Fattigforsørgelse.

Sognekommunerne have Ret til fri Kur for deres Fattige. Fri Kur gælder i 10 Uger, dog kan yderligere fri Kur i 10 Uger forventes bevilget af Amsraadet, naar Omstændighederne tale derfor. Under fri Kur er indbefattet alle Udgifter ved Opholdet.

Enhver, der opfylder de ovenfor anførte Betingelser, har Ret til fri Kur ikke blot for sig selv, men ogsaa for sin Familie og sit Tyende, og i Virkeligheden indlægges saa godt som alle frit.

*) Da denne Afhandling er bleven udarbejdet stykkevis som Følge af, at Materialet til den er kommen mig i Hænde med meget lange Mellemtidrum, var Attesterne allerede sendt tilbage til det statistiske Bureau paa det Tidspunkt, hvor jeg blev opmærksom paa Ønskeligheden af at undersøge dem specielt for Frederiksborg Amts Vedkommende.

skulle være 9 — Folketællingen i 1880 lagt til Grund. Føjes disse til de ovenfor anførte 5 Dødsfald, der indtraf paa Sygehusene, bliver det i det Hele 14 Dødsfald inden 24 Timer, medens vi havde 15 Dødsfald efter 24 Timer. Saavel min tidligere Statistik som den foreliggende viser altsaa, at hine og disse Dødsfald skulde være omtrent lige hyppige udenfor Kjøbenhavn, hvilken Overensstemmelse er mere skikket til at vække Tiltro til Resultatet, end Tallene selv formaa, idet de jo ved begge Statistiker ere meget smaa. Med andre Ord, man synes at maatte gjøre Regning paa, at det udenfor Kjøbenhavn paa Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende faldende samlede Antal af Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde (før og efter 24 Timer) i aarligt Gjennemsnit vil udgjøre mellem 4 og 7 for hvert 100 000 Indvaanere. Ved den jyske Statistik, hvor Kvotienten er lavest, nemlig henimod 4, er Middelfejlen c. 0,7. Ved at gaa ud fra den for Kvotienten satte højeste Grænse, vil man sandsynligvis være sikker paa at have at gjøre med Maximum, at dømme i alt Fald efter de langt større Tal, som Kjøbenhavn stiller til vor Raadighed. Her naaede Kvotienten nemlig, som vi senere skulle se, ikke op til 7 Dødsfald for hvert 100 000 Indvaanere, og det uagtet den Kvotadel, som Antallet af de 4 Kategorier af Arbejdere udgjør af hele Befolkningen, snarest turde være størst i end udenfor Hovedstaden. I Forbigaaende kan bemærkes, hvad vi ikke senere ville faa Lejlighed til at anføre, at i Kjøbenhavn var Forholdet mellem Dødsfaldene før og efter 24 Timer som $\frac{3}{5} : \frac{2}{5}$, idet der var 58 af hine mod 36 af disse.

Holde vi os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, er det just ikke paa Forhaand givet, at Forholdet mellem Dødsfaldene før og efter 24 Timer hos disse nødvendigvis maa være det samme som det, vi ovenfor fandt. Som tidligere berørt, kan jo et Erhverv mere end et andet disponere særlig til de sværeste Former af Ulykkestilfælde, der øjeblikkelig eller næsten øjeblikkelig medføre Døden. Af de udenfor Kjøbenhavn foreliggende statistiske Oplysninger kan der imidlertid ikke hentes overensstemmende Svar paa Spørgsmaalet. Statistiken fra Jylland viser nemlig hos disse to Kategorier af Arbejdere dobbelt saa mange Dødsfald før som efter 24 Timer (resp. 6 og 3); Statistiken fra Frederiksborg Amt derimod efter Beregningen (jfr. ovfr.) omtrent lige mange af hine som af disse (resp. 5 og 6). De fra Kjøbenhavn hentede langt større Tal stemme imidlertid i denne Henseende nøjagtig overens med de jyske, idet der her var 34 Dødsfald inden 24 Timer mod 16 efter 24 Timer, altsaa et Forhold som 2 : 1, og dette

Forhold turde derfor være det korrekte. Man skulde da hos Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere udenfor Kjøbenhavn kunne vente i aarligt Gjennemsnit mellem 1 og 4 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde (før og efter 24 Timer) for hvert 100 000 Indvaanere. Ved den jyske Statistik, hvor Kvotienten er lavest, nemlig omtrent 1, er Middelfejlen c. 0,3. Gaar man ud fra den for Kvotienten satte højeste Grænse, vil man sikkert nok have at gjøre med Maximum. Skjøndt der nemlig næppe kan være nogen Tvivl om, at den Kvotadel, som Antallet af disse to Kategorier af Arbejdere udgjør af hele Befolkningen, er større i end udenfor Hovedstaden, naaede i denne dog, som vi senere skulle se, Kvotienten ikke op til 4 Dødsfald for hvert 100 000 Indvaanere.

Hvorledes de paa Frederiksborg Amts Sygehuse i Femaaret indtrufne 22 Dødsfald fordele sig efter Kjønn og Alder, vil ses af følgende Oversigt, ved hvilken de tvivlsomme Tilfælde ere anførte i Parenthes. Om Civilstanden manglede der Oplysninger.

	Md.	Kv.
under 25 Aar	8	•
25—50	7	1
50 og derover	4 (2)	•
Alle Aldere tils.	19 (2)	1

Vi se bort fra de tvivlsomme Tilfælde. Ligesom ved de pludselige Dødsfald udenfor Kjøbenhavn viser Kvindekjønnets Andel sig at være forsvindende. Af de omkomne Mænd vare igjen 42 pCt. under 25 Aar, 37 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, og 21 pCt. over 50 Aar. Omtrent $\frac{2}{5}$ af dem vare altsaa i den Alder af Livet, i hvilken Arbejderen tør forudsættes at være ugift, medens andre $\frac{2}{5}$ vare i den Alder (25—50 Aar), i hvilken han ikke alene hyppigst vil efterlade Enke, men ogsaa uforsørgede Børn. Ved de pludselige Dødsfald udenfor Kjøbenhavn vare de respektive Procenter: 29, 47 og 24. Forholdet var saaledes dér ikke væsenlig forskjelligt fra det ovenfor fundne, idet $\frac{3}{10}$ af Dødsfaldene faldt paa den som Regel ugifte Alder, medens henimod $\frac{5}{10}$ faldt paa Alderen 25—50 Aar.

Uagtet vi faa med endnu mindre Tal at gjøre, naar vi holde os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, skal dog anføres Resultatet, som en tilsvarende Fordeling af Dødsfaldene hos disse giver:

	Md.	Kv.
under 25 Aar	1	
25—50	5	
50 og derover	2	
Alle Aldere tils.	8	

Af de omkomne Mænd vare 13 pCt. under 25 Aar, 62 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, og 25 pCt. over 50 Aar. Ved de pludselige Dødsfald udenfor Kjøbenhavn viste Forholdet sig at være nogenlunde tilsvarende; de respektive Procenter vare nemlig: 21, 62 og 17.

Med Hensyn til Dødsfaldenes Fordeling paa de enkelte Erhverv henvises til Oversigtstabel II a. Kun skal her i Almindelighed bemærkes, at der paa Tjenestetyende faldt 9 Dødsfald, paa Arbejds mænd 3 (foruden 2 tvivlsomme hos Husmænd), paa industrielle Arbejdere 7, paa Haandværksarbejdere 1 (Bygningshaandværker); man vil erindre, at saa godt som alle de pludselige Dødsfald udenfor Kjøbenhavn, der faldt paa Haandværksarbejdere, ogsaa ramte Bygningshaandværkere. Af det samlede Antal skyldtes 5 (25 pCt.) Maskiner, hvoraf 2 Agerbrugsmaskiner — af de tvivlsomme intet; af de hos industrielle Arbejdere indtrufne vare derimod 43 pCt. maskinelle.

b. Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde i Kjøbenhavn.

Som omtalt, hidrører det for Hovedstadens Vedkommende indsamlede Materiale fra Politirapporterne over Ulykkestilfælde, samt fra de paa Frederiks Hospitals og Kommunehospitalets kirurgiske Afdelinger førte Journaler. Lader det sig nu gjøre, ad disse Veje at skaffe sig udtømmende Oplysning om de i Kjøbenhavn indtrufne Dødsfald som Følge af Ulykkestilfælde, med samtidig Mulighed for at kunne fastslaa, om hvert enkelt af dem er indtruffen under Arbejde eller ikke, og til hvilken Samfundsklasse den tilskadekomne hørte? Hvad angaar de Ulykkestilfælde, der have medført Døden øjeblikkelig eller næsten øjeblikkelig, kan der ingen Tvivl være om, at Spørgsmaalet maa besvares bejaende. Saadanne skulle nemlig meldes til Politiet, for da lige som i det øvrige Land at gjøres til Gjenstand for en medico-legal Undersøgelse. Af den med den medico-legale Attest følgende udførlige Rapport fremgik det nu hver Gang klart nok, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke, ikke at tale om den omkomnes sociale Stilling.

Men gælder det samme om de først efter nogen Tids Forløb indtrufne Dødsfald? Oplysningerne om disse blev jo søgt paa Hospitalerne, og det tør vistnok ogsaa med nogenlunde Sikkerhed forudsættes, at de hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende indtrufne svære Ulykkestilfælde, der kunne have Døden til Følge, saa godt som alle ere blevne behandlede paa Hospitalerne af Hensyn til de for Behandlingen mindre gunstige Forhold i Hjemmet. Udenfor de paa-gældende Arbejders Kreds stiller Sagen sig derimod langt mere tvivlsomt, og det er derfor til hine, at vi for Københavns Vedkommende udelukkende have holdt os helt igjennem. En Mangel fandtes der imidlertid ved Hospitalsjournalerne, nemlig at det jevnlige ikke fremgik tydelig af dem, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke, ligesom heller ikke altid, hvilken social Stilling den tilskadekomne havde indtaget (Mester eller Svend). Denne Mangel lod sig imidlertid for største Delen afhjælpe ved at konferere Journaluddragene med Politirapporterne — en stor Del af de alvorlige tilskadekomne indlægges nemlig paa Politiets Foranstaltning —, idet Rapporterne gav fuld Oplysning om de paagældende Punkter. I de Tilfælde, hvor dette ikke lod sig gjøre, blev Vedkommende henført under de tvivlsomes Kategori 3: tvivlsomt, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke. Ved Uddraget af Hospitalsjournalerne blev der endvidere, saavidt muligt, givet Agt paa, at kun de tilskadekomne medtoges, der havde Bopæl i København, hvilket selvfølgelig var nødvendigt for her at kunne beregne den relative Hyppighed.

For Femaaret 1880—84 noteredes der hos de nævnte 4 Kategorier af Arbejdere i København 84 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde eller i aarligt Gjennemsnit 17, foruden 10 tvivlsomme — i aarligt Gjennemsnit 2. Vi betragte her Dødsfaldene før og efter 24 Timer under et, under Henvisning til, at Forholdet mellem Antallet af disse og hine allerede er omtalt. Paa Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene faldt der 50 Dødsfald eller i aarligt Gjennemsnit 10, foruden 1 tvivlsomt.

Ligesom vi tidligere have prøvet Regelmæssigheden af de pludselige Dødsfald af denne Art, skulle vi nu foretage en lignende Prøve med saadanne Dødsfald overhovedet, inden vi indlade os paa at beregne deres relative Hyppighed. Vi finde da, at det hvert Aar af Femaaret i København indtrufne Antal af Ulykkestilfælde under Arbejde, der medførte Døden hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, giver følgende Resultat, naar det sammenholdes med det normale Antal. Som Norm er benyttet den for hele Femaaret fundne

Kvotient, idet dog her Kvotienten ikke er beregnet efter Indvaanerantallet men efter Antallet af Arbejdere af de nævnte 4 Kategorier, hvad der lod sig gjøre, eftersom de i saa Henseende nødvendige Oplysninger foreligge for Københavns Vedkommende ved de her anstillede Folketællinger i 1880 og 1885.*) Tilsvarende hertil er da det normale Antal Dødsfald udfundet paa Grundlag af det ved Interpolation beregnede aarlige Antal Arbejdere.

	Virkeligt Antal af Dødsfald:	Normalt Antal af Dødsfald:
1880	19 (2 tvivls. Tilf.)	15 (17)**)
1881	17 (2 do.)	16 (18)
1882	13 (4 do.)	17 (19)
1883	18 (1 do.)	18 (20)
1884	17 (1 do.)	19 (21)

Hvad enten vi medtage de tvivlsomme Tilfælde eller ikke, viser der sig god Overensstemmelse med den exponentielle Fejllov, idet Afgivelsen mellem de virkelige og de beregnede Tal (Udslaget) kun naaer at blive af Størrelse som Middelfejlen, der er c. 4, respektivt i 1 og i 2 af Aarene.

Ved at anstille en lignende Sammenligning alene for Haandværksarbejderes og industrielle Arbejderes Vedkommende faa vi til Resultat.

	Virkeligt Antal af Dødsfald:	Normalt Antal af Dødsfald:
1880	7 (1 tvivls. Tilf.)	9 (9)**)
1881	11	9 (10)
1882	10	10 (10)
1883	14	11 (11)
1884	8	11 (12)

Heller ikke hos disse finde vi, at Udslaget i mere end 2 af Aarene naaer Middelfejlen i Størrelse — den er c. 3 — eller overskrider denne; det sidste dog ikke synderlig. Det synes saaledes muligt, at man tilnærmelsesvis kan forudberegne det aarlige Antal ikke alene af pludselige Dødsfald af den Art men af saadanne Dødsfald overhovedet.

Idet vi nu gaa over til at udfinde den relative Hyppighed, skulle vi først anvende den tidligere benyttede Methode, hvorefter Hyppigheden bestemtes relativt til Indvaanerantallet. Det fremgaar da, at der i

*) Statistiske Oplysninger om Staden København III.

**) De i Parantes anførte Tal ere beregnede paa Grundlag af Medtagelsen af de tvivlsomme Tilfælde.

Kjøbenhavn paa de 4 Kategorier af Arbejdere skulde falde i aarligt Gjennemsnit 6,6 saadanne Dødsfald for hvert 100000 Indvaanere; Middelfejlen er c. 0,7. Havde vi holdt os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, skulde der i Kjøbenhavn falde paa dem i aarligt Gjennemsnit 3,9 Dødsfald for hvert 100000 Indvaanere; Middelfejlen er her c. 0,5.

Vi skulle ikke opholde os ved at sammenholde Resultatet med det for Provinserne fundne, eftersom vi allerede have haft Lejlighed til at berøre dette Punkt. Saa meget mindre er der Anledning hertil, som vi for Hovedstadens Vedkommende evne at bestemme Hyppigheden paa en mere fyldestgjørende Maade, nemlig relativt til det respektive Antal af Arbejdere. At dette kan ske, skyldes den omtalte i Kjøbenhavn alene foretagne Folketælling i 1885, hvorved det jo bliver muligt at udfinde det for Femaaret gjennemsnitlige Antal Arbejdere. Det fremgaar da, at der i Kjøbenhavn paa 10000 Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende skulde falde i aarligt Gjennemsnit mellem 2 og 3 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde; Kvotienten 2,5 med en Middelfejl af c. 0,3. Paa 10000 Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere skulde der ligeledes falde i aarligt Gjennemsnit mellem 2 og 3 saadanne Dødsfald; Kvotienten 2,7 med en Middelfejl af c. 0,4 — for de mandlige alene blev Kvotienten 3,8 med en Middelfejl af c. 0,5. Da Medhjælpere ved Haandværk og Industri ere slaaede sammen i de citerede »Statistiske Oplysninger om Kjøbenhavn«, er det derimod ikke muligt at opgive den relative Hyppighed for hver enkelt af disse to Kategorier af Arbejdere. Men for hver af de to andre Kategorier lader det sig gjøre, og det viser sig da, at for Daglejere blev Kvotienten 3,1 med en Middelfejl af c. 0,7 — for de mandlige 3,7 med en Middelfejl af c. 0,9; for Tjenestetyende blev Kvotienten 1,6 med en Middelfejl af c. 0,4, for det mandlige Tyende alene 6,9 med en Middelfejl af c. 2,3. At dømme herefter, skulde i Kjøbenhavn dødelig foreløbende Ulykkestilfælde under Arbejde indtræde ligesaa hyppig blandt mandlige Daglejere som blandt mandlige Medhjælpere ved Haandværk og Industri, og blandt det mandlige Tjenestetyende endnu hyppigere end hos nogen af de foregaaende; dog maa bemærkes, at Middelfejlen ved den for det mandlige Tyende fundne Kvotient er meget stor.

Hvorledes de hos alle 4 Kategorier af Arbejdere indtrufne Dødsfald fordele sig efter Kjønn, Alder og Civilstand, forsaavidt da denne sidste er oplyst, vil ses af følgende Tabel, ved hvilken de tvivlsomme Tilfælde ere anførte i Parantes.

Dødsf. ved Ulykkestilf. under Arbejde hos Haandværksarb., industr. Arb., Dagl. og Tjenestetd. :

	Md.					Kv.				
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	Civilst. uoplyst	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	Civilst. uoplyst	tils.
under 15 Aar	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
15—19	>	5	>	1	6	>	1	>	>	1
20—24	>	3	>	1	4	>	1	>	>(1)	1 (1)
25—29	2	1	>	6	9	>	>	>	1	1
30—34	8 (2)	1	>	4	13 (2)	>	>(1)	>	>	>(1)
35—39	3	1	>	3	7	<	1	>	>	1
40—44	3 (1)	2	>	5	10 (1)	>	>	>	>	>
45—49	6	>	>	2 (1)	8 (1)	>	>	>	>	>
50—54	3 (1)	>	>	3	6 (1)	>	>	>	>	>
55—59	4	>	>	>	4	>	>	>	>	>
60—64	5	1	1	2	9	>	>	1	>	1
65—69	>	>	>	>	9	>	>(1)	>	>	>(1)
70 og derover	>	>	1	1 (1)	2 (1)	>	>	>	>	>
Alder uoplyst	>	>	>	1 (1)	1 (1)	>	>	>	>	>
Alle Ald. tils.	34 (4)	14	2	29 (3)	79 (7)	>	3 (2)	1	1 (1)	5 (3)

Af Dødsfaldene ramte c. 94 pCt. Mænd og c. 6 pCt. Kvinder, bortset fra de tvivlsomme Tilfælde. Af de hos Mandkjønnet indtrufne, hvor Civilstanden var oplyst, faldt 68 pCt. paa gifte Individer, 28 pCt. paa ugifte, og 4 pCt. paa fraskilte eller Enkemænd. Af de ugifte omkomne Mænd var atter 64 pCt. under 30 Aar; af de gifte var 65 pCt. mellem 25 og 50 Aar, medens 35 pCt. var over 50 Aar gamle.

Havde vi holdt os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, vilde Resultatet have stillet sig saaledes :

Dødsf. ved Ulykkestilf. under Arbejde hos Haandværksarb. og industr. Arb. :

	Md.					Kv.				
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	Civilst. uoplyst	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	Civilst. uoplyst	tils.
under 15 Aar	>	>	>	>	>					
15—19	>	4	>	1	5					
20—24	>	2	>	>	2					
25—29	2	>	>	3	5					
30—34	4	>	>	1	5					
35—39	2	>	>	3	5					
40—44	2	2	>	3	7					
45—49	6	>	>	1	7					
50—54	3 (1)	>	>	2	5 (1)					
55—59	3	>	>	>	3					
60—64	4	>	1	>	5					
65—69	>	>	>	>	>					
70 og derover	>	>	>	1	1					
Alle Ald. tils.	26 (1)	8	1	15	50 (1)	>	>	>	>	>

Tabellen viser, at alle Dødsfaldene faldt paa Mænd. Forsaauidt Civilstanden var oplyst, ramte 74 pCt. af dem gifte Individder, 23 pCt. ugifte, og 3 pCt. fraskilte eller Enkemænd. Af de omkomne ugifte Mænd var atter 75 pCt. under 30 Aar; af de gifte var 62 pCt. mellem 25 og 50 Aar, medens 38 pCt. var over 50 Aar gamle.

I Henseende til Dødsfaldenes Afhængighed af Maskinlæsioner kan bemærkes, at af de hos de 4 Kategorier af Arbejdere indtrufne skyldtes 60:7 pCt. Maskiner; disse ramte imidlertid alle industrielle Arbejdere, hos hvilke Procenten da stiger til 32 pCt.

Inden vi gaa over til at omtale med et Par Ord hver enkelt Kategori af Arbejdere, kan henvises til, at Dødsfaldenes Fordeling efter Kjønn, Alder og Civilstand indenfor hver af hine lader sig udfinde af Oversigtstabel IIIa. Endvidere skal erindres om, at den relative Hyppighed af Dødsfaldene, som hver Kategori udviser, allerede er anført, forsaavidt den lod sig beregne.

Hos Medhjælpere ved Haandværk noteredes der i Kjøbenhavn 31 Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde. Af disse ramte 19 Murere og Murerhaandlangere, 3 Snedkere, 3 Blikkenslagere, 2 Tømrere, 2 Malere, 1 Skiferdækker og 1 Skorstensfejer. Med andre Ord, af de omkomne Medhjælpere var 97 pCt. Bygningshaandværkere eller i alt Fald Individder, beskæftigede ved Bygningsarbejde. For saadanne Dødsfald overhovedet gjentager sig altsaa det samme, som fandt Sted for de pludselige Dødsfalds Vedkommende, nemlig at de i Bygningsarbejdets Tjeneste staaende Haandværk saa godt som ere de eneste, der medføre nogen Fare for Livet paa denne Maade.

Skjøndt der i »Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik« Nr. 7 (Industri-statistiken) findes Oplysninger om Antallet af Medhjælpere ved forskellige Grene af Haandværk og Industri, og det ovenikjøbet fra et saa heldigt Aar som 1882, der jo ligger midt i det undersøgte Femaar, er det alligevel vanskeligt at gaa i Detailler med Hensyn til Paavisningen af Dødsfaldenes relative Hyppighed ved disse mindre Grupper. Vi skulle dog forsøge det for enkelte Haandværks Vedkommende, idet vi da først vende os til Murerne. Under Forudsætningen af, at Industristatistiken blandt de som Medhjælpere ved Murerhaandværket opførte Individder har faaet Haandlangerne med, finde vi, at der paa 1000 Medhjælpere ved dette Haandværk i Kjøbenhavn skulde komme i aarligt Gjennemsnit 2,5 saadanne Dødsfald med en Middelfejl af c. 0,6. Efter det Kjendskab til de originale Folketællingslister, som tidligere Undersøgelser have skaffet mig, er jeg imidlertid tilbøjelig til at tro, at Murerhaandlangere som Regel anføres paa Listerne som Arbejdsmænd, og at det derfor turde

være korrektere at gaa ud fra, at de paagældende i Industristatistikken opførte Medhjælpere væsentlig kun omfatter Svende og Lærlinge. Heraf følger, at vi paa den anden Side maa udelukke Dødsfaldene hos Haandlangerne. Sker dette, faa vi da, at Kvotienten skulde blive 1,7 p. m. med en Middelfejl af c. 0,5. Tømrerne ere i Tabelværket slaaede sammen med Finerskærere og Bygningssnedkere, medens Møbelsnedkere og Stolemagere ere anførte for sig. At dømme efter Arten af Ulykestilfældet, maa alle de omkomne Snedkere forudsættes at have været Bygningssnedkere. Forholder dette sig rigtigt, vilde vi faa, at der paa 1000 Medhjælpere hos Tømrere, Bygningssnedkere og Finerskærere i Kjøbenhavn — Finerskærere har jeg ellers i Dødelighedsstatistikken betragtet som henhørende under industrielle Arbejdere — skulde komme i aarligt Gjennemsnit 1,1 Dødsfald af den Art med en Middelfejl af c. 0,4. For Medhjælpere hos Blikkenslagere, Blytækkere og Skiferdækkere vilde Kvotienten blive 2,0 p. m. med en Middelfejl af c. 1,0; endelig vilde Medhjælpere hos Malere frembyde en Kvotient af 0,3 p. m. For alle de nævnte Medhjælpere tilsammen, der altsaa mere eller mindre kunne henføres under Bygningshaandværkere, vilde Kvotienten i Kjøbenhavn blive 1,2 p. m. med en Middelfejl af c. 0,4 — Dødsfaldene hos Murerhaandlangere fradragne.

Hos industrielle Arbejdere noteredes der i Kjøbenhavn 19 Dødsfald ved Ulykestilfælde under Arbejde. Procentantallet af de ved Maskiner fremkaldte er allerede omtalt. Desto værre vilde det være frugtesløst at forsøge paa at bestemme den relative Dødelighed ved nogen enkelt Industrigren. I Retning nemlig af at specificere, ved hvilken Art af Industri den omkomne var beskæftiget, har den foreliggende Dødelighedsstatistik saa mange Lakuner, at ethvert saadant Forsøg kommer til at svæve fuldstændig i Luften. I over $\frac{1}{4}$ af Tilfældene var saaledes Vedkommende blot anført som Fabrikarbejder.

Hos Daglejere, der ikke særlig vare beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk, noteredes der i Kjøbenhavn 19 Dødsfald (18 Md. og 1 Kv.) — her, som overalt, bortset fra de tvivlsomme Tilfælde, hvor det modsatte ikke udtrykkelig er anført. Tidligere er den relative Hyppighed bestemt til at være i aarligt Gjennemsnit 3,1 paa 10000 levende Daglejere (for de mandlige 3,7). Men under den Forudsætning, der ovenfor blev betegnet som sandsynlig, nemlig at Murerhaandlangere ved Folketællingen som Regel opføres under Arbejds-mænd og ikke under Medhjælpere ved Haandværk, skulde jo rettest de hos hine Haandlangere indtrufne Dødsfald medregnes her. Vi vilde da faa, at der paa 10000 Daglejere i Kjøbenhavn skulde komme i aarligt

Gjennemsnit 4,0 saadanne Dødsfald med en Middelfejl af c. 0,8 (for de mandlige alene blev Kvotienten 4,9 med en Middelfejl af c. 1,0). Foretage vi imidlertid denne Ændring, bliver selvfølgelig Kvotienten for Medhjælpere ved Haandværk og Industri formindsket. Vi faa da, at der i Kjøbenhavn paa 10000 af disse skulde komme i aarligt Gjennemsnit 2,4 saadanne Dødsfald (den tidligere Kvotient 2,7) med en Middelfejl af c. 0,4; paa de mandlige alene 3,4 (tidligere 3,8) med en Middelfejl af c. 0,5.

Hos Tjenestetyende i Kjøbenhavn noteredes der 15 Dødsfald. (11 Md. og 4 Kv.)

II. Invaliditet efter Ulykkestilfælde under Arbejde.

Det hører ingenlunde til de lette Opgaver at fastslaa Regler, paa Grundlag af hvilke det kan afgjøres, om en ved en Læsion hidført legemlig Abnormitet skal anses som medførende Invaliditet eller ikke. Som jeg allerede andetsteds*) har udviklet, er Sagen jo langtfra klart ved i al Almindelighed at opstille som Betingelse, at Vedkommende helt eller tildels skal have mistet Evnen til at erhverve det fornødne til sit og sin Families Underhold, thi da komme Spørgsmaalene om, hvilke Abnormiteter der gjøre helt uskikket til legemligt Arbejde, og hvilke der maa antages at gjøre delvis uskikket dertil. Navnlig Besvarelsen af det sidst nævnte Spørgsmaal er forbunden med store Vanskeligheder. Her maa nemlig tages i Betragtning, at en Tilstand, som ved en Erhvervsgræn i større eller mindre Grad forringer Arbejdsevnen, langtfrå behøver at medføre det samme Resultat ved en anden, ikke at tale om, at en Arbejder ved fortsat Øvelse kan vænne sig til at omgaa de Hindringer, som en eller anden Legemsbeskadigelse stiller ham i Vejen, saaledes at denne efter nogen Tids Forløb kun i ringe Grad bliver ham følelig. Vi se derfor ogsaa, at de Institutioner, der træde i Forhold til Krigens eller Arbejdets Invalider, selv om de indlade sig paa at fastslaa Regler for, hvad der er at henføre under de højere Invaliditetsgrader, dog som oftest ved de lavere Grader lade sig nøje med at henvise til et Skjøn over hvert enkelt Tilfælde.

Dette finder saaledes Sted ved Lov af 1ste April 1877 »Om Invalidesforsørgelse m. m.« I dennes § 4 henføres Invaliderne til 3 Hovedafdelinger:

1ste Afdeling. De, som i den Grad have mistet Førlighed, at de ikke kunne undvære andres daglige Hjælp eller Tilsyn. Til denne Afdeling skulle i alle Tilfælde henregnes de, som have tabt Synet paa

*) Statistik over Ulykkestilfælde under Arbejde Pag. 49—52.

begge Øjne eller ved Amputation mistet tvende af de større Lemmer (Arm, Haand, Ben eller Fod), eller som have faaet disse saaledes for-dærvede ved Lamhed eller Stivhed, at de maa anses for ganske ubrugelige.

2den Afdeling. De, som aldeles eller næsten aldeles have tabt Evnen til at erhverve det fornødne til deres eget og deres Families Underhold, men som dog ikke behøve daglig Hjælp af andre. Til denne Afdeling skulle altid regnes de, som ved Amputation have mistet et af de større Lemmer eller faaet det saaledes fordærvet, at det er aldeles ubrugeligt, saavel som de, der have mistet Hørelsen paa begge Øren.

3die Afdeling. De, der ikke kunne henføres til nogen af de fore-gaaende Afdelinger.

Som man ser, er det her overladt til frit Skjøn, hvad der skal henføres til lavere Grad af Invaliditet. Nogen Anvisning i saa Hen-seende giver dog blandt andet det sveiziske Forsikrings-selskab mod Følgerne af Ulykkestilfælde »Winterthur«. I § 18 af dets Statuter findes anført som betingende Invaliditet af 1ste og 2den Grad netop de samme Legemsbeskadigelser, som ovenfor ere henførte til 1ste og 2den Af-deling, kun at ved 2den Grad fuldstændig Tab af et Øje (!) nævnes i Stedet for Tab af Hørelsen paa begge Øren. Men derpaa følger:

3die Grad af Invaliditet, som er tilstede, naar vel ingen af de under 1ste og 2den Grad betegnede Beskadigelser have funden Sted, men der ellers ved Ulykkestilfælde er hibragt den tilskadekomne en be-tydelig, uhelbredelig, blivende Legemsbeskadigelse, der for bestandig væsenlig formindsker hans Erhvervsevne f. Ex. Tabet af 1 eller flere Fingre. Fuldstændig stive og ubrugelige Fingre betragtes som tabte.

I det Følgende er der nu som Invaliditetsaarsag medregnet ikke alene de Legemsbeskadigelser, der i større eller mindre Grad have vedvarende Arbejdsudygtighed til Følge (jfr. 1ste og 2den Af-deling i Lov af 1ste April 1877), men ogsaa en hel Del andre, der kunne antages at betinge aarevis eller vedvarende Forringelse af Arbejdsevnen. Til de sidste er da henført blandt andet Tab (Stivhed) af 1 eller flere Fingre, skjøndt det ganske vist skal indrøm-mes, at det er tvivlsomt, om Tab af 1 Finger, naar undtages Tommel-fingeren, medfører væsenlig Forringelse af Arbejdsevnen; derimod er Tab af 1 eller 2 Fingerled ikke betragtet som betingende nogen Form af Invaliditet. Grænsen er altsaa dragen saa vid, at det Antal Indi-vider, der paa denne Maade maatte fremkomme som trængende til varig Understøttelse — denne være nu større eller mindre, eftersom

Arbejdsevnen er tabt eller kun forringet, — efter al Sandsynlighed turde være Maximum.

a. Danmark med Undtagelse af Kjøbenhavn.

Det af Kommissionen tilvejebragte Materiale, ved hvis Hjælp man skulde kunne danne sig en Mening om den relative Hyppighed af Invaliditet efter Ulykkestilfælde under Arbejde udenfor Kjøbenhavn, stammer udelukkende fra Frederiksborg Amts Sygehuse. For det paagældende Amts Vedkommende turde imidlertid Oplysningerne om Invaliditet være nogenlunde udtømmende, naar man begrænser Undersøgelsen til at omfatte Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenesteyende, og det af samme Grund som galdt om Dødsfaldene her. Men af Hensyn til Materialets ringe Størrelse ville vi dog som Kontrol med den fundne Hyppighed atter søge tilbage til de af mig i sin Tid tilvejebragte Oplysninger fra hele Jylland. Disse egne sig særlig til Kontrol, eftersom der til Grund for dem laa den samme Opfattelse af Invaliditetsbegrebet, som ovenfor er fastslaaet.

Efter den jyske Statistik faldt der i 1880 paa de nævnte 4 Kategorier af Arbejdere 64 Invaliditetstilfælde, eller for hvert 100000 Indvaanere 7,4. Efter Statistiken fra Frederiksborg Amt faldt der i Femaaret 1880—84 paa de 4 Kategorier 35 Invaliditetstilfælde, eller for hvert 100000 Indvaanere 8,3 i aarligt Gjennemsnit; da Folketællingen i 1880 er lagt til Grund, skulde Kvotienten være lidt for høj. Forskjellen mellem Kvotienterne er i Forhold til Summen af Middelfejlene paa Kvotienterne ikke større, end at den let kan skyldes Tilfældigheder. Denne Overensstemmelse mellem de to Statistiker synes trods de smaa Tal at berettigg os til følgende Slutning: for hvert 100000 Indvaanere udenfor Kjøbenhavn skulde man i aarligt Gjennemsnit kunne gjøre Regning paa, at der vilde være mellem 7 og 9 Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Dagleiere og Tjenesteyende, der blev trængende til Understøttelse som Følge af Legemsbeskadigelse ved Ulykkestilfælde under Arbejde. Middelfejlen ved den største af Statistikerne, den jyske, er c. 0,9.

Holde vi os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, viser den jyske Statistik, at der paa disse kom 2,6 Invaliditetstilfælde for hvert 100000 Indvaanere, medens Statistiken fra Frederiksborg Amt i aarligt Gjennemsnit har 1,9 for hvert 100000 Indvaanere. I Forhold til Summen af Middelfejlene er Overensstemmelsen god, saa at vi for disse to Kategorier af Arbejdere udenfor Kjøbenhavn synes at kunne fastslaa Kvotientens Størrelse til at være mellem 2

og 3 i aarligt Gjennemsnit. Middelfejlene ved den jyske Statistik er c. 0,6.

Som allerede omtalt, ere imidlertid Grænserne for Invaliditetsbegrebet her dragne vide, hvad der nærmere vil fremgaa af den Oversigt over Invaliditetsaarsagerne, som vi nu skulle gaa over til at give. (Se omstaaende Tabel).

I alt Fald en Statsforsikringsanstalt vilde vistnok definere Begrebet »vedvarende Forringelse af Arbejdsevnen« snævrere, end her er sket, saa at muligvis de i Oversigten ikke markerede Tal (Invaliditetsaarsager) turde udgaa, maaske paa den Maade, at der for deres Vedkommende i det højeste kun blev Tale om en Erstatning engang for alle. Udgaa de, bliver Resultatet følgende, som imidlertid let kan korrigeres, hvis man foretrækker at drage Grænsen for de medtagne Invaliditetsaarsager efter et andet Skjøn.

For hvert 100000 Indvaanere udenfor Kjøbenhavn vilde der da efter den jyske Statistik falde paa Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende 3,5 Individuer, som blev trængende til varig Understøttelse som Følge af Legemsbeskadigelse ved Ulykkestilfælde under Arbejde. Efter Statistiken fra Frederiksborg Amt vilde der i aarligt Gjennemsnit falde 4,1 for hvert 100000 Indvaanere. Overensstemmelsen er saa stor, at Kvotienten synes at kunne sættes til at være mellem 3 og 4 — nærmest vel omkring 4, eftersom der under Rubrikerne »Svagthed af Over- og Underextremitet« findes optagen enkelte alvorlige Legemsbeskadigelser. Middelfejlen ved den jyske Statistik er c. 0,6.

For Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene vilde Kvotienten under hin Forudsætning blive 1,8 efter den jyske Statistik, og efter Statistiken fra Frederiksborg Amt 1,2 i aarligt Gjennemsnit. Dens Størrelse synes saaledes for disse to Kategorier af Arbejdere at kunne sættes mellem 1 og 2 for hvert 100000 Indvaanere — nærmest vel omkring 2 af den ovenfor nævnte Grund. Middelfejlen ved den jyske Statistik er c. 0,4.

Hadde man indskrænket sig til at undersøge, hvor hyppig der indtræder »vedvarende Arbejdsudygtighed« efter Ulykkestilfælde under Arbejde — med Forbigaaelse altsaa af »vedvarende Forringelse af Arbejdsevnen« — vilde man efter den jyske Statistik have funden, at der paa alle 4 Kategorier af Arbejdere udenfor Kjøbenhavn kom 1,0 Invaliditetstilfælde af den nævnte Art for hvert 100000 Indvaanere. Efter Statistiken fra Frederiksborg Amt var Kvotientens Størrelse bleven 2,1 i

		Tab af Tommelfinger	Tab af 1 af de andre Fingre	Tab af 2 Fingre paa en af Hænderne	Tab af 3 Fingre paa en af Hænderne	Tab af 4 Fingre paa en af Hænderne	Tab af en Haand	Stivhed af Tommelfinger	Stivhed af 1 af de andre Fingre	Stivhed af flere Fingre paa en af Hænderne	Stivhed af Haanden	Lambd af Haanden	Svaghed af en Overextremitet	Svaghed af en Underextremitet	Amputeret Overextremitet.	Amputeret Underextremitet	Tab af Syn paa et Øje	Summa
Statistik fra Jylland	Vedvarende Arbejdsudygtighed				8	2	2					1			1	1	10	64
	Vedvarende Forringelse af Arbejdsvevnen	8	10	4				4	1		9		2	12			9	
Statistik fra Frederiksborg Amt	Vedvarende Arbejdsudygtighed						1					1			4	3	9	35
	Vedvarende Forringelse af Arbejdsvevnen	4	11	3				1					2	5			8 + 18	

aarligt Gjennemsnit. Den synes saaledes at ligge mellem 1 og 2. Middelfejlen ved den jyske Statistik er c. 0,3.

For Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere var Kvotienten i saa Tilfælde 0,7 for hvert 100000 Indvaanere efter begge Statistiker. Dens Størrelse synes saaledes at kunne sættes mellem 0,5 og 1,0. Middelfejlen ved den jyske Statistik er c. 0,3.

Vi skulle nu se, hvorledes de i Femaaret for Frederiksborg Amts Vedkommende opførte 35 Tilfælde af Invaliditet som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde fordele sig efter Kjøen og Alder; om Civilstanden manglede der Oplysning.

Invaliditetstilfælde hos Haandværksarb., industr. Arb., Dagl. og Tjenestetd.:

	Md.	Kv.
under 15 Aar	5	2
15—19	2	»
20—24	2	»
25—29	3	»
30—34	4	»
35—39	3	»
40—44	4	»
45—49	1	»
50—54	4	»
55—59	1	»
60—64	2	»
65—69	1	»
70 og derover	1	»
Alle Aldere tils.	33	2

Paa Mandkjønnet falder der 94 pCt. af Invaliderne, paa Kvindeskjønnet 6 pCt.; dette Forhold mellem Kjønne er det samme som ved Dødsfaldene. Af Mændene var igjen 27 pCt. under 25 Aar, 46 pCt. mellem 25 og 50 Aar, 27 pCt. over 50 Aar gamle. Forholdet er saaledes ikke væsenlig forskjellig fra det ved Dødsfaldene fundne (her som ovenfor: udenfor Kjøbenhavn); særlig stemmer det næsten nøjagtig med det, de pludselige Dødsfald udviste.

For Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene stiller Resultatet sig saaledes:

	Md.	Kv.
under 25 Aar	2	»
25—50	4	»
50 og derover	2	»
Alle Aldere tils.	8	»

Uagtet de meget smaa Tal er Fordelingen paa de respektive Aldere nogenlunde tilsvarende til den, vi fandt ved Dødsfaldene hos de paagældende Arbejdere udenfor Kjøbenhavn.

Ved den jyske Statistik var der kun benyttet følgende tre Aldersklasser: under 14 Aar (Barn), 14—18 Aar (ung Person), over 18 Aar (Voxen). Begrænse vi os ogsaa for Frederiksborg Amts Vedkommende til de nævnte Aldersklasser, faa vi følgende Fordeling af Invaliderne:

	Statist. f. Frederiksborg Amt				Den jyske Statistik			
	Barn	ung P.	Voxen	tils.	Barn	ung P.	Voxen	tils.
Haandværksarbejdere.	>	1	1	.2	>	>	6	6
Industr. Arbejdere.....	1	>	5	6	1	3	13	17
Daglejere.....	>	>	14	14	>	>	11	11
Tjenestetyende.....	2	5	6	13	2	5	23	30
tilsammen ...	3	6	26	35	3	8	53	64

Ved begge Statistiker falde omtrent $\frac{4}{5}$ af det samlede Antal Invalider paa den voxne Alder; af den tilbage blivende $\frac{1}{5}$ falde de fleste paa Alderen 14—18 Aar. Forholdet bliver det samme, naar vi se bort fra Daglejere og Tjenestetyende. Det kan ved denne Lejlighed bemærkes, at medens Dødsfaldene hos Haandværksarbejdere udenfor Kjøbenhavn saa godt som udelukkende ramte Individuer, beskæftigede med Bygningsarbejde, var dette for Invaliditetens Vedkommende kun Tilfælde med Halvparten — i saa Henseende stemme begge Statistiker overens.

Invalidernes Fordeling paa de enkelte Grene af Haandværk og Industri kan, forsaavidt angaar Frederiksborg Amt, ses af Oversigtstabel II b.

Af de hos de 4 Kategorier af Arbejdere indtrufne Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde Invaliditet til Følge, skyldtes efter Statistiken fra Frederiksborg Amt 54 pCt. Maskiner (efter den jyske Statistik 52 pCt.). Af de alene hos industrielle Arbejdere indtrufne skyldtes 83 pCt. Maskiner (efter den jyske Statistik 94 pCt.); af de hos Arbejdsmænd og Tjenestetyende indtrufne skyldtes 52 pCt. Agerbrugsmaskiner (efter den jyske Statistik 41 pCt.). Som man vil kunne se, ligge Maskinlæsioner til Grund for et langt større Procentantal af Invaliditetstilfælde end af Dødsfald udenfor Kjøbenhavn. Deri er der imidlertid intet forunderligt, naar man vil betragte Tab af 1 eller flere Fingre som betingende Invaliditet, thi særlig disse Legemsdele trues i høj Grad af Maskiner.

b. Invaliditet efter Ulykkestilfælde under Arbejde
i Kjøbenhavn.

Som Følge af at de i Hovedstaden forekommende svære Læsioner ved Ulykkestilfælde som Regel tør forudsættes at blive behandlede paa Hospitalerne, forsaavidt de da ramme Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetydende, kunne vi her for disse Arbejders Vedkommende nok gaa ud fra, at ikke alene de dødelig forløbende Ulykkestilfælde men ogsaa de, der medføre Invaliditet, saa godt som alle ville kunne udfindes af Hospitalernes Journaler. Selvfølgelig have Politirapporterne ogsaa ved Invaliditetsstatistiken kunnet være til Nytte, nemlig ved at klare Spørgsmaalet, om Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke — ligesom ogsaa om den tilskadedkomnes sociale Stilling —, forsaavidt Svaret herpaa ikke fremgik tilstrækkelig tydelig af Oplysningerne i Journalerne.

Efter den Opfattelse af Invaliditetsbegrebet, som oprindelig blev fastslaaet, skulde der i Femaaret 1880—84 være indtruffen hos de nævnte 4 Kategorier af Arbejdere i Kjøbenhavn 79 Ulykkestilfælde under Arbejde, som medførte Invaliditet, foruden 1 tvivlsomt \circ : tvivlsomt om under Arbejde. Det kan have sin Interesse strax at prøve Regelmæssigheden af de paagældende Ulykkestilfælde paa samme Maade, som det skete med de dødelig forløbende i Kjøbenhavn, for at se, om der er en lignende Mulighed for at kunne forudberegne det aarlige Antal af hine som af disse. For hvert Aar af Femaaret anføre vi da det virkelige Antal af Invaliditetstilfælde sammen med det normale Antal, hvilket sidste er udfunden paa Grundlag af det ved Interpolation beregnede aarlige Antal af Arbejdere med hele Femaarets Kvotient som Norm.

	Virkeligt Antal af Invalidider:	Normalt Antal:
1880	13	14 (14)*
1881	16	15 (15)
1882	14	16 (16)
1883	18	17 (17)
1884	18 (1)	18 (18)

Afvigelsen mellem de virkelige og de normale Tal (Udslaget) er intet Aar saa stor som Middelfejlen, der er c. 4. Der er altsaa i høj Grad Regelmæssighed tilstede, ja denne er vel endog næsten større,

*) De i Parenthes anførte Tal ere beregnede paa Grundlag af Medtagelsen af det tvivlsomme Tilfælde.

end man kunde vente efter den exponentielle Fejllov*). Noget lignende viser sig at finde Sted, dersom vi havde foretaget den samme Prøve alene med Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere for Øje.

	Virkeligt Antal af	
	Invalidider:	Normalt Antal:
1880	9	11 (11)**)
1881	14	12 (12)
1882	11	13 (13)
1883	14	13 (14)
1884	15 (1)	14 (15)

Heller ikke her er Udslaget noget Aar saa stort som Middelfejlen, men i det Hele udgjøre dog hine ikke saa smaa Brøkdele af disse, som vi ovenfor fandt.

Ved Forsøget paa at finde den relative Hyppighed af Invaliditet ville vi først anvende den udenfor Kjøbenhavn benyttede Methode, hvorefter Hyppigheden bestemtes relativt til Antallet af Indvaanere. Det viser sig da, at for hvert 100000 Indvaanere i Kjøbenhavn skulde man i aarligt Gjennemsnit kunne gjøre Regning paa, at der vilde blive mellem 5 og 7 Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, der blev trængende til Understøttelse som Følge af Legemsbeskædigelse ved Ulykkestilfælde under Arbejde. Kvotienten blev nemlig funden at være 6,2 med en Middelfejl af c. 0,7. Havde vi holdt os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, skulde der paa disse komme mellem 4 og 6 Invalidider i aarligt Gjennemsnit for hvert 100000 Indvaanere; Kvotienten blev da nemlig 4,9 med en Middelfejl af c. 0,6.

Man kan selvfølgelig ikke slutte heraf, at Hyppigheden (den relat.) hos de først nævnte 4 Kategorier af Arbejdere skulde være større udenfor end i Kjøbenhavn, og omvendt hos de sidst nævnte 2 Kategorier. Dette lod sig jo kun gjøre under Forudsætning af, at en forud gaaende Undersøgelse havde vist, at Forholdet mellem Antallet af Indvaanere og af de respektive Arbejdere var det samme begge Steder. Men i alt Fald udenfor Hovedstaden vilde en saadan Undersøgelse næppe give noget paalideligt Resultat, særlig af Hensyn til Daglejerne. Med Bestemthed kan der altsaa intet vides herom, og a priori er det, som tid-

*) Dette gælder tildels ogsaa om den ved Dødsfaldene fundne Regelmæssighed (jfr. Werstergaard l. c.).

***) De i Parenthes anførte Tal ere beregnede paa Grundlag af Medtagelsen af det tvivlsomme Tilfælde.

ligere omtalt, lidet sandsynligt, at Forholdet skulde være det samme i og udenfor Kjøbenhavn — navnlig gælder dette da, naar Talen er om Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene —, medens det langt snarere lader sig tænke, at Forholdet kunde være det samme i de forskellige Landsdele udenfor Kjøbenhavn, fra hvilken Forudsætning vi jo ogsaa i det foregaaende gjentagende ere gaaede ud.

I Lighed med hvad der skete for Dødsfaldenes Vedkommende, og af de dér nævnte Grunde, evne vi jo imidlertid i Kjøbenhavn at bestemme den relative Hyppighed af Invaliditeten paa en mere rationel Maade end den ovenfor benyttede. Men forud herfor ville vi give en Oversigt over Invalidernes Fordeling efter de forskjellige Invaliditetsaarsager, ved hvilken det tvivlsomme Tilfælde er sat i Parenthes. (Se omstaaende Tabel).

Mødtages alle 79 Tilfælde, finde vi, at man for hvert 10000 af Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende tilsammen skulde i Kjøbenhavn kunne gjøre Regning paa, at mellem 2 og 3 i aarligt Gjennemsnit blev trængende til Understøttelse som Følge af Legemsbeskadigelse ved Ulykkestilfælde under Arbejde. Kvotienten blev nemlig funden at være 2,3 med en Middelfejl af c. 0,3. Havde vi holdt os alene til Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere, skulde der paa hvert 10000 af disse tilsammen komme mellem 3 og 4 Invalidere i aarligt Gjennemsnit; Kvotienten blev da nemlig 3,4 med en Middelfejl af c. 0,4.

Var Begrebet »vedvarende Forringelse af Arbejdsevnen« defineret snevrere, f. Ex. saaledes at de i Oversigten ikke markerede Tal (Invaliditetsaarsager) udgik, vilde der paa hvert 10000 af de 4 Kategorier af Arbejdere komme mellem 0,5 og 1,5 Invalidere i aarligt Gjennemsnit — Kvotienten 1,1 med en Middelfejl af c. 0,2*). Paa hvert 10000 af de to sidst nævnte Kategorier af Arbejdere vilde der under denne Forudsætning komme mellem 1,5 og 2,5 Invalidere**) — Kvotienten 1,9 med en Middelfejl af c. 0,3.

Havde man endelig indskrænket sig til at undersøge Hyppigheden af »vedvarende Arbejdsudygtighed« efter Ulykkestilfælde under Arbejde, vilde man paa hvert 10000 af de 4 Kategorier af Arbejdere have faaet, at der i aarligt Gjennemsnit kom omkring 0,5, som frembød denne

*) For hvert 10000 Indvaanere blev der mellem 2 og 4 Invalidere af de 4 Kategorier (Kvt. 2,3, Middelfejl c. 0,3).

**) For hvert 10000 Indvaanere blev der mellem 2 og 3,4 Invalidere af de 2 Kategorier (Kvt. 2,7, Middelfejl c. 0,3).

højere Grad af Invaliditet — Kvotienten 0,6 med en Middelfejl af c. 0,1*). Derimod vilde en saadan højere Grad af Invaliditet indtræde hos omkring 1 for hver 10000 Arbejdere af de to Kategorier — Kvotienten 1,0 med en Middelfejl af c. 0,2**).

I Forbigaaende kan anføres, at Invaliditetstilfælde med vedvarende Arbejdsudygtighed udgjøre c. $\frac{1}{4}$, de i Oversigten markerede Invaliditetstilfælde c. $\frac{1}{2}$ af samtlige Invaliditetstilfælde. Ganske de samme Forhold viser Statistiken fra Frederiksborg Amt, medens den jyske Statistik kun har den Afvigelse, at de først nævnte udgjøre c. $\frac{1}{6}$ af samtlige Invaliditetstilfælde.

Fordeelingen af Invaliderne efter Kjønn, Alder og Civilstand, forsaavidt denne sidste fandtes oplyst, stiller sig i Kjøbenhavn saaledes:

	Md.					Kv.				
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	Civilst. uoplyst	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	Civilst. uoplyst	tils.
under 15 Aar	>	3 (1)	>	<	3 (1)	>	>	>	>	>
15—19	>	4	>	2	6	>	2	>	>	2
20—24	1	3	>	2	6	>	>	>	2	2
25—29	3	5	>	2	10	>	2	>	>	2
30—34	>	3	1	7	11	>	>	>	>	>
35—39	3	1	>	1	5	>	>	>	>	>
40—44	5	>	>	4	9	>	>	>	>	>
45—49	3	2	1	2	8	>	>	1	>	1
50—54	3	>	>	1	4	>	>	3	>	3
55—59	1	>	1	2	4	>	>	>	>	>
60—64	>	>	>	2	2	>	>	>	>	>
65—69	1	>	>	>	1	>	>	>	>	>
70 og derover	>	>	>	>	>	>	>	>	>	>
Alle Ald. tils.	20	21 (2)	3	25	69 (1)	>	4	4	2	10

Paa Mandkjønnet falder der c. 87 pCt. og paa Kvindekjønnet c. 13 pCt. Af de mandlige Invalidere var 22 pCt. under 25 Aar, 62 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, medens 16 pCt. var over 50 Aar gamle; forsaavidt Civilstanden fandtes oplyst, var 45 pCt. gifte, 47 pCt. ugifte, og 7 pCt. fraskilte eller Enkemænd. Af de kvindelige Invalidere var 40 pCt. under 25 Aar gamle; blandt dem, hvis Civilstand fandtes oplyst, var Halvdelen ugift, den anden Halvdel fraskilt eller Enke.

*) For hvert 100000 Indvaanere var der paa de 4 Kategorier kommen mellem 1 og 2 (Kvt. 1., Middelf. c. 0,2).

**) For hvert 100000 Indvaanere var der paa de 2 Kategorier kommen mellem 1 og 2 (Kvt. 1., Middelf. c. 0,2).

For Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene faa vi følgende Resultat:

	Md.					Kv.				
	gift	ugift	frask. el. Enkem.	Civilst. uoplyst	tils.	gift	ugift	frask. el. Enke	Civilst. uoplyst	tils.
under 15 Aar	»	3 (1)	»	»	3 (1)	»	»	»	»	»
15—19	»	4	»	2	6	»	1	»	»	1
20—24	1	3	»	2	6	»	»	»	2	2
25—29	2	5	»	2	9	»	2	»	»	2
30—34	»	2	1	4	7	»	»	»	»	»
35—39	3	»	»	1	4	»	»	»	»	»
40—44	4	»	»	3	7	»	»	»	»	»
45—49	2	»	1	2	5	»	»	»	»	»
50—54	2	»	»	1	3	»	»	3	»	3
55—59	1	»	»	2	3	»	»	»	»	»
60—64	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»
65—69	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»
70 og derover	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Alle Ald. tils.	16	17 (1)	2	20	55 (1)	»	3	3	2	8

Paa Mandkjønnet falder c. 87 pCt. og paa Kvindekjønnet c. 13 pCt. Af de mandlige Invalider var 27 pCt. under 25 Aar, 58 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, medens 15 pCt. var over 50 Aar gamle; forsaauidt Civilstanden kunde oplyses, var 46 pCt. gifte, 48 pCt. ugifte, og 6 pCt. fraskilte eller Enkemænd. Af de kvindelige Invalider var 38 pCt. under 25 Aar gamle; blandt dem, hvis Civilstand fandtes oplyst, var Halvdelen ugift og den anden Halvdel Enker.

Af de hos de 4 Kategorier af Arbejdere konstaterede Ulykkestilfælde, der havde Invaliditet til Følge, skyldtes 58 pCt. Maskiner; af de alene hos industrielle Arbejdere konstaterede skyldtes 89 pCt. denne Aarsag. Ligesom Tilfældet var udenfor Hovedstaden, finde vi altsaa ogsaa for dennes Vedkommende, at Maskinlæsioner ligge til Grund for et langt større Procentantal af Invaliditetstilfælde end af Dødsfald. Den nær liggende Aarsag hertil er tidligere omtalt.

Invalidernes Fordeling paa de forskellige Erhverv kan ses af Oversigtstabel III b. Af de dér opførte 28 Haandværksarbejdere var 10 Snedkersvende eller Lærlinge. Da 9 af disse 10 ere komne til Skade ved Maskiner, burde hine maaske rettere være henførte under industrielle Arbejdere. Fradrages de, faa vi, at af de resterende Haandværksarbejdere var 61 pCt. Bygningshaandværkere eller i alt Fald Individer, beskæftigede ved Bygningsarbejde. Det gjentager sig altsaa i Hovedstaden, hvad vi fandt udenfor denne, nemlig at medens Dødsfald hos Haandværksarbejdere saa godt som alle ramme saadanne, der staa

i Bygningsarbejdets Tjeneste, er dette for de Legemsbeskadigelses Vedkommende, der medføre Invaliditet, kun Tilfælde med Halvparten eller noget derover.

Var det, uagtet Oplysningerne i Industristatistiken, vanskeligt at gaa i Detail med Hensyn til Paavisningen af den relative Hyppighed af Dødsfaldene ved de enkelte Grene af Haandværk og Industri, er en saadan Paavisning paa en Maade endnu vanskeligere, naar Talen bliver om Invaliditeten. Invaliditetsstatistiken muliggjør nemlig ingen paalidelig Distinktion mellem Bygningssnedkere og Møbelsnedkere. Vi maa derfor slaa Tømrere, Bygningsspedkere og Finerskærere sammen med Møbelsnedkere og Stolemagere. Under Forudsætning nu af, at Arbejdere ved Savværk (Savskæreri), som jeg har henført under industrielle Arbejdere, lade sig indordne under de nævnte 5 Grupper, finde vi, at der paa 1000 Medhjælpere ved disse skulde komme i aarligt Gjennemsnit 1,1 Invaliditer med en Middelfejl af c. 0,2 Paa 1000 Medhjælpere ved Murerhaandværket skulde der, dersom det tør antages, at Industristatistiken har faae Haandlangerne med under disse, komme i aarligt Gjennemsnit 0,8 Invaliditer med en Middelfejl af c. 0,3. Men da denne Forudsætning, som under Dødsfaldene omtalt, næppe holder Stik, turde Kvotienten snarere blive 0,4 p. m. med en Middelfejl af c. 0,2. At gaa videre med Forsøget paa at bestemme den relative Hyppighed ved enkelte Grene eller Grupper af Haandværk og Industri, turde være spildt Arbejde, navnlig fordi Invaliditetsstatistiken ligesom Dødelighedsstatistiken har talrige Lakuner i Retning af at specificere Arten af den Industri, ved hvilken Vedkommende var kommen til Skade. Ligeledes vil det ved de Grene eller Grupper, for hvilke Hyppigheden ovenfor er beregnet, være overflødigt at undersøge, hvorledes Resultatet stiller sig, naar Invaliditetsbegrebet tages i snevrere Forstand, thi dertil hvilede Beregningen altfor meget paa »Forudsætninger«.

Da de »Statistiske Oplysninger om Staden Kjøbenhavn«, som omtalt, slaa Medhjælpere ved Haandværk og Industri sammen, lader Hyppigheden af Invaliditeten sig allerede af den Grund ikke bestemme for hver af disse to Kategorier af Arbejdere, hvortil kommer, at heller ikke Invaliditetsstatistiken, som antydet, muliggjør tilstrækkelig at holde dem ude fra hinanden. For hver af de to andre Kategorier af Arbejdere lader det sig derimod nok gjøre, men vi skulle kun opholde os ved at se Resultatet for Daglejernes Vedkommende, thi for Tjenestetyendet bliver den fundne relative Hyppighed saa ringe, at den vistnok ikke for tjener Tiltro.

For hvert 10000 Daglejere i Kjøbenhavn skulde der i aarligt

Gjennemsnit falde 2,4 Tilfælde af Invaliditet med en Middelfejl af 0,6 — selv om vi henføre de tilskadekomne Murerhaandlangere herunder, bliver Kvotienten ikke væsenlig forhøjet (2,9). Tages Invaliditetsbegrebet i snevrere Forstand, bliver Kvotienten 0,8 med en Middelfejl af 0,3. Spørge vi endelig om Hyppigheden af »vedvarende Arbejdsudygtighed«, bliver Kvotienten 0,2. For de mandlige Daglejere alene blive de respektive Kvotienter 2,6 — 0,6 — 0,2. Herefter at dømme, skulde i Kjøbenhavn den relative Hyppighed af Invaliditet være langt mindre hos Daglejere end hos Medhjælpere ved Haandværk og Industri, medens for Dødsfaldenes Vedkommende snarere det omvendte fandt Sted. Vi møde her et Udslag af den i det foregaaende gjentagne Gange paaviste Kjendsgjerning, at Maskinlæsioner forholdsvis meget hyppigere ligge til Grund for Invaliditet end for Dødsfald efter Ulykkestilfælde under Arbejde, thi idetmindste i Hovedstaden ere jo Medhjælpere ved Industri den Kategori af Arbejdere, der overvejende er udsat for Maskinlæsioner. Det sidste gælder i alt Fald ikke i samme Grad udenfor Hovedstaden, eftersom Agerbrugsmaskinerne jo i Landdistrikterne spille en væsenlig Rolle overfor de Daglejere og Tjenestetyende rammende Ulykkestilfælde (jfr. næste Afsnit).

III. Varighed af Arbejdsudygtighed efter Ulykkestilfælde under Arbejde.

Herved er forstaaet den Tid, som forløber, inden den tilskadekomne udgaar af Lægebehandling som vedvarende arbejdsudygtig eller som istand til at begynde sit Arbejde paa ny, og det i sidste Tilfælde hvad enten han er fuldstændig helbredet eller hans Arbejds-evne til Stadighed vil være forringet. Fra de Læsioner, der endte med Døden, bliver der saaledes her set bort.

Det Materiale, som Kommissionen har tilvejebragt til Spørgsmaalets Besvarelse, stammer jo saavel i som udenfor Kjøbenhavn udelukkende fra Hospitaler eller Sygehuse. Kunde man nu end, forsaavidt man da holdt sig til Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, nok betragte de herfra hentede Oplysninger som nogenlunde udtømmende for de Læsioners Vedkommende, der medførte Invaliditet eller Døden efter nogen Tids Forløb, gælder det samme utvivlsomt ikke om de Læsioner, der ende med fuldstændig Helbredelse. En Del af de sidst nævnte, navnlig vel de letteste Former, blive sikkert nok behandlede i Hjemmet. Ad denne Vej er det altsaa ugjærligt at faa

alle de Ulykkestilfælde under Arbejde frem, der have medført Arbejdsudygtighed hos de paagældende Individuer. Men dette er ikke den eneste Mangel ved Materialet. En anden er den, at det i ikke faa Tilfælde har været umuligt at faa Arbejdsudygtighedens virkelige Udstrækning blot tilnærmelsesvis oplyst — nærmere end til en approximativ Bestemmelse kan Materialet overhovedet ikke bringe os. Af de paa Københavns Hospitaler ligesom ogsaa paa Frederiksborg Amts Sygehuse behandlede have nemlig nogle forlangt sig udskrevne før Helbredelsen, medens det ved andre er noteret, at der efter Udskrivningen maa have holdt sig Arbejdsudygtighed en ubestemmelig Tid — »lang Tid«, »8 Dage à 3 Maaned« o. s. v. Skjøndt disse to Fejlkilder nu ganske vist kunne tænkes delvist at ophæve hinandens forstyrrende Indvirkninger, f. Ex. hvor Talen er om at finde den gennemsnitlige Varighed, bevirke de dog, at der maa tages et Forbehold overfor Resultatet, med mindre man i Overskriften over dette Afsnit vil sætte »Hospitalsbehandling« istedetfor »Arbejdsudygtighed«. Allerede af den Grund vil det være at foretrække kun at fremdrage enkelte Hovedpunkter, men hertil kommer, at Besvarelsen af det foreliggende Spørgsmaal turde have mere Interesse for Sygekasseinstitutionen end for en eventuel offentlig Forsikringsanstalt mod Ulykkestilfælde.

a. Danmark med Undtagelse af København.

Bortset fra de Tilfælde, hvor der aldeles ingen Oplysning fandtes om Behandlingens Varighed, er der hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenesteyende i Femaaret 1880—84 behandlet paa Frederiksborg Amts Sygehuse 401 ikke dødelige Læsioner efter Ulykkestilfælde, ved hvilke Ulykkestilfældet tør antages at være indtraadt under Arbejde. Desuden 25 Læsioner, ved hvilke det maatte stilles tvivlsomt, hvorvidt de vare opstaaede under Arbejde, og endelig 19 Læsioner (hos Husmænd), hvor det ikke kunde afgjøres, om Vedkommende var kommen til Skade under Arbejde for sig selv eller for andre. De sidste to Arter af Læsioner skyde vi helt ud. Blandt de øvrige finde vi ved 361, at Behandlingen varede 1 Uge eller derud over. Det er til disse, at de følgende Bemærkninger referere sig, af Hensyn navnlig til at muliggjøre en Sammenligning med min Statistik fra Jylland, ved hvilken der var sat en lignende Begrænsning for de medtagne Læsioner.*)

*) Det kan i Forbigaaende anføres, at for hvert 100000 Indvaanere skulde der efter Statistiken fra Frederiksborg Amt falde paa de nævnte 4 Kategorier af

Vi ville først oplyse Arbejdsudygtighedens Varighed ugevis, og samtidig anføre Resultatet i saa Henseende, som fremgik af den jyske Statistik og af en dermed sammenstillet Statistik fra Fabriksinspektøren for Kredsen »Berlin-Charlottenburg« *).

Varigh. af Arbejdsudygtigh. ov. 7 Dage	Haandværksarb., industr. Arb., Dagl. og Tjenesteld. i Frbg. Amt (1880-84)		do. i Jylland (1880)		Tyske industrielle Arbejdere (1879)	
	Tilskadekomne	Procent. af det hele Antal tilskadetek.	Tilskadekomne	Procent. af det hele Antal tilskadetek.	Tilskadekomne	Procent. af det hele Antal tilskadetek.
Mellem 1 og 2 Uger.	83	28 pCt.	215	36 pCt.	42	28 pCt.
- 2 og 3 -	75	21 -	111	19 -	30	17 -
- 3 og 4 -	51	14 -	78	13 -	22	12 -
- 4 og 5 -	36	10 -	66	11 -	20	11 -
- 5 og 10 -	84	28 -	92	15 -	11	6 -
- 10 og 15 -	28	9 -	22	4 -	38	21 -
- 15 og 20 -	5	1 -	2	0,3 -	7	3,9 -
- 20 og 25 -	»	» -	3	0,5 -	5	2,8 -
- 25 og 30 -	1	0,3 -	4	0,7 -	1	0,6 -
Over 30 Uger.....	»	» -	2	0,3 -	4	2,3 -
tilsammen...	361		595		180	

De tre Statistiker have nogenlunde det samme Procentantal helbredede i Løbet af 3die, 4de og 5te Uge. For 2den Uge samt for Tidsrummet efter 5te Uge som Helhed svare Procenttallene ved Statistiken fra Frederiksborg Amt langt bedre til den tyske end til den jyske Statistiks.

Vi ville dernæst beregne, hvor mange Sygedage der gennemsnitlig falder paa enhver tilskadekommen, bortset altsaa fra Læsioner, der endte dødelig eller medførte Arbejdsudygtighed under 1 Uge.

	Haandværksarb., industr. Arb. Dagl. og Tjenesteld. i Frbg. Amt.		do. i Jylland	
	Antal af Sygedage	Gjennemsnitl. Varighed af Behandling pr. Individ	Antal af Sygedage	Gjennemsnitl. Varighed af Behandling pr. Individ
Arbejdsudygtighed fra 1 til 4 Uger	3031	14,4 Dage	5307	14,8 Dage
do. over 4 Uger.	8107	53,7 Dage	11601	49,8 Dage
Arbejdsudygtighed over 1 Uge.	11138	30,0 Dage	16908	28,4 Dage

Arbejdere i aarligt Gjennemsnit 83 ikke dødelig forløbende Ulykkestilfælde under Arbejde, der medførte Arbejdsudygtighed ud over 1 Uge; efter den jyske Statistik 84. Uagtet den store Overensstemmelse, og uagtet Materialet til den jyske Statistik hidrører foruden fra Sygehusene ogsaa fra Lægernes private Praxis, tør der dog ikke skænkes den fundne Kvotient fuld Tiltro, idet den sikkert nok er for lille i begge Tilfælde.

*) Amtliche Mittheilungen aus den Jahres-Berichten der mit Beaufsichtigung der Fabriken betrauten Beamten.

Resultaterne svare ganske godt til hinanden, idet den gennemsnitlige Varighed af Arbejdsudygtigheden kun fremtræder som lidt større ved Statistiken fra Frederiksborg Amt end ved den jyske. Forskjellen kunde finde sin naturlige Forklaring deri, at hin, som jo udelukkende stammer fra Sygehuse, tør for dette Punkts Vedkommende forudsættes at hvile paa Oplysninger, der ere nøjagtigere end de, som private Læger i Reglen ere istand til at give. Men selv det ved Statistiken fra Frederiksborg Amt fundne Antal af Sygedagø pr. Individ er utvivlsomt for lille. Det er i saa Henseende tilstrækkeligt at henvise til den sidst nævnte af de to tidligere omtalte Fejlkilder. Denne maa ovenikjøbet her i særlig Grad gjøre sin Indvirkning gældende, eftersom den anden Fejlkilde, der ved Forsøget paa at finde det gennemsnitlige Antal af Sygedage kunde tænkes at kompensere hin, for en stor Del er fjernet derved, at der er set bort fra de letteste Former af Læsioner \circ : fra dem, der medføre Arbejdsudygtighed under en Uge.

Det kan bemærkes, at naar vi fra det samlede Antal af Ulykkestilfælde under Arbejde, der have været under Behandling paa Frederiksborg Amts Sygehuse (1880—84), fradrage saavel de Læsioner, der medførte Døden, som dem, der medførte Invaliditet, faa vi for de 4 Kategorier af Arbejdere tilbage 366 Læsioner, der endte med Helbredelse. Heraf skyldtes 13 pCt. Maskiner. Af de hos Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere helbredede var dette Tilfælde med 18 pCt. Af de hos Daglejere og Tjenestetyende helbredede var det Tilfælde med 11 pCt.; alle Maskinlæsionerne hidrørte her fra Agerbrugsmaskiner.

b. Kjøbenhavn.

I Femaaret 1880—84 er der paa Frederiks Hospital og Kommunehospitalet behandlet hos Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende, der vare bosiddende i Hovedstaden, 1049 ikke dødelig forløbne Læsioner ved Ulykkestilfælde, som med nogenlunde Sikkerhed, tør forudsættes at være indtrufne under Arbejde. Fra dem, hvor det sidste ikke fandt Sted, er der set helt bort. Af de 1049 Læsioner havde igjen 955 medført Arbejdsudygtighed (Hospitalsbehandling) ud over 1 Uge*). Det er til det sidst nævnte Antal, at vi i det følgende udelukkende ville holde os, nærmest for at blive i det udenfor Hovedstaden fulgte Spor.

*) For hvert 100 000 Indvaanere i Kjøbenhavn skulde der altsaa paa de 4 Kategorier af Arbejdere falde i aarligt Gennemsnit 74 Læsioner af den Art, men Kvotienten er, som omtalt, sandsynligvis for lille.

Undersøges Arbejdsudygtighedens Varighed ugevis, bliver Resultatet:

Varighed af Arbejdsudygtighed over 7 Dage	Tilskadekomne	Procenten af det hele Antal tilskadekomne
Mellem 1 og 2 Uger.....	200	21 pCt.
- 2 og 3 -	150	16 -
- 3 og 4 -	129	14 -
- 4 og 5 -	118	12 -
- 5 og 10 -	249	26 -
- 10 og 15 -	60	6 -
- 15 og 20 -	28	3 -
- 20 og 25 -	10	1 -
- 25 og 30 -	6	0,6 -
Over 30 Uger.....	5	0,5 -
tilsammen...	955	

I de store Træk stemme Procenterne ganske godt med dem fra Sygehusene i Frederiksborg Amt. Et er mig imidlertid uforklarligt, nemlig hvorledes de tre Statistiker fra Danmark alle kunne vise, at tilskadekomne med en Arbejdsudygtighed af mellem 5 og 10 Uger ere 3 à 4 Gange saa mange som tilskadekomne med en Arbejdsudygtighed af mellem 10 og 15 Uger, medens det omvendte er Tilfælde ved den i det foregaaende citerede lille tyske Statistik. Jeg skulde være tilbøjlig til at tro, at ved den sidste maa de paagældende Tal være byttede om.

Spørger man, hvor mange Sygedage der i Kjøbenhavn gennemsnitlig faldt paa enhver tilskadekommen — bortset altsaa fra Læsioner, der endte dødelig eller medførte Arbejdsudygtighed under 1 Uge —, bliver Svaret:

Haandværksarb., industr. Arb., Dagl. og Tjenestetyende	Antal af Sygedage	Gennemsnitlig Varighed af Behandling pr. Individ
Arbejdsudygtighed fra 1 til 4 Uger	7983	16,7 Dage
do. over 4 Uger...	28753	60,4 Dage
Arbejdsudygtighed over 1 Uge....	36736	38,5 Dage

Særlig ved de Læsioner, der have medført Arbejdsudygtighed ud over 4 Uger, er det gennemsnitlige Antal af Sygedage større, end det fandtes at være paa Frederiksborg Amts Sygehuse. Men da Resultatet jo begge Steder kun er tilnærmelsesvis rigtigt (for lille), uden at det er muligt at afgjøre, om Tilnærmelsen maaske kunde være større det ene Sted end det andet, vil det være ønskeløst at diskutere, om Læsionernes Art (Storindustrien) i Hovedstaden spillede en Rolle i saa Henseende.

Naar vi fra det samlede Antal af Ulykkestilfælde under Arbejde, der i Femaaret ere behandlede paa de to københavnske Hospitaler, fradrage saavel de Læsioner, der medførte Invaliditet, som dem, der medførte Døden, faa vi for de 4 Kategorier af Arbejdere tilbage 970 Læsioner, der endte med Helbredelse. Af disse skyldtes 6 pCt. Maskiner. Af de hos Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere helbredede var dette Tilfælde med 12 pCt.; medens hos industrielle Arbejdere alene Procenten bliver 22. Derimod var ikke engang 1 pCt. af de hos Daglejere og Tjenestetyende helbredede Læsioner maskinelle.

IV. Alder og Civilstand hos de ved Ulykkestilfælde under Arbejde tilskadekomne.

Spørgsmaalet om Alderen og Civilstanden hos de af Ulykkestilfælde ramte har jo kun forsvindende Betydning for en Forsikringsanstalt, der tilsigter at betale en Skadeserstatning en Gang for alle. Derimod har det i høj Grad Interesse for en Anstalt, der tilsigter at pensionere den tilskadekomne i Invaliditetsfælde, eller de efterladte i Tilfælde af den tilskadekomnes Død (Kone, Børn, Forældre, der forsørgedes af Vedkommende). Under disse Omstændigheder bliver det da navnlig Alderen, som det interesserer at kjende hos Invaliderne, og Civilstanden hos de omkomne.

Det Antal af Invalid og af omkomne, som det foregaaende har lært os at kjende, har imidlertid ikke været stort, hvorfor det som Kontrol med disses Alder og Civilstand kunde være hensigtsmæssigt at undersøge, hvorledes det stiller sig med begge Dele hos alle de tilskadekomne, — de helbredede altsaa indbefattede. Men lader da en saadan Kontrol sig tilvejebringe paa denne Maade? For Civilstandens Vedkommende kan der næppe være Tvivl herom, hvorimod det for Alderens Vedkommende ikke er saa givet. Det lod sig nemlig tænke, at Forholdet mellem de svære Læsioner — σ : de, der medføre Død eller Invaliditet — og Læsionerne overhovedet stillede sig helt anderledes hos ganske unge (Børn) og gamle Arbejdere end hos middelaldrende*); for Børnenes Vedkommende, fordi de maaske sjeldent anvendes til Beskæftigelser, der formaa at sætte Liv og Lemmer i Fare; for de gamles

*) Skulde alle de tilskadekomne kunne benyttes til Kontrol, maatte man jo paa Forhaand kunne gaa ud fra, at Forholdet mellem de svære Læsioner og Læsionerne overhovedet var nogenlunde ens i alle tre Aldere.

Vedkommende, fordi de maaske paa Grund af den med Alderen følgende Ubehjælpssomhed ere særlig udsatte for at komme alvorlig til Skade. Med dette Forbehold skulle vi da gaa over til at anstille den nævnte Undersøgelse hos alle de tilskadedkomne. Ved denne holde vi os imidlertid alene til Kjøbenhavn, eftersom der ved de udenfor Hovedstaden helbredede fuldstændig manglede Oplysninger om Civilstanden, og endvidere holde vi os udelukkende til Mandkjønnet, hvortil Interessen aldeles overvejende knytter sig.

Forsaauidt Civilstanden var oplyst samtidig med Alderen, fordelte de i Kjøbenhavn noterede dødelig og ikke dødelig forløbende Ulykkestilfælde under Arbejde sig paa følgende Maade hos den mandlige Del af Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenesteydende:

	gift	ugift	fraskilt eller Enkemand	tils.
under 15 Aar	>	9	>	9
15—19	>	59	>	59
20—24	2	66	>	68
25—29	33	53	>	86
30—34	50	26	2	78
35—39	38	17	>	55
40—44	37	6	3	46
45—49	44	9	3	56
50—54	25	2	3	30
55—59	25	3	4	32
60—64	12	1	3	16
65—69	4	1	>	5
70 og derover	1	>	2	3
Alle Ald. tils.	271	252	20	543

Af de tilskadedkomne var 25 pCt. under 25 Aar, 59 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, 16 pCt. over 50 Aar gamle. Procenttallene svare ganske godt til dem, som de mandlige Invalider af de nævnte 4 Kategorier frembød i Kjøbenhavn; af disse var nemlig 22 pCt. under 25 Aar, 62 pCt. mellem 25 og 50 Aar, 16 pCt. over 50 Aar. Skjøndt det for de dødtes Vedkommende jo ikke er Alderen, som har fremtrædende Betydning, kan dog anføres, at af disse (Mænd) var 13 pCt. under 25 Aar, 60 pCt. mellem 25 og 50 Aar, 27 pCt. over 50 Aar. Det synes altsaa, som om den ovenfor nævnte Mulighed bestyrkes, forsaavidt da angaar de dødelige Læsioner, idet nemlig ganske unge Arbejdere frembyde færre af disse men gamle Arbejdere flere af disse, end man skulde vente efter det for Læsionerne overhovedet fundne Forhold mellem de tilskadedkomnes Alder.

Af de tilskadekomne under 25 Aar var 1 pCt. gifte, 99 pCt. ugifte og 0 pCt. Enkemænd eller fraskilte; af dem mellem 25 og 50 Aar var 63 pCt. gifte, 35 pCt. ugifte og 2 pCt. Enkemd. eller frask.; af dem over 50 Aar var 78 pCt. gifte, 8 pCt. ugifte og 14 pCt. Enkemd. eller frask. Hos de i Kjøbenhavn omkomne Mænd af de nævnte 4 Kategorier stillede de respektive Procenter sig saaledes. Under 25 Aar: 0 pCt., 100 pCt., 0 pCt.; mellem 25 og 50 Aar: 81 pCt., 19 pCt., 0 pCt.; over 50 Aar: 79 pCt., 7 pCt., 14 pCt. Overensstemmelsen er god, naar undtages Alderen mellem det 25de og det 50de Aar, hvor der blandt de omkomne Mænd tilfældigvis synes at have været for mange gifte og for faa ugifte.

Havde vi indskrænket Undersøgelsen til kun at omfatte mandlige Medhjælpere ved Haandværk og Industri, vilde vi have fundet, at de hos disse i Kjøbenhavn noterede dødelig og ikke dødelig forløbende Ulykkestilfælde under Arbejde fordelte sig saaledes efter Alder og Civilstand, forsaavidt denne sidste var oplyst:

	gift	ugift	fraskilt eller Enkemand	tils.
under 15 Aar	»	9	»	9
15—19	»	52	»	52
20—24	2	45	»	47
25—29	22	26	»	48
30—34	27	10	2	39
35—39	26	9	»	35
40—44	25	4	»	29
45—49	29	4	2	35
50—54	14	1	2	17
55—59	14	1	1	16
60—64	9	»	2	11
65—69	1	»	»	1
70 og derover	»	»	1	1
Alle Ald. tils.	169	161	10	340

Af de tilskadekomne var 32 pCt. under 25 Aar, 55 pCt. mellem 25 Aar og 50 Aar, 13 pCt. over 50 Aar gamle. Ogsaa her svare Procenttallene ret godt til de hos Invaliderne fundne; af mandlige Medhjælpere ved Haandværk og Industri, der blev Invalid, var i Kjøbenhavn nemlig 27 pCt. under 25 Aar, 58 pCt. mellem 25 og 50 Aar, 15 pCt. over 50 Aar. Men ogsaa her fremtræder der for de dodes Vedkommende en lignende Afgivelse som den ovenfor konstaterede; af disse var nemlig 14 pCt. under 25 Aar, 59 pCt. mellem 25 og 50 Aar, 27 pCt. over 50 Aar.

Af de tilskadekomne under 25 Aar var 2 pCt. gifte, 98 pCt. ugifte og 0 pCt. fraskilte eller Enkemænd; af dem mellem 25 og 50 Aar var

69 pCt. gifte, 29 pCt. ugifte og 2 pCt. frask. eller Enkemd.; af dem over 50 Aar var 82 pCt. gifte, 5 pCt. ugifte og 13 pCt. frask. eller Enkemd. Hos de i Kjøbenhavn omkomne mandlige Medhjælpere ved Haandværk og Industri var de respective Procenter følgende. Under 25 Aar: 0 pCt., 100 pCt., 0 pCt.; mellem 25 og 50 Aar: 89 pCt., 11 pCt., 0 pCt.; over 50 Aar: 90 pCt., 0 pCt., 10 pCt. Overensstemmelsen tør ligeledes her nok kaldes ganske god, naar undtages Alderen mellem det 25de Aar og det 50de Aar, hvor der blandt de omkomne, ligesom ovenfor, tilfældigvis synes at have været for mange gifte og for faa ugifte.

For at lette Oversigten over Resultaterne af Sammenligningen, skal jeg til Slutning gjengive dem i Tabelform, idet jeg da samtidig anfører, hvorledes det ved Folketællingen i 1885 stillede sig med Alderen og Civilstanden hos hele den mandlige Befolkning i Kjøbenhavn, der var over 10 Aar gammel. Beregningen er anstillet efter Oplysninger i Tabelværk til Kjøbenhavns Statistik Nr. 8. (Se omstaaende Tabel).

Det maa dog bemærkes i Anledning af denne Tabel, at næppe et eneste Ulykkestilfælde under Arbejde har ramt Individet under 13 Aars eller maaske snarere 14 Aars Alderen, men Oplysningerne om hele den kjøbenhavnske Befolkning, saaledes som de forelaa i Tabelværket, gjorde det nødvendigt her at medtage Børn indtil 10 Aars Alderen.

Kaste vi et Blik tilbage paa denne statistiske Fremstilling som Helhed, er det ved følgende Hovedpunkter, at Opmærksomheden fæster sig.

Af Dødsfald efter Ulykkestilfælde under Arbejde skulde man udenfor Kjøbenhavn kunne vente, at der paa Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende vilde falde i aarligt Gjennemsnit mellem 4 og 7 for hvert 100000 Indvaanere; paa Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene mellem 1 og 4. I begge Tilfælde turde den for Kvotienten satte højeste Grænse snarere ligge over end under Maximum. I Kjøbenhavn skulde der paa de først nævnte 4 Kategorier falde i aarligt Gjennemsnit mellem 6 og 8 saadanne Dødsfald for hvert 100000 Indvaanere, eller for hvert 10000 af disse Arbejdere mellem 2 og 3. Paa de sidst nævnte 2 Kategorier skulde der falde i aarligt Gjennemsnit mellem 3 og 5 Dødsfald af denne Art for hvert 100000 Indvaanere, eller for hvert 10000 af disse Arbejdere mellem 2 og 3.

Dødsfaldene hos Haandværksarbejdere ramte saavel i som udenfor Kjøbenhavn saa godt som udelukkende saadanne, der vare beskæftigede med Bygningsarbejde.

		Mandlige Haandværksarb., industr. Arb., Dagl. og Tjenestetd. i Kbhvn.			Mandlige Haandværksarb og industr. Arb. i Kbhvn.			Hele den mandl. Befolkn., der var over 10 Aar gl. i Kbhvn.				
		Invalider	døde	tilskadekomne	Invalider	døde	tilskadekomne					
Under 25 Aar	gifte	22 pCt.	18 pCt.	0 pCt.	25 pCt.	14 pCt.	0 pCt.	32 pCt.	3 pCt.			
	ugifte			100 -			99 -		100 -	98 -	85 pCt.	97 -
	frask. el. Enkem.			0 -			0 -		0 -	0 -	0 -	0 -
Mell. 25 og 50 Aar	gifte	62 pCt.	60 pCt.	81 pCt.	59 pCt.	58 pCt.	89 pCt.	55 pCt.	68 pCt.			
	ugifte			19 -			35 -		11 -	29 -	48 pCt.	29 -
	frask. el. Enkem.			0 -			2 -		0 -	2 -	3 -	3 -
Over 50 Aar	gifte	16 pCt.	27 pCt.	79 pCt.	16 pCt.	15 pCt.	90 pCt.	13 pCt.	82 pCt.			
	ugifte			7 -			7 -		0 -	5 -	17 pCt.	12 -
	frask. el. Enkem.			14 -			14 -		10 -	13 -	17 -	17 -

Af de pludselige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde, der udenfor Kjøbenhavn ramte mandlige Daglejere, skyldtes over Halvparten — for Femaaret 1880—84 i aarligt Gjennemsnit 7 — Brøndsætning eller Arbejde i Mergel-, Grus-, Sand-, Ler- og Kalkgrav. Hos alle 4 Kategorier af Arbejdere medførte den Slags Arbejde i aarligt Gjennemsnit 9 pludselige Dødsfald. For Dødsfaldene hos Daglejere i Kjøbenhavn syntes Losning og Ladning af Skibe at spille en væsentlig Rolle.

Naar vi, af Hensyn til snarere at faa Maximum end Minimum frem, ved den følgende Beregning gaa ud fra, at alle de døde vare Mænd, skulde i Kjøbenhavn Dødsfaldene hos de 4 Kategorier af Arbejdere medføre, at der i aarligt Gjennemsnit for hvert 100000 Indvaanere fremkom mellem 3 og 4 Enker samt mellem 7 og 10 uforsørgede Børn som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde, eller for hvert 10000 Arbejdere af de 4 Kategorier (mandlige og kvindelige tilsammen) mellem 1 og 1,5 Enker samt mellem 2 og 4 uforsørgede Børn*). Af de tilskadekomne Mænd — helbredede indbefattede — var nemlig c. 50 pCt. gifte, hvilket Procentantal da som det, der turde komme Virkeligheden nærmest**), er overført paa de døde, og dernæst er Gjennemsnitsantallet af uforsørgede Børn sat til 3 ved hver gift Arbejder mellem 25 og 50 Aar. Til at udfinde, hvor mange gifte Arbejdere af den sidst nævnte Alder der tør antages at ville være blandt de døde, er benyttet Oversigtstabellen i foregaaende Afsnit c: at vi have korrigeret de paagældende for de døde fundne Procenttal ved Hjælp af de for de tilskadekomne fundne. Tog vi kun Medhjælpere ved Haandværk og Industri i Betragtning, skulde i Kjøbenhavn Dødsfaldene hos disse medføre, at der i aarligt Gjennemsnit for hvert 100000 Indvaanere fremkom mellem 1,5 og 2,5 Enker samt mellem 3 og 6 uforsørgede Børn som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde, eller for hvert 10000 af saadanne mandlige og kvindelige Medhjælpere mellem 1 og 1,5 Enker samt mellem 2 og 4 uforsørgede Børn***).

Under Forudsætning af, at Procentantallet af gifte Arbejdere er det samme udenfor Hovedstaden som i denne — det er dog sandsynligvis, efter hele Befolkningen at dømme, større hist end her, men For-

*) For hvert 10000 af de mandlige Arbejdere alene vilde der blive mellem 2 og 2,5 Enker samt mellem 5 og 6 uforsørgede Børn.

**) I 1885 var af hele den mandlige Befolkning i Kjøbenhavn der var over 10 Aar gammel, c. 45 pCt. gifte.

***) For hvert 10000 alene af mandlige Medhjælpere vilde der blive mellem 1,5 og 2,5 Enker samt mellem 4 og 6 uforsørgede Børn.

skjellen kan næppe i nogen væsentlig Grad indvirke forstyrrende, eftersom vi have sat den øverste Grænse for Kvotienten af Dødsfaldene saa højt —, samt under Forudsætning af, at de gifte Arbejdere i Alderen 25—50 Aar udgjøre det samme Procentantal af alle de gifte Arbejdere begge Steder, vilde en lignende Beregning give følgende Resultat udenfor Hovedstaden. Dødsfaldene hos de 4 Kategorier af Arbejdere skulde — naar vi for større Sikkerheds Skyld ligesom ovenfor gaa ud fra, at de alle havde ramt Mænd — her medføre, at der i aarligt Gjennemsnit for hvert 100000 Indvaanere fremkom mellem 2 og 3,5 Enker samt mellem 5 og 9 uforsørgede Børn som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde. Tog vi kun Medhjælpere ved Haandv. og Industri i Betragtning, skulde udenfor Kjøbenhavn Dødsfaldene hos disse medføre, at der i aarligt Gjennemsnit for hvert 100000 Indvaanere fremkom mellem 0,5 og 2 Enker samt mellem 1 og 5 uforsørgede Børn.

Af Mænd og Kvinder, der som Invalider blev trængende til Understøttelse som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde, skulde man udenfor Kjøbenhavn kunne vente, at der paa Haandværksarbejdere, industrielle Arbejdere, Daglejere og Tjenestetyende vilde falde i aarligt Gjennemsnit mellem 7 og 9 for hvert 100000 Indvaanere; defineres Begrebet »vedvarende Forringelse af Arbejdsevnen« snevrere (jfr. Afsnit II), blev det henimod 4 — i det følgende anføres de under denne Forudsætning fremkommende Kvotienter i Parenthes. Havde vi holdt os alene til Medhjælpere ved Haandværk og Industri, skulde der paa disse falde i aarligt Gjennemsnit mellem 2 og 3 (henimod 2) Invalider for hvert 100000 Indvaanere. I Kjøbenhavn skulde der paa de 4 Kategorier af Arbejdere falde i aarligt Gjennemsnit mellem 5 og 7 (mellem 2 og 4) Invalider for hvert 100000 Indvaanere, eller for hvert 10000 af disse Arbejdere, mandlige og kvindelige tilsammen, mellem 2 og 3 (mellem 0,5 og 1,5). Paa Medhjælpere ved Haandværk og Industri skulde der falde i aarligt Gjennemsnit mellem 4 og 6 (mellem 2 og 3,5) Invalider for hvert 100000 Indvaanere, eller for hvert 10000 af saadanne mandlige og kvindelige Medhjælpere mellem 3 og 4 (mellem 1,5 og 2,5).

Af de Haandværksarbejdere, der blev Invalider, fandtes saavel i som udenfor Hovedstaden mindst Halvdelen at være beskæftigede ved Bygningsarbejde.

Man vil have lagt Mærke til, at der for hvert 100000 Indvaanere viste sig at falde i Kjøbenhavn omtrent lige saa mange Invalider paa Haandværksarbejdere og industrielle Arbejdere alene som paa alle 4 Kategorier af Arbejdere tilsammen, medens der udenfor Kjøbenhavn viste sig at falde henimod 3 Gange saa mange paa disse som paa hine.

Aarsagen hertil ligger deri, at Daglejere og Tjenestetyende udenfor Kjøbenhavn forholdsvis hyppig rammes af maskinelle Læsioner (Agerbrugs-maskiner), hvorimod de i Kjøbenhavn meget sjældent rammes af saadanne. Om de maskinelle Læsioners Betydning for Invaliditet jfr. Afsnit II.

Saa vel Invaliderne af de 4 som af de tidt nævnte to Kategorier (Haandv. og Indust.) fandtes i Kjøbenhavn at fordele sig paa følgende Maade efter Alder: under 25 Aar var omkring 25 pCt., mellem 25 og 50 Aar var omkring 60 pCt., over 50 Aar var omkring 15 pCt.

Detaillerede Oversigtstabeller.

Tabel I. A.

Detaljeret Oversigt over de ifølge de medico-legale Attester i Femaaret 1880-84 udenfor Kjøbenhavn indtrufne Ulykkestilfælde under Arbejde, der øjeblikkelig eller næsten øjeblikkelig have medført Døden.

Haandværksarbejdere.

Beskjæftigelse	Alder.	Civilstand.	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfældet
Provinsbyerne.				
Tømrer.....	63 Aar	gift	Md.	Fald fra Højde
Murerlærling.....	16 -	ugift	Md.	Fald fra Højde
Murerhaandlanger.....	48 -	gift	Md.	Fald fra Højde
Murerhaandlanger.....	33 -	gift	Md.	Fald fra Højde
Møllebyggersvend.....	26 -	gift	Md.	Fald fra Højde
Landdistrikterne.				
Smedelærling.....	16 Aar	ugift	Md.	Slag af Hest.
Tømrer.....	45 -	gift	Md.	Fald fra Højde
Murer (Brøndgraver).....	57 -	Enkemd.	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
Tømrersvend.....	24 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
Murer (Brøndgraver).....	55 -	fraskilt	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
Snedker (Brøndgraver).....	28 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
Murer.....	27 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
Tømrer.....	47 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
Murerhaandlanger.....	22 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.

Industrielle Arbejdere.

Provinsbyerne.				
Fabrikarbejder (Bomuldsværeri).....	25 Aar	gift	Md.	Sprængning af Dampkedel.
Fabrikarbejder (Bomuldsværeri).....	39 -	gift	Md.	Sprængning af Dampkedel.
Maskinfabrikarbejder (Smedesvend).....	56 -	Enkemd.	Md.	Forbrænding.
Arbejder ved Kradsuldfabrik.....	46 -	gift	Md.	Sprængning af Maskine.
Møllersvend.....	53 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
Togfører ved Jernbanen.....	45 -	gift	Md.	Fald af Jernbanetog.
Møllersvend.....	27 -	gift	Md.	Knust i Maskindele.

Industrielle Arbejdere. — Provinserne (fortsat).

Beskæftigelse.	Alder	Civil-stand	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfældet.
Maskinfabrikarbejder (Smedesvend)	24 Aar	ugift	Md.	Maskinlæsion.
Jernbanearbejder	25 -	gift	Md.	Fald fra Trækvogn.
Bryggeriarbejder	31 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
Jernbanekonduktør	48 -	gift	Md.	Overkjørt af Tog.
Møllersvend	47 -	gift	Md.	Knust i Maskindele.
Jernbanearbejder	30 -	ugift	Md.	Overkjørt af Tog.
Jernbanekonduktør	29 -	gift	Md.	Knust mellem Jernbanevogne

Landdistrikterne.

Arbejderske ved Teglværk ..	49 Aar	gift	Kv.	Knust af Svinghjul.
Møllerlærling	16 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele.
Arbejder ved Stenbrud	39 -	gift	Md.	Overkj. af Trækvogn (Sporvej).
Møllerlærling	17 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele
Arbejdsmand ved Jernbanen	29 -	ugift	Md.	Overkjørt af Grustog.
Møllersvend	58 -	gift	Md.	Knust i Maskindele.
Arbejder ved Kalkbrud	43 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Kalkgrav.
Arbejder ved Cementfabrik.	27 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
Møllersvend	16 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele.
Arbejdsmand ved Jernbanen	35 -	ugift	Md.	Nedstyrtet Jordmasse.
Møllersvend	21 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele
Arbejder ved Dampbødkeri ..	14 -	ugift	Md.	Maskinlæsion.
Arbejder ved Teglværk	34 Aar	gift	Md.	Maskinlæsion.
Arbejder ved Savværk	34 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
Arbejder ved Savværk	41 -	gift	Md.	Maskinlæsion.
Arbejder ved Teglværk	35 -	gift	Md.	Knust af Leræltemaskine.
Arbejderske ved Krudtværk ..	14 -	ugift	Kv.	Krudtexplosion.
Arbejderske ved Krudtværk ..	16 -	ugift	Kv.	Krudtexplosion.
Arbejder ved Krudtværk	29 -	gift	Md.	Krudtexplosion.
Arbejder ved Teglværk	64 -	gift	Md.	Maskinlæsion
Ledvogter ved Jernbanen	46 -	gift	Md.	Overkjørt af Jernbanetog.
Arbejdsmand ved Jernbanen	21 -	ugift	Md.	Knust mellem Jernbanevogne.
Arbejder ved Dampmølle	54 -	gift	Md.	Kvalt i Mel.
Arbejder ved Teglværk	44 -	gift	Md.	Overkjørt.
Arbejder ved Teglværk	55 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
Arbejder ved Teglværk	60 -	gift	Md.	Overkjørt.
Arbejder ved Teglværk	39 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav
Møllersvend	29 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele.
Møllersvend	27 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele.
Jernbanearbejder	35 -	gift	Md.	Drukning.
Arbejder ved Teglværk	18 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
Møllerlærling	17 -	ugift	Md.	Knust i Maskindele
Arbejder ved Sukkerfabrik ..	40 -	gift	Md.	Kulsyreforgiftning.
Arbejder ved Stenbrud	47 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand
Arbejder ved Sukkerfabrik ..	44 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.

Arbejds mænd,

der ikke særlig ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk.

Provinnsbyerne.

Arbejdsmand	29 Aar	gift	Md.	Knust mellem Skib og Bolværk.
do.	60 -	gift	Md.	Overkjørt af Jernbanevogn.
do. (Stenhugger) ..	24 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Murhøvling.
do.	64 -	ugift	Md.	Knust mellem Jernbanevogne.
do.	57 -	Enkemd.	Md.	Kjørsel.
do.	30 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.

Arbejdsmænd, (Fortsat).

Beskæftigelse.	Alder.	Civil- sian d	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfældet.
Landdistrikterne.				
Arbejdsmand	60 Aar	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do. (Husmand)	49 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do. (Dræningsarbjd.)	42 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Dræningsgræft.
do.	23 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	34 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
do.	35 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do.	31 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
do. (Brøndgraver)	53 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	36 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Tørvegrav.
do.	45 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do. (Husmand)	54 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	40 -	ugift	Md.	Drukning v. Rensn. af Aaløb.
do.	57 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do.	46 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Grusgrav
do.	29 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do.	46 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	53 -	Enkemd.	Md.	Fald fra Høstvogn.
do. (Brøndgraver)	29 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	35 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do. (Brøndgraver)	40 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	43 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do. (Brøndgraver)	40 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
Daglejerske	74 -	Enke	Kv.	Tærskemaskine.
Arbejdsmand	53 -	gift	Md.	Drukning ved Nedramning af Pæle.
do.	39 -	gift	Md.	Kvalt ved Vandsnegl.
do.	59 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do. (Tækkemand)	66 -	gift	Md.	Fald fra Tag.
do.	24 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Grusgrav.
do. (Brøndgraver)	60 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	55 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	22 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	35 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	61 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
Daglejerske	41 -	gift	Kv.	Tærskemaskine.
Arbejdsmand	32 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do.	63 -	gift	Md.	Kjørsel.
do. (Brøndgraver)	47 -	gift	Md.	Kvalt i Brønd af irrispirabel Luft.
do.	39 -	ugift	Md.	Overkjørt af Jernbanevogne.
Arbejder ved Fællesmejeri	51 -	fraskilt	Md.	Centrifugemaskine.
Arbejdsmand	44 -	gift	Md.	Nedstyrtet Jordmasse.
do.	61 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	44 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	23 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do. (Brøndgraver)	53 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	25 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do.	30 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do.	29 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do. (Brøndgraver)	47 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	61 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	62 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
do.	29 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Grusgrav.
do.	33 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	44 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do. (Brøndgraver)	27 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Brønd.
do.	30 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	61 -	Enkemd.	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	48 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do.	37 -	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	63 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	26 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Sandgrav.
do.	26 -	gift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.

Tjenestetyende.

Beskjæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfælde.
Provsbyerne.				
Tjenestekarl	49 Aar	gift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	34 -	gift	Md.	Kjørsel.
do. (Røgter).....	66 -	Enkemd.	Md.	Fald fra Højde.
do.	28 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do.	37 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	20 -	ugift	Md.	Kjørsel.
Tjenestedreng.....	12 -	ugift	Md.	Tærskemaskine.
Tjenestepige	21 -	ugift	Kv.	Fald fra Højde.

Landdistrikterne.

Tjenestekarl	27 Aar	ugift	Md.	Kjørsel.
Tjenestedreng.....	18 -	ugift	Md.	Lynild.
Tjenestekarl	17 -	ugift	Md.	Kjernemaskine.
do. (Røgter)	58 -	gift	Md.	Stanget af Tyr.
do. (Røgter).....	57 -	gift	Md.	Stanget af Tyr.
do.	20 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
Tjenestedreng.....	12 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	14 -	ugift	Md.	Slag af Hest.
Tjenestekarl	18 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do. (Røgter)	66 -	gift	Md.	Stanget af Tyr.
do.	18 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do.	38 -	Enkemd.	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	15 -	ugift	Md.	Kjørsel.
Tjenestedreng.....	12 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
Tjenestekarl	21 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	16 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do.	23 -	ugift	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	29 -	ugift	Md.	Kvalt i Brænd af irrespirabel Luft.
do.	18 -	ugift	Md.	Knust i Tærskemaskine.
do.	22 -	ugift	Md.	Stanget af Tyr.
do.	16 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
do.	19 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	17 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	22 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	16 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do. (Røgter)	51 -	Enkemd.	Md.	Stanget af Tyr.
do. (Røgter)	66 -	gift	Md.	Kreatur.
do.	25 -	ugift	Md.	Paakjært af Jernbanetog.
do. (Staldkarl).....	53 -	ugift	Md.	Kreatur.
do.	17 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	19 -	ugift	Md.	Kreatur.
do.	21 -	ugift	Md.	Kreatur.
do.	16 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do. (Røgter)	68 -	Enkemd.	Md.	Fald fra Højde.
Tjenestedreng.....	12 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	11 -	ugift	Md.	Kreatur.
Tjenestekarl	18 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Kalkgrav.
do. (Røgter)	66 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do.	22 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Kalkgrav.
do.	17 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Snemasse.
do.	23 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
do. (Røgter)	35 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do. (Røgter)	67 -	gift	Md.	Stanget af Tyr.
do. (Røgter)	57 -	gift	Md.	Stanget af Tyr.
do.	22 -	ugift	Md.	Sammenstyrtet Mergelgrav.
do.	36 -	gift	Md.	Kjørsel.
do.	27 -	ugift	Md.	Kjørsel.
do.	16 -	ugift	Md.	Kreatur.
do.	18 -	ugift	Md.	Fald fra Højde.
do. (Røgter).....	63 -	Enkemd.	Md.	Stanget af Tyr.

Tjenestetyende. — Landdistrikterne (fortsat).

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfældet.
Tjenestekarl (Røgter)	58 Aar	fraskilt.	Md.	Dræbt af Orne.
do.	24 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
do.	36 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
do. (Røgter)	60 -	ugift	Md.	Stanget af Tyr.
Tjenestepige	20 -	ugift	Kv.	Drukning i Brønd.
do.	18 -	ugift	Kv.	Drukning i Brønd.
do.	15 -	ugift	Kv.	Ramt af Lynild.
do.	21 -	ugift	Kv.	Drukning i Mergelgrav.
do.	26 -	ugift	Kv.	Kjørsel.
do.	19 -	ugift	Kv.	Kjørsel.
do.	28 -	ugift	Kv.	Tærskemaskine.

Tabel I. B.

Oversigt over nogle øjeblikkelig indtraadte Dødsfald ved Ulykkestilfælde, om hvilke det ikke ved Hjælp af de medico-legale Attester kunde afgøres, hvorvidt Ulykkestilfældet var indtraadt under Arbejde eller ikke.

Industrielle Arbejdere.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Kjøn.	Arten af Ulykkestilfældet.
Provinsbyerne.				
Overportør ved Jernbanen. .	40 Aar	gift	Md.	Drukning.

Landdistrikterne.

Arbejderske ved Teglværk ..	11 Aar	ugift	Kv.	Maskinlæsion.

Arbejds mænd,

der ikke særlig ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk.

Provinsbyerne.

Arbejdsmand	41 Aar	gift	Md.	Drukning.

Landdistrikterne.

Arbejdsmand	47 Aar	Enkemd.	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	54 -	ugift	Md.	Drukning.
do.	69 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do.	46 -	gift	Md.	Fald fra Højde.
do.	63 -	gift	Md.	Kreatur.

Tjenestetyende.

Provinsbyerne.

Tjenestekarl (Røgter)	55 Aar.	gift	Md.	Fald fra Højde.

Landdistrikterne.

Tjenestekarl	29 Aar	ugift	Md.	Drukning.
do. (Røgter)	57 -	?	Md.	Fald fra Højde.
do.	28 -	ugift	Md.	Ramt af Lynild.
do.	59 -	ugift	Md.	Kreatur.
Tjenestedreng	9 -	ugift	Md.	Drukning.
do.	9 -	ugift	Md.	Kreatur.
do.	9 -	ugift	Md.	Drukning.
Tjenestepige	19 -	ugift	Kv.	Drukning.
do.	14 -	ugift	Kv.	Ramt af Lynild.

Tabel II. A.

Detalleret Oversigt over de paa Frederiksborg Amts Sygehuse i Femaaret
1880-84 behandlede Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde Døden
til Følge.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand	Behandlingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet.

Haandværksarbejdere.

Murersvend	30 Aar.	?	9 Dage	Md.	Fald fra Højde.

Industrielle Arbejdere.

Fyrbøder v. Dampmølle.	61 Aar.	?	27 Dage	Md.	Fald fra Højde.
Maskinfabrikarb. (Skibsbygger)	25 -	?	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Arbejder v. Papirfabrik	44 -	?	11 -	Md.	Maskinlæsion.
Arbejder ved Teglværk.	12 -	?	nogle Timer	Md.	Maskinlæsion (Stenstrygemaskine.)
Arbejder ved Savværk .	52 -	?	102 Dage	Md.	Maskinlæsion.
Arbejder ved Teglværk.	35 -	?	1 Time	Md.	Sammenstyrtet Lergrav.
Arbejdsmd. v. Jernbanen	49 -	?	3 Dage	Md.	Overkjørt af Grustog.

Arbejds mænd,

der ikke særlig ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk

Arbejdsmand	22 Aar.	?	nogle Timer	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	18 -	?	3 Dage	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	60 -	?	1 -	Md.	Arbejdsredskab. († af Del. trem).

Tjenestetyende.

Tjenestekarl	43 Aar.	?	15 Dage	Md.	Fald fra Højde.
do.	19 -	?	9 -	Md.	Tærskemaskine.
do.	21 -	?	12 -	Md.	Høstle.
do.	58 -	?	1/2 Time	Md.	Kjørsel.
do.	30 -	?	15 Dage	Md.	Kreatur.
Tjenestedreng	14 -	?	3 -	Md.	Kreatur.
do.	13 -	?	22 -	Md.	Kjørsel.
do.	10 -	?	3 -	Md.	Kreatur (Orne).
Tjenestepige	28 -	?	nogle Timer	Kv.	Tærskemaskine.

Døde som Følge af Ulykkestilfælde under Arbejde, men **tvivlsomt** om
under Arbejde for sig selv eller for andre.

Husmand	56 Aar.	?	54 Dage	Md.	Arbejdsredskab
do.	62 -	?	2 -	Md.	Fald fra Højde.

Tabel II. B.

Detalleret Oversigt over de paa Frederiksborg Amts Sygehuse i Femaaaret 1880-84 behandlede Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde Invaliditet til Følge.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behand-lingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestil-fældet.	Invaliditetsaarsag.
Haandværksarbejdere.						
Smidesvend	17 Aar.	?	58 Dage	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af Tommelfingr.
Tømrer.....	39 -	?	105 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Stivhed af Fodled.
Industrielle Arbejdere.						
Møllerlærling	14 Aar.	?	66 Dage	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Overextr.
Møllersvend	41 -	?	36 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af v. 3die Fingr.
Fabrikarbejder	50 -	?	5 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 4de Fingr.
Arbj. v. Krudtværk	32 -	?	68 -	Md.	Krudtexplosion.	Amput. Overextr.
Arbj. v. Klædefabrik	56 -	?	8 -	Md.	Maskinlæsion.	Tb. af h. Tommelfinger.
Arbj. v. Uldspinderi	54 -	?	35 -	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Overextr.
Arbejds mænd,						
der ikke særlig ere beskæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk.						
Arbejdsmand	40 Aar.	?	90 Dage	Md.	Tærskemaskine.	Tab af h. Haand.
do.	34 -	?	32 -	Md.	Tærskemaskine.	Amput. Overextr.
do. (Skov- arbejder).....	62 -	?	93 -	Md.	Fald af Træ.	Stivhed af Fodled.
Arbejdsmand	31 -	?	15 -	Md.	Tærskemaskine.	Tab af 1 Finger.
do.	43 -	?	14 -	Md.	Stensprængning.	Tab af 1 Finger.
do.	29 -	?	29 -	Md.	Arbejdsredskab.	Stivh. af Tommelf.
do.	50 -	?	57 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Tab af 5te Finger.
do.	61 -	?	71 -	Md.	Fald fra Højde.	Lamhed af Under- extremitet.
do.	65 -	?	121 -	Md.	Stenslagning.	Amput. Underextr.
do.	48 -	?	69 -	Md.	Tærskemaskine.	Amput. Underextr.
do.	52 -	?	44 -	Md.	Kjørsel.	Stivh. af Skulderled.
do.	35 -	?	10 -	Md.	Knusemaskine.	Tab af 4de Finger.
do.	27 -	?	29 -	Md.	Arbejdsredskab.	Svaghed af Under- extr. (Aneurisma).
do.	35 -	?	15 -	Md.	Tærskemaskine.	Tab af 2den Finger.
Tjenestetyende.						
Tjenestekarl	22 Aar.	?	30 Dage	Md.	Hakkelsemask.	Tab af 2den og 3die Finger.
do.	24 -	?	25 -	Md.	Tærskemaskine.	Tab af 2den Finger.
do.	31 -	?	24 -	Md.	Tærskemaskine.	Tab af Tommelfingr.
do.	18 -	?	182 -	Md.	Kjørsel.	Amput. Underextr.
do.	27 -	?	12 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 1 Finger.
do. (Røgter)	73 -	?	60 -	Md.	Fald fra Højde.	Lamhed af Haand.
do. (Røgter)	40 -	?	36 -	Md.	Fald fra Højde.	Stivhed af Albued.
Tjenestedreng.....	13 -	?	66 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Tab af 4de Finger.
do.	15 -	?	35 -	Md.	Hakkelsemsk.	Tab af 3die og 4de Finger.
do.	12 -	?	24 -	Md.	Hakkelsemsk.	Tab af 5te Finger.
do.	14 -	?	91 -	Md.	Tærskemaskine.	Tab af 2den og 3die Finger.
Tjenestepige	14 -	?	96 -	Kv.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
do.	14 -	?	31 -	Kv.	Hakkelsemsk.	Tab af Tommelfingr.

Tabel III. A.

Detalleret Oversigt over de paa Frederikshosp. og Kommnehosp. i Fem-aaret 1880-84 behandlede Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde Døden til Følge, i Forbindelse med de samtidig i Kjøbenhavn ifølge Politirapporterne indtrufne øjeblikkelige Dødsfald ved Ulykkestilfælde under Arbejde.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behandlingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet.
Haandværksarbejdere.					
Snedkerlærling	16 Aar.	ugift	1 Dage	Md.	Forbrænding med Sprit.
Murersvend	52 -	gift	33 -	Md.	Fald med Stillads.
Murersvend	21 -	ugift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	61 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Tømrersvend	38 -	gift	2 Dage	Md.	Fald fra Højde.
Skiferdækker	53 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	56 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murerarbejdsmand	34 -	gift	1 -	Md.	Nedstyrtet Mur.
Murersvend	42 -	ugift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Skorstensfejlærling	19 -	ugift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	42 -	ugift	1 Dag	Md.	Fald fra Højde.
Murerarbejdsmand	48 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Snedkersvend	52 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	31 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Snedkersvend	56 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Murerarbejdsmand	32 -	gift	4 Dage	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	63 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	42 -	gift	1 -	Md.	Fald med Stillads.
Murersvend	62 -	Enkemd.	4 -	Md.	Fald med Stillads.
Murerarbejdsmand	38 -	gift	6 -	Md.	Fald fra Højde.
Blikkenslagersvend	24 -	ugift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	50 -	?	4 Dage	Md.	Fald fra Højde.
Murerarbejdsmand	28 -	?	1 -	Md.	Fald med Stillads.
Tømrersvend	30 -	?	4 -	Md.	Fald fra Højde.
Malersvend	25 -	?	1 -	Md.	Fald med Stillads.
Blikkenslagersvend	29 -	?	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murerarbejdsmand	39 -	?	204 -	Md.	Fald fra Højde.
Blikkenslagersvend	16 -	ugift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Malersvend	45 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	34 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Murersvend	64 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.

Dødsfald hos Haandværksarbejdere ved Ulykkestilfælde, men tvivlsomt om under Arbejde.

Klejnsmesdesvend	52 Aar	gift	1 Dag	Md.	?

Industrielle Arbejdere.

Jernarbejder	48 Aar.	gift	1 Dag	Md.	Klemt mell. Jernbanevogne.
Fabrikarbejder	46 -	gift	6 -	Md.	Skoldning ved Dampfald.
Arbejd. v. Finerskjæreri	47 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald.
Arbejd. v. Sukkerfabrik	43 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
Sporskifter v. Jernbanen	26 -	gift	1 Dag	Md.	Klemt mell. Lokomotiver.
Maskinfabrikarbejder	28 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Maskinfabrikarbejder	56 -	gift	1 -	Md.	Fald fra Højde.

Industrielle Arbejdere. (Fortsat).

Beskjæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behandlingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet.
Jernstøberiarb. (Formerlæring)	15 Aar.	ugift	1 Dage	Md.	Explosion af Dampkjeld.
Fabrikarbejder	45 -	gift	1 -	Md.	Maskinlæsion († under
Fabrikarb. (Fyrbøder) ..	62 -	gift	4 -	Md.	Chloroformeringen)
Maskinfabrikarbejder ..	53 -	?	3 -	Md.	Fald fra Højde.
Fabrikarbejder	40 -	?	15 -	Md.	Maskinlæs. Knusemask.
Arb. v. Mineralvandsfb.	38 -	?	1 -	Md.	Sprængning af Kulsyrebeholder.
Jernstøberiarbejder	36 -	?	1 -	Md.	Fald fra Højde.
Bryggeriarbejder	40 -	?	18 -	Md.	Fald fra Højde.
Fabrikarbejder	44 -	?	1 -	Md.	Maskinlæsion.
Arbejd. paa Tændstikfb. (Maskinfabrikarb.) Skibstømmer	70 -	?	5 -	Md.	Fald fra Højde.
(Maskinfabrikarb.) Skibstømmer	46 -	?	16 -	Md.	Fald fra Højde.

Arbejdsmænd,

der ikke særlig ere beskjæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk.

Arbejdsmand	60 Aar.	ugift	4 Dage	Md.	Fald af tung Gjenstand († af Del. trem.)
do.	63 -	gift	5 -	Md.	Fald fra Højde
do.	59 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
do.	? -	?	† øjeblikkelig	Md.	Nedstyrtet Jordmasse.
Daglejerske (Rengjækon).	61 -	Enke	5 Dage	Kv.	Fald fra Højde.
Arbejdsmand	31 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Knust mellem Skibe.
do. (Brøndgraver)	36 -	gift	10 Dage	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	33 -	?	120 -	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do.	29 -	?	1 -	Md.	Fald fra Højde.
do. (Kularbejd.)	49 -	?	2 -	Md.	Fald fra Højde.
do.	28 -	?	1 -	Md.	Slag af tung Gjenstand.
do.	60 -	?	5 -	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do. (Kularbejd.)	40 -	?	1 -	Md.	Fald fra Højde.
do.	29 -	?	9 -	Md.	Søm i Finger.
do.	50 -	?	8 -	Md.	Fald fra Højde.
do.	42 -	?	5 -	Md.	Fald af tung Gjenstand.
do. (Kularbejd.)	24 -	ugift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
do.	44 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Fald fra Højde.
do.	54 -	ugift	† øjeblikkelig	Md.	Sammenst. Sandgrav.

Dødsfald hos Arbejdsmænd ved Ulykkestilfælde, men **tvivlsomt** om under Arbejde.

Arbejdsmand	33 Aar.	gift	1 Dag	Md.	?
Daglejerske	69 -	ugift	3 -	Kv.	Fald.
Arbejdsmand	44 -	gift	1 -	Md.	Slag af tung Gjenstand.
do.	70 -	?	1 -	Md.	Kjørsel.
do.	30 -	gift	2 -	Md.	Kjørsel.

Tjenestetyende.

Tjenestek. (Vognmands-karl)	31 Aar.	gift	1 Dag	Md.	Kjørsel.
Tjenestepige	19 -	ugift	1 -	Kv.	Explosion af Kogeapparat (Petroleum).
do.	39 -	ugift	† øjeblikkelig	Kv.	Fald fra Højde.
do.	24 -	ugift	1 Dag	Kv.	Fald fra Højde.
Tjenestekarl	39 -	ugift	20 -	Md.	Arbejdsredskab.
do.	25 -	ugift	2 -	Md.	Fald fra Højde.
do. (Bagerkudsk)	24 -	ugift	1 -	Md.	Kjørsel.
do. (Staldkarl) ..	38 -	gift	1 -	Md.	Slag af Hest.
do. (Fragtmødskarl)	73 -	Enkem.	1 -	Md.	Overkjørt af Jerubanøv.

Tjenestetøyende. (Fortsat).

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behandlingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet.
Tjenestekarl	32 Aar.	?	8 Dage	Md.	Kjørsel
do. (Vognmdskarl)	61 -	?	1 -	Md.	Fald fra Vogn.
do.	31 -	?	3 -	Md.	Fald ved Byrde († af Del. trem.)
Tjenestepige	29 -	?	9 -	Kv.	Forbrænd. v. Petroleum.
Tjenestekarl paa Apotheke	21 -	?	14 -	Md.	Explosion af Beholder.
Tjenestekarl	30 -	gift	† øjeblikkelig	Md.	Klemte mellem Vogne.

Dødsfald hos Tjenestetøyende ved Ulykkestilfælde, men **tvivlsomt** om under Arbejde.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behandlingens Varighed.	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet.
Tjenestek. (Vognmdsk.)	45 Aar.	?	4 Dage	Md.	Fald fra Højde.
Tjenestepige	22 -	?	1 -	Kv.	?
Tjenestekarl	?	?	1 -	Md.	Overkjørt.
Husholderske	30 -	ugift	12 -	Kv.	Forbrænd. v. Petroleum.

Tabel III. B.

Detaljeret Oversigt over de paa Frederikshosp. og Kommunehosp. i Fem-året 1880-84 behandlede Ulykkestilfælde under Arbejde, der havde Invaliditet til Følge.

Beskæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behandlingens Varighed	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet	Invaliditetsaarsag.
Haandværksarbejdere						
Tømrersvend	46 Aar.	?	50 Dage	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af h. Tommelf.
Murerarbejdsmand	55 -	?	143 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Svagh. af Underextr.
Snedkersvend	38 -	?	45 -	Md.	Maskinl. (Høvl-maskine).	Tab af 4 Fingre paa h. Haand.
Snedkersvend	30 -	?	62 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af v. 2den og 3die Finger.
Bagerlærling	18 -	?	31 -	Md.	Maskinlæsion.	Tb. af h. 3die Finger.
Tømrersvend	37 -	gift	28 -	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af 1 Finger m. Mellemaandsben.
Blikkenslagersvend	20 -	ugift	14 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Overextr.
Smedelærling	15 -	ugift	108 -	Md.	Glødende Jernstang i Øjet	Tb. af Synet p. h. Øje.
Murersvend	45 -	Enkmd.	114 -	Md.	Fld. m. Stillads.	Svagh. af Underextr.
Murerarbejdsmand	28 -	gift	130 -	Md.	Fld. m. Stillads.	Svagh. af Underextr.
Tømrersvend	27 -	ugift	91 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
Snedkersvend	46 -	gift	58 -	Md.	Arbejdsredskab.	Stivhed af Haand.
Snedkersvend	52 -	gift	19 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af 1 Finger.
Smedesvend	33 -	ugift	120 -	Md.	Jernsplint i Øjet.	Tb. af Synet p. v. Øje.
Murerarbejdsmand	44 -	gift	154 -	Md.	Fald fra Højde.	Amput. Underextr.
Bogbinderlærling ..	16 -	ugift	20 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 2 Fingre paa h. Haand.
Snedkersvend	32 -	ugift	26 -	Md.	Maskinlæsion (Maskinhøvl).	Tab af 1 Finger.
Grovsmedesvend ..	41 -	gift	52 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. Tommelf.
Snedkersvend	29 -	ugift	25 -	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Overextr.
Tømrersvend	27 -	gift	17 -	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af 3 Fingre m. Mellemaandsben.
Murersvend	29 -	ugift	222 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
Snedkerlærling	13 -	ugift	29 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav.)	Tab af 1 Finger p. v. Haand.

Haandværksarbejdere. (Fortsat.)

Beskjæftigelse.	Alder.	Civil stand.	Behandlings-Varighed	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet	Invaliditetsaarsag.
Snedkersvend	37 Aar.	gift	15 Dage	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af 2 Fingre p. h. Haand.
Murerlærling	19 -	ugift	93 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
Stentrykkerlærling.	14 -	ugift	20 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 1 Finger p. h. Haand.
Snedkersvend	24 -	gift	62 -	Md.	Maskinlæsion (Maskinhøvl).	Tab af h. Tommelf.
Konditorsvend	24 -	ugift	45 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 4 Fingre p. h. Haand.
Snedkersvend	26 -	ugift	13 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav.)	Tab af 1 Finger p. v. Haand.

Industrielle Arbejdere.

Fabrikarbejder	41 Aar.	?	29 Dage	Md.	Maskinlæsion.	Tab af v. 5te Finger.
Maskinfabrikarb. (Skibstømrer)	40 -	?	33 -	Md.	Klemt Haanden.	Tab af h. 3die Fingr.
Fabrikarbejderske	26 -	ugift	87 -	Kv.	Maskinlæsion.	Tab af 3 Fingre m. Mellemhaandsben paa h. Haand.
Fabrikarb. (Fyrbøder)	28 -	?	17 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 4de Finger.
Fabrikarbejder	55 -	?	54 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af v. Tommelf.
Møllersvend	20 -	?	76 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 2den og 3die Finger.
Bryggeriarbejder	33 -	?	112 -	Md.	Fld. af t. Gjenst. Maskinlæs. (Bogtrykkerpresse).	Svagh. af Underextr. Stivhed af Haand.
Arbejderske v. Bogtrykkeri	21 -	?	196 -	Kv.	Maskinlæsion.	Tab af v. Tommelf.
Arbd. v. Sukkerfabr. Fabrikarb. (Fyrbøder)	34 -	?	12 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 5te Finger.
Bryggeriarbejder	28 -	?	15 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 5te Finger.
Arbd. v. Savskjæreri	42 -	?	22 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af 4 Fingre p. v. Haand.
Arbd. v. Savskjæreri	16 -	?	65 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af v. 2den og 3die Finger.
Arbd. v. Finerskjæreri	52 -	?	42 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 3 Fingre p. h. Haand.
Fabrikarbejderske	20 -	?	1 -	Kv.	Maskinlæsion.	Tab af v. 3die Finger.
Fabrikarbejdr. (Fyrbøder)	63 -	?	55 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 2den og 3die Finger.
Maskinfabrikarb.	23 -	?	124 -	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Underextr.
Fabrikarbejderske	53 -	Enke	33 -	Kv.	Maskinl. (Kartemaskine).	Tab af 3 Fingre p. v. Haand.
Fabrikarbejder	49 -	?	81 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. 5te Finger.
Jenstøberiarbejder	51 -	gift	63 -	Md.	Jernsplint i Øjet.	Tab af h. Øje.
Fabrikarbejderske	25 -	ugift	37 -	Kv.	Maskinl. (Kartemaskine).	Stivh. af v. Haand.
Fabrikarbejderske	53 -	Enke	33 -	Kv.	Maskinl. (Kartemaskine).	Tab af 2 Fingre p. h. Haand.
Fabrikdreng	11 -	ugift	25 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 1 Finger.
Fabrikpige	16 -	ugift	41 -	Kv.	Maskinlæsion.	Amput. Overextr.
Fabrikarbejder	56 -	gift	579 -	Md.	Maskinlæsion.	Lamh. af Underextr.
Fabrikarbejderske	50 -	Enke	28 -	Kv.	Maskinl. (Kartemaskine).	Amput. Overextr.
Maskinfabrikarb.	16 -	ugift	31 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 2 Fingre p. v. Haand.
Arbd. v. Savskjæreri	34 -	Enkem.	40 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af h. Haand.
Fyrbøder v. Jernbanen	42 -	gift	115 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af h. Haand.
Maskinfabrikarb.	48 -	gift	42 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af v. Haand.
Maskinfabrikarb.	39 -	gift	24 -	Md.	Damphammer.	Tab af Tommelf. og v. 2den Finger.

Industrielle Arbejdere. (Fortsat.)

Beskjæftigelse.	Alder.	Civil-stand.	Behand-lingens Varighed	Kjøn	Arten af Ulykkestilfældet	Invaliditetsaarsag.
Arbd. v. Savskjæreri	40 Aar.	gift	165 Dage	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Underextr.
Arbd. v. Savskjæreri	66 -	gift	23 -	Md.	Maskinl. (Rund-sav).	Tab af v. 2den Finger.
Fabrikarbejder	21 -	ugift	37 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 3 Fingre p. h. Haand.
Maskinfabrikarb. ..	26 -	ugift	27 -	Md.	Maskinlæsion.	Tab af 1 Finger p. h. Haand.

Invaliditet hos industrielle Arbejdere efter Ulykkestilfælde, men
tvivlsomt om under Arbejde.

Fabrikarbejder	13 Aar.	ugift	95 Dage	Md.	Maskinlæsion.	Amput. Underextr.

Arbejdsmænd.

der ikke særlig ere beskjæftigede ved en eller anden Industrigren eller Haandværk.

Arbejdsmand	30 Aar.	?	52 Dage	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af 2 Fingre p. v. Haand.
do.	64 -	?	40 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Tab af h. 3die Finger.
do.	34 -	?	35 -	Md.	Arbejdsredskab.	Tab af 3 Fingre p. v. Haand.
do.	46 -	ugift	54 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
do.	46 -	ugift	123 -	Md.	Fald fra Vogn.	Svagh. af Underextr.
do.	48 -	gift	60 -	Md.	Arbejdsredskab.	Svagh. af Overextr.
do.	26 -	gift	166 -	Md.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.
Vejarbejdsmand ...	32 -	ugift	32 -	Md.	Stenflis i Øjet.	Tab af Syn p. h. Øje.
Daglejerske (Ren-gjøringskone	45 -	Enke	58 -	Kv.	Fald fra Højde.	Lamh. af Overextr.
Arbejdsmand	56 -	Eukem.	128 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Svagh. af Underextr.
do.	38 -	gift	208 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Svagh. af Underextr.
do.	40 -	gift	220 -	Md.	Forbrænding.	Svagh. af Underextr.
do.	54 -	gift	15 -	Md.	Maskinlæsion (Hakkelsemsk.)	Tab af 1 Finger p. h. Haand.
do.	43 -	?	163 -	Md.	Fld. af t. Gjenst.	Aandssløvhed.
Daglejerske	65 -	?	71 -	Kv.	Fld. af t. Gjenst.	Lamh. af Underextr.

Tjenestetyende.

Tjenestepige.	19 Aar.	ugift	61 Dage	Kv.	Fald fra Højde.	Svagh. af Underextr.